พิมพ์ครั้งที่ 5

ผลิตโดย นิตยสาร
คลังสมอง

วิธีพูด ของข้าพเจ้า

พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

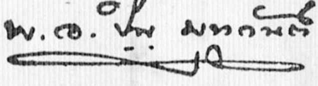

ผลิตโดย นิตยสาร
คลังสมอง

วิธีพูดของข้าพเจ้า พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

65.-

วิธีพูด ของข้าพเจ้า

พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

พิมพ์ครั้งที่ 5
4 เมษายน 2532

ผลิตโดย
นิตยสาร **"คลังสมอง"**
บริษัท มีเดียโฟกัส จำกัด
146/70 ซอยศรีนคร สุขุมวิท 71 กทม. 10110 โทร. 391-7955

พิมพ์ที่
บริษัท สารมวลชน จำกัด โทร. 391-6510

จัดจำหน่ายโดย
บริษัท สามัคคีสาส์น จำกัด โทร. 465-5932

ราคา 65 บาท

ความนำ

หนังสือสารคดีที่วางจำหน่ายอยู่ในท้องตลาด ส่วนใหญ่ท่านผู้เขียนได้เขียนจากวิชาความรู้ที่ร่ำเรียนมา และที่ได้รวบรวมจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ แต่หนังสือที่ท่านกำลังถืออยู่นี้ ข้าพเจ้าเขียนขึ้นจากประสบการณ์ในการทำงานของข้าพเจ้าเอง ได้ทำไปอย่างไรก็เขียนไว้อย่างนั้น ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงไม่อยากให้ท่านผู้อ่านยึดถือเป็นตำรา แต่ให้ถือเพียงว่าเป็นข้อสังเกตจากผลงานของบุคคลผู้หนึ่ง ซึ่งได้บุกเบิกฟันฝ่าในเรื่องการเผยแพร่ธรรมะในทางพูด–ทางเขียน ระหว่าง พ.ศ. 2490 ต่อเนื่องมาจนปัจจุบันโดยไม่ลดละเลย และทำโดยการพลีชีวิตจิตใจเพื่องานนี้จริง ๆ

หลักปฏิบัติที่บรรจุอยู่ในหนังสือนี้ ท่านผู้อื่นจะเห็นเป็นอย่างไรก็แล้วแต่ทรรศนะของแต่ละท่าน แต่สำหรับตัวข้าพเจ้าเองใคร่ขอเผยความรู้สึกไว้ในโอกาสนี้เอง เสียงนิยมในผลงานของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าได้รับไว้อย่างเหลือล้นพ้นประมาณตลอดเวลาอันยาวนานทั้งสิ้นนั้น ข้าพเจ้าได้รับความสำเร็จจากวิธีการพูดดังที่กล่าวไว้ในหนังสือนี้ทั้งสิ้น

ยังจะมีอยู่อีกประเด็นหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าไม่ได้เขียนในหนังสือนี้ คือเรื่องเจตนาในการทำงานเผยแพร่ จะในทางพูดหรือทางเขียนก็ตาม ข้าพเจ้าตั้งปณิธานทำงานเพื่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าแม้จะมีอามิสตอบแทนบ้างจากงานนี้ ก็ยกเป็นเรื่องของปฏิการะ ไม่เคยติดตั้งพิกัดอัตราเรียกร้อง ข้าพเจ้าเชื่อว่าการตั้งเจตนาให้เป็นกุศลนี้เป็นทางหนึ่งที่ทำให้งานได้ผลดีเกินคาด

ข้าพเจ้าขอมอบหนังสือนี้ให้เป็นสมบัติ และเครื่องนำทาง แด่นักเผยแพร่ธรรมะรุ่นน้องและรุ่นลูกหลาน กับขอให้ทุกท่านได้เพียรพยายามพัฒนาวิธีการบรรยายธรรมะให้บังเกิดผลดียิ่ง ๆ ขึ้น

ขอให้ความสำเร็จจงมีแก่ท่านผู้มีใจเป็นกุศลทั่วกัน

พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

บ้านสุกันตะ
10 อารีสัมพันธ์ 9 สามเสนใน
พระนคร
5 กรกฎาคม 2512

คำนำ
การพิมพ์ครั้งที่ 5

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ทุกประเทศในสมัยปัจจุบันกำลังมุ่งมั่น และทุ่มเทความพยายามที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จ

เมื่อเข้ายุคแห่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หลาย ๆ คนจึงคิดเป็นห่วงและตั้งปณิธานไว้ว่าจะต้องร่วมสร้างสรรค์จิตใจให้เดินคู่ไปกับความเจริญทางวัตถุและพันเอกปิ่น มุทุกันต์เป็นบุคคลผู้หนึ่งในจำนวนนั้น

18 ปีย้อนหลัง ในยุคสมัยนั้น สังคมรู้จัก และชื่นชอบในวิธีการพูดเผยแผ่ศาสนาอย่างชาวบ้าน ของ **พันเอกปิ่น มุทุกันต์** เป็นอย่างยิ่ง มีผู้สนใจติดตามงานของท่านอย่างน่าภาคภูมิใจ ไม่ว่าจะเป็นผลงานด้านรายการทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ผลงานด้านสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ นับตั้งแต่รวมปาฐกถาเรื่อง "จิตต์" เป็นเรื่องแรกจนมาถึงหนังสือตำราธรรมะเรื่อง "แนวสอนธรรมะ" ซึ่งเป็นเรื่องสุดท้ายในชีวิตของท่าน ต่างได้รับการยอมรับว่าได้เข้าถึงจิตใจประชาชน ช่วยพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดี ตามหลักและแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

พันเอกปิ่น มุทุกันต์ เป็นผู้ที่ได้รับความสำเร็จในชีวิต ในฐานะ "นักพูด" มีความสามารถในการพูดและอธิบายเรื่องยาก ๆ ให้เป็นเรื่องง่ายให้ผู้ฟังเข้าใจดี และมีหลักในการพูดให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือและใคร่ปฏิบัติตาม ในการพูดในที่สาธารณะแต่ละครั้ง พันเอกปิ่น มุทุกันต์ จะใช้เวลาเตรียมการพูด เก็บรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงหัวข้อ เพียง 2–3 ชั่วโมง และโดยมากหากเป็นการบรรยายธรรมะที่ยากแก่การเข้าใจของผู้ฟัง จะมีการเตรียมภาพประกอบ ซึ่งได้สร้างสรรค์ขึ้นมาจากความคิดของท่าน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและดึงดูดผู้ฟัง

บุคคลซึ่งพันเอกปิ่น มุทุกันต์ ให้ความเคารพยกย่องนับถือเป็นอาจารย์ประจำใจ คือ **พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ** ซึ่งท่านทั้งสองได้มีโอกาสพูดคุย

ปรึกษาหารือกันเป็นประจำ หลาย ๆ ครั้งที่พันเอกปิ่น มุทุกันต์ ต้องอ้างอิงและศึกษาหลักการทางพุทธศาสนา จากอาจารย์ที่ท่านเคารพอย่างยิ่ง คือ **ท่านอาจารย์มั่น** และ**ท่านอาจารย์ฝั้น** ซึ่งท่านกล่าวอยู่เสมอว่า ท่านเป็นลูกศิษย์ก้นกุฏิของท่านอาจารย์วิปัสสนาทั้งสองตั้งแต่สมัยท่านอาจารย์อยู่ภาคอิสาน และพันเอกปิ่น มุทุกันต์ ขณะนั้นเป็นเพียงชีปะขาวเล็ก ๆ คนหนึ่ง

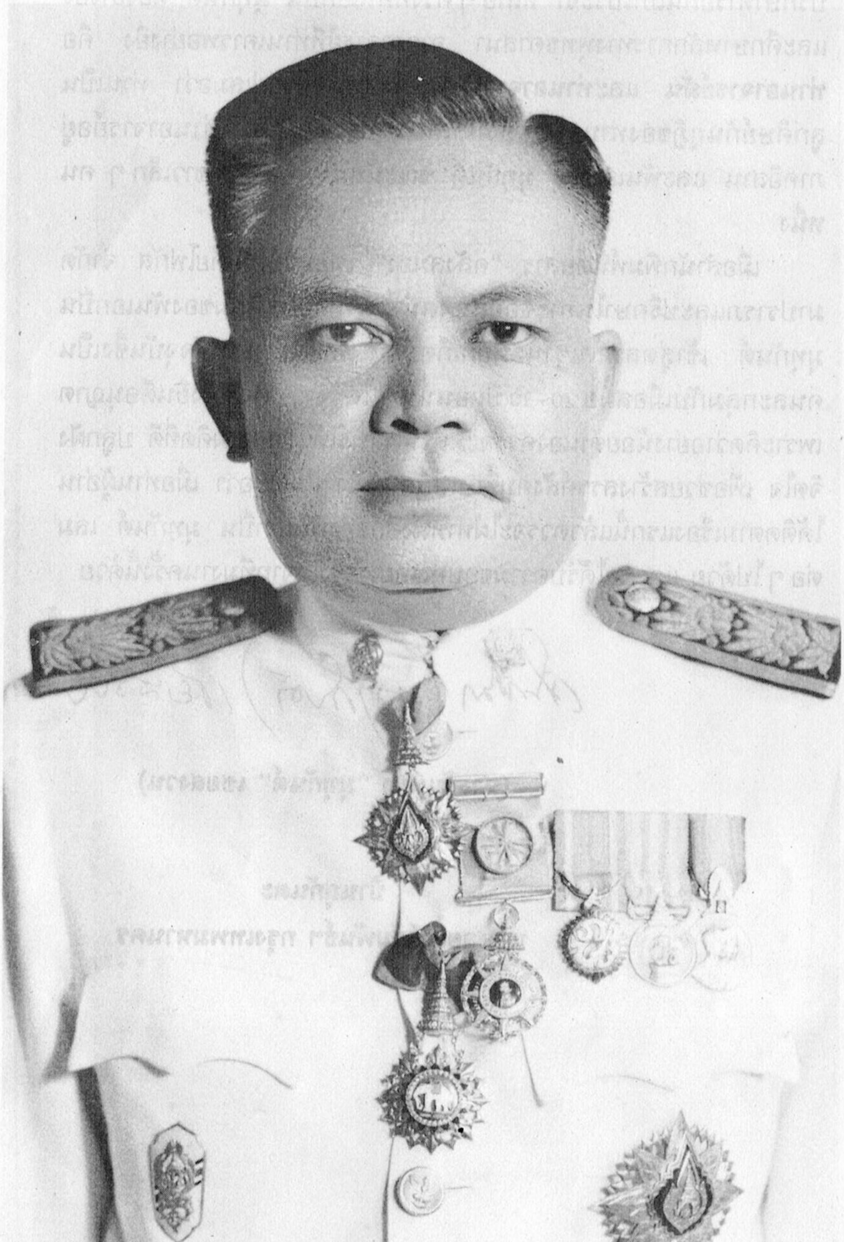
เมื่อสำนักพิมพ์นิตยสาร “คลังสมอง” โดยบริษัทมีเดียโฟกัส จำกัด มาปรารภและปรึกษาในการขออนุญาตนำหนังสือยอดนิยมของพันเอกปิ่น มุทุกันต์ เข้าสู่ตลาดในฐานะพ็อกเก็ตบุ๊ก เพื่อให้นักอ่านปัจจุบันซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับเมื่อสมัย 20–30 ปีก่อนนั้น ได้รู้จัก ดิฉันจึงยินดีอนุญาต เพราะคิดว่าอย่างน้อยตนเองควรจะมีส่วนในการให้แนวความคิดที่ดี ปลูกฝังจิตใจ เพื่อช่วยสร้างสรรค์สังคมขึ้นมาได้คนหนึ่ง และเชื่อว่า เมื่อท่านผู้อ่านได้ติดตามเรื่องแรกนี้แล้วควรจะใฝ่หาหนังสือของพันเอกปิ่น มุทุกันต์ เล่มต่อ ๆ ไปด้วย และขอได้รับความขอบคุณอย่างจริงใจจากทีมงานครั้งนี้ด้วย

จันทิมา (มุทุกันต์) เชยสงวน

(นางจันทิมา “มุทุกันต์” เชยสงวน)

บ้านสุกันตะ

10 ซอยอารีสัมพันธ์ฯ กรุงเทพมหานคร

ชีวประวัติ

นามเดิม ปิ่น

นามสกุล มุทุกันต์

นามบิดา นายมหาธิราช [1] (มั่น) มุทุกันต์

นามมารดา นางสุดชา มุทุกันต์

ชาตะ เกิด 4 $\frac{15}{ฯ}$ 11 ค่ำ ปีมะโรง ตรงกับวันพุธ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 วันที่ 11 ตุลาคม พุทธศักราช 2459

มรณะ วันที่ 4 เมษายน 2515

ชาติภูมิ ที่บ้านคำพระ หมู่ที่ 1 ตำบลคำพระ อำเภออำนาจเจริญเดิมเรียกว่าอำเภอบุ่ง (ปัจจุบันนี้ขึ้นกับอำเภอหัวตะพาน) ซึ่งเป็นอำเภอใหม่แยกออกมาจากอำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม 9 คน

การศึกษา

เมื่อยังเด็กอายุ 9 ขวบ ได้เข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนประชาบาลบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำตำบลหมู่บ้าน

เมื่อจบการศึกษาชั้นประถมบริบูรณ์แล้ว บิดาได้นำไปฝากเป็นศิษย์วัดอยู่กับท่านอาจารย์หยอย ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านคำพระ ต่อมาบิดาได้พาไปถวายตัวบวชเป็นตาปะขาว (เด็กนุ่งขาวห่มขาวถือศีล 8 ก่อนที่จะบวชเป็นสามเณร) อยู่เป็นศิษย์ท่านอาจารย์อุ่น ซึ่งเป็นพระธุดงค์ ในเวลานั้นมีวัดป่าเป็นสำนักสงฆ์ฝ่ายธุดงค์ ซึ่งอาศัยบ้านคำพระเป็นโคจรคามอยู่ ท่านอาจารย์อุ่นเป็นลูกศิษย์ท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ซึ่งเป็นปรมาจารย์ฝ่ายวิปัสสนา

---

(1) นายมหาธิราช นี้ เห็นที่จะเป็นชื่อบรรดาศักดิ์ในสมัยนั้น คล้าย ๆ กับชื่อบรรดาศักดิ์มหาดเล็กชั้นหุ้มแพร มีคำว่านายนำหน้า เช่นนายโล่ห์อาวุธ นายสุจินดา ซึ่งเริ่มมีขึ้นในรัชกาลที่ 3

กรรมฐานพำนักบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ ณ ที่นั้น และในปีนั้นเอง ท่านเจ้าคุณพระญาณวิสิฏฐ์(ท่านอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม) ซึ่งเป็นอาจารย์ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน ได้เดินธุดงค์ไปถึงบ้านคำพระ ได้พักอยู่ที่วัดป่านั้น ท่านอาจารย์อุ่นจึงได้นำผ้าขาวปิ่นมามอบถวายเป็นศิษย์ของท่าน เพราะท่านอาจารย์สิงห์เป็นญาติข้างฝ่ายบิดา ผ้าขาวปิ่นเป็นหลานของท่านโดยสายโลหิต ในปีนั้นเอง ท่านอาจารย์สิงห์และพระเณรอื่น ๆ ที่เป็นศิษย์ รวมทั้งผ้าขาวปิ่นด้วย อยู่จำพรรษาที่วัดป่าบ้านคำพระนั้น เมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านอาจารย์ได้พาเดินธุดงค์ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี จากจังหวัดนี้ได้เดินธุดงค์ไปยังจังหวัดขอนแก่น เพื่อประกาศศาสนธรรมฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน ท่านอาจารย์พร้อมด้วยผ้าขาวปิ่น ได้บำเพ็ญศาสนากิจตามตำบลอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่นเป็นเวลาประมาณ 2 ปี ขณะที่อยู่จังหวัดขอนแก่น ท่านพระครูพิศาลอรัญญเขตต์เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เกี่ยวข้องเป็นญาติท่านอาจารย์สิงห์และผ้าขาวปิ่น ได้เห็นหน่วยก้านของผ้าขาวปิ่นว่าเป็นผู้มีแววเป็นคนฉลาดเฉลียว จึงแนะนำให้บวชเป็นสามเณรเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียนนักธรรมและบาลีซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาในทางพระศาสนาต่อไป จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสุทัศนาราม จังหวัดอุบล-ราชธานี เมื่ออายุได้ 15 ปี ต่อจากนั้น ท่านอาจารย์สิงห์พาเดินธุดงค์ไปยังจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร ที่จังหวัดหลังนี้ท่านได้ตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่บ้านกุดเรือดำ อำเภอวานรนิวาส จากนั้นก็เดินทางกลับไปยังจังหวัดอุบลราชธานี เข้าพักอยู่ที่วัดสุทัศนาราม อำเภอเมืองอุบล

พ.ศ.2474 ท่านอาจารย์สิงห์ให้ผ้าขาวปิ่นบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดสุทัศนาราม โดยท่านพระมหารัฐ รฏฺฐปาโล อดีตผู้ช่วยเจ้าคณะมณฑลอุบล เจ้าอาวาสวัดสุทัศนาราม เป็นอุปัชฌาย์ ได้เข้าศึกษาปริยัติธรรม ในสำนักเรียนวัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษาที่จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. 2475 สอบได้นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. 2476 สอบได้นักธรรมชั้นโท

พ.ศ. 2477 สอบได้นักธรรมชั้นเอก และสอบได้บาลีไวยากรณ์

ในปลายปี พ.ศ. 2477 พระครูสุวรรณวารีคณารักษ์(วิเชียร) ผู้เป็นอาจารย์ได้นำลงมาฝากไว้ที่วัดสัมพันธวงศ์ นครหลวงกรุงเทพธนบุรี โดยมอบให้ท่านเจ้าคุณพระเทพปัญญามุนี (สมัยยังเป็นพระมหาเฉลย) เป็นอาจารย์ผู้ปกครองฝึกฝนอบรม

ขณะที่อยู่วัดสัมพันธวงศ์

เมื่อมาอยู่วัดสัมพันธวงศ์ ได้ปฏิบัติตามระเบียบกติกาของวัด มีท่องสวดมนต์ได้จบตามหลักสูตรของวัดเป็นต้น จนได้เข้าบัญชีเป็นสามเณรอยู่ในวัดสัมพันธวงศ์แล้ว ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2479 มีนามฉายาว่า วิริยากโร โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์(สมัยยังไม่ได้ทรงกรมเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ยังทรงดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระอุปัชฌมย์ พระมหารัชชมังบลาจารย์ (สมัยดำรงสมณศักดิ์ เป็นที่ พระรัชชมงคลมุนี) เป็นกรรมวาจาจารย์พระเทพปัญญามุนี (สมัยพระมหาเฉลย) เป็นอนุสาวนาจารย์

การศึกษาในระหว่างดำรงสมณเพศ สอบได้ถึงประโยค ป.ธ.7 และสอบประโยค ป.ธ.8 แต่ยังสอบไม่ได้ จึงได้ลาสิกขาจากสมณเพศ เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2487 เมื่อลาสิกขาแล้ว ก่อนที่จะไปสอบเข้าเป็นอนุศาสนาจารย์กองทัพบก ได้ประกอบการอาชีพส่วนตัวอยู่พักหนึ่ง ครั้นต่อมาเข้าสอบเป็นอนุศาสนาจารย์ได้และได้รับการบรรจุ เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2488 อยู่ต่อมาประมาณปีเศษ ได้ทำการสมรสกับ นางสาวจรัสศรี ประภัสร (ธิดานายบุญสืบ นางละมุน ประภัสสร) เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2489 ที่บ้านเลขที่ 1318 ตำบลคลองสาน อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี มีบุตรธิดาด้วยกัน 2 คน คือ

นาง จันทิมา "มุทุกันต์" เชยสงวน

นาย ภานุพงศ์ มุทุกันต์

ธุระหน้าที่ขณะดำรงสมณเพศ

ขณะเมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์ ได้ทำหน้าที่เกี่ยวกับหมู่คณะและกิจการพระศาสนา เฉพาะในวัดสัมพันธวงศ์ เป็นเจ้าหน้าที่อุโบสถาคาริก เป็นครูสอนปริยัติธรรม ป.ธ.3-4 และเป็นเลขานุการคณะกรรมการสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์ ในต่างจังหวัด ไปเป็นครูสอนปริยัติธรรมที่วัดเกตุการามอำเภอบางคณฑี จังหวัดสมุทรสงคราม ไปช่วยท่านเจ้าคุณพระมหารัชชมังคลาจารย์ สร้างวัดท่ากระสาว เทศนาอบรมศีลธรรมชาวจังหวัดระยอง เป็นกรรมการอบรมศีลธรรมส่งเสริมฟื้นฟูพระพุทธศาสนาภาคเหนือ ระหว่างนี้กำลังเป็นนักเทศน์คู่ที่มีชื่อเสียง ถูกนิมนต์ไปเทศน์คู่ในต่างจังหวัดอยู่เสมอ ๆ มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ เป็นที่ไว้วางใจของพระเถระผู้ใหญ่ จนเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺโส อ้วน) ปฐมสังฆนายกแห่งประเทศไทย ออกปากพูดกับพระมหาปิ่น ขณะนั้นว่า “เธอเป็นเหมือนเพชรประดับหัวแหวน เอาไปวางไว้ที่ไหนก็กลัวจะถูกขโมยลัก”

ขณะดำรงสมณเพศ ได้แต่งหนังสือเล่มแรกชื่อ “สนองคุณ” และเล่มต่อมารวบรวมประวัติพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัดทั่วราชอาณาจักร แต่เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือ โครงการจึงได้ล้มเลิกไป พระมหาปิ่นเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะพิเศษที่สำคัญอยู่อย่างหนึ่งคือ มีความคิดริเริ่มดีมากและหาทางการงานให้ก้าวหน้าอยู่เสมอและเป็นคนเจ้าระเบียบ เมื่อทำการงานหรือได้รับมอบหมายให้ทำการงาน ไม่ว่าจะเป็นงานส่วนบุคคลหรืองานส่วนรวม จะตั้งใจทำให้ดีจนสุดความสามารถ และไม่ปล่อยปละละเลยการงานให้คั่งค้าง เว้นไว้แต่ไม่อยู่ในวิสัย หรือสุดวิสัยที่จะทำได้เท่านั้น เป็นผู้มีนิสัยมัธยัสถ์ และมีมีอัธยาศัยโอบอ้อม อารี เผื่อแผ่แก่คนทุกชั้น เป็นคนกล้าได้กล้าเสีย จึงเป็นที่รักเคารพและนับถือของพระภิกษุและสามเณรในวัดทุกระดับ

สมัยดำรงตำแหน่งอนุศาสนาจารย์ กองทัพบก

พ.ศ. 2488-2505

พันเอกปิ่น มุทุกันต์ได้สอบคัดเลือกเข้ารับราชการเป็นที่ 1 ในรุ่นจากคณะกรรมการอนุศาสนาจารย์กองทัพบกและกองทัพอากาศแล้ว ได้รับการ

บรรจุเป็นข้าราชการกลาโหมพลเรือนสัญญาบัตร ชั้นตรี ในตำแหน่ง อนุศาสนาจารย์กรมยุทธศึกษาทหารบก (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเดิม) เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2488 และรับราชการอยู่จวบจนกระทั่งวันที่ 7 ธันวาคม 2505 จึงได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมการศาสนารวมชีวิตในการเป็นอนุศาสนาจารย์ 17 ปีเศษ นับได้ว่าเป็น 17 ปีที่มีคุณค่าแก่กิจการอนุศาสนาจารย์หาประมาณมิได้ งานวางรากฐานกิจการอนุศาสนาจารย์ทหารบกยุคใหม่ก็ดี งานเผยแผ่ศาสนาทั้งทางปาฐกถา วิทยุ และวิทยุโทรทัศน์ก็ดี ล้วนเป็นงานควรแก่การศึกษาและจารึกไว้ในความทรงจำทั้งสิ้น

บุคคลตัวอย่าง

ชีวิตอนุศาสนาจารย์ของ พันเอก ปิ่นฯ นับแต่เริ่มบรรจุเป็นอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเดิม) เมื่อ 3 เมษายน 2488 จนกระทั่งย้ายไปดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมการศาสนาเมื่อ 7 ธันวาคม 2505 เป็นเวลา 17 ปี ท่านได้สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้กับกิจการอนุศาสนาจารย์เกินกว่าเวลา 17 ปี งานในหน้าที่อนุศาสนาจารย์ เช่น การสอนการอบรมศีลธรรม รวมทั้งพิธีกรรมทางศาสนาก็ปฏิบัติได้เป็นที่เรียบร้อย ได้รับความนิยมนับถือทั้งในวงการทหารและพลเรือนทั่วไป จากการปฏิบัติงานดังกล่าว ปรากฏว่าในชีวิตอนุศาสนาจารย์ ได้รับบำเหน็จตอบแทนความดีความชอบ ได้เลื่อนขั้นเงินเดือน 2 ขั้น ถึง 7 ครั้ง หากจำไม่ผิดก็คือ สมัยประจำอยู่ที่กองพลที่ 4 นครสวรรค์ 1 ครั้ง กองพลที่ 7 ลำปาง 1 ครั้ง กองพลที่ 2 ปราจีณบุรี 1 ครั้ง, กรมสวัสดิการทหารบก 2 ครั้ง, กรมยุทธศึกษาทหารบก 2 ครั้ง, ก็เห็นจะเป็นเครื่องยืนยันได้แล้วว่า "ผู้ทำกรรมดี ก็ย่อมได้รับผลดีตอบสนอง" และ พันเอก ปิ่นฯ เป็นบุคคลตัวอย่างในทางสร้างความก้าวหน้าให้แก่ชีวิตเป็นอย่างดี

ตำแหน่งในหน้าที่ราชการ

3	เมษายน	2488	ได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งชั้นสัญญาบัตร เป็นอนุศาสนาจารย์ ประจำกรมยุทธศึกษาทหารบกกระทรวงกลาโหม
17	มิถุนายน	2489	เป็นอนุศาสนาจารย์ มณฑลทหารบกที่ 4
21	มกราคม	2490	เป็นอนุศาสนาจารย์ มณฑลทหารบกที่ 2
25	เมษายน	2492	เป็นอนุศาสนาจารย์ กรมสวัสดิการทหารบก
3	กรกฎาคม	2493	เป็นอนุศาสนาจารย์ พล.7
8	กุมภาพันธ์	2494	เป็นอนุศาสนาจารย์ กรมสวัสดิการทหารบก
13	มีนาคม	2496	เป็นประจำแผนกอนุศาสนาจารย์ สก.ทบ.
8	สิงหาคม	2496	เป็นรักษาราชการหัวหน้าแผนกศึกษา สก.ทบ.
8	มิถุนายน	2497	เป็นหัวหน้าแผนกศึกษา และรักษาราชการประจำแผนกอนุศาสนาจารย์ สก.ทบ.
29	ธันวาคม	2499	เป็น หน.ยศ.ทบ.
1	มกราคม	2503	เป็นอาจารย์กองการศึกษา โรงเรียนนายร้อย จปร.
29	มีนาคม	2503	เป็นอาจารย์กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ กองการศึกษา โรงเรียนนายร้อย จปร.
7	ธันวาคม	2405	มีคำสั่งกระทรวงกลาโหมให้โอนไปรับราชการทางกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ รักษาการในตำแหน่งรองอธิบดีกรมการศาสนา
28	ธันวาคม	2505	เป็นรองอธิบดีกรมการศาสนา
16	ตุลาคม	2506	ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนา กระทรวงศึกษา

ยศทหารชั้นสัญญาบัตร

1	มกราคม	2497	ได้รับยศเป็นว่าที่พันตรี เนื่องจากทางราชการได้เปลี่ยนตำแหน่งจากพลเรือนไปเป็นทหาร
1	มกราคม	2498	ได้รับยศเป็นพันตรี
1	มกราคม	2500	ได้รับยศเป็นพันโท
1	มกราคม	2503	ได้รับยศเป็นพันเอก

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

5	ธันวาคม	2494	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย (บ.ม.)
5	ธันวาคม	2495	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก (บ.ช.)
18	พฤศจิกายน	2496	จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย (จ.ม.)
5	ธันวาคม	2498	จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก (จ.ช.)
5	ธันวาคม	2504	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)
3	กันยายน	2505	เหรียญเอเชียบูรพา (ช.ส.)
5	ธันวาคม	2505	ตริตาภรณ์ช้างเผือก (ต.ช.)
5	ธันวาคม	2507	ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย (ท.ม.)
28	กุมภาพันธ์	2511	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ 3
5	พฤษภาคม	2511	ตติยาจุลจอมเกล้าวิเศษ
5	ธันวาคม	2511	ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก (ท.ช.)
5	ธันวาคม	2512	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม.)
5	พฤษภาคม	2514	ทุติยจุลจอมเกล้า
5	ธันวาคม	2514	เหรียญจักรพรรดิมาลา

สารบัญ

วิธีพูด

ของข้าพเจ้า

พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

ปากเป็นเอก

⁝⁝⁝ คำบอก

จะขอบอกกล่าวแก่ท่านผู้อ่านเสียก่อน

ข้าพเจ้าไม่คิดว่าตัวเองเป็นนักพูด หรือนักปาฐกถา หรือนักเขียน หรือนักอะไร ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้ปาก ไม่ว่าจะเป็นปากตัวหรือปากกา แต่ขอรับสารภาพว่า เกิดมาชาตินี้มีคนมาเชิญไปพูดในที่ต่าง ๆ มากเหลือเกิน ตั้งแต่ตามร่มไม้ ในโรงนา ใต่เต้าขึ้นมาจนกระทั่งในวัดวาอาราม ในมหาวิทยาลัย ในคุกในตะราง ผู้ฟังก็มีจิปาถะ ทั้งพระทั้งคน ทั้งสวยทั้งขี้เหร่ ทั้งคนดีคนชั่ว ในทางขีด ๆ เขียน ๆ ก็มากมายก่ายกอง ไม่ทราบว่าตั้งแต่ชาติปางก่อนได้สร้างบุญหรือทำกรรมอะไรไว้

ครั้นอยู่ต่อ ๆ มา ก็มีคนมาสนใจในวิธีพูดของข้าพเจ้า อยากจะรู้ว่ามีกลเม็ดเด็ดพรายอย่างไร หรือถ้าหากมีคาถาอาคมมหาเสน่ห์ก็อยากจะขอปันบ้าง ซึ่งข้าพเจ้าเองก็ไม่หวง ใครถามมาก็บอกกันไป มากน้อยก็แล้วแต่โอกาสที่พอจะคุยกันได้

หนังสือเล่มนี้ ไม่ได้ตั้งใจจะให้เป็นตำรับตำราอะไร เพียงแต่รวบรวมกลวิธีในการพูดและการทำงานทางเผยแพร่ของตัวเองไว้บางส่วน แต่ก็แน่ล่ะใช้เป็นบทเรียนของคนที่สนใจในทางนี้ได้ด้วย ข้าพเจ้าเป็นผู้บุกเบิกทางคือออกเดินก่อนในหลายโครงการด้วยกัน ทำได้ดีมีคนชมกันใหญ่ทั่วบ้านทั่วเมืองก็มี ที่ทำไม่เป็นท่าถูกด่าเอาเหมือนวัวเหมือนควายก็มีบ้างเหมือนกัน มันเป็นของธรรมดา แต่ว่าผลงานส่วนใหญ่พอจะใช้เป็นแบบอย่างได้ จึงได้รวบรวมไว้ให้ท่านผู้สนใจดูกันเอง ความรู้จะได้ไม่ตายไปตามตัว

⁝⁝⁝ การพูดมีหลายแบบ

ไหน ๆ ก็จะพูดเรื่องวิธีพูดแล้ว เลยขอพูดถึงแบบพูดเสียด้วย เรื่องนี้ก็สำคัญมากเหมือนกัน คนที่ไม่รู้เรื่องเขาเชิญไปพูดแบบหนึ่ง เกิดไปพูดเสียอีกแบบหนึ่ง เล่นเอาหมดท่าเลยก็มี การพูดไม่เข้าแบบนั้นแม้คนพูดจะพูดเก่งสักเท่าไรก็เสีย อย่างบางคนเขาเชิญลุกขึ้นพูดอวยพรบ่าวสาวในที่

กินเลี้ยง เกิดนึกว่าตัวจะต้องแสดงปาฐกถาฟาดเสียปากเปียกปากแฉะ ไม่มีใครว่าดีสักคนเดียวก็มี อันที่จริงการพูดมีหลายแบบ

บรรยาย

บรรยายก็คือ การคุยคนเดียวให้คนมาก ๆ ฟังนั่นเอง แต่เป็นการคุยในเรื่องที่เป็นสาระ ต่างจากการแสดงปาฐกถาอยู่ตรงที่ว่า การบรรยายมีการโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เชื่อตามไปด้วย ส่วนการแสดงปาฐกถาเป็นเพียงการบอกเล่า คือเล่าเรื่องหรือเล่าความในใจของตนให้คนอื่นฟังใครจะเชื่อก็ช่างไม่เชื่อก็ช่าง อีกอย่างหนึ่งการบรรยายส่วนมาก เราบรรยายเรื่องที่คนฟังอยากรู้หรือมาขอให้บรรยาย ส่วนการแสดงปาฐกถาเป็นเรื่องการเผยแพร่ ผู้ปาฐกถาอยากให้คนอื่นรู้เรื่องอะไรก็เตรียมไว้ ใครอยากฟังเรื่องนั้นก็พูดให้เขาฟัง

ปาฐกถา

ปาฐกถาคือ การเล่าเรื่องให้คนอื่นฟัง ตามที่กล่าวมาแล้ว ผู้แสดงปาฐกถาจะเป็นใครก็ได้ เวลาปาฐกถาก็ทำเหมือน ๆ กับการบรรยาย คือยืนพูด เวลาก็ประมาณ 1 ชั่วโมงเหมือนกัน แต่จะต่างกันบ้างตรงที่ว่า ผู้แสดงปาฐกถามักจะยืนอยู่นิ่ง ๆ ชูไม้ชูมือบ้างก็เพียงเล็กน้อย เพราะการแสดงปาฐกถาไม่มีวัตถุประสงค์ในทางโน้มน้าวจิตใจ แต่การบรรยายนั้น ผู้บรรยายจะต้องเตรียมตัวอย่างเต็มที่ ที่จะสร้างบรรยากาศโน้มน้าวใจ ซึ่งอาจต้องนำคนหรือสิ่งของบางอย่างเข้าไปแสดงประกอบคำบรรยายด้วย บทบาทจึงมีมาก

เทศนา

การเทศน์เป็นงานของพระโดยเฉพาะ เหมือนกับงานสวดมนต์เย็นหรือบังสุกุลศพอย่างนั้นเองคฤหัสถ์ทำแทนไม่ได้ วิธีเทศน์ก็มีท่าเดียว คือนั่งเทศน์บนธรรมาศสน์ ตั้งนโมก่อนแล้วก็จบด้วยเอวัง ท่วงที่ท่านองก็พูดเรียบ ๆ เย็น ๆ ต่างจากการพูดแบบอื่นแทบทุกระยะ เพราะถือว่าเป็นงานศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว แม้พระบวชใหม่เทศน์ สมภารเจ้าวัดก็ต้องพนมมือ

และให้ผู้เทศน์นั่งบนที่สูงกว่าผู้ฟังเสมอ

ปราศรัย

ปราศรัยก็คือพูดนั่นเอง แต่เป็นการพูดเฉพาะเรื่อง คนที่เขามาในงานนั้นเขามาทำอะไรกัน คนปราศรัยก็ต้องพูดเรื่องนั้น อย่างเช่นเราไปปราศรัยกับคนที่มาชุมนุมกันฉลองปีใหม่เราก็พูดเรื่องการฉลองปีใหม่ คนเขามาชุมนุมกระทำพิธีเปิดป้าย เราก็ปราศรัยเรื่องการเปิดป้ายของเขานั่นเอง บางคนอาจไม่เข้าใจแบบพูด เลยไปนึกหาเอาเรื่องอะไร ๆ มาพูด พูดกันไปคนละทางกับเรื่องที่คนเขามาทำ เลยกลายเป็นเรื่องไปไหนมา-สามวาสองศอก

สุนทรพจน์

สุนทรพจน์ก็พวกเดียวกับปราศรัยนั่นเอง คือเป็นคำพูดสั้น ๆ พูดกันพอหอมปากหอมคอ แต่ต่างจากการปราศรัยอยู่ตรงที่ว่าสุนทรพจน์ใช้สำหรับการพูดของคนสำคัญ ๆ เป็นเกียรติแก่ผู้พูดมาก ฝ่ายคนพูดก็ต้องพยายามเรียบเรียงข้อความที่จะพูด ให้คมคาย หลักแหลม กินใจ และแฝงทัศนคติของตนเองไว้ในคำพูดนั้น ๆ ด้วย เวลาที่พูดก็นิยมเพียงเล็กน้อย รวมความว่าพูดน้อยแต่ให้คนฟังคิดมาก

อภิปราย

อภิปรายคือเปิดให้คนหลายคนแสดงความคิดเห็นในปัญหาเรื่องเดียวกันอาจผลัดกันลุกขึ้นพูดในที่ประชุมก็ได้ หรืออาจจัดให้ผู้อภิปรายนั่งล้อมโต๊ะก็ได้ ในที่เขาจัดอภิปรายอย่างนี้คนพูดต้องพูดพอประมาณข้อความที่น่าจะพูดแต่อาจพูดไม่จบก็ได้ เพราะไม่ใช่การแสดงปาฐกถา บางคนไม่เข้าใจในแบบพูด เขาเชิญไปอภิปรายก็เลยพูดเสียคนเดียว แย่งเวลาของคนอื่นไปหมดเลย คนอะไรก็ไม่รู้ในการอภิปรายนั้นจะขัดคอกันเองบ้างก็ได้ แต่อย่าให้ถึงกับหักหน้ากัน

สอน

การสอนเป็นวิธีพูดอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการพูดแบบอื่น ๆ เพราะการสอนเป็นการทำงานระหว่างครูกับศิษย์ ผู้พูดคือครู การพูดเป็นการอธิบายหัวข้อวิชา มุ่งให้ลูกศิษย์รู้เรื่องนั้น เวลาครูพูดก็เดินไปมาในชั้นได้ ถามนักเรียนก็ได้ให้นักเรียนถามก็ได้ สุดแต่ว่าทำอย่างไร จะให้นักเรียนได้มีความรู้เต็มที่

::: วิธีฝึกพูด

การฝึกพูดข้าพเจ้าไม่ทราบว่าท่านผู้อื่นทำอย่างไรกันบ้าง เรื่องของเกจิอาจารย์ก็เอาแน่นอนไม่ได้ ที่จะเล่าต่อไปนี้ จึงเป็นการเล่าประสบการณ์ส่วนตัว คือที่ตัวข้าพเจ้าเองได้อาศัยฝึกฝนตนเองมาเห็นว่าได้ผล

วิธีที่ 1 ท่องจำเอาคำพูดของท่านผู้อื่น

เริ่มแรกจริง ๆ ข้าพเจ้าใช้วิธีนี้ ขณะนั้นเป็นสามเณรอยู่ต่างจังหวัด ได้ยินกิตติศัพท์ว่า ทางกรุงเทพฯ มีนักเทศน์เอกอยู่รูปหนึ่ง คือท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ สิริจันโท วัดบรมนิวาส ไปเทศน์ที่ไหนมีคนติดอกติดใจกันมาก

พอดีข้าพเจ้าได้รับแจกหนังสือพระธรรมเทศนาของท่านมาเล่มหนึ่ง ท่านแสดงกัณฑ์ อัตตาหิ อัตตโนนาโถ ก็เลยท่องเทศน์ของท่านกัณฑ์นี้จนคล่องปาก อยู่มาวันหนึ่ง ชาวบ้านเกิดนิมนต์ข้าพเจ้าไปเทศน์ในงานบุญ ข้าพเจ้าเทศน์ปากเปล่าตามที่ท่องไว้อย่างคล่องแคล่ว คนฟังคงจะนึกว่าเป็นปฏิภาณของข้าพเจ้าเองหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ เกิดติดอกติดใจกันใหญ่ และเล่าลือกันไปว่าข้าพเจ้าเป็นสามเณรนักเทศน์ ซึ่งความจริงควรจะเรียกว่านักท่องมากกว่า

จากที่ท่องไว้เป็นทุนแล้วนี่เอง ต่อมาข้าพเจ้าได้พยายามขยายความตรงนั้นนิดตรงนี้หน่อย แทรกคำพูดของตนเองเข้าไปทีละประโยคสองประโยค ไม่ช้าไม่นานก็เลยเทศน์ปากเปล่า ๆ ได้ทั้งกัณฑ์

วิธีที่ 2 ขยันตามฟังคนอื่นพูด

การฟังคนอื่นพูด ช่วยให้เราได้เทคนิคในการพูดดีมาก วิธีฟังนั้นต้องฟังให้ได้ทุกระดับ คนพูดเก่งเราก็ฟัง คนพูดไม่เป็นเราก็ฟัง แม้แต่ในคนพูดเก่งนั้นเอง ก็ไม่ใช่ว่าเขาจะพูดดีไปทุกครั้ง หรือจะพูดดีไปตลอดทั้งเรื่องก็หาไม่ เวลาเราฟังเราก็คอยจำเอาแต่ที่มันดี ๆ ตรงไหนเห็นว่าไม่ดีเราก็ทิ้งเสีย

ในการฝึกวิธีนี้ ข้าพเจ้าพยายามตามฟังคนเดิมเสมอ คือคนที่เราเคยฟังแล้วนั่นแหละ ถ้ารู้ว่าเขาพูดที่ไหนอีกก็พยายามตามไปฟังอีก ไม่ใช่ฟังหนเดียวแล้วพอ การไปฟังซ้ำอีกนั้น ทำให้เราได้ศึกษาสไตล์ของเขาโดยตลอดดีกว่าฟังครั้งเดียวคราวเดียว

วิธีที่ 3 หัดอ่านหนังสือให้เป็น

การอ่านหนังสือออก กับการอ่านหนังสือเป็น ไม่เหมือนกัน คนอ่านออกมีเยอะ แต่คนอ่านเป็นหายาก การอ่านที่ว่านี้ หมายถึงการหัดอ่านออกเสียงอ่านให้เหมือนพูด

ขอให้สังเกตว่า คำพูดของคนเราที่พูด ๆ กันอยู่ทั่วไปนี้ มันมีเสียงสูงเสียงต่ำ มีหนักมีเบา มีประโยคสั้นประโยคยาว เวลาอ่านต้องทำให้เหมือนกับเวลาพูดเสียงที่เปล่งออกไป จึงจะสอดคล้องกับช่วงคลื่นกระแสจิตของคนฟัง ซึ่งก็คล้าย ๆ กับคลื่นวิทยุ คนรับคนส่งต้องใช้คลื่นให้ตรงกัน จึงจะได้เรื่อง ยกตัวอย่างประโยคต่อไปนี้ :–

*(1) "ทุกวัน**นี้** / ประชาชน**สนใจ**ในทางวิทยาศาสตร์กันมาก"*

*(2) "**ไม่ว่า**ใครทั้งนั้น / เมื่อทำกรรม**แล้ว**ก็จะต้อง**รับ**ผลของกรรมแน่นอน"*

(3) "ตัวข้าพเจ้าเองก็เป็นผู้มีความรู้น้อย"

เครื่องหมาย – แสดงว่าเน้นหนักที่คำนั้น

เครื่องหมาย / แสดงว่าเอื้อนเสียงตรงนั้น

เครื่องหมาย – / แสดงว่าทั้งเน้นทั้งเอื้อน

โปรดสังเกตดูประโยคที่ *(3)* ไม่มีที่เน้นและเอื้อนเลย อ่านไปเรียบ ๆ ตลอดทั้งประโยค

การหัดอ่านหนังสือให้เป็น ทำได้ไม่สู้ยากนักเวลาฝึกขอให้อ่านออกเสียง ไม่ใช่อ่านในใจ

วิธีที่ 4 หัดย่อความ-ขยายความ

การฝึกย่อความและขยายความนี้มีประโยชน์มากทั้งในพูดทางเขียน คือไม่ว่าใครจะริเป็นนักพูดหรือนักเขียน ต้องย่อความ-ขยายความเป็นจึงจะทำได้ดี

ในสองอย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าควรหัดย่อความก่อน

แต่ที่พระภิกษุสามเณรเรียนนักธรรม ท่านหัดแต่ขยายความอย่างเดียว ที่เรียกว่าเรียงความแก้กระทู้ธรรม

การย่อความ เปรียบได้กับการบรรจุของลงกระเป๋าเดินทาง คนบรรจุจะต้องรู้ชนิดและขนาดของสิ่งของทุกอย่าง จึงจะบรรจุได้ดี อะไรควรลงก่อนลงหลังอะไรแตกง่ายเสียง่าย อะไรจะใช้วันนี้หรือวันหลัง ต้องวางแผนให้ถูกต้อง ส่วนการขยายความอุปมาเหมือนการรื้อของออกจากกระเป๋า ผู้รื้อจะต้องเข้าใจว่า อะไรควรเอาขึ้นก่อนขึ้นทีหลัง คล้าย ๆ กับตอนบรรจุ แต่เมื่อเทียบกันแล้วข้าพเจ้าเห็นว่า การบรรจุยากกว่าการรื้อ คนที่บรรจุเป็นก็ย่อมรื้อเป็นทุกคน แต่คนที่รื้อเป็นสิ ไม่แน่นักว่าจะบรรจุเป็นทุกคน

ทีนี้จะแนะวิธีย่อความ

การย่อความมีอยู่สองระดับ คือ-

1. ย่อเอาใจความ และ
2. ย่อเอาประเด็น

จะให้ตัวอย่างการย่อเรื่องนางวิสาขามหาอุบาสิกา

เรื่อง นางวิสาขา

ย่อเอาใจความ

1. วิสาขา ลูกสาวเศรษฐีธนญชัย-สุมนาเกิดภัททิยะ-วังสะ บิดามารดาพาอพยพไปตั้งเมืองสาเกต ห่างสาวัตถี 6 โยชน์

2. เป็นหัวหน้าเด็กต้อนรับพระพุทธเจ้าคราวเสด็จสาเกต

3. บิดา ปุณณะส่งพราหมณ์ เที่ยวหาหญิงเบญจกัลยาณี พบวิสาขา

ขึ้นจากท่าน้ำ ฝนตก ไม่วิ่ง

4. ผู้วิ่งไม่งาม 4–เจ้าแผ่นดิน ช้าง พระ หญิง

5. มีเบญจกัลยาณีครบ –ผม, เนื้อ, ฟัน, ผิว, วัย

6. พ่อให้โอวาท 10 ก่อนส่งตัวไปอยู่ตระกูลสามี –ไฟ ใน, ไฟนอก, ! ใครให้ ให้. ไม่ให้อย่าให้, ให้ไม่ให้ก็ให้, ! นั่ง, นอน, กิน, บูชาไฟ, เทวดา

7. ถูกพ่อผัวกล่าวโทษ เพราะไม่ไหว้ชีเปลือย กรรมการตัดสินว่าวิสาขาไม่ผิด พ่อผัวยอมแพ้เรียกว่าแม่สืบมา

8. สร้างวัดบุพพาราม โลหปราสาท สิ้น 27 โกฏิ ทูลขอพระศาสดาให้พระมีผ้าอาบน้ำฝน เป็นหัวหน้ากลุ่มเด็กแต่เยาว์ อบรมพวกแม่บ้าน

9. เอตทัคคะ ทาง บริจาคมากในฝ่ายหญิง อายุ 120 ปี

ย่อเอาประเด็น

1. ธนญชัย–สุมนา

2. ภัททิยะ–สาเกต–สาวัตถี

3. วิ่งไม่งามสี่–เจ้า ช้าง พระ หญิง

4. เบญจฯ–ผม เนื้อ ฟัน ผิว วัย

5. แต่งงานปุณณะ โอวาทพ่อ 10–ไฟใน, ไฟนอก/ ให้ ให้, ไม่ ให้อย่าให้, ให้ ไม่ ให้ก็ให้/ นั่ง, นอน, กิน/ บูชาไฟ, เทวดา.

6. ชีเปลือย ตั้งกรรมการ ชนะ

7. อบรมเด็กหญิง

8. บุพพาราม โลหปราสาท ผ้าอาบน้ำ ทานมาก 120 ปี

การย่อความอย่างนี้ จะทำได้ต่อเมื่อผู้ย่อได้ศึกษาเรื่องนี้วิสาขาจนปรุแล้ว เป็นเรื่องย่อไว้อ่านคนเดียวคนอื่นอาจดูไม่รู้เรื่อง

การย่อเอาแต่ใจความแบบแรกนั้น ใช้วิธีย่อเรื่องต่าง ๆ ลงไว้ในสมุด เก็บไว้ใช้ได้ตลอดไป เมื่อข้าพเจ้าฝึกทำอยู่นั้น ข้าพเจ้าใช้สมุดปกแข็งเล่มหนึ่ง มีเรื่องต่าง ๆ ที่ย่อไว้มากมายหลายเรื่อง เฉพาะคัมภีร์ทศชาตินั้นจำได้ว่าย่อได้ชาติละหน้าเดียว ๆ เท่านั้นเอง พอจะทบทวนเรื่องอะไร เราก็เปิดดูห้านาทีก็จบ

ส่วนการย่อระดับที่สอง คือย่อเอาแต่ประเด็น ข้าพเจ้าย่อใส่กระดาษ

เป็นแผ่น ๆ จะเทศน์หรือพูดคราวหนึ่งก็ทำที เวลาพูดถือขึ้นไปด้วยก็ได้ แต่ส่วนมากมักจะจำได้ติดตา เวลาพูดมักจะได้รับคำชมว่าจำอะไรได้แม่นยำเกลี้ยงเกลาดี ไม่ลืมหน้าลืมหลัง

ก่อนผ่านตอนนี้ไป ใคร่จะฝากข้อสังเกตไว้ว่า การย่อเรื่องดังว่านี้ เราย่อเอาแต่จุดเด่น ๆ ของเรื่องไว้และพยายามตัดสำนวนที่ฟุ่มเฟือยออกหมด เพราะสำนวนนั้นเราพูดเองได้ ยกตัวอย่างเช่นการย่อโอวาทสิบประการ

ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า	*ไฟใน, ไฟนอก*
จงให้แก่คนที่ให้ อย่าให้แก่คนที่ไม่ให้ จงให้ทั้งแก่คนที่ให้และไม่ให้	*ให้ให้, ไม่ให้* *อย่าให้, ให้ไม่* *ให้ก็ให้*
จงนั่งให้เป็นสุข จงนอนให้เป็นสุข จงกินให้เป็นสุข	*นั่ง, นอน, กิน*
จงบูชาไฟ จงไหว้เทวดาในเรือน	*บูชาไฟ, ไหว้เทวดา*

โอวาทสิบประการนี้ สำหรับนักพูดที่ต้องการจำให้แม่นยำในเรื่องเรียงลำดับ อาจย่อเอาแต่หัวใจไว้ว่าให้คล่องปากก็ได้ เช่น *"ไฟไฟ / ให้ไม่ให้ / นั่งนอนกิน / บูชาเทวดา"* จำไว้เท่านี้แล้วเวลาพูดเราก็เหยียดออกได้เหมือนกัน ย่อแบบนี้ข้าพเจ้าใช้มากทีเดียว

การที่แนะให้หัดย่อ ก็เพื่อสร้างความจำ คนเราเมื่อจำอะไรได้มาก ๆ แล้วก็พูดอะไรได้คล่องแคล่วชัดถ้อยชัดคำ และมีคนนิยม

วิธีปรุงคำพูด

การที่คิดปรับปรุงคำพูดนั้น จะต้องนึกเสียก่อนว่าตัวเรานี้จะเอาอย่างใคร เพราะนักพูดที่มีคนนิยมกันอยู่ทั่วไปนั้นมีหลายประเภท รสชาติก็ต่าง ๆ กัน

บางคนเอาแต่ตลกโปกฮา หาสาระมิได้

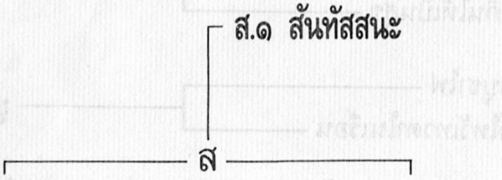
บางคนหาเสียงด้วยการกระแหนะกระแหนคนอื่นร่ำไป

บางคนพูดจาหนักแน่นราบเรียบเหมือนรถบดถนน

บางคนรสเปรี้ยวเผ็ดมันเค็มทั้งหัวทั้งท้าย

บางคนพูดนอกเรื่องเหมือนว่าวขาด

สำหรับนักบรรยายธรรมะนั้น จะต้องยึดมั่นในธรรมคารวตา คือเคารพในหลักธรรมเป็นใหญ่ ต้องพูดตามธรรม ไม่ใช่พูดตามคน วิธีใดก็ไม่ดีเท่าวิธีของพระพุทธองค์ ซึ่งมีหลักสำคัญในการปรุงรสของเรื่องที่พูดสี่ประการ ข้าพเจ้าเรียกเอาเองว่า **"แบบ สี่ ส."** เวลาเตรียมคำบรรยายก็กำหนดใจไว้เสมอว่าครบ "สี่ ส. หรือยัง?" สี่ ส. นั้นดังนี้–

สันทัสสนะ	*ให้แจ่มแจ้งชัดเจน*
สมาทปนะ	*ให้อยากทำตาม*
สมุตเตชนะ	*ให้กล้าหาญ*
สัมปหังสนะ	*ให้ร่าเริงแจ่มใส*

ถ้าใครปรุงคำพูดของตนให้ได้รสครบสี่ ส. ดังว่านี้ การพูดของคนนั้นก็จะได้รับความนิยมจากมหาชนอย่างกว้างขวาง

วิธีปฏิบัติ

ส.1 สันทัสสนะ

การพูดให้แจ่มแจ้งชัดเจนนั้น ไม่ใช่การพูดมากหรือพูดยาว ๆ แต่หมายความว่า หาวิธีพูดจาให้คนฟังเข้าใจเรื่องที่พูดนั้นชัด ๆ ให้เห็นจริงตามที่ผู้พูดเสนอ การที่จะทำให้ได้อย่างนี้ ผู้พูดจะต้องใช้ความคิด มีการเตรียมการอย่างดีว่าจะพูดวิธีใด หรือใช้มาตรการใดใน 4 อย่างต่อไปนี้ คือ

1. *ขยายความ*
2. *อุปมาอุปไมย*
3. *ยกอุทาหรณ์*
4. *ใช้อุปกรณ์*

ถ้าท่านตกลงใจจะใช้มาตรการใด ก็ต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าให้พร้อม การพูดไม่เตรียมนั้น อย่าริทำเลย

วิธีใช้มาตรการทั้งสี่เป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะเรื่องบางอย่างลำพังแต่พูดอย่างเดียว ไม่อาจทำให้คนฟังเข้าใจได้ เพียงแต่จะบอกให้คนที่ไม่เคยเห็นเสือเลยรู้ว่าม้ากับเสือต่างกันอย่างไร ก็ยากเต็มทีแล้ว จะบอกว่าม้ามีสี่ขา เสือมันก็มีสี่ขา จะบอกว่าม้ามี 1 ปาก 2 หู 1 หาง ฯลฯ เสือมันก็มีเท่ากัน พูดอยู่ทั้งวันก็ไม่ได้เรื่อง ในกรณีนี้ถ้าเราเอารูปม้ากับรูปเสือไปแสดงให้ดูด้วยสักห้านาทีก็เสร็จเรื่อง คือใช้มาตรการที่ 4 ในสี่อย่างนั้น

วิธีใช้มาตรการทั้งสี่จะได้พูดในบทหน้า

ส.2 สมาทปนะ

พูดให้ผู้ฟังเกิดอยากทำตาม คืออะไรที่เราบอกว่าไม่ดี ก็ให้ผู้ฟังอยากเลิกทำสิ่งนั้น อะไรที่เราบอกว่าดีก็ให้ผู้ฟังคิดอยากทำสิ่งนั้น

แม่ครัวทำกับข้าว นอกจากทำให้รสอร่อยแล้วยังทำรูปทำกลิ่นให้ดูน่ารับประทานด้วย

พ่อค้าผลิตสินค้า นอกจากทำให้คุณภาพดีแล้วยังทำให้รูปร่างให้น่าใช้สอยด้วย

นักพูดธรรมะก็เหมือนกัน นอกจากพูดถูกแล้วยังพูดให้น่าทำตามด้วย

การพูดให้คนอยากทำตามนั้น เราต้องใช้จิตวิทยาดักใจคนให้ได้เสียก่อน

โดยทั่ว ๆ ไป คนเรามีนิสัยสันดานเห็นแก่ตัวด้วยกันทั้งนั้น ห่วงตัว รักตัว ไม่ว่าจะรักษาศีลภาวนาเข้าป่ายิงสัตว์ ทำเพื่อตัวทั้งนั้น เพียงแต่ว่าใครจะทำเพื่ออะไรของตัวเท่านั้น บางคนทำเพื่อตัวเอง บางคนทำเพื่อลูกเมียของตัว บางคนทำเพื่อพวกพ้องของตัว และบางคนทำเพื่อชาติบ้านเมืองของตัว ซึ่งเมื่อรวมความโดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแล้วก็คือต่างก็เห็นแก่ "ตัว" ด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อจับจุดนี้ได้แล้ว จะพูดเรื่องอะไรก็อย่าให้ไกลตัวจนเกินไป ต้องจับที่ใกล้ ๆ ตัวเข้าไว้ก่อน ดูแต่พระพุทธองค์ทรงสอนอานิสงส์ต่าง ๆ ก็แล้วกัน อย่างเช่นอานิสงส์เมตตาทรงสอนว่า แผ่เมตตาแล้วหลับสบาย ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา ๆ แท้ ๆ ครั้นไป ๆ จึงโยงห่างออกไปว่าตายแล้วก็ไปสู่ที่ชอบด้วย (สุคติ)

นักบรรยายธรรมจำนวนไม่น้อยที่หลงลืมจิตวิทยาเรื่องนี้ หรืออาจไม่ได้นึกถึงเลยก็ได้ คือไปเอาแต่สอนให้คนปฏิบัติธรรมเพื่อคนอื่น ทำความดีก็เพื่อให้คนอื่นมีความสุข เว้นจากความชั่วก็เพื่อให้คนอื่นไม่ต้องเดือดร้อน ซึ่งได้ผลในทางจิตวิทยาน้อย หรืออาจไม่ได้ผลเลยก็ได้ ข้าพเจ้าจับเคล็ดตรงนี้ได้แล้ว จึงแก้วิธีบรรยายเสียใหม่ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ผลดี ดังจะเปรียบเทียบต่อไปนี้

การพูดที่ผิดจิตวิทยา	**การพูดถูกจิตวิทยา**
ความโกรธทำให้เพื่อนบ้านเดือดร้อน	ความโกรธทำให้ระบบหัวใจว้าวุ่นใช้ความคิดไม่ได้ผล
เว้นการฆ่าสัตว์เพราะเขาก็รักชีวิต	เว้นฆ่าสัตว์เพื่อยกฐานะจิตใจของตนเองให้สูงขึ้น
การพูดเท็จทำให้คนอื่นเสียหาย	การพูดเท็จทำให้จิตของตนเสื่อมสมรรถภาพ
แผ่เมตตาทำให้สังคมสงบสุข	แผ่เมตตาทำให้จิตของตนเยือกเย็นหลับสบาย
ฯลฯ	ฯลฯ

เรื่องนี้ขอฝากท่านผู้สนใจไว้พิจารณาดูต่อไป

ส.3 สมุตเตชนะ

พูดให้คนฟังกล้าหาญ คือให้เขาเชื่อมั่นในตนเองว่า คนอย่างเราก็พอจะปฏิบัติได้ วิธีพูดที่จะให้ได้ผลตามข้อนี้ เราก็นึกถึงเหตุผลอย่างง่าย ๆ นี้เอง สมมติว่าเราจะพูดให้คน ๆ หนึ่งเดินทางจากจุดหนึ่งไปสู่จุดหนึ่ง เราก็ต้องพูดในเรื่องสองประการ คือ 1. บอกให้เขารู้ว่าทางที่จะไปข้างหน้าก็สะดวก มีที่พักตามสมควร และ 2. บอกให้เขารู้ว่าตัวเขาเองก็มีกำลังวังชา

เพียงพอที่จะไปถึงได้ ฉันใดก็ฉันนั้น การพูดให้คนกล้าทำตามที่เราพูดเราก็จะต้องพูดถึงว่า

1. เรื่องที่เราแนะให้ทำนั้นไม่ยากเย็นจนเกินไป พยายามอีกหน่อยเดียวเท่านั้น

2. ชี้ให้เขาเห็นสมรรถภาพในตัวของเขาเองว่ามีพอ

ยกตัวอย่าง เราจะแนะนำคนที่บอกว่าเขาเองไม่อาจรักษาศีลได้

ประการแรก เราก็บอกเขาว่า อันที่จริงตัวเขาเองก็รักษาศีลได้อยู่แล้ว แต่รักษาได้ชั่วระยะอันสั้น หรือได้ในวงจำกัด เช่นในระยะครึ่งชั่วโมงแห่งวันหนึ่ง ๆ จะเป็นครึ่งตอนใดตอนหนึ่งก็ตาม ท่านก็ไม่ได้ละเมิดศีล ฆ่าก็ไม่ได้ฆ่า ขโมยก็ไม่ได้ทำ ลูกเมียใครก็ไม่ได้ผิด พูดเท็จหรือก็เปล่า เหล้าก็ไม่กิน ตกลงว่าครึ่งชั่วโมงนั้นท่านมีศีลครบ ธุระต่อไปก็คือพยายามขยายเวลารักษาออกไปอีกบ้าง เป็น 40 นาที 50 นาที 60 นาที ฯลฯ นานเข้าก็จะมีศีลอยู่ทั้งวัน ดังนี้เป็นต้น เป็นตัวอย่างอุบายในการสอนให้อีกฝ่ายหนึ่งกล้า

ประการที่สอง เราชี้ให้เขาเห็นสมรรถภาพในตัวของเขาเอง ใจคนเรานี้ก็มีอะไรแปลก ๆ อยู่เหมือนกัน คือชอบยอ บางคนถึงกับบ้ายอ หรือถ้าจะพูดเสียตรง ๆ ว่า เชื้อโรคบ้ายอมีอยู่ด้วยกันทุกคน ก็เห็นจะไม่ผิด แต่คนเราไม่ค่อยชอบให้ใครว่าตัวอย่างนั้น เราก็เลยเลี่ยงไปใช้คำอื่นแทนคำว่ายอ เช่นใช้คำว่าเชียร์ หนุน สนับสนุนให้กำลังใจ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเมื่อรวมความโดยเบ็ดเสร็จแล้วก็คือ "ชอบยอ" นั่นเอง

ทีนี้การยอให้คนทำความดี ก็คือบอกให้เขารู้ว่าตัวเขาเองมีอะไรหลายอย่างที่ถ้าทำก็ได้ เพราะมีทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งความจริงก็เป็นเช่นนั้น เราทุกคนมี "ธรรมะ" เป็นทุนอยู่แล้ว เช่น

คนเราเคย "ตั้งใจ" มาแล้ว เราย่อมสามารถพัฒนาความตั้งใจให้ดีถึงขั้นสมาธิ

คนเรามี "ญาณะ" อยู่แล้ว เราย่อมสามารถพัฒนาญาณะให้เป็นวิปัสนาญาณะ

คนเรา "ดับกิเลส" บางอย่างได้บ้างครั้งอยู่ เราย่อมสามารถพัฒนาความดับถึงขั้นนิพพาน ฯลฯ

วิทยาการตามที่ข้าพเจ้าแนะให้นี้เป็นความจริงไม่ใช่แกล้งปั้นเรื่องขึ้น พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงไว้แล้วว่า "ทุกสิ่งเกิดแต่เกิดเหตุ" อย่างคนที่จะก่อไฟให้ลุกโพลงขึ้นได้ก็เพราะเขามีไฟตัวเดิมอยู่บ้างแล้ว ถ้าเขาไม่มีไฟเลยเขาจะก่อไฟได้อย่างไร คุณธรรมต่าง ๆ ที่คนเราต้องการเหมือนกัน อย่างเช่น ศีล นิพพาน เมตตา อโกธะ ปัญญา อนาคตังสญาณ อตีตังสญาณ สัพพัญญุตญาณ เหล่านี้เป็นต้น ต้องมีเชื้ออยู่ในตัวเราบ้างแล้ว เราจึงอาจพัฒนาเพิ่มเติมขึ้นได้

ชี้ให้คนฟังเห็นชัด ๆ แล้วเขาก็จะกล้าหาญเอง

ส.4 สัมปหังสนะ

ทำให้ผู้ฟังมีความร่าเริง หมายถึงช่วยทำให้จิตใจของผู้ฟังแจ่มใส ปลอดโปร่ง ไม่หดหู่ซบเซา แต่ไม่ได้หมายความไปถึงว่าจะต้องทำให้เขาหัวเราะเฮฮาเหมือนดูจำอวด เรื่องนี้มีบางท่านเข้าใจผิดอยู่เหมือนกัน คือไปทำตัวเป็นนักตลกโปกฮา จนเสียภูมิชั้นของนักบรรยายธรรมความจริง ท่านหมายถึงความร่าเริงแจ่มใสของจิตใจเท่านั้นเอง ส่วนคนฟังจะหัวเราะเพราะกลั้นไม่อยู่นั่นเป็นเรื่องของเขา

การพูดให้คนฟังมีจิตใจร่าเริงไปกับเรื่องที่เราพูดนั้นอาจทำได้หลายวิธี เช่น

1. ให้แง่คิดในมุมกลับ เช่นเรารู้ว่าคนทั้งหลายเขาไม่ชอบอนิจจัง เกลียดนัก เราก็บอกว่าเราเห็นด้วย อนิจจังทำให้คนหนุ่ม ๆ สาว ๆ กลายเป็นคนแก่ อนิจจังทำให้ดอกไม้งามเหี่ยวไป อนิจจังทำให้บ้านเรือนเก่าคร่ำคร่า เมื่อเดินไปตามคนฟังจนเขาตายใจแล้ว ผู้พูดก็วกสู่มุมกลับว่า แต่ถ้าไม่มีอนิจจังเลยก็แย่เหมือนกันคือ ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในสภาพเดิมหมด ผู้หญิงอุ้มท้องก็ไม่ต้องคลอด เด็กทารกก็ไม่มีวันโต คนเจ็บก็เจ็บไปเรื่อย ใครเป็นโสดก็โสดตลอดชีวิต ใครทะเลาะกับเมียก็ทะเลาะกันไปทั้งเดือนทั้งปี คนจนก็จนตลอดรายการ นึก ๆ ดูแล้วเรามีอนิจจังไว้ดีกว่า อย่างนี้เป็นการดึงผู้ฟังสู่มุมกลับโดยไม่รู้ตัว เขาก็รู้สึกขำในใจ และเห็นจริงด้วยเป็นวิธีสร้างสัมปหังสนะอย่างหนึ่ง

2. พูดอย่างง่าย ๆ ตรงไปตรงมา เช่น เราประสงค์จะให้คนรู้จักให้เกียรติ

แก่คนอื่น อย่าให้ดูถูกดูหมิ่นกันในเรื่องฐานะและความสามารถ เราก็บอกว่า "คนเราไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย ไม่ว่านายจ้างลูกจ้าง มันก็มีดีด้วยกันทั้งนั้น แล้วก็ดีกันคนละทาง จำเป็นไปคนละอย่าง เราจะบอกว่าใครไม่จำเป็นก็ไม่ได้ เพราะต่างคนต่างดีเหมือนตากับลิ้นนี่แหละ ตาดีในทางดูลิ้นดีในทางชิมรส นี่แหละ เพียงตากับลิ้นอยู่กันไม่ถึงคืบ ยังทำงานแทนกันไม่ได้ ใครไม่เชื่อลองเอาตาชิมแกงดูสักมื้อสิ..." นี่เรียกว่าพูดอย่างตรงไปตรงมา ทำให้คนฟังเกิดสัมปหังสนะ

3. วิธีอื่น ๆ ก็ยังมีอีก เช่นการเคลื่อนไหวร่างกายพอเหมาะในเวลาพูด การทอดสายตาไปยังผู้ฟังทั่ว ๆ กัน การใช้อุปกรณ์เช่นชาร์ทหรือแผ่นภาพ การใช้บุคคลช่วยสาธิต การใช้เสียงจากเครื่องบันทึก การฉายภาพประกอบ ฯลฯ ช่วยให้เกิดสัมปหังสนะได้ทั้งนั้น

อุปกรณ์ต่าง ๆ นั้น พยายามใช้ของพื้น ๆ ของที่คนอื่นเขามองข้ามกันนั้นแหละยิ่งดี จะได้เป็นตัวอย่างแก่คนฟังในแง่ที่ว่า นักธรรมะสามารถเอาประโยชน์แม้จากสิ่งที่เขาทิ้งกันแล้ว โปรดดูในบทที่ว่าด้วยเรื่องอุปกรณ์ข้างหน้า

เท่าที่พูดมาตอนนี้ แสดงถึงวิธีปรุงรสคำพูดให้ได้ครบสี่ ส. ตามที่ข้าพเจ้าได้ฝึกฝนตนเองมา หวังว่าจะเป็นทางศึกษาของท่านผู้สนใจตามสมควร

::: วิธีขยายความ

ลักษณะการพูดที่คนเขาพูด ๆ กันอยู่ในที่ต่าง ๆ ถ้าสังเกตให้ดีแล้ว เราก็จะเห็นได้ว่ามีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

ก. พรรณนา *เล่าความ*

ข. ขยายความ *บรรยายความ*

ฉะนั้น เมื่อจะพูดแต่ละคราว เราก็ต้องกำหนดใจไว้ว่า จะพูดในลักษณะไหน จะพูดในลักษณะเดียวนั้นไปตลอด หรือจะสลับเข้าตรงไหนบ้าง คือในการพูดคราวเดียวนั้นเอง บางตอนเราอาจพูดแบบพรรณนา บางตอนอาจพูดแบบบรรยาย แล้วแต่ลักษณะของเรื่อง ข้อสำคัญอย่าให้สับสนกัน

อย่างเช่นบางคนเวลาพูดยกนิทานมาเล่าประกอบ การเล่านินทานนั้นเป็นเรื่องของพรรณนา คิดว่าไปตามเนื้อเรื่อง แต่ตนกลับไปวิจารณ์หรือนำเรื่องนอกเรื่องเข้าไปแทรกในนิทาน เป็นการทำให้เกิดความสับสน

ก. ขยายความแบบพรรณนา

พรรณนา หรือวัณณนา แปลว่า เล่าเรื่อง หมายความพูดไปตามเนื้อเรื่อง เรื่องมีอย่างไรก็ว่าไปอย่างนั้น การพูดแบบนี้ง่ายมาก คนพูดไม่ถึงกับต้องใช้วิจารณญาณ เพียงแต่จำเรื่องได้ก็พูดได้ และจะพูดได้มากหรือน้อยก็สุดแล้วแต่เรื่องสั้นเรื่องยาว

การพูดแบบพรรณนา เหมาะสำหรับการให้โอวาท การประชุมชี้แจงแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และการเล่าเรื่องต่าง ๆ เพราะผู้พูดอาจรวมเอาเรื่องต่าง ๆ มาพูดเสียในคราวเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ครูประชุมนักเรียนประจำสัปดาห์ ครูก็รวบรวมเรื่องที่จะพูดไว้ว่ามีเรื่องอะไรบ้าง เช่น การแต่งตัวมาโรงเรียน การเตรียมตัวสอบ การขาดเรียน การแข่งขันกีฬา การประหยัด ฯลฯ

วิธีขยายความแบบพรรณนาดีไม่ดีอยู่ที่การเรียงลำดับเรื่อง จะพูดอะไรก่อนอะไรหลัง เรื่องใดต่อเนื่องกัน เรื่องใดสำคัญกว่ากัน ก็จัดลำดับเสียให้ดี และเรื่องใดควรจะรวมกันได้ก็รวมเป็นข้อเดียวกันเสีย เพราะฉะนั้นผู้พูดก็ต้องเตรียมตัวก่อนเหมือนกัน จะดูเขาไม่ได้ คนที่หูคมเขารู้ว่าใครพรรณนาความเป็นหรือไม่เป็น วิธีเรียงลำดับเรื่อง เราอาจกำหนดด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม เช่น-

กำหนดด้วยกาลเวลา *พรรณนาไปตามลำดับเรื่องเกิดก่อนเกิดหลังแบบเล่านิทาน*

กำหนดด้วยกิจการ *พรรณนาไปตามงานที่เกี่ยวเนื่องกัน*

กำหนดด้วยบุคคล *พรรณนาไปตามเรื่องของคนที่เป็นพวกเดียวกันหรือต่างพวก*

ฯลฯ

และยังมีทางที่จะใช้กำหนดลำดับการพรรณนาได้อีกหลายอย่าง ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า คนพูดกำหนดแบบไหนก็ให้มันเป็นแบบนั้น คนฟังจะได้โล่งใจและไม่เบื่อ ถ้าคนพูดไม่กำหนดไว้ให้เรียบร้อย คนฟังก็มีอาการคลื่นเหียน

วิงเวียน เหมือนกับการดูหนังที่เขาตัดต่อผิด ตอนต้นตอนกลางตอนปลายสลับกันวุ่นไปหมด ดูว่าผู้ร้ายตายไปตั้งนานแล้ว พอตอนปลายยังกลับมาเต้นเหยง ๆ อยู่อีก มันก็เวียนหัวแย่ หนังอย่างนี้ใครเขาจะอยากดูคนพรรณนาความที่ไม่เตรียมตัว หรือเตรียมตัวไม่ดีก็เหมือนกัน คำพูดจะกระโดดไปกระโดดมา ตก ๆ หล่น ๆ เราจะสังเกตได้ว่า คนพูดที่ขาดการเตรียมตัว มักจะต้องเก็บตกคำพูดของตัวเองอยู่เสมอ เวลาพูดจะใช้คำว่า...อ้อ...อีกอย่าง...อนึ่ง...ซ้ำ ๆ ซาก ๆ การเก็บตกตัวเองอย่างนี้เป็นการลดคะแนนตัวเอง

ข. ขยายความแบบบรรยาย

การพูดแบบบรรยายนี้สำคัญมาก อาจจัดว่าเป็นแบบสากลก็ได้ คือถ้าใครบรรยายเป็นแล้วไปพูดแบบอื่นก็ได้ทั้งนั้น และนักพูดหรือนักเทศน์ที่จะมีชื่อเสียงก็เพราะการพูดแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

คำว่า บรรยาย ก็ตรงกับที่ใช้กันในภาษาบาลีว่า ปริยายนั่นเอง และมีคำหนึ่งที่ตรงกันข้ามคือ นิปปริยาย

ปริยาย แปลว่า โดยอ้อม คือแวะที่นั่นที่นี่ด้วย

นิปปริยาย แปลว่า ไม่อ้อม คือโดยตรง

เพราะฉะนั้น การพูดแบบบรรยาย จึงต้องมีการขยายวงออกไปจากกระทู้เดิม เพื่อที่จะไปเก็บรวบรวมเอาเรื่องที่ควรจะเก็บ นำมาสนับสนุนหัวข้อที่บรรยายนั้นให้สมบูรณ์ เมื่อการพูดแบบนี้อนุญาตให้คนพูดขยายความได้ ความบกพร่องจึงมักจะเกิดแก่คนพูดได้หลายทาง เช่น–

เพราะไม่ได้ขยายความเต็มตามที่ควรขยายไป

เพราะขยายความเหลิงเจิ้งเกินขอบเขตที่ควรขยาย

เพราะขยายไม่เป็นเอาเลยทีเดียว

การที่จะขยายความได้เหมาะเจาะ เกี่ยวกับการตั้งชื่อเรื่องด้วย เมื่อตั้งชื่อเรื่องได้แล้วก็ตั้งประเด็น ครั้นตั้งประเด็นแล้วจึงคิดขยายความ ฉะนั้นกรรมวิธีในการขยายความ จึงมีลำดับดังนี้–

ลำดับ 1 ตั้งชื่อเรื่อง

ลำดับ 2 แยกประเด็น

ลำดับ 3 ขยายความ

การตั้งชื่อเรื่อง

วิธีคิดตั้งชื่อเรื่อง ประการแรกก็คือให้เป็นชื่อที่สนใจ แต่สนใจแบบวิญญูชน ไม่ใช่สนใจแบบทรชนหรือแบบตลาด นอกจากได้ชื่อที่น่าสนใจแล้ว เราต้องคิดว่าเราสามารถที่จะพูดเรื่องนั้นได้สมชื่อเรื่องหรือไม่ เพราะมีความจำเป็นหลายอย่างเหมือนกันที่บังคับเราอยู่ เช่นเรื่องเวลาจำกัดบ้าง การเตรียมตัวไม่พร้อมบ้าง ความรู้ไม่พอบ้าง บรรยากาศในที่พูดไม่อำนวยบ้าง เพราะฉะนั้น ชื่อที่เราตั้งต้องให้พอสมตัว ข้าพเจ้าเองชอบชื่อประมาณไม่เกินสามพยางค์ ชื่อขนาดสามพยางค์กำลังเหมาะแก่การขยายความ คนฟังก็จำชื่อเรื่องง่าย ปาฐกถา หรือคำบรรยายบางเรื่องของข้าพเจ้าที่ปรากฏว่าชื่อยาว ๆ เช่นเรื่อง "บทบาทของลูกเสือเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" ซึ่งพูดที่สภาลูกเสือแห่งชาติ เรื่องอย่างนี้ข้าพเจ้าไม่ได้ตั้งชื่อเอง แต่ทางฝ่ายผู้เชิญตั้งมาให้ แต่บางทีก็จำเป็นที่ต้องตั้งชื่อยาว ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ชอบ ข้าพเจ้าจะลองยกชื่อมาเป็นตัวอย่างไว้สักเล็กน้อยต่อไปนี้

ชื่อที่ข้าพเจ้าใช้	**ชื่อที่เห็นว่าไม่เหมาะ**
จิต	คาถากันตาย
ดี	ยอดเสน่ห์
กิน	หัวใจเมีย
ลม	พรายชีวิต
ทางชนะ	มนต์สวรรค์
ทางไม่ตาย	เพชรตัดเพชร
ความพอดี	เลือดกตัญญู
ทำดีได้ดี	ฯลฯ
กฎแห่งกรรม	
ฯลฯ	

ชื่อที่ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่เหมาะนั้น บางท่านอาจนึกว่าข้าพเจ้าสมมติขึ้นเอง แต่ความจริงมีนักพูดธรรมะเคยใช้มาแล้ว และท่านผู้พูดนั้นเป็นพระด้วย ข้าพเจ้าเองไม่ชอบแล้วยังรู้สึกขยะแขยงเต็มที

การแยกประเด็น

ลำดับ 2 ก็คือการนำชื่อเรื่องมาพิเคราะห์ดูว่าเรื่องนี้มีกี่ประเด็น การแยกประเด็นก็อย่าให้มากเกินไป ประเดี๋ยวจะพูดไม่จบ สำหรับการพูด 1 ชั่วโมงแยกเป็น 3–4 ประเด็นก็พอ ยกตัวอย่าง

เรื่อง "ทำดีได้ดี"

ประเด็นที่ 1 ดี–คืออะไร

ประเด็นที่ 2 การทำดีหมายความว่าอย่างไร

ประเด็นที่ 3 ทำดีได้ดีจริงหรือไม่

รวมเรื่องนี้มี 3 ประเด็น

การขยายความ

ลำดับที่ 3 เมื่อแยกประเด็นแล้วก็คิดขยายความ คือขยายออกจากประเด็นที่ตั้งไว้นั้นตามลำดับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง "ทำดีได้ดี"

ประเด็น 1. ดีคืออะไร

2. การทำดีหมายความว่าอย่างไร

3. ทำดีได้ดีจริงหรือไม่จริง

ขยายความ–

ประเด็นที่ 1 ดีคืออะไร?

1. *การตัดสินว่าอะไรดีหรือไม่ดี ย่อมขึ้นอยู่กับพื้นใจของผู้ตัดสิน*

   ความดีในทรรศนะของคนชั่ว

   ความดีในทรรศนะของคนดี

   ก็เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะถืออะไรเป็นหลัก

2. *ทรรศนะของพระพุทธศาสนาว่าอย่างไร?*

   พระพุทธเจ้าทรงวางหลักอธิปไตย 3

   – พวกอัตตาธิปไตย ถือความเห็นของตัวเอง

   – พวกโลกาธิปไตย ถือเสียงข้างมาก

– พวกธรรมาธิปไตย ถือเหตุผลเป็นใหญ่ พระพุทธศาสนารับรองพวกธรรมาธิปไตย

ประเด็นที่ 2 การทำดีหมายความว่าอย่างไร?

1. *การทำดีของคนมี 3 ทาง (ทางกาย–วาจา–ใจ)*

   บางคนทำดีไม่ครบทุกทาง

2. *การทำดีอาจจัดเป็นสองระดับ*

   (1) ทำงานประจำวันของเราให้ดี

   (2) ฝึกหัดทำความดีตามหลักธรรม

3. *นอกจากนี้การทำความดียังต้องคำนึงถึง–*

   – ทำให้ถูกดี
   – ทำให้ถึงดี ——— รวมเรียกว่า "ทำดี"
   – ทำให้พอดี

ประเด็นที่ 3 ทำดีได้ดีจริงหรือไม่? (ประเด็นนี้เป็นจุดเด่นของเรื่อง)

1. *ใครเป็นคนยืนยันว่าทำดีได้ดี (อ้างที่มา)*

   ที่มาซึ่งยกมาอ้างนั้นมีความหมายแท้จริงอย่างไร

2. *คนที่ทำดีไม่ได้ดีมีไหม*

   เพราะเหตุใด?

3. *ความเข้าใจของคนที่ยังไม่เชื่อ*

   เขาพูดกันว่าอย่างไรบ้าง
   อะไรทำให้เขาเห็นไปอย่างนั้น
   เห็นอย่างนั้นแล้วจะเป็นอย่างไร

4. *ความเห็นนั้น ๆ ผิดตรงไหน*

   ที่ถูกคืออย่างไร

การวางแนวขยายความนี้จะต้องให้รัดกุมที่สุด ถ้าเราวางแนวกว้างเกินไป จะไม่มีเวลาพออุดช่องโหว่ได้ทั่วถึง เราก็ร่นแนวของเราเข้ามา ให้พอที่เราจะรักษาแนวของเราได้ ไม่ใช่ตีวงพูดครอบจักรวาล แต่ทิ้งช่องโหว่ไว้ให้ข้าศึกโจมตีได้ทุกด้านทุกทาง เสียหายหมด

⁝⁝⁝ วิธีอุปมา – อุปไมย

ข้อที่ข้าพเจ้าได้รับคำนิยมชมชอบมากที่สุดในการพูด คือเรื่องการเปรียบเทียบ หรือที่เรียกว่า อุปมา – อุปไมย แต่ข้าพเจ้าก็จนใจจริง ๆ ไม่รู้จะถ่ายทอดศิลปะในเรื่องนี้ให้แก่เพื่อนฝูงได้อย่างไร แม้แต่จะเขียนในเวลานี้ก็ยังหนักใจ เพราะประสบการณ์ในตัวข้าพเจ้าเองมันกลายเป็นว่า เมื่อพูดไปถึงเปราะนั้น ๆ แล้ว ความคิดมันเกิดขึ้นเองว่าจะอุปมาอย่างไร หรือจะเปรียบเทียบกับอะไร และรู้สึกมันเกิดในสมองมากจนเหลือใช้ บางทีก็นึกแปลกใจตัวเองว่า ตัวเองไม่น่าจะนึกได้อุปมาที่เหมาะเจาะอย่างนั้น

เรื่องอุปมาที่นึกได้ไว้ล่วงหน้ามีน้อยเต็มที เว้นเสียแต่อุปมาเก่า ๆ ที่เคยใช้มาแล้ว

เอาอย่างนี้ดีกว่า จะขอยกตัวอย่างที่ข้าพเจ้าเคยใช้มาแล้ว พอให้เป็นตัวอย่างแก่ท่านผู้สนใจ โปรดลองพิจารณาดู และขอเรียนว่า การพูดโดยมีอุปมาอุปไมยช่วยทำให้คนฟังเข้าใจได้ง่ายขึ้นมาก นอกจากเข้าใจง่ายแล้วยังจำได้ติดใจไปด้วย แต่ก็มีข้อควรระวังอยู่ว่า ถ้าผู้พูดนึกหาคำอุปมาเหมาะ ๆ ไม่ได้ก็อย่าใช้ดีกว่า

ความหยุดเหมือนห้ามล้อ

ความดีของคนเรา ไม่ใช่เป็นแต่ทำอะไรรวดเร็วเอาจริงเอาจังเข้าว่า ถ้าตนจะถลำไปสู่ความชั่วความผิดจะต้องหยุดเป็นด้วย คือยั้งตัวยั้งใจให้อยู่จึงจะดีแท้

เปรียบเหมือนรถยนต์รถไฟที่วิ่งไปวิ่งมาอยู่ตามทางนี่แหละ นอกจากวิ่งเป็นแล้วมันจะต้องหยุดเป็นด้วย ถ้ารถคันใดเป็นแต่วิ่งตะบัน หยุดไม่ได้เลย รถคันนั้นก็ใช้ไม่ได้ อย่าว่าแต่จะหยุดไม่เป็นเลย แม้แต่หยุดได้ช้าก็แย่แล้ว

การทำงานประจำวันเหมือนทอดแห

การที่เราออกจากบ้านไปทำงานวันหนึ่ง ๆ ย่อมได้อารมณ์ต่าง ๆ มาทั้งอารมณ์ที่เราชอบ ทำให้เราสุขก็มี ทำให้เราทุกข์ก็มี ถ้าเราขนเอาอารมณ์เหล่านั้นมาที่บ้านเรือนทั้งหมด บรรยากาศภายในครอบครัวของเราก็จะเต็มไปด้วยความทุกข์ บรรยากาศภายในครอบครัวของเราก็จะเต็มไปด้วย

ความทุกข์ หมดความร่าเริง ทางที่ดีเราควรทิ้งเรื่องที่ไม่ดีเสีย เอาแต่เรื่องที่ดีมาบ้าน

เปรียบเหมือนคนทอดแหหาปลา เขาออกจากบ้านไปทอดแห เมื่อทอดแหลงไปแล้ว ลากเอาขึ้นมาสิ่งที่จะติดแหขึ้นมาหาเรานั้นก็ไม่แน่ใจว่าจะเป็นปลาเสมอไป มันอาจจะเป็นหนาม เป็นงู เป็นปลิง ก็ได้ แต่นักทอดแหที่ฉลาด เขาจะเลือกเอามาบ้านแต่ปลาเท่านั้น นอกจากนั้นก็ปลดมันทิ้งไว้ตรงที่ตลิ่งนั้นเอง ถ้าใครขืนนึกว่างูมันบังอาจมาติดแหเรา แล้วก็เลยจับเอางูไปบ้านด้วย ไม่ช้าไม่นานบ้านของแกก็จะยั้วเยี้ยไปด้วยอสรพิษต่าง ๆ

เวลาออกจากบ้านไปทำงาน ก็ให้นึกเสียว่าเราไปทอดแหก็แล้วกัน

คนเสียดสีคนอื่นเหมือนตะไบ

คนที่ทำมาหากินโดยวิธีพูดจาด่าว่าเสียดสีคนอื่น (เหมือนนักพูดหรือนักเขียนทางหนังสือพิมพ์บางคน) เอาการด่าว่าเสียดสีเขา หาดีในทางเสียดสีผู้อื่น ถ้าท่านโดนคนประเภทนี้เสียดสีเข้าให้แล้วจะนึกอย่างไร

เราก็นึกถึงพระกับตะไบก็แล้วกัน คือเวลาช่างเขาหล่อพระเสร็จแล้วเขาก็แต่งโดยเอาตะไบเสียดสีไปตามองค์พระอย่างรุนแรง ตลอดเวลาที่ตะไบเสียดสีไปตามองค์พระนั้น องค์พระค่อย ๆ เกลี้ยงเกลาขึ้น สีสันก็สุกปลั่งขึ้น เสร็จแล้วเขาก็จะอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ แท่นบูชา มีแต่คนเคารพกราบไหว้ แม้แต่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินก็ทรงนมัสการ แต่ในขณะเดียวกันกับที่ชะตาขององค์พระดีขึ้นนั้น ตะไบที่ขัดพระก็ค่อย ๆ สึกกร่อนลงไป ทุกขณะที่พระดีขึ้น ตัวมันเองก็ลดราคาลงไป พอองค์พระเสร็จเรียบร้อยคนเขาก็โยนเจ้าตะไบนั้นทิ้งไปตลอดเวลาที่คนหลั่งไหลไปไหว้พระ จะหาคนไปกราบไหว้ตะไบสักคนเดียวก็ไม่มี

นี่แหละชะตากรรมของคนที่หาความชอบใส่ตัวในทางเสียดสีคนอื่น

คำสอนของคนโบราณเหมือนหินลับมีด

บางคนหยิ่งจองหอง ไม่อยากฟังความเห็นของคนรุ่นก่อน แม้แต่คำสอนหรือหลักธรรมก็นึกรังเกียจเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีมานานเหลือเกินไม่ทันสมัย ใครที่นึกรังเกียจคำสั่งสอนที่มีมานานอย่างนี้นับว่าคิดผิด

หินทุกก้อนที่จะลับมีดให้คมได้ มันจะต้องเกิดมาเป็นเวลานาน ๆ ทั้งนั้น ไม่มีหินก้อนใดที่เกิดพร้อมกับมีด คนที่รังเกียจคำสอนโบราณก็ไม่ผิด

อะไรกับมีดที่รังเกียจหินจะต้อง "ทื่อ" จนวันตาย

คนคดก็เหมือนไม้คด

ไม้คดนั้นชะตาไม่ดีเลย จะใช้ปลูกบ้านปลูกเรือนมันก็ไม่เรียบร้อย แม้จะเอากองรวมกันไว้เฉยๆ มันก็เกะกะ เข้ากับใครไม่สนิท ได้อีกทีก็เอาเผาไฟเสีย แต่แม้เผาเป็นถ่านแล้ว ถ่านไม้คดก็ตักยากตวงยาก พาลช่วยให้คนขายโกงคนซื้อเสียอีกด้วย

คนคดก็เหมือนกับไม้คดนั่นเอง อยู่ที่ไหนก็เข้ากับใครเขาไม่ได้ เพราะมันคด จะหาตำแหน่งหน้าที่ให้คนคดหรือก็หายาก เพราะไม่มีตำแหน่งไหนที่เขาเตรียมไว้บรรจุคนคด เพราะฉะนั้น ถ้าใครคดมากๆ จะเอาไว้ที่บ้านไม่ได้ ทางราชการจึงส่งไปไว้เสียในคุก แต่ก็อีกแหละคนคดนั้นแม้แต่ไปอยู่ในคุกแล้วก็ทำให้คนคุกด้วยกันรวนเรไปได้ คนประเภทนี้แม้แต่ตายแล้วก็ทิ้งเรื่องยุ่งๆ ไว้ให้คนที่อยู่ข้างหลังเกิดทะเลาะกัน

ดังได้กล่าวแล้วว่า ข้ออุปมาต่างๆ ที่ข้าพเจ้าใช้ประกอบการบรรยายธรรมนั้น แทบทั้งสิ้นเกิดขึ้นเองในขณะที่พูดนั้นทีเดียว ที่ยกมานี้ก็พอแต่เป็นตัวอย่างเท่านั้น

ทีนี้พูดถึงการใช้อุปมาอุปไมย ศิลปะในการใช้อุปมาอุปไมยนั้นอยู่ตรงที่วางให้ถูกที่ คือเวลาผู้พูดๆ ไปสร้างบรรยากาศให้แก่ผู้ฟังจนถึงจุดที่ควรใช้อุปมาแล้วจึงควักออกมาใช้ เรื่องนี้สำคัญมาก แต่ก็ไม่มีทางอธิบายได้ว่าจะทำอย่างไร เรายกให้เป็นเรื่องปฏิภาณของแต่ละคนก็แล้วกัน

⁝⁝⁝ วิธีใช้อุปกรณ์

การพูดที่ทันสมัยอย่างหนึ่งได้แก่การใช้อุปกรณ์ คือนำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งเข้าไปแสดงด้วย อุปกรณ์นั้นบางทีก็เรียกว่า เครื่องช่วยพูด คือตัวอุปกรณ์เองมันก็พูดของมันด้วย แต่มันพูดเงียบ ๆ เราก็เลยเรียกว่าเครื่องช่วยพูด

ประโยชน์ของการใช้อุปกรณ์มีหลายอย่าง อาทิเช่น

1. *สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ฟัง*
2. *สร้างความเข้าใจแก่ผู้ฟังอย่างง่าย ๆ*
3. *ทำให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นกันเองระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง*
4. *ทุ่นเวลาการเตรียมตัวของผู้พูด*
5. *ทุ่นแรง คือประหยัดเสียงและได้พักในตัวระหว่างพูด*
6. *ประทับความทรงจำและความนิยม*

วิธีคิดหาอุปกรณ์ก็ไม่ยากเย็นอะไรนัก โดยปกติข้าพเจ้าใช้ของที่หาง่าย ๆ และของที่คนอื่นมักจะมองข้าม ยิ่งเป็นของที่เห็นกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันได้ก็ยิ่งดี แต่บางทีก็ต้องลงทุนบ้าง ในเมื่อไม่มีทางแก้ไขโดยวิธีอื่น และการเลือกใช้ของเป็นอุปกรณ์นั้น ควรพยายามให้ได้ของจริงที่สุด หรือใกล้ความจริงที่สุด ดีกว่าของสมมติ ยกตัวอย่างเช่นเราจะบรรยายเรื่องพระพุทธศาสนาในธิเบต ถ้าเราได้ของใช้สักชิ้นหนึ่งของดาไลลามะจริง ๆ หรือของลามะ (นักบวช) จริง ๆ เป็นดีที่สุด ถ้าหาไม่ได้จึงถอยออกมาหารูปถ่าย รูปเขียนหรือของคนอื่น ๆ ถ้าจะพูดเรื่องต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็ให้พยายามหาใบโพธิ์พุทธคยาจริง ๆ มาแสดงสักใบเดียวก็พอ ถ้าหาไม่ได้จึงใช้ใบโพธิ์ต้นอื่นแทน เพราะการได้ของจริงมาแสดงนั้นทำให้ผู้ฟังเกิดความเห็นจริงเห็นจัง ถึงกับตื่นเต้นก็ได้ หากเป็นสิ่งที่หาได้มาโดยยาก

อุปกรณ์การพูดดังกล่าวนี้ เราอาจแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. *อุปกรณ์ประเภทเครื่องมือในการพูด*
2. *อุปกรณ์ประเภทหลักฐานยืนยันความจริง*
3. *อุปกรณ์ประเภทสาธิต คือแสดงให้ดู*

อุปกรณ์ประเภทเครื่องมือในการพูดย่อมเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว

หมายถึงของใช้ต่าง ๆ เช่นเครื่องขยายเสียง กระดานดำ แปรงลบกระดาน ชอล์ค ไม้ สำหรับชี้ชาร์ท น้ำดื่มเย็น ๆ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งส่วนมากเจ้าของสถานที่เขาเตรียมไว้ให้ แต่ถ้าเราอยากให้มีอะไรพิเศษเพิ่มเติมก็กระซิบบอกเขาไป เช่นเราจะมีของนำไปแสดงด้วย เราก็ต้องคิดว่าไปถึงแล้วเวลาแสดงจะเอาวางไว้ที่ไหน วางอย่างไร ถ้าจะต้องใช้โต๊ะก็บอกเขาไปว่าให้หาโต๊ะขนาดนั้น ๆ ไว้ให้ด้วย รวมถึงบอกเขาด้วยว่าจะให้ตั้งตรงไหน ซ้ายหรือขวา ต้องสั่งเตรียมการไว้ให้พร้อม อย่าไปทำเอะอะโวยวายกันต่อหน้าที่ประชุมเป็นอันขาด เพราะจะทำให้บรรยากาศเสีย อุปกรณ์บางอย่างจะต้องซ้อมกันไว้ล่วงหน้า เช่นเราจะมีภาพไปฉายประกอบ จะต้องซ้อมดูก่อนว่าเครื่องฉายใช้ได้จริง ๆ หรือเปล่า ระบบไฟฟ้าเข้ากันได้ไหม สายไฟพอหรือไม่ ใครจะเป็นคนฉาย เขารู้หรือเปล่าว่าจะให้ฉายตอนไหน เรื่องเหล่านี้คนพูดจะต้องเตรียมการให้พรักพร้อม ไม่ใช่ไปเอะอะโวยวายเอาเมื่อถึงเวลาแล้ว เข้าทำนองจะขี้จึงหาขอน–จะนอนจึงหาเสื่อ ใช้ไม่ได้

อุปกรณ์ประเภทหลักฐานยืนยันความจริง หมายถึงหลักฐานประกอบคำที่เราพูดบางเรื่อง ถ้าได้หลักฐานไปแสดงด้วยทำให้คำพูดหนักแน่น และบังเกิดรสชาติสนุกสนานไปในตัวอย่างที่ข้าพเจ้าเคยใช้

เครื่องแต่งกายของชาวอาหรับ (ให้คนแต่งเดินเข้าไปในที่ประชุม)
กำไลเหล็กเครื่องหมายศาสนาซิกข์
ผลิตภัณฑ์บางอย่างของคนเลิกสูบฝิ่น
จดหมายลาของคนฆ่าตัวตาย
ใบโพธิ์พุทธคยา
ลายเซ็นของดาไลลามะแห่งธิเบต
หม้อไฟย่างตัวของคนชาวเขาหิมาลัย
ฯลฯ

ของเหล่านี้จะต้องพยายามให้ได้ของจริง ดีกว่าของสมมติ เว้นแต่เอาตัวจริงมาไม่ได้ก็อาจใช้ภาพถ่ายของจริงแทน แต่น้ำหนักก็สู้ของจริงไม่ได้

อุปกรณ์ประเภทสาธิต คือนำมาแสดงประกอบคำพูด เพื่อให้ผู้ฟังคิดตามได้ง่าย ๆ เป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าใช้มากทีเดียว และรู้สึกว่าได้ผลดีจริง ๆ

ดีกว่าพูดปากเปล่า ระวังอย่างเดียว อย่าให้พร่ำเพรื่อเกินไป ในการพูดคราวหนึ่งหรือเรื่องหนึ่ง ๆ มีของแสดงประกอบสักอย่างสองอย่างก็พอ ดังตัวอย่างที่ข้าพเจ้าเคยใช้มาแล้ว

☐ *ไม้กวาด-ถังรับขยะประจำบ้าน ประกอบธรรมะข้อจาคะ*

☐ *ไม้กวาดทางมะพร้าว-ชะลอม ประกอบธรรมะข้ออนัตตา*

ขวดน้ำปลาประจำโต๊ะ-หนังสือพิมพ์รายวัน
ประกอบธรรมข้อนานาจิตตัง

ตุ๊กตาปั้นเป็นรูปต่าง ๆ-ก้อนดินเหนียว
ประกอบธรรมะข้อวินัย

ฯลฯ

ทั้งนี้ยกมาพอเป็นตัวอย่าง นอกจากนี้ยังมีชาร์ทและแผ่นภาพอีกมากมาย ซึ่งเขียนขึ้นจากความหมายของธรรมะ โปรดดูตัวอย่างในบทหน้า

⁝⁝⁝ วิธีเตรียมตัว

การพูดในที่ชุมนุมชนทุกครั้ง จะต้องเตรียมตัวที่จะพูดให้ดีเสมอ การพูดโดยไม่มีการเตรียมตัวไว้ล่วงหน้านั้น ข้าพเจ้าถือว่าเป็นการดูถูกคนฟัง และเป็นมลทินทางใจที่น่ารังเกียจมาก การเตรียมเท่าที่ข้าพเจ้าถือปฏิบัติอยู่ได้กระทำ 2 ระยะ คือ

ระยะแรก เตรียมเรื่องที่จะพูด ซึ่งหมายถึงเตรียม-

1. ความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องนั้น
2. จะควรมีอุปกรณ์ด้วยหรือไม่ ถ้ามีจะใช้อะไร และ
3. พื้นฐานของชุมชนที่จะฟัง

การเตรียมในตอนนี้ทำไปเรื่อย ๆ ไปไหนมาไหนเห็นอะไรจะใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพูดเรื่องนั้น ก็หมายตาไว้ หรือแสวงหามาไว้ เช่นเห็นภาพในหนังสือพิมพ์ที่เหมาะ ๆ หรือเห็นวัตถุที่จะนำไปแสดงประกอบคำพูดได้ ก็รวบรวมไว้ ในเรื่องพื้นฐานของชุมชนที่จะฟังก็เหมือนกัน ต้องหาทางศึกษาไว้พอสมควรเหมือนกับเราจะไปพูดกับใคร ก็ต้องรู้ไว้ล่วงหน้าไว้คนผู้นั้นอยู่ในฐานะดีร้ายทุกข์สุขอย่างไร เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่

ระยะหลังเตรียมคำที่จะพูด ซึ่งหมายถึงการลำดับเรื่องที่จะพูดไว้ให้พอเหมาะพอดี การเตรียมขั้นนี้ตามปกติข้าพเจ้าทำก่อนพูดประมาณ 6 ชั่วโมงถึง 1 วัน อย่างเช่นจะไปพูดพรุ่งนี้ก็เตรียมเสียในคืนนี้ เตรียมไว้เนิ่นนานเกินไปก็ไม่ดี คือถ้าเตรียมไว้นาน ๆ พอถึงที่จะพูดจริง ความนึกคิดมักจะไม่ไปตามที่คิดไว้ เตรียมกระชั้นนักก็ไม่ทัน เป็นเรื่องฉุกละหุก เอาดีไม่ได้

วิธีทำ เราหากระดาษมาไว้แผ่นหนึ่ง พร้อมดินสอหรือปากกาชนิดเส้นใหญ่ ๆ กระดาษที่มีบรรทัดดีกว่าอย่างไม่มีบรรทัด เอาดินสอกับกระดาษวางไว้ข้างหน้า แล้วเราก็นั่งเอกเขนกอย่างสบาย เริ่มนึกลำดับว่า เราจะเริ่มพูดจากจุดไหนก่อน จุดนั้นจะพูดถึงเรื่องอะไรเน้นตรงไหน แล้วก็จะบรรจุรสชาติไว้จุดไหนอย่างไร ตามปกติข้าพเจ้าถือหลักว่า พอเริ่มพูดก็จะต้องให้คนฟังยิ้ม และเกิดความสบายใจก่อนเสมอ บางทีก็ถึงกับหัวเราะทั้งนี้เพื่อปลุกประสาทและทำให้ผู้ฟังเป็นกันเองก่อน เมื่อเรียบเรียงลำดับเรื่องเสร็จแล้ว เราก็ตรวจดูว่ามันได้รสครบสี่ ส. อย่างตามที่ว่ามาแล้วนั้นหรือไม่อ่อนเปรี้ยวอ่อนหวานหรือเปล่า ถ้าเห็นว่ารสชาติจะไม่ถึงขนาดเราก็เติมเข้าไป เมื่อพอใจแล้ว เราก็ยึดถือกระดาษแผ่นนี้ไว้เป็นแนวทางที่จะพูด ในระยะหลัง ๆ นี้ ข้าพเจ้าใช้เวลาเตรียมตัวสัก 10 นาทีก็พอสำหรับการพูด 1 ชั่วโมง

โปรดดูตัวอย่างซึ่งถ่ายภาพจากเอกสารของจริงที่ข้าพเจ้าเคยทำขึ้นใช้ต่อไปนี้

วิจัยสี

คณะทันตแพทย์ จุฬาฯ.

<u>ความเชื่อเดิม</u>

1. ยาแก้ไขคติชีวิตประจำวัน

- รับเชื้อ

- ผะหมู ขาวกัว เหว่า ชีวิตระ

2. ความรู้เป็นตัวตน

- สีเป็นมรดกเป็นประจำ

<u>ค้นพบยุค.</u>

1. สีเพาะแบบ

- ดาวดำ ตัวตน พระพุทธรูป

- พวกหมอกแบบหรวกต่ำ

2. อิทธิ - ระเบียบ - แบบ - หมด

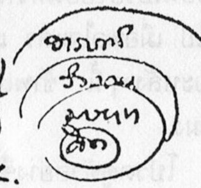
- แบบตาม

3. คนตรงจิตรกร

บอนุไปสี

วางไปหัว

วางไปต่าง

4. วิทยาของวงการจิตร.

หาบคดี. หมด - ใน

5. หนังสือที่ใช้เรื่องวิจัยในเรื่อง

- ทั่วไป = บ่อๆ.

<u>สรุป</u>

- จิตตนไม่มีสี

- ระเบิดไม่มีชีวิตประจำวัน

- " ความหมายของหัวหน้าหน้า

ตัวอย่างบันทึกการสอน

ข้อสังเกต

การบรรยายทางวิชาการในสถาบันการศึกษาที่สำคัญ ๆ ก็ใช้วิธีเดียวกับการสอน คือพูดกันให้เข้าใจ และต้องมีบันทึกหัวข้อที่สอนนั้นแจกให้นักศึกษาด้วย จะทำให้นักศึกษาเกิดความมั่นใจในตัวผู้สอน และในวิชาที่สอน เพราะการมีบันทึกการสอนแจกให้ด้วยนั้นเป็นการแสดงว่า ผู้สอนได้มีการเตรียมการสอนมาแล้วเป็นอย่างดี

โปรดพลิกไปดูตัวอย่าง-

(ตัวอย่าง)

คุณธรรมของนักปกครอง

เอกสารที่ทำขึ้นเพื่อใช้สอนนักปกครอง

เมื่อข้าพเจ้าได้รับเชิญเป็นอาจารย์สอนวิชา "คุณธรรมของนักปกครอง" ในโรงเรียนนายอำเภอของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ข้อพิจารณาเกิดขึ้นว่านักศึกษาในโรงเรียนนี้ ล้วนแต่เป็นผู้มีประสบการณ์มาแล้วทั้งสิ้น หลักธรรมก็รู้อยู่แล้ว หลักการปกครองก็รู้อยู่แล้ว การสอนเรื่องนี้จะทำอย่างไร?

ข้อตกลงใจของข้าพเจ้าก็คือสอนแบบสรุป โดยวิธีนำประสบการณ์ของนักศึกษานั้นเอง มาเทียบกับหลักธรรมเหมือนแนะนำกรุงเทพฯ ให้ชาวกรุงเทพฯ ก็มีอยู่วิธีหนึ่งที่จะคุยกันได้ คือพาเขาขึ้นไปบนยอดภูเขาทองแล้วก็มองลงดูกรุงเทพฯ อีกที การสอนในโรงเรียนนายอำเภอนี้ก็ทำเหมือนกัน

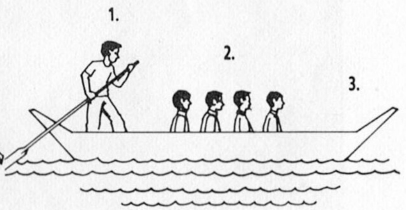
และเมื่อจะต้องย่อเรื่องยาวให้สั้น ทำเรื่องกว้างให้แคบ เพื่อสร้างความสนใจและความประทับใจของนักศึกษา จึงได้จัดทำเอกสารชุดนี้ขึ้น

โปรดพลิกไปดู–

ธุระของนักปกครอง

- ปกครองตน 50%
- ปกครองคน 25%
- ปกครองงาน 25%

อุปสรรคของนักปกครอง

อุปสรรคของนักปกครอง คือสิ่งกีดขวางที่ทำให้การปกครองล้มเหลว เรียกว่า "มาร" มีอยู่ 5 ฝูงคือ

มารฝูงที่ 1 ขันธมาร

ได้แก่ขันธ์ห้า คือสภาวะทางกายและทางจิตใจของนักปกครองเองเสื่อมโทรมลงไป หรือขันธ์ห้าของคน ในปกครองไม่สมประกอบ

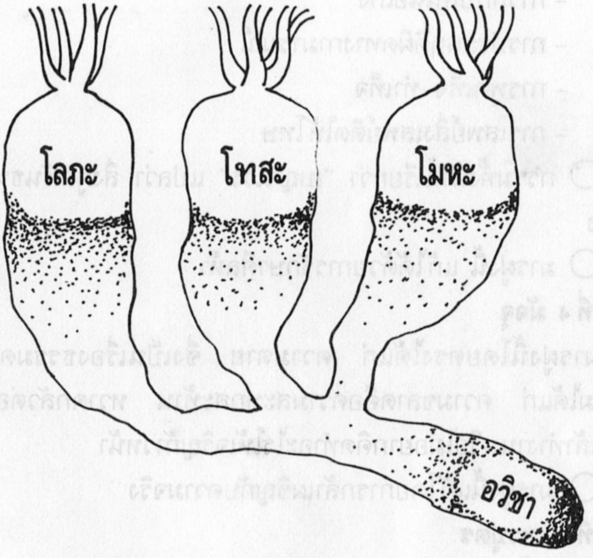

มารฝูงนี้แก้ด้วยการบำรุงรักษาสุขภาพทางกายและทางจิต

บันทึก

มารฝูงที่ 2 กิเลสมาร

ได้แก่ความกำเริบของกิเลส คือความคิดฝ่ายต่ำในใจของนักปกครองนั่นเอง ทำให้การตัดสินใจผิดกิเลสนั้นมี 3 ตระกูล ควรทำความเข้าใจให้ชัดเจน ดังนี้

กิเลสเหล่านี้เป็นรากเง่าแห่งความผิด

มารฝูงนี้ แก้ด้วยการบำเพ็ญ ทาน ศีล และภาวนา

บันทึก

มารฝูงที่ 3 อภิสังขาร

หมายถึงปัจจัยปรุงแต่งชีวิตอันมีอำนาจยิ่ง คือ "กรรม" ที่นักปกครองผู้นั้นเองกระทำไว้ มาให้ผลในทางบั่นทอนหรือขัดขวางทางก้าวหน้าของตนเอง กรรมที่ควรสนใจมากเป็นพิเศษ ได้แก่

- การฆ่า
- การลักปล้นฉ้อโกง
- การประพฤติผิดทางกามารมณ์
- การพูดเท็จ–ทำเท็จ
- การเสพย์สิ่งเสพย์ติดให้โทษ

◯ กรรมทั้งห้านี้เรียกว่า "เบญจเวร" แปลว่า สิ่งผูกพันธนาการชีวิตห้าอย่าง

◯ มารฝูงนี้ แก้ได้ด้วยการรักษาศีลห้า

มารฝูงที่ 4 มัจจุ

มารฝูงนี้โดยตรงได้แก่ ความตาย ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต โดยอ้อมได้แก่ ความขลาดคือความสะทกสะท้าน หวาดกลัวต่อความตาย จนไม่กล้าทำงานหรือไม่อยากคิดทำอะไรให้เจริญก้าวหน้า

◯ มารฝูงนี้แก้โดยการกล้าเผชิญกับความจริง

มารฝูงที่ 5 เทวปุตร

มารฝูงนี้ได้แก่ เทพบุตรโดยกำเนิด เพราะเทพมิจฉาทิฐิก็ย่อมขัดขวางผู้ทำความดี และกินความถึงสมมติเทพ คือความกดดันจากคนผู้มีอิทธิพลและใช้อิทธิพลของตนในทางไม่ชอบ

◯ มารฝูงนี้พึงชนะด้วยปัญญา

บันทึก

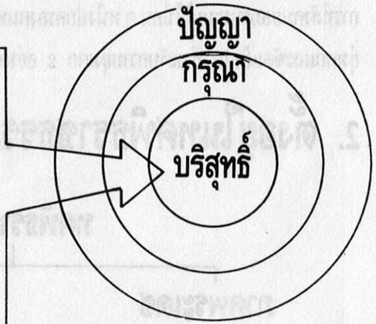

1. ประพฤติธรรม

ธรรมคือ ถือความถูกต้อง ความดี เป็นเอกภาพ มีผลในทางคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม

2. ดำเนินตามปฏิปทา

๑. สัมมาทิฐิ RIGHT VIEWS
๒. สัมมาสังกัปปะ RIGHT INTENTION
๓. สัมมาวาจา RIGHT SPEECH
๔. สัมมากัมมันตะ RIGHT CONDUCT
๕. สัมมาอาชีวะ RIGHT LIVELIHOOD
๖. สัมมาวายามะ RIGHT EFFORT
๗. สัมมาสติ RIGHT MINDFULNESS
๘. สัมมาสมาธิ RIGHT CONCENTRATION

อริยมรรค
ปฏิปทาของชาวพุทธ ,
ทมะ

3. มีฆราวาสธรรม

1. สัจจะ ความสัตย์จริง
2. ทมะ ความตั้งตัวตั้งใจ
3. ขันติ ความอดทน
4. จาคะ ความเสียสละ

1. รับรู้ภาวะอันยุ่งยากในตัวบุคคล

การที่สังคมยอมรับระบบให้มีคน ๆ หนึ่งปกครองคนหลาย ๆ คน ก็เพราะในตัวของแต่ละบุคคลมีความยุ่งยากและขัดแย้งกัน สิ่งระงับความยุ่งยาก 2 อย่างคือ กฎหมาย กับ ศาสนา

2. ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ

ทศพิธราชธรรม

ภาคพระเดช		ภาคพระคุณ	
1 ทานํ	การให้เป็น	6 ตปํ	กำจัดความชั่ว คนชั่ว
2 สีลํ	มีศีล	7 อโกธํ	ไม่ฉุนเฉียว
3 ปริจฺจาคํ	บริจาค	8 อวิหึสํ	ไม่เบียดเบียน
4 อวชฺวํ	ซื่อตรง	9 ขนฺติ	อดกลั้น
5 พทฺวํ	สุภาพ	10 อวิโรธนํ	ไม่ทำผิด

พึงมีสัจจะ คือ ความจริงใจ 5 สถาน และตรวจสอบแก้ไขบุคคลในปกครองบังคับบัญชา ในหลักเดียวกันดังนี้

ตัวอย่างแบบให้แต้ม

สำรวจเมื่อ..

เจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน................................จำนวนเต็ม..............................คน

ลำดับ	ชื่อ	หน้าที่ 20	การงาน	วาจา 20	บุคคล 20	ความดี 20	รวม 20	หมายเหตุ
		รวม						

แต้มรวมอย่างต่ำสำหรับบุคคล 60% สำหรับหน่วย 70%

(ตัวอย่าง)

มนุษยสัมพันธ์

เอกสารที่ใช้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโททางแพทย์

ในฐานะที่เป็นอาจารย์สอนวิชามนุษยสัมพันธ์ในบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ปัญหามีว่านักศึกษาชั้นนี้เคยแต่เรียนวิทยาศาสตร์ เฉพาะอย่างยิ่งในทางการแพทย์ จนได้รับปริญญา และเคยเข้าประจำทำงานในโรงพยาบาล ซึ่งเป็นงานที่อยู่ในวงสังคมจำกัด การที่จะนำความสนใจของท่านเหล่านี้เข้าสู่จักรวาลแห่งความรู้อีกด้านหนึ่ง คือด้านศาสนศาสตร์ จะทำอย่างไรถ้าจะจับสอนหลักธรรมะตามลำดับแบบสอนพระใหม่ ก็จะพากันดูถูกหลักวิชาเสียก่อน ถ้าจะอธิบายธรรมะเบื้องต้นสูงไปทีเดียว นักศึกษาก็จะจับไม่ติด เพราะไม่มีพื้นฐานอยู่ก่อน

วิธีแก้ ข้าพเจ้าได้บรรจุหลักวิชาว่าด้วยมนุษยวิภาคแยกรูปแยกนามมาไว้ในตอนต้น ๆ เพราะนักศึกษาสนใจในเรื่องเหล่านี้อยู่แล้ว และในโอกาสเดียวกันก็พยายามดึงความสนใจเข้าสู่ปัญหาเรื่องนามธรรม ซึ่งเป็นความรู้ใหม่ ต่อไปจึงพูดกันถึงเรื่องสังคม

โปรดดูเอกสารที่ทำขึ้นใช้เพื่อการนี้ต่อ–

บันทึกคำบรรยายวิชามนุษยสัมพันธ์

ตามหลักสูตรชั้นปริญญาโท หรือประกาศนียบัตรชั้นสูง

ทางวิทยาศาสตร์การแพทย์คลีนิค บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

โดย พันเอกปิ่น มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนา

เวลาบรรยาย 6 ชั่วโมง

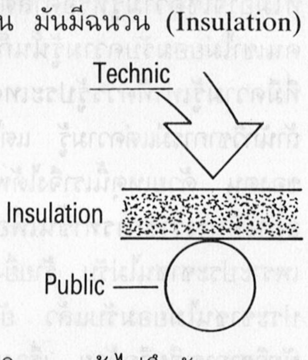
หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
บทที่ 1 ความทั่วไป	1. การศึกษาวิทยาการต่าง ๆ ซึ่งเราเรียกว่า ศาสตร์ หรือ Science ย่อมมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่คน หมายความว่า เราศึกษาศาสตร์นั้น ๆ ก็เพื่อที่จะนำไปใช้กับคน เช่น รัฐศาสตร์ก็ใช้สำหรับปกครองคน เศรษฐศาสตร์ก็ใช้สำหรับทำให้คนมั่งคั่ง แพทยศาสตร์ก็ใช้สำหรับทำให้คนหายโรค สาธารณสุขศาสตร์ก็ใช้สำหรับทำให้คนสุขสบายแม้ศาสตร์อื่น ๆ ก็เหมือนกัน
ความล้มเหลว	แต่ตามข้อเท็จจริงแล้ว มีผู้ที่ทรงความรู้เป็นจำนวนมากที่ไม่อาจใช้ความรู้หรือศาสตร์ที่ตนมีอยู่ให้เข้ากับคนได้เมื่อคนเขาไม่ยอมรับความรู้นั้นก็เป็นหมันไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มีความรู้เท่าที่ควรรู้ประเทศชาติก็ไม่อาจเจริญก้าวหน้าได้ ถ้านักวิชาการมีแต่ความรู้ แต่ไม่มีความสามารถในการใช้ความรู้ของตน ด้วยเหตุนี้เราจึงได้พบว่า มีโครงการมากมายหลายอย่างที่ทางราชการทำขึ้นเพื่อประชาชน แต่กลับล้มเหลวเพราะประชาชนไม่รับ ร้ายยิ่งกว่านั้น บางโครงการนอกจากประชาชนไม่ยอมรับแล้ว ยังกลับทำตัวเป็นฝ่ายตรงข้ามกับนักวิชาการเสียอีกด้วย เรื่องเหล่านี้เป็นปัญหาใหญ่มากสำหรับนักทำงาน อย่างน้อยก็ทำให้คนที่ตั้งใจทำงานด้วยความปรารถนาดีเสียกำลังใจ แล้วไม่อยากทำความดีต่อไป

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย

นักวิชาการบางคน เมื่อตนประสบความล้มเหลวเหลว แทนที่จะตำหนิตัวเองแล้วหาทางแก้ไข กลับไปตำหนิประชาชน หาว่าเขาโง่เง่า ไม่รู้จักรับวิชาการใหม่ ๆ ความนึกคิดของนักวิชาการดังกล่าวนี้ นอกจากจะไม่ทำให้นักวิชาการมีอะไรดีขึ้นแล้วยังเป็นการผลักไสประชาชนให้ห่างไกลจากนักวิชาการออกไปอีก จนกระทั่งพูดกันไม่เข้าใจเอาเสียเลยก็มี

ความจริง อุปสรรคในการทำงานก็ดี ความล้มเหลวในการทำงานก็ดี ย่อมเป็นเหตุการณ์ธรรมดาสามัญสำหรับนักทำงาน ใคร ๆ ก็พบกันมาทั้งนั้น ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่าใครจะคิดแก้ไขเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างไรต่างหาก ถ้ามีใครโอ้อวดว่าเขาทำงานอะไรไม่เคยล้มเหลวเลย ก็พึงทราบเถิดว่าถ้าคนผู้นั้นไม่กล่าวเท็จก็แปลว่า เขาไม่เคยทำงานอะไรเป็นชิ้นเป็นอันเลย

2. จากความล้มเหลวในการทำงานนั้นเอง ทำให้นักวิชาการมาคิดค้นถึงมูลเหตุและวิธีแก้ไข ก็ได้พบว่า ความจริงระหว่างวิชาการกับคนนั้น มันมีฉนวน (**Insulation**) คั่นอยู่ ดังในรูปนี้

แปลว่า วิชาการเข้าไม่ถึงตัวบุคคลเพราะมีฉนวนคั่นเอาไว้ เหตุการณ์เช่นนี้ก็เหมือนกับเราปลูกเมล็ดพืชไม่ถึงดิน เมล็ดพืชก็เลยไม่งอก

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
ประโยชน์ของวิชามนุษย-สัมพันธ์	เมื่อพบความจริงดังนี้แล้ว นักวิชาการก็ค้นคว้าหาวิธีแก้ มีปัญหาว่า ทำอย่างไรเราจึงจะกำจัดฉนวนนั้นออกเสียได้ ทำให้วิชาการเข้าถึงตัวคน ศาสตร์ที่ค้นคว้ามาได้สำหรับแก้ปัญหาตรงนี้ ก็คือวิชา **Human Relation** หรือมนุษยสัมพันธ์ที่เรากำลังศึกษากันอยู่นี่เอง และวิชามนุษยสัมพันธ์นี้ นอกจากจะใช้สำหรับเชื่อมโยงระหว่างวิชาการกับคนดังกล่าวแล้ว ยังสามารถนำไปใช้สำหรับประสานระหว่างคนกับคนด้วยกัน หรือระหว่างกลุ่มชน **(Community)** กับกลุ่มชนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย รวมความว่า ประโยชน์ของวิชามนุษยสัมพันธ์โดยตรงมี 2 อย่าง คือ (1) ใช้สำหรับประสานวิชาการกับคน และ (2) ใช้สำหรับประสานคนกับคนด้วยกัน โดยที่วิชามนุษยสัมพันธ์ เป็นวิชาสำหรับประสาน **(Jion together)** สายตาของคนภายนอกจึงมองไม่ค่อยเห็นความสำคัญเท่าไรนัก แต่ในวงการนักทำงานทางสังคมแล้ว เราถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถ้าขาดวิชานี้แล้ว เราก็ไม่อาจเข้าไปปรับปรุงสังคมได้ จริงอยู่บางคนอาจติงว่า คนบางคนไม่เห็นได้เรียนวิชามนุษยสัมพันธ์ แต่เขาก็ทำงานได้สำเร็จ ที่เป็นดังนั้นก็เพราะว่า แม้เขาไม่รู้หลักมนุษยสัมพันธ์ แต่การปฏิบัติของเขาไปตรงกับหลักวิชานี้เข้า และโดยทำนองเดียวกัน คนที่เรียนวิชามนุษยสัมพันธ์แล้ว ทำงานล้มเหลวก็มีอยู่มาก เพราะวิชามนุษยสัมพันธ์เป็นวิชาประเภทศิลปศาสตร์ ต้องดัดแปลงแก้ไขไปตามกาลเทศะจึงจะได้ผล ยกตัวอย่างเช่น แต่เดิมเราเคยประสานกับบุคคลคนหนึ่งโดยวิธีอย่างนี้ แต่ต่อนั้นมาบุคคลผู้เปลี่ยนแปลงไป การใช้วิธีประสานอย่าง

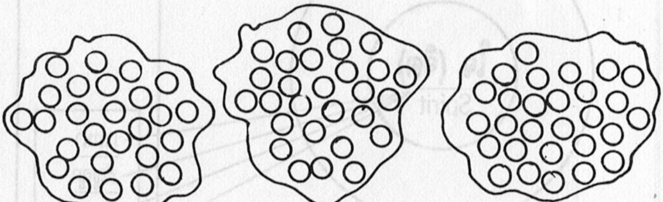
หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	เดิมก็ย่อมไม่ได้ผล 3. ฉนวนที่กั้นกางไม่ให้นักวิชาการใช้วิชาของตนได้ผลระหว่างวิชาการกับคน ดังกล่าวในข้อ 2 นั้น มีอยู่หลายอย่างด้วยกัน แต่เพื่อความเข้าใจอย่างง่าย ๆ เราจะแยกบุคคลที่เราจะประสานด้วยออกเป็นสองประเภทก่อน คือ ก. เอกชน (Personal) ข. กลุ่มชน (Community) ในการปฏิบัติทางมนุษยสัมพันธ์เราจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายว่า เป้าหมายในการปฏิบัติของเราเป็นเอกชนหรือกลุ่มชนแล้วปฏิบัติให้ถูกต้องจึงจะได้ผล บางกรณี เป้าหมายในการประสานของเราได้ชัดเจนพอคือไม่แน่ว่าเป็นเรื่องของเอกชนหรือกลุ่มชน เราจะต้องจัดเป้าหมายนั้นให้แน่ชัดเสียก่อน ยกตัวอย่างเช่น ได้เกิดความกระด้างกระเดื่องขึ้นในวงการผู้ใต้บังคับบัญชาของเรา เราจะระงับเหตุการณ์นั้น ก่อนอื่นจะต้องพิจารณาดูว่า ความสับสนวุ่นวายนั้นเป็นความไม่พอใจ หรือการกระทำของคนเป็นคน ๆ หรือเป็นการกระทำของคนทั้งกลุ่ม ถ้าดูแล้วยังไม่แน่ใจก็ต้องพยายามหาความเข้าใจที่ถูกต้องก่อน เพราะในการปฏิบัติทางมนุษยสัมพันธ์ขั้นต่อไปจะต้องแยกวิธีกัน คือถ้าเป็นเรื่องของเอกชนก็จะต้องเรียกมาพูดจาเป็นคน ๆ แทนที่จะใช้วิธีเรียกประชุมปรับความเข้าใจทั้งหมด แต่ถ้าเป็นเรื่องของกลุ่มชน ก็ใช้วิธีประชุมชี้แจงกันทั้งกลุ่มดังนี้เป็นต้นไป หัวหน้าหน่วยงานบางคน เวลามีใครทำอะไรไม่ดีงาม ซึ่งเป็นเรื่องเอกชน แต่ไปใช้วิธีเรียกประชุมซ้อมความเข้าใจกับคนทั้งหมดย่อมประสพความล้มเหลว และจะทำให้ฝ่าย

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย

ก่อความยุ่งยากเกิดพลังในการก่อกวนมากขึ้น เพราะได้กำลังสนับสนุนมาอย่างฟรี ๆ จากทำงานผิดของหัวหน้านั่นเอง

ในทางตรงกันข้าม คือทางด้านการพัฒนาส่งเสริมในทางดีก็เหมือนกัน คือสิ่งใดควรเป็นเอกชนก็ทำอย่างเอกชน สิ่งใดควรเป็นเรื่องกลุ่มชนก็ทำให้เป็นเรื่องกลุ่มชนจึงจะเป็นผลดี

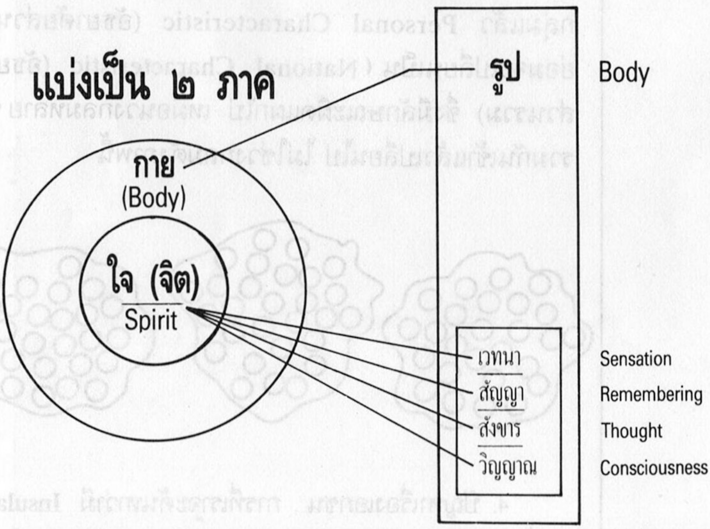
จะอย่างไรก็ตาม เราจะต้องเข้าใจว่า กลุ่มชนก็ประกอบขึ้นจากเอกชนนั่นเอง แต่เมื่อเอกชนหลายคนรวมกันเป็นกลุ่มแล้ว Personal Characteristic (อัธยาศัยส่วนตัว) ย่อมจะเปลี่ยนเป็น National Characteristic (อัธยาศัยส่วนรวม) ซึ่งมีลักษณะผิดแผกไป เหมือนวงกลมหลาย ๆ วงรวมกันเข้าแล้วเปลี่ยนไป ไม่ใช่วงกลมดังภาพนี้

4. ปัญหาเรื่องเอกชน การที่เราจะค้นหาว่ามี Insulation อยู่ที่ไหน ควรจะได้นำวิทยาการทางด้านศาสนา มาศึกษาดู เพราะพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดานั้น พระองค์ทรงพบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมในเรื่องนี้

หลักพระพุทธศาสนาสอนไว้ว่า ในตัวของคนที่ยังมีชีวิตอยู่แต่ละคนนี้ แบ่งเป็นภาคได้ 2 ภาค คือภาคร่างกายกับภาคจิตใจ ซึ่งพูดกันสั้น ๆ ว่า กายกับใจแต่ถ้าแยกส่วน

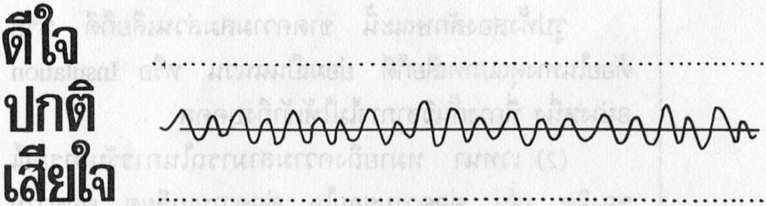
หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	ประกอบออกเพื่อศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับ Insulation ที่เรากำลังค้นหาอยู่นี้ ก็สามารถแยกได้เป็น 5 ส่วน เรียกว่า ขันธ์ห้า ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพื่อความเข้าใจง่าย ๆ โปรดดูภาพต่อไปนี้
ขันธ์ห้า	**แบ่งเป็นขันธ์ห้า** AGGREGATES

ธาตุ	1. รูป หมายถึงร่างกายและทุกสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยวัตถุ ซึ่งสามารถแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ ก. มหาภูตรูป คือ รูปเดิม ได้แก่ ธาตุ (Elements) ซึ่งเป็นส่วนผสมของร่างกายรวม 5 ธาตุ คือธาตุดิน (Solid) ธาตุน้ำ (Liquid) ธาตุลม (Blowing) ธาตุไฟ (Heating) และอากาศธาตุ (Space)

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	ข. อุปาทายรูป คือ รูปอาศัย ได้แก่ อวัยวะต่าง ๆ **(Organs)** ของร่างกาย ซึ่งบางทีก็เรียกว่า ประสาท มี 6 อย่าง คือ จักษุประสาท **(Eyes)** โสตประสาท **(Ears)** ฆานประสาท **(Nose)** ชิวหาประสาท **(Tongue)** กายประสาท **(Body)** และ มนะ **(mind)** นอกจากนี้อุปาทายรูปยังหมายไปถึงสิ่งที่อิงอาศัยร่างกายทุกอย่าง เช่น เสียง กลิ่นตัว รูปทรง สัดส่วน น้ำหนัก เพศ เป็นต้น รูปทั้งสองลักษณะนี้ ขาดความสมส่วนเสียก็ดี หรือด้อยในทางคุณภาพเสียก็ดี ย่อมเป็นฉนวน หรือ **Insulation** อย่างหนึ่ง ที่กางกั้นวิชาการไม่ให้เข้าถึงบุคคล (2) เวทนา หมายถึงความสามารถในการรับอารมณ์ของจิต เช่น ต่อความชอบใจ ต่อความเกลียด ต่อความแปลกประหลาด ต่อความซ้ำซากและอื่น ๆ จิตจะมีความสามารถในทางรับหรือปะทะได้เพียงใด เวทนาของจิตนั้น ถ้าเร็วเกินไปก็ทำให้เกิดการตื่นเต้น ประหม่า ขี้อาย ไม่กล้า แต่ถ้าช้าเกินไปก็ทำให้เชือนแชเฉื่อยชา ขาดความกระปรี้กระเปร่า ด้าน (3) สัญญา หมายถึงความจำได้แก่ ความสามารถของจิตในการสั่งสมสิ่งที่ผ่านเข้ามาในกระแสจิต ถ้าสัญญาเสื่อมหรือจิตหย่อนสมรรถภาพในทางนี้ มันก็จะแสดงออกว่าผู้นั้นเป็นคนขี้หลงขี้ลืมจำอะไรนาน ๆ ไม่ได้ ไม่เหมาะสำหรับงานที่ต้องใช้ความจำ แต่ถ้าสัญญามีความหนักแน่นมาก มีขีดความสามารถสูงมาก ก็จะเป็นที่เก็บอารมณ์ชั่วร้ายไว้ผลาญจิตใจของตนเอง อย่างตัดไม่ขาดเหมือนกัน เช่น คนที่มีความรักฝังแน่นเมื่อคนรักกลายเป็นอื่น อาจฆ่าตัวตายหรือผูกใจเจ็บ จนกลายเป็น พยาบาทก็ได้

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	(4) สังขาร หมายถึงความคิดหรือความสามารถ ในทางใช้ความคิดของจิต จิตแต่ละดวง มีความสามารถในทางใช้ความคิดไม่เท่ากัน อย่างที่เราเรียกว่า ความคิดสั้น ความคิดแคบ ความคิดช้า ความคิดคล่อง
ขบวน ความคิด	*ขบวนความคิด* (MOVEMENT OF THOUGHT) มีภาพดังนี้

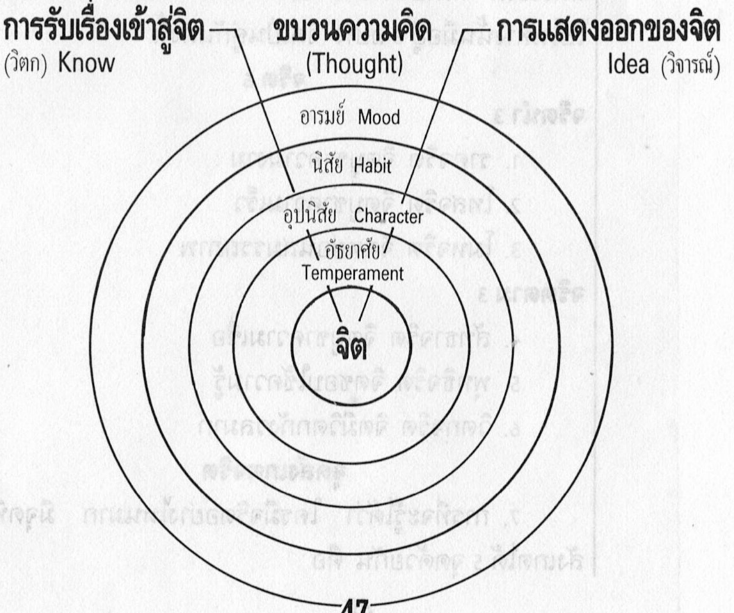

ช่วงแห่งความคิด ความคล่องตัวของความคิด การเร่งความคิด การหยุดความคิด การย่อยอารมณ์ของจิตแต่ละดวงย่อมแตกต่างกันไป ดีมาก ดีน้อยและอาจไม่ดีเลยก็ได้

(5) วิญญาณ หมายถึงความสามารถของจิตใจในทางรู้อารมณ์ คือ จิตสามารถรู้อารมณ์ได้เร็ว ได้ชัดเจน ได้เลือนลางอย่างไรเพียงใด วิญญาณ (ในขันธ์ห้า) นี้จะแสดงออกต่อ–

- การเห็น ในเมื่อตาเห็นรูป
- การฟัง ในเมื่อหูฟังเสียง
- การดม ในเมื่อจมูกสูดกลิ่น
- การลิ้มรส ในเมื่อลิ้มรส
- การสัมผัส ในเมื่อกายแตะต้องสัมผัส
- การทราบ ในเมื่อจิตทราบอารมณ์

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	เพราะปัญหาเรื่อง สมรรถภาพของวิญญาณนี้เอง คนที่ดู ฟัง ดม ลิ้ม ฯลฯ มาด้วยกัน จึงได้รับผลไม่เท่ากัน
	ความแตกต่างแห่งสมรรถภาพของจิตใจ ทาง *รับ จำ คิด รู้* หรือนัยหนึ่งคือ คุณภาพของ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของจิต แตกต่างกันดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นอุปสรรคหรือฉนวน กั้นกางความสำเร็จ ในการใช้วิชาการต่อบุคคลทั่วไป
สัยของจิต ***The Foundation of mind***	5. นอกจากคุณภาพแห่งขันธ์ห้าดังกล่าวแล้ว จิตแต่ละดวง หรือจิตของแต่ละบุคคลยังมีสิ่งห่อหุ้มอยู่อีก คือ สัยของจิตนั่นเอง ได้แก่ อารมณ์ นิสัย อุปนิสัย และอัธยาศัย จิตจะสั่งการเรื่องใดออกไปหรือจะรับเรื่องใดเข้าสู่จิต ก็ย่อมผ่านสัยของจิตนั้นเอง ดังในภาพนี้

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย

อารมณ์ คือความต้องการของจิต

นิสัย คือความเคยชินของจิต

อุปนิสัย คือความโน้มไปของจิต

อัธยาศัย คือพื้นเพของจิต

สัยของจิตนี้จะเป็นเหมือนกระจกบังแสงโคมไฟ ทำให้แสงที่ฉายออกมามีสีต่าง ๆ กัน สิ่งเหล่านี้ก็เป็น Insulation อีกประเภทหนึ่ง

จริต

6. ในเรื่อง นิสัยของจิต ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น เราควรจะติดตามศึกษาเป็นพิเศษในเรื่องอัธยาศัย เพราะอัธยาศัยหมายถึงพื้นเพของจิต

อัธยาศัยนั้น ในการแยกออกศึกษาอย่างละเอียด ท่านเรียกว่า จริต คำว่าจริต ๆ นั้น จะแปลว่า ทางไปของจิตก็เห็นจะได้ หมายความว่า เป็นทางที่จิตชอบไป หรือชอบคิดไปในทางนั้นมีอยู่ 6 อย่าง จัดเป็นคู่กันดังนี้

จริต 6

จริตนำ 3

1. ราคจริต จิตบูชาความงาม
2. โทสจริต จิตบูชาความเร็ว
3. โมหจริต จิตหย่อนสมรรถภาพ

จริตตาม 3

4. สัทธาจริต จิตบูชาความเชื่อ
5. พุทธิจริต จิตชอบใช้ความรู้
6. วิตกจริต จิตมีวิตกกังวลมาก

จุดสังเกตจริต

7. การที่จะรู้ได้ว่า ใครมีจริตอย่างไหนมาก มีจุดที่จะสังเกตได้ 5 จุดด้วยกัน คือ

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย

จุดสังเกต	ความหมายย่อ
1. อิริยาบถ	การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การเคลื่อนไหวไปมา การขับรถ รองเท้า รอยเท้า เครื่องนอน ฯลฯ
2. การทำงาน	การแต่งตัว ผม โต๊ะทำงาน กระเป๋า ลายมือ (เขียน) ลิ้นชักโต๊ะ
3. การกิน	รสนิยมในอาหาร รสนิยมในการตบแต่ง ของใช้ สีสัน ขนาด แบบ
4. การดู	การใช้สายตา ภาพที่ดู วิธีที่ดู เรื่องที่ดู ความนิยมและไม่นิยมในการดู
5. นิสัยใจคอ	พฤติการณ์ทั่วไปของจิต

บทที่ 2 หน้าที่ข้าราชการต่อประชาชน

8. เพื่อที่จะนำไปสู่ ภาคปฏิบัติของวิชามนุษยสัมพันธ์ เราควรจะได้หันมาทบทวนดูหน้าที่ระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายดูก่อน คือหน้าที่ของข้าราชการต่อประชาชน และ หน้าที่ของประชาชนต่อข้าราชการ เมื่อทราบแน่ชัดว่าใครมีหน้าที่อย่างไร แล้วจะได้ปฏิบัติการทางมนุษยสัมพันธ์ ได้ถูกต้อง

ระบบการปกครองแผ่นดินของไทย เป็นระบบ "กษัตริย์ประชาธิปไตย" คือ พระมหากษัตริย์ ทรงดำรงตำแหน่งประมุขของพลเมือง เหมือนกับถือว่า ประเทศไทยทั้งประเทศนี้เป็นครอบครัวเดียว มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นหัวหน้าครอบครัว ราษฎรทั้งหลาย ก็เหมือนกับลูกหลานของพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อเรามองไปที่ประชาชนให้รู้สึกว่า คนเหล่านั้นเป็นคนของพระเจ้าแผ่นดินทั้งสิ้น

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย

แต่โดยที่ประเทศไทย เป็นครอบครัวใหญ่มาก งานที่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงกระทำในการปกครอง ประชาชนของพระองค์ก็มีมาก พระองค์จึงทรงรับสมัครคนพวกหนึ่งมาช่วยทำงานนี้ งานของพระเจ้าแผ่นดินนั้นเรียกว่า “ราชการ” คนที่พระองค์ทรงชุบเลี้ยงไว้ทำงานแทนพระองค์เรียกว่า “ข้าราชการ” รวมความว่า **ข้าราชการ มีหน้าที่ปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนซึ่งเป็นคนของพระราชา**

9. การที่ข้าราชการแยกกันออกเป็นหลายกระทรวงทบวงกรม หลายหมู่หลายหมวด ก็เพราะงานราชการที่จะบริหารแก่ประชาชนมีหลายสาขา จะต้องใช้คนที่มีความรู้ความสามารถหลายทาง แต่ข้าราชการทุกฝ่ายก็ทำงานไปสู่วัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน คือทำให้ประชาชนเกิดความผาสุกโดยทั่วถึง และในการทำงานนั้น รัฐบาลของพระเจ้าแผ่นดินก็ให้เงินทองเป็นค่าใช้จ่าย ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ และให้อำนาจไปกับผู้ปฏิบัติงานด้วย

10. โดยนัยนี้ จึงพอสรุปได้ว่า หน้าที่ของข้าราชการก็คือ

(1) ซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินและรัฐบาลของพระองค์

(2) ปกครองอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ให้เรียบร้อย

(3) รักษาและใช้สอยทรัพย์สินของแผ่นดินให้ดี

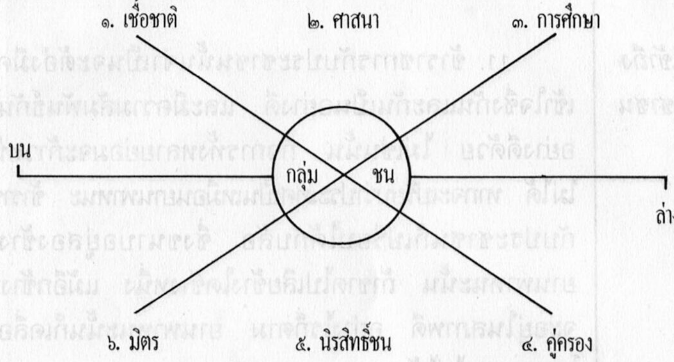
(4) ประพฤติตนให้เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย และให้ประชาชนไว้วางใจ

(5) เพิ่มพูนความรู้ความสามารถไว้ให้พอแก่หน้าที่การงาน

ทั้งนี้ สรุปมาแสดงไว้เฉพาะหัวข้อที่สำคัญ 5 ประการ แม้จะมีกิจกรรมต่าง ๆ อีกมากมาย ก็สรุปลงในหน้าที่ 5 ประการนี้

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
ทางเข้าถึงประชาชน	11. ข้าราชการกับประชาชนนั้นจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี และมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีด้วย ไม่เช่นนั้น กิจการทั้งหลายย่อมจะก้าวหน้าไปไม่ได้ หากจะเปรียบว่าประเทศเป็นเหมือนยานพาหนะ ข้าราชการกับประชาชนก็เปรียบได้กับล้อ ซึ่งขนาบอยู่สองข้างของยานพาหนะนั้น ถ้าขาดไปเสียข้างใดข้างหนึ่ง แม้อีกข้างหนึ่งจะอยู่ในสภาพดี อย่างไรก็ตาม ยานพาหนะนั้นก็เคลื่อนไปโดยสะดวกไม่ได้ ในการทำความเข้าใจกันระหว่างข้าราชการกับประชาชนนั้น มีความเข้าใจผิดอยู่ในข้าราชการบางคนว่า เป็นหน้าที่ของประชาชนเท่านั้นที่จะต้องมาทำความเข้าใจกับข้าราชการ ถ้าประชาชนไม่เข้าใจเรื่องของราชการแล้ว ก็ย่อมเป็นความผิดของประชาชนเอง ข้อนี้เป็นความเข้าใจผิด ที่ถูกแล้วประชาชนได้ยอมเสียสละเงินทองเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ให้ข้าราชการ รวมทั้งวิชาความรู้ในตัวของข้าราชการนั้นด้วย เพื่อให้ข้าราชการช่วยอำนวยความสะดวกแก่เขา เมื่อเขาไม่เข้าใจสิ่งใด ก็เป็นหน้าที่ของข้าราชการจะต้องช่วยทำให้เขาเข้าใจ 12. ในการที่จะทำให้ประชาชนมีความเข้าใจดีต่อราชการนั้น ข้าราชการจักต้องพยายามเข้าถึงจิตใจของเขา ซึ่งในที่นี้เราใช้คำจำกัดความว่า "การเข้าถึงประชาชน" การเข้าถึงประชาชนนั่นเอง คือหัวใจของมนุษยสัมพันธ์ คือเป็นจุดที่เราจะต้องใช้วิชามนุษยสัมพันธ์ด้วยความรอบคอบและเหมาะสม ประการแรกที่สุดเราต้องเลือกทิศทางที่จะเข้าถึงกลุ่มชนก่อน แล้วเข้าให้ถูกทาง ทางที่จะเข้าถึงกลุ่มชนแต่ละกลุ่มนั้นมี 6 ทาง คือ

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย

(1) เชื้อชาติ คือ บรรพบุรุษสายเลือด บุคคลในสกุลที่คนกลุ่มนั้นเคารพบูชา อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญภาษาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่นที่บรรพบุรุษของคนกลุ่มนั้นนิยมสืบกันมา วัตถุและสถานที่ซึ่งแสดงออกถึง ความนับถือบรรพบุรุษ เช่น เจดีย์บรรจุอัฐิ เป็นต้น เป็นเรื่องที่นักมนุษยสัมพันธ์ไม่ควรจะมองข้ามไปเสีย

(2) ศาสนา คือ ลัทธิ ศาสนา ความเชื่อในทางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนกลุ่มนั้น นักมนุษยสัมพันธ์ควรสนใจที่เขาแสดงออกภายนอก เช่น ศาลเจ้าเทวาลัย วัดโบสถ์ มัสยิด สุภาษิตทางศาสนา ผู้นำทางศาสนา พิธีกรรม เครื่องรางของขลัง

(3) การศึกษา คือความชำนาญการในทางการงาน ที่คนกลุ่มนั้นรู้สึกภาคภูมิใจ เช่น งานจักสาน งานช่าง งานเพาะปลูก การประมง การกีฬา เช่น ทอผ้า ฯลฯ วิธีสังเกตเราจะดูได้จากผลการผลิตของคนหมู่นั้น สินค้าขาออกที่สำคัญ (Main Export) บุคคลผู้คงแก่เรียน ครูอาจารย์ ช่างหมอ

(4) คู่ครอง คือ สถานภาพทางด้านการครองเรือน ผัวเมีย ลูก หญิง หม้าย เด็กกำพร้า การแสดงออกทางกามารมณ์

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย

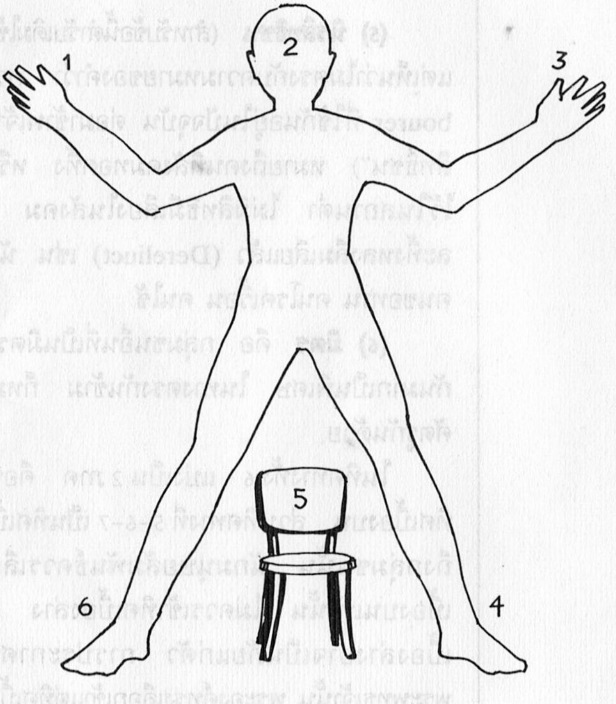
(5) นิรสิทธิชน (สำหรับข้อนี้ตำรับเดิมใช้คำว่า "กรรมกร" แต่เห็นว่าไม่ตรงกับความหมายของคำว่า กรรมกรหรือ Labourer ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ต่อมาข้าพเจ้าจึงใช้คำว่า "นิรสิทธิ์ชน") หมายถึงคนที่สังคมทอดทิ้ง หรือถูกสังคมกดลงไว้ในสถานต่ำ ไม่มีสิทธิมีเสียงในสังคม ถูกคนส่วนใหญ่ละทิ้งหลงลืมเสียแล้ว (Dereliuct) เช่น นักโทษ คนพิการ คนขอทาน คนโรคเรื้อน คนใช้

(6) มิตร คือ กลุ่มชนอื่นที่เป็นมิตรกัน มีไมตรีต่อกันมากเป็นพิเศษ ในทางตรงกันข้าม ก็หมายถึงกลุ่มที่เป็นศัตรูกันด้วย

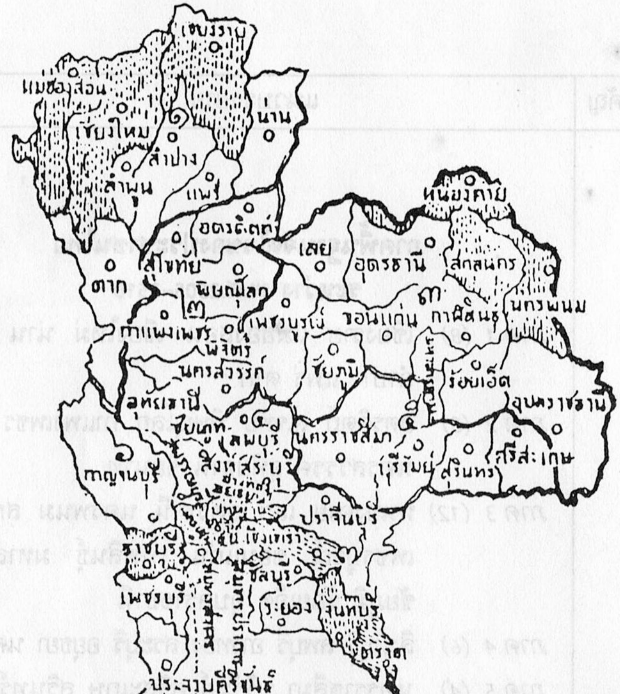
ในทิศทางทั้ง 6 แบ่งเป็น 2 ภาค คือทิศที่ 1–2–3 เป็นทิศเบื้องบน ส่วนทิศทางที่ 5–6–7 เป็นทิศเบื้องล่าง การเข้าถึงกลุ่มชนนั้น นักมนุษยสัมพันธ์ควรเลือกเข้าเฉพาะทิศเบื้องบนเท่านั้น ไม่ควรเข้าทิศเบื้องล่าง เพราะการเข้าทิศเบื้องล่างอาจเป็นภัยแก่ตัว การประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงเลือกเข้าแต่ทิศเบื้องบนเท่านั้น

ในทิศทางเบื้องบนทั้งสามนั้น เราจะต้องพิจารณาดูว่าทิศใดที่คนกลุ่มนั้นภาคภูมิใจมาก แสดงว่าทิศนั้นเปิดและสว่างไสว ควรเลือกเข้าทางทิศนั้น หมายความว่า เราควรจะมีบทบาทเน้นหนักหรือตระหนัก (Respect) ในทิศทางนั้นเป็นพิเศษ

เพื่อความจำอย่างง่าย ๆ ข้าพเจ้าขอให้ภาพแสดงถึงทิศทางเข้าสู่สังคมเลียนภาพมนุษย์ ดังนี้

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	 13. สำหรับการปฏิบัติเกี่ยวกับประชาชนพลเมืองโดยทั่วไป เพื่อการปกครองหรือการทำความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ตาม เราจะต้องคำนึงถึงพื้นฐานจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นนั้นแล้วปฏิบัติให้สอดคล้องกันด้วย ในการวิเคราะห์พื้นฐานจิตใจของประชาชน คณะผู้วิจัยของสาขาปรัชญาสภาวิจัยแห่งชาติ ใช้วิธีแบ่งพื้นที่ตามหลัก 4 ประการ คือ ภูมิศาสตร์ ศาสนา ภาษา จารีตประเพณีของประชาชนสามารถกำหนดพื้นที่ประเทศไทยออกเป็น 9 ภาค ตามลักษณะที่ประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางจิตใจอย่างเดียวกัน ดังต่อไปนี้

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	ภาคพื้นฐานจิตใจของประชาชนไทย ระหว่าง พ.ศ.2505–2510 *ภาค 1 (8)* เชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ น่าน ลำพูน ลำปาง แพร่ ตาก *ภาค 2 (8)* อุตรดิตถ์ สุโขทัย พิษณุโลก กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท *ภาค 3 (12)* หนองคาย เลย อุดรธานี นครพนม สกลนคร เพชรบูรณ์ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี *ภาค 4 (6)* สิงห์บุรี ลพบุรี อ่างทอง สระบุรี อยุธยา นครนายก *ภาค 5 (4)* นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ *ภาค 6 (13)* สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพฯ ธนบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ *ภาค 7 (6)* ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด *ภาค 8 (10)* ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี พังงา กระบี่ ภูเก็ต นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สงขลา *ภาค 9 (4)* สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

แผนที่ประเทศไทย

แสดงประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ในจังหวัดต่าง ๆ ที่มีอัตราส่วนตั้งแต่ร้อยละ 1 ขึ้นไป และแสดงพื้นฐานทางจิตใจของประชากรออกเป็น 9 เขต

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
ศาสนาใน ประเทศไทย	15. ศาสนา เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของประชาชนมากที่สุด นักบริหารโดยทั่วไป ควรศึกษาหาความรู้ไว้ให้เพียงพอแก่การปฏิบัติงานของตน อย่างน้อยก็เพื่อหลีกเลี่ยงข้อพิพาทในทางศาสนา อันจะนำไปสู่ความยุ่งยากล้มเหลวแห่งการปฏิบัติงาน และพยายามแสวงหาลู่ทางที่จะใช้พลังทางศาสนาให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น– ใช้ในการดำเนินงานทางมนุษยสัมพันธ์ ใช้ในการดำเนินงานทางรัฐประศาสตร์ ใช้ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ใช้ในการดำเนินการทางสาธารณสุข แต่การที่จะนำพลังทางศาสนาออกไปใช้ในกิจกรรมของบ้านเมืองดังกล่าวนั้น จักต้องระมัดระวังที่จะไม่ให้เป็นการทำลายศาสนาทั้งทางตรง และทางอ้อม ทำนองโค่นต้นเก็บเอาดอกเอาผล ไม่ควรทำ 16. ในการดำเนินงาน นักบริหารควรจะได้เข้าใจถึงปัญหาสำคัญ ๆ เกี่ยวกับทางศาสนา ดังต่อไปนี้ คือ– (1) เสรีภาพทางศาสนา ตามกฎบัตรสหประชาชาติ คือปฏิญญาสากลอันว่าด้วยมนุษยชน ได้มีกำหนดไว้ว่ามนุษย์ทุกรูปนามย่อมมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาตามศรัทธาของตน (2) เสรีภาพทางศาสนา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งกำหนดให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการเลือกนับถือศาสนา ในการเปลี่ยนศาสนา ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในการให้สิทธิแห่งความเสมอภาคแก่ผู้นับถือศาสนาแตกต่างกัน (3) ในการใช้เสรีภาพแห่งการประกอบพิธีทางศาสนา

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	นั้น ศาสนิกชนย่อมกระทำได้ตามความปรารถนา เว้นแต่การกระทำนั้นขัดต่อหน้าที่พลเมือง ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
	(4) ความจำเป็นของประชาชนที่จะต้องยึดถือปฏิบัติตามบัญญัติแห่งศาสนาของตน เช่น
	ก. รูปเคารพ ชาวพุทธเคารพพระพุทธรูป ชาวคริสต์เคารพรูปพระเยซู ชาวฮินดูเคารพเทวรูป ซิกข์เคารพรูปศาสดา อิสลามไม่มีรูปเคารพ
	ข. การปฏิบัติพิธีกรรม ชาวพุทธเฉพาะที่เป็นนักบวช ถูกจำกัดในเรื่องเวลาอาหาร การได้มาซึ่งอาหาร ชนิดของอาหาร การสะสมอาหาร และการประกอบพิธีทางวินัยบางอย่าง รวมทั้งการเกี่ยวข้องกับเพศตรงข้ามด้วย
	ชาวมุสลิม (อิสลาม) ถูกจำกัดในเรื่องเวลาสวดมนต์วันละ 5 ครั้ง ท่าของการไหว้พระเจ้า การถือศีลอดข้อห้ามรับประทานสุกร ห้ามใช้แอลกอฮอลิค การปฏิบัติต่อศพของผู้ตาย การไหว้รูปเคารพของศาสนาอื่น
	ค. ประเพณีอันเนื่องด้วยศาสนา เช่น การแต่งงานและตรุษต่าง ๆ
	ง. ทัศนคติของศาสนิกชน เช่น เกี่ยวกับกำเนิดของมนุษย์ ความสุข ความทุกข์ ความเป็นไปของโลก และชาติหน้า เป็นต้น
	17. ฐานะของศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย
	(1) พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ
	(2) ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากรองจากพุทธศาสนา
	(3) ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาของคนกลุ่มน้อย

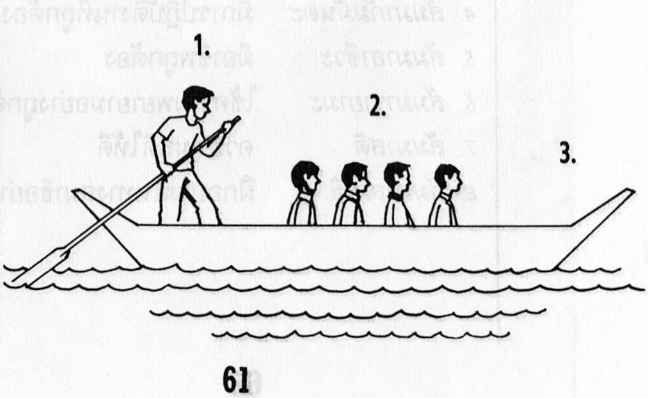
หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	(4) ศาสนาฮินดู (พราหมณ์) เป็นศาสนาของอินเดีย และมีคำสอนปะปนกันอยู่กับศาสนาพุทธ
	(5) ศาสนาซิกข์ เป็นศาสนาของชาวอินเดียส่วนน้อยบางพวก
หลักธรรมของข้าราชการ	18. ดังได้กล่าวแล้วว่า ข้าราชการเป็นคนของพระราชา หรือจะพูดอีกนัยหนึ่งว่าเป็นอนุภาคของพระราชาก็ได้ พระราชานั้นพระองค์ทรงตั้งอยู่ในธรรม 10 ประการ ที่เรียกว่า "ทศพิธราชธรรม" พระองค์ทรงปฏิบัติธรรม ทั้งนี้เพื่อพสกนิกรของพระองค์ ดังนั้น ข้าราชการผู้ทำงานของพระองค์ก็จำเป็นจะต้องรับเอาทศพิธราชธรรมทั้งสิบประการนั้นมาปฏิบัติด้วยตามควรแก่ฐานานุรูป
ทศพิธราชธรรม	**ทศพิธราชธรรม** ข้อ 1 ทาน คือการให้ เช่นให้ความสุข ทรัพย์ ความไม่มีโรค ความปลอดภัย ข้อ 2 ศีล คือมีศีลมีสัตย์ ข้อ 3 บริจาค คือ เสียสละเพื่อส่วนรวม ข้อ 4 อาชวะ คือ มีความซื่อตรงต่อราชการและประชาชน ข้อ 5 มัทวะ คือ ความสุภาพอ่อนโยน ข้อ 6 ตบะ คือ ใช้อำนาจปราบปรามสิ่งชั่วร้ายให้ถูกต้อง ข้อ 7 อโกธะ คือไม่ทำงานด้วยความโกรธฉุนเฉียว ข้อ 8 อวิสิงหะ คือ ไม่ใช้อุบายเบียดเบียนประชาชน ข้อ 9 ขันติ คือ มีความเข้มแข็งอดทนต่อเหตุการณ์ ข้อ 10 อวิโรธนะ คือ ไม่ทำผิด
บทที่ 2 วัฒนธรรม	19. วัฒนธรรม (Culture) หมายถึงหลักปฏิบัติ อันเป็นทางแห่งความเจริญของชาติ เป็นคุณสมบัติพิเศษของประชาชาติ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นชาติด้วย

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	ในเรื่องของวัฒนธรรมนี้ ยังมีคนเป็นจำนวนไม่น้อยที่เข้าใจอย่างผิวเผิน คือเข้าใจว่า การปฏิบัติตามวัฒนธรรมก็เพื่อให้ดูกันสวย ๆ งาม ๆ หรือให้คนอื่นเขาชมว่าเราน่ารัก ดังนี้เป็นต้น ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ยังไม่หยั่งลงถึงความจริง อันที่จริง การที่เราต้องสงวนวัฒนธรรมไว้นั้นก็เพราะ วัฒนธรรมย่อมป้องกันการกลืนชาติได้ วัฒนธรรมทำให้เกิดความสมส่วนในการดำรงรักษาเอกราช วัฒนธรรมนั้นเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาประเทศในทุกสาขา วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญแห่งความสงบสุขของพลเมือง วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญของชาติ ด้วยเหตุนี้เราจึงถือวัฒนธรรมเป็นสมบัติของชาติอย่างหนึ่ง แต่เป็นสมบัติที่ฝากไว้กับประชาชนทุกคน ช่วยกันดำรงรักษา ข้าราชการย่อมเป็นผู้นำ ประชาชนในทางรักษาวัฒนธรรม 20. ในทางการศึกษา ทางราชการได้แบ่งวัฒนธรรมของชาติออกเป็น 4 แขนง ดังนี้

วัฒนธรรม 4 แขนง

1. คติธรรม (Moral Culture)	คือ ทัศนคติของประชาชน เช่น ชาวไทยถือว่า "ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" เป็นมิ่งขวัญของตน
2. วัตถุธรรม (Material Culture)	คือ ความนิยมในการพัฒนาทางวัตถุ เช่น การจัดสำนักงาน การรักษาความสะอาด การรักษาศิลปกรรม และการแต่งตัว

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย	
	3. สหธรรม (Social Culture)	คือ ความนิยมในการปฏิบัติต่อคนอื่นด้วยดี เช่น การรับรอง การใช้เสียง การใช้แสง การใช้สาธารณูปโภค
	4. เนติธรรม (Legal Culture)	คือ ความนิยมในการรักษาระเบียบวินัย กฎหมาย และ คำสั่ง เช่น การจราจร การชำระภาษี เป็นต้น
บทที่ 4 การปกครองบังคับบัญชา	21. การปกครองบังคับบัญชาเป็นภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งของข้าราชการเฉพาะอย่างยิ่งในระดับหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ แต่ในทางการศึกษาเราควรจะศึกษาไว้ทั้งสองทาง คือ ทางการเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาคนอื่น และทางการเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนอื่น เพราะข้าราชการที่ดีย่อมจะต้องเป็นผู้ปกครองคนอื่นเป็นด้วย อยู่ใต้ปกครองของคนอื่นก็เป็นด้วย 22. งานเกี่ยวกับการปกครองบังคับบัญชาของหัวหน้าหน่วยนั้น เมื่อกล่าวโดยย่นย่อ และแสดงออกเป็นภาพเปรียบเทียบ จะมีรูปดังนี้	

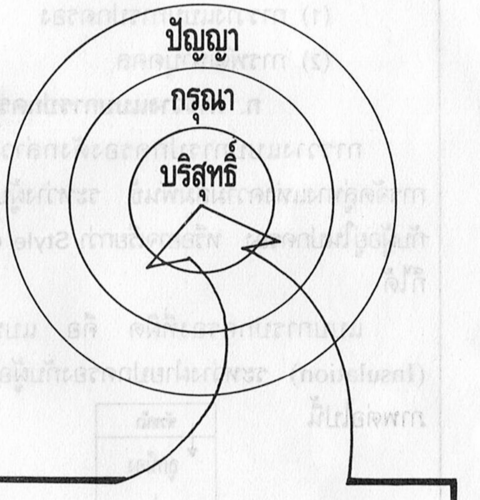

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	(1) หมายถึง การปกครองตน 50% (2) หมายถึง การปกครองคน 23% (3) หมายถึง การปกครองงาน 25%
การปกครองตน	23. การปกครองตน หมายถึง การดำรงรักษาตนให้ปลอดภัย และเพิ่มพูนความสามารถให้แก่ตนเอง ข้อสำคัญอยู่ที่การดำเนินชีวิตของตนเอง สำหรับข้าราชการที่เป็นพุทธศาสนิกชน การยึดถือปฏิบัติตามอริยมรรค 8 ข้อ เป็นทางที่เหมาะสมที่สุด เพราะอริยมรรคทั้งแปดเป็นปฏิปทาของชาวพุทธ ซึ่งจะนำไปสู่คุณสมบัติดียิ่ง ดังนี้ **อริยมรรคแปด-ปฏิปทาของชาวพุทธ** *1. สัมมาทิฐิ* ปรับความคิดเห็นของตนให้ถูกต้อง *2. สัมมาสังกัปปะ* มีความคิดริเริ่มดี *3. สัมมาวาจา* มีการเจรจาที่ถูกต้อง *4. สัมมากัมมันตะ* มีการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง *5. สัมมาอาชีวะ* มีอาชีพถูกต้อง *6. สัมมาวายามะ* ใช้ความพยายามอย่างถูกต้อง *7. สัมมาสติ* ควบคุมสติให้ดี *8. สัมมาสมาธิ* ฝึกอบรมในทางสมาธิอย่างถูกต้อง

มีองค์ 8

มรรค ๘

เป้าหมายและปฏิปทาของชาวพุทธ

๑. สัมมาทิฐิ RIGHT VIEWS

๒. สัมมาสังกัปปะ RIGHT INTENTION

๓. สัมมาวาจา RIGHT SPEECH

๔. สัมมากัมมันตะ RIGHT CONDUCT

๕. สัมมาอาชีวะ RIGHT LIVELIHOOD

๖. สัมมาวายามะ RIGHT EFFORT

๗. สัมมาสติ RIGHT MINDFULNESS

๘. สัมมาสมาธิ RIGHT CONCENTRATION

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
การปกครองตน	24. การปกครองบังคับบัญชานั้นมีแง่เงื่อนสำคัญ อยู่หลายประการด้วยกัน แต่ในการศึกษาชั้นนี้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์พิเศษเฉพาะ จะบรรยายเพียง 2 ประการคือ

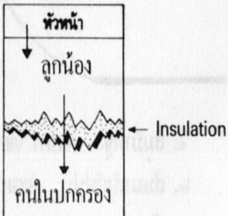
(1) การวางแบบการปกครอง

(2) การพัฒนาบุคคล

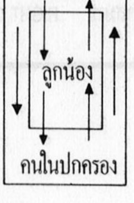
ก. การวางแบบการปกครอง

การวางแบบการปกครองดังกล่าวนี้ข้าพเจ้าหมายถึง การจัดลู่ทางแห่งความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ปกครองบังคับบัญชากับผู้อยู่ในปกครอง หรืออาจเรียกว่า Style of Administration ก็ได้

แบบการปกครองที่ผิด คือ แบบที่ทำให้เกิดฉนวน **(Insulation)** ระหว่างฝ่ายปกครองกับผู้อยู่ในปกครอง ดังภาพต่อไปนี้

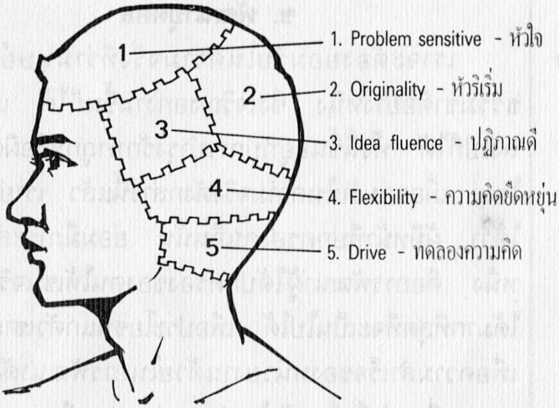

ส่วนแบบการปกครองที่ใช้ได้ผลดีผู้เป็นหัวหน้าจะต้องเปิดทางไว้ให้ตนกับประชาชนได้เข้าถึงกันโดยตรง มิให้เกิดฉนวนขึ้นกั้นกางเสีย ดังภาพต่อไปนี้

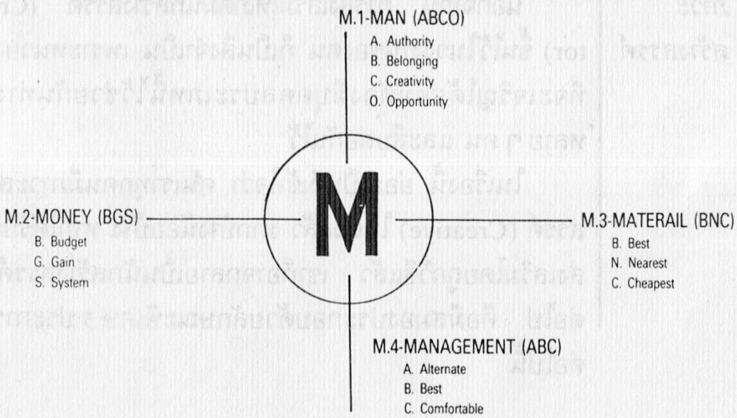

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	ข. พัฒนาบุคคล
การพัฒนาบุคคล	เราจะต้องยอมรับในความจริงที่ว่ามนุษย์เรานี้เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง ซึ่งเจริญงอกงามขึ้นก็ได้ เสื่อมโทรมลงไปก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบำรุงรักษาถูกหรือผิดเป็นส่วนใหญ่ เมื่อยอมรับในความจริงดังกล่าวนี้แล้ว เราย่อมจะเห็นได้ว่า ผู้มีหน้าที่ปกครองคนอื่นนั้น ย่อมมีภาระสำคัญอย่างหนึ่ง คือการพัฒนาผู้ใต้ปกครองของตนให้เขาเจริญงอกงามได้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ เพื่อประโยชน์แก่ตัวเขาเอง และเพื่อความสำเร็จของหน่วยงานด้วยในการพัฒนาดังกล่าวนั้นสมควรที่จะคำนึงถึงหลักใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ ก. ส่งเสริมให้มีความรู้ดี ข. ส่งเสริมให้มีความสามารถดี และ ค. ส่งเสริมให้มีความประพฤติดี รวมความว่าความรู้ความสามารถความประพฤติ สามอย่างนี้เป็นสิ่งปรารถนาในวงงานทั้งปวง
ภาวะสร้างสรรค์	นอกจากนี้ การส่งเสริมให้เกิดมีนักสร้างสรรค์ (Creator) ขึ้นไว้ในวงงานของตน ก็เป็นสิ่งจำเป็น เพราะหน่วยงานที่จะเจริญได้ย่อมต้องมีบุคคลประเภทนี้ไว้ช่วยกันทำงานหลาย ๆ คน และสืบต่อกันไว้ ในเรื่องนี้ ย่อมเป็นที่เข้าใจว่า คนเราทุกคนมีภาวะสร้างสรรค์ (Creative) ในตัวแล้ว มากบ้างน้อยบ้าง หากได้รับการส่งเสริมโดยถูกวิธีแล้ว เขาก็อาจกลายเป็นนักสร้างสรรค์ที่ดีต่อไป คือมีสมองประกอบด้วยลักษณะพิเศษ 5 ประการดังต่อไปนี้

The brain of perfectly creative people

การปกครองงาน	28. การปกครองงาน ก็คือการบริหารงานนั่นเอง ซึ่งมีอยู่หลายแบบ สุดแต่ความถนัดชัดเจนของแต่ละคน และขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของโครงการนั้น ๆ แต่สำหรับนักศึกษาในระดับผู้อำนวยการโครงการในด้านสังคม ซึ่งต้องใช้วิชามนุษยสัมพันธ์อยู่มาก ข้าพเจ้าเห็นว่าการบริหารแบบ "สี่เอ็ม" (**Four M.**) สะดวกและได้ผลดี จึงขอเสนอไว้ดังนี้

⁝⁝⁝ ตัวอย่างคำแนะนำ

ข้อสังเกต

การออกคำแนะนำ ใช้สำหรับเรื่องที่จะบอกให้ผู้รับคำแนะนำนั้น ***ลงมือทำ*** *คำแนะนำจึงต้องเขียนในลักษณะชี้ช่องทางให้ชัดเจน คือให้ผู้ทำมองเห็นทางข้างหน้าโดยปราศจากความลังเลใจ*

อีกประการหนึ่ง ถ้อยคำสำนวนที่เขียนจะต้องคำนึงถึงผู้รับคำแนะนำด้วย เขียนให้ง่าย ๆ สำหรับคนประเภทนั้น ๆ ถ้ามีการแสดงด้วยภาพประกอบด้วยก็ยิ่งดี จะได้เกิดความเป็นกันเองระหว่างผู้ให้คำแนะนำกับผู้รับ

โปรดดูตัวอย่างต่อไป–

หัวข้อสำคัญ	แนวบรรยาย
	ทั้งนี้โปรดถือว่าเป็นเพียงแนวดำเนินการ เราจะต้องไม่ลืมว่า การบริหารเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับความชำนาญการ ต้องรู้จักพลิกแพลงให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ซึ่งเรียกกันว่า "วิธีการนอกแบบ" ซึ่งใช้กันมากในวงการทั่วไปทุกยุคทุกสมัย

(ตัวอย่าง)

อธิบายกฎกระทรวงว่าด้วยการสร้างวัด

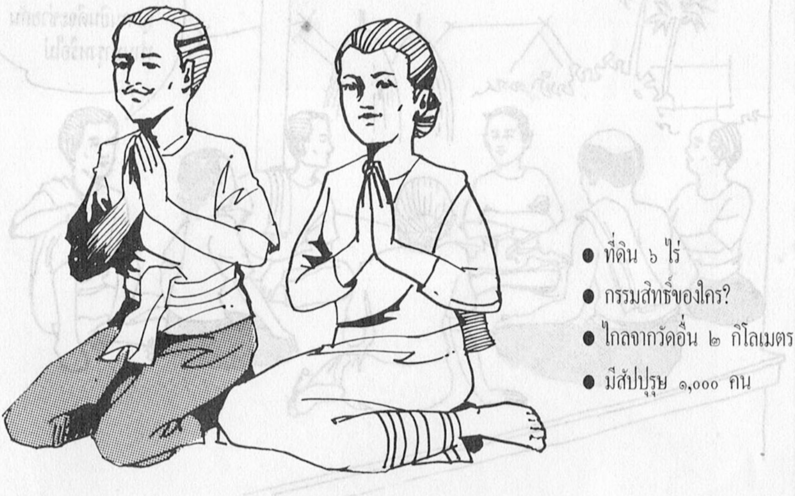
โดยที่ทางราชการได้ออกกฎกระทรวงฉบับหนึ่งกำหนดกรรมวิธีในการขออนุญาตสร้างวัด ตลอดจนการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา กฎกระทรวงฉบับนี้เขียนโดยนักกฎหมาย แต่ผู้ที่จะอ่านและทำตามได้แก่คุณตาคุณยาย ซึ่งเกือบจะกล่าวได้ว่าร้อยวันท่านก็ไม่ได้อ่านสำนวนกฎหมาย จึงเป็นการยากแก่การทำความเข้าใจ ข้าพเจ้าจึงถอดเอาใจความแห่งกฎกระทรวงนั้นมาเป็นคำพูดง่าย ๆ แล้วก็เลยให้คุณนพพร ช่างเขียนประจำเขียนออกมาเป็นรูปการ์ตูน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กรรมวิธีในการขออนุญาตสร้างวัด มีดังนี้

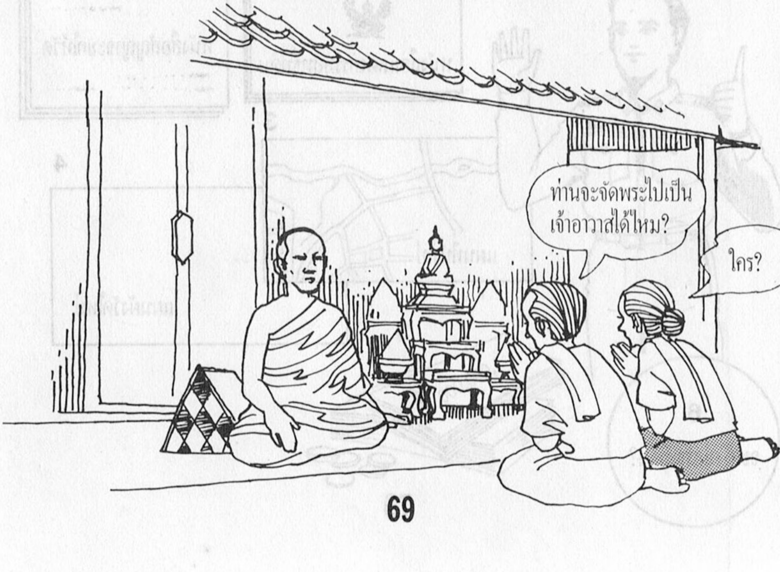
1. *เริ่มตั้งศรัทธา*
2. *ปรึกษาพระสงฆ์*
3. *ตกลงเพื่อนบ้าน*
4. *ทำหลักฐาน 6 ข้อ*
5. *ติดต่ออำเภอ*
6. *เสนอปรึกษา*
7. *พยายามก่อสร้าง*

โปรดดูภาพที่ใช้ในเรื่องนี้ต่อไปในหน้าต่อไป–

ขั้นที่ ๑
เริ่มตั้งศรัทธา

ขั้นที่ ๒
ปรึกษาพระสงฆ์

ขั้นที่ ๓
ตกลงเพื่อนบ้าน

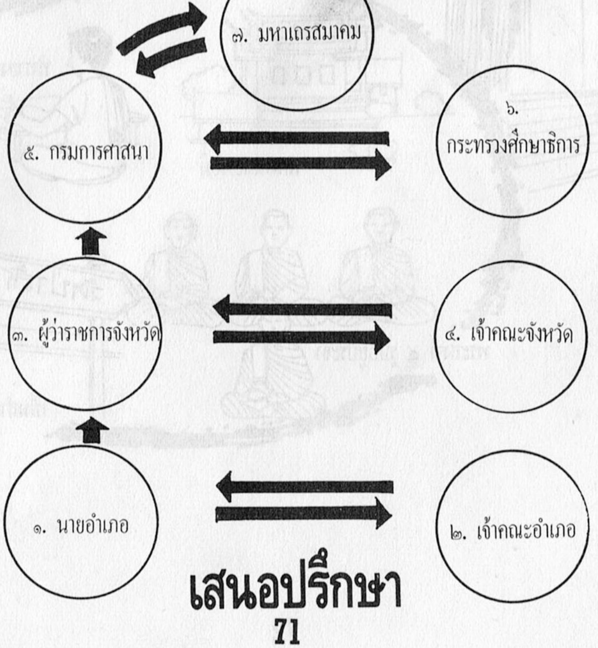
ขั้นที่ ๔
ทำหลักฐาน ๖ ข้อ

ขั้นที่ ๕
ติดต่ออำเภอ

ขั้นที่ ๖

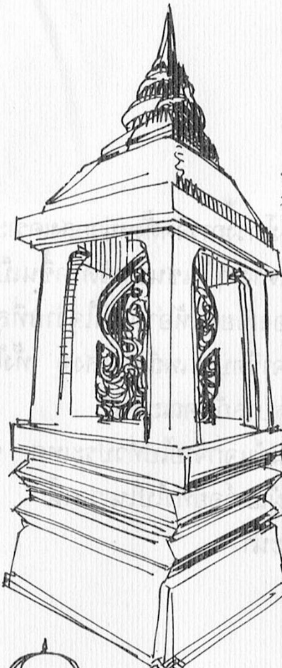
เสนอปรึกษา

ชั้นที่ ๗

พยายามก่อสร้าง

ขั้นที่ ๘

รายงานขอพระราชทาน
วิสุงคามสีมา

ครั้นสร้างโบสถ์แล้วเสร็จหรือ
มีพระสงฆ์ ๕ รูป อยู่ประจำ ๕ ปีไม่ขาด

ศาสนาจำเริญ

(ตัวอย่าง)

คำแนะนำ

วิธีจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์

ข้าพเจ้ามีปัญหาสำคัญเรื่องหนึ่ง คือได้วางโครงการจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ขึ้น โดยมีหลักการให้วัดต่าง ๆ ในชนบทจัดทำขึ้นเป็นกิจกรรมของวัด คำแนะนำในเรื่องนี้จะต้องเขียนให้อ่านเข้าใจง่ายที่สุด และให้ผู้อ่านปราศจากความสงสัย ทั้งในทางจารีตประเพณีของสงฆ์ ทั้งในทางวิวัฒนาการของโลกและทางนโยบายของรัฐบาลกับคณะสงฆ์

ต่อไปนี้ เป็นเอกสารที่ทำขึ้น และพิมพ์แจกจ่ายไปทั่วประเทศ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดมีหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์อยู่ทั่วไปในเวลานี้

ขอเสนอเพื่อโปรดสังเกตวิธีเขียนคำแนะนำ

วิธีจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์
"นพกะ"[1]

โดย พันเอกปิ่น มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนา
และเลขาธิการมหาเถรสมาคม

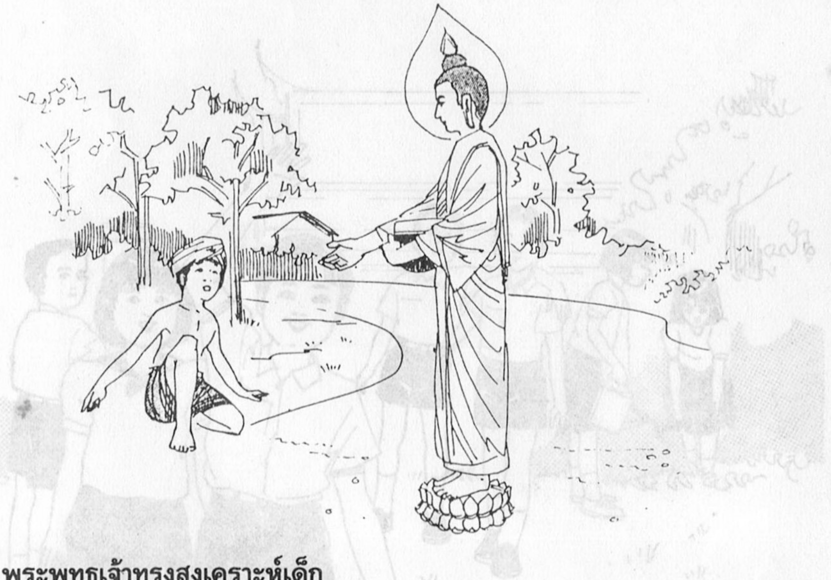
ความสำคัญของเด็ก

1. โปรดสังเกตการบัญญัติอักษรย่อ "นพกะ" ซึ่งนอกจากจะย่อมาจากชื่อหน่วยแล้ว คำย่อนั้นเองยังแปลได้ด้วย (แปลว่าผู้ใหม่-ผู้เยาว์) และให้ออกเสียงว่า นบ พะกะ

เด็ก ๆ ที่วิ่งเล่นอยู่ในวัดหรือในบ้าน ต่อไปเขาจะเป็นผู้ใหญ่ เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นข้าราชการ ทหาร ตำรวจ หรือเข้าบวชสืบอายุพระศาสนา ความเจริญรุ่งเรืองในวันข้างหน้า ทั้งของบ้านและของวัดขึ้นอยู่กับเด็กทุกวันนี้ทั้งสิ้น

ด้วยเหตุนี้ ศาสนาทุกศาสนาในโลก จึงสนใจในการสงเคราะห์เด็กเป็นพิเศษ ทั้งในทางการศึกษาเล่าเรียนการอบรมจิตใจ และการปลูกฝังศรัทธาในศาสนา อันเป็นหลักประกันความดีของมนุษย์ ข้าพเจ้าได้เดินทางไปดูการศาสนารอบโลกแล้ว ได้เห็นองค์การศาสนาต่าง ๆ เขาเอาใจใส่กับเรื่องเด็กมากจริง ๆ และการสงเคราะห์เด็กนั้น ส่วนมากจะเริ่มตั้งแต่เด็กเล็กทีเดียว

พระพุทธเจ้าทรงสงเคราะห์เด็ก

อันที่จริง พระพุทธศาสนาได้เริ่มการสงเคราะห์เด็กมาก่อนองค์การใด ๆ ที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ ยกตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้ากำลังเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ พระองค์ทอดพระเนตรเห็นเด็กคนหนึ่งเนื้อตัวขะมุกขะมอม กำลังทำอะไรเงอะ ๆ งะ ๆ อยู่ข้างทาง เมื่อทรงสอบถามดูก็ทรงทราบว่าเขาเป็นเด็กกำพร้า ชื่อสิงคาล พระองค์ได้ทรงพระกรุณาแนะนำ

ทางเดินชีวิตแก่เขา อีกครั้งหนึ่งที่เมืองสาวัตถี ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมเด็กน้อยคนหนึ่งชื่อมัฏฐกุณฑลี ซึ่งกำลังป่วยหนัก และพ่อแม่เป็นคนนอกศาสนา เด็กน้อยเห็นพระแล้วสิ้นใจอย่างเป็นสุข ฝ่ายพ่อแม่หันเข้านับถือศาสนาต่อมา การที่พระองค์ทรงอนุญาตให้เด็กผู้เยาว์บวชเป็นสามเณรได้ก็เป็นโครงการสงเคราะห์เด็กที่สำคัญมากอย่างหนึ่งในโลก

พระสาวกก็สงเคราะห์เด็ก

เพื่อเจริญรอยตามพระศาสดาสาวกของพระพุทธเจ้าก็ได้ดำเนินการสงเคราะห์เด็กหลายวิธี ในสมัยพุทธกาลพระสงฆ์รับให้การบรรพชาและอบรมสั่งสอนสามเณร ซึ่งส่วนมากเป็นเด็กผู้เยาว์ พระสงฆ์บางท่านเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ถามปัญหาต่าง ๆ สมัยนั้นพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ก็สนใจช่วยเหลือเด็กให้เข้าถึงศาสนา เช่น ที่เมืองภัททิยะ มีการตั้งกลุ่มเด็กเล็กขึ้นนัยว่ามีเด็กถึงห้าร้อยคน ที่เมืองสาวัตถีก็มีกลุ่มเด็กหญิงซึ่งตั้งโดยนางวิสาขาเมื่อคฤหัสถ์ตั้งขึ้น พระสงฆ์ก็ร่วมมือในการอบรมสั่งสอนเด็ก ๆ

พระสงฆ์ไทยเราก็สงเคราะห์เด็กไม่น้อยเหมือนกันที่รับเข้าบวชเป็นสามเณรนั้นไม่นับ นับเฉพาะเด็กวัดทั่วประเทศก็มีถึง 104,828 คน (ยอดเมื่อเดือนกันยายน 2510) บางแห่งเปิดโรงเรียนสอนศาสนาสำหรับเด็ก มีเด็กเข้าเรียนแห่งละมาก ๆ

ทุกวันนี้เด็ก ๆ กลับเหินห่างจากพระ

กาลเวลาผ่านไป ทุกสิ่งทุกอย่างก็เปลี่ยนแปลงทุกหมู่บ้านทุกตำบลมีคนเกิดมามาก เด็กเล็กเต็มบ้านเต็มเมือง เมื่อบ้านเมืองมีคนมาก ผู้เป็นพ่อเป็นแม่ก็ต้องเร่งรีบทำมาหากิน เวลาที่จะอบรมสั่งสอนลูกให้ลูกเป็นคนดีจึงมีน้อย เมื่อผู้ใหญ่ไม่อบรมสั่งสอน จิตใจของเด็กก็มืดมน หนักเข้าก็ไม่รู้จักคุณชาติคุณศาสนา ไม่รู้จักคุณพระคุณพระเจ้า ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ในที่สุดก็เลยไม่รู้จักคุณพ่อคุณแม่ ไม่ยำเกรงผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นเหตุให้หมู่บ้านและวัดวาศาสนาเสื่อมโทรมไปตาม

หน่วยงานสงเคราะห์เด็กในทางจิตใจที่มีอยู่แล้วก็ช่วยได้แต่สอนเด็กที่บ่ายหน้าเข้าไปหา และเป็นเด็กในบ้านใหญ่เมืองใหญ่เสียเป็นส่วนมาก ส่วนเด็กในชนบทซึ่งเป็นเด็กส่วนใหญ่ของประเทศ ยังว่างเว้นจากการสงเคราะห์ทางจิตใจอยู่มาก น่าเป็นห่วงไม่น้อยทีเดียว

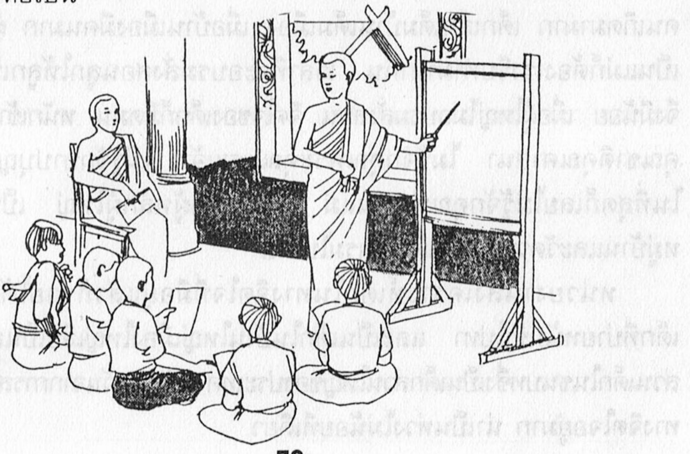
มาช่วยกันทำดีไว้ให้ลูก ทำถูกไว้ให้หลานดีกว่า

พระพุทธองค์ตรัสว่า สิ่งทั้งปวงย่อมเกิดแต่เหตุ ถ้าเหตุดีผลก็ดี ถ้าเหตุชั่วผลก็ชั่ว ปัญหาเรื่องเด็กเล็กลูกหลานของเรานี้ก็เหมือนกัน ถ้าผู้ใหญ่เรามาช่วยกันสร้างเหตุที่ดีไว้ให้เขา ไปข้างหน้าเขาก็จะเป็นเด็กดี มีความเจริญก้าวหน้า

บัดนี้ กรมการศาสนาได้ศึกษาดูเหตุการณ์ต่าง ๆ อันจะมีมาแผ้วพานจิตใจของเด็ก ๆ ของเราโดยถ้วนถี่แล้วจึงได้วางแนวแก้ไขขึ้น โดยวิธีอาราธนาพระสงฆ์แห่งวัดวาอารามทั้งหลายจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ขึ้น หน่วยสงเคราะห์ดังกล่าวนี้เรียกย่อว่า "นพกะ" (อ่านว่า นบ พะกะ) การจัดตั้งไม่สิ้นเปลืองเงินทอง ไม่เบียดเบียนใคร มีแต่อำนวยประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทั้งชาวบ้านและชาววัด กรมการศาสนาได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ มหาเถรสมาคมและคณะรัฐมนตรีก็รับทราบแล้ว คณะกรรมการศูนย์วิจัยปัญหาเยาวชนสภาวิจัยแห่งชาติเห็นด้วยในโครงการนี้ทุกประการ จึงขออาราธนาพระสงฆ์องค์เจ้า และขอเชิญชวนท่านนักปราชญ์ อาจารย์ กำนันผู้ใหญ่บ้านมรรคนายก และพ่อบ้านแม่เรือนทั้งหลายได้โปรดแสดงเมตตาจิต รีบจัดตั้งหน่วยนพกะขึ้น นึกเสียว่า "เราช่วยกันทำดีไว้ให้ลูก ทำถูกไว้ให้หลาน" โดยพร้อมเพรียงกันเถิด

วิธีจัดตั้งนพกะ

การจัดตั้งนพกะทำได้ง่ายมาก โดยท่านเจ้าอาวาสดำเนินการเป็นขั้น ๆ ดังต่อไปนี้–

ขั้นที่ 1 ประชุมปรึกษา

ท่านเจ้าอาวาสนิมนต์พระสงฆ์ผู้ใหญ่ในวัด และเชิญคนสำคัญ ๆ ของหมู่บ้านมาประชุมกัน เมื่อที่ประชุมพร้อมกันแล้ว ท่านเจ้าอาวาสอ่านคำแนะนำนี้ให้ฟัง และอธิบายเหตุผลเพิ่มเติมบ้าง แล้วขอฟังความคิดความเห็นของผู้มาประชุม ในที่สุดขอความร่วมมือให้ทุกคนสนับสนุนการจัดตั้ง นพกะ ขึ้นในวัดประจำหมู่บ้านต่อไป

ขั้นที่ 2 จัดหากำลัง

เมื่อผ่านขั้นที่ 1 แล้ว ให้จัดหากำลังเพื่อดำเนินการ 3 อย่าง คือ–

1. ตั้งพระรูปหนึ่งที่มีสติปัญญาและน่าเลื่อมใสเป็น "พุทธมามกาจารย์" (เรียกย่อว่า พระอาจารย์) มีหน้าที่ปฏิบัติงานติดต่อกับเด็กและประชาชน และทำทะเบียน หารือเจ้าอาวาสจะเป็นพระอาจารย์เสียเองก็ยิ่งดี

2. ตั้งสำนักงาน นพกะ ขึ้นในส่วนใดส่วนหนึ่งของเสนาสนะ มีโต๊ะเขียนหนังสือสักตัวหนึ่ง เก้าอี้สัก 3–4 ตัวก่อน ที่หน้าห้องติดป้ายชื่อหน่วยไว้ตามตัวอย่างท้ายคำแนะนำ

3. รีบแจ้งไปให้กรมการศาสนาทราบ ผ่านเจ้าคณะ เพื่อกรมจะได้จัดส่งเอกสารและแบบพิมพ์ต่าง ๆ มาให้

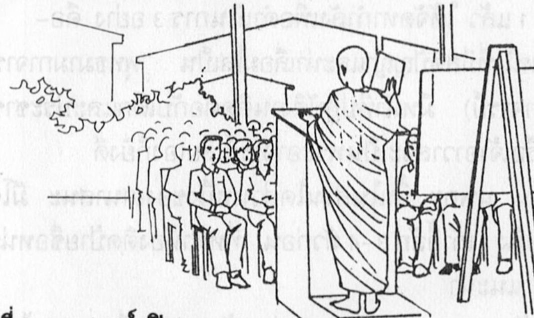

ขั้นที่ 3 ให้ฟังประกาศ

ท่านเจ้าอาวาสเชิญอุบาสกอุบาสิกาที่ขึ้นกับวัดนั้นมาประชุมกันที่วัด เมื่อที่ประชุมพร้อมแล้ว ท่านเจ้าอาวาสก็กล่าวชี้แจงแนะนำทำนองเดียวกันกับที่ประชุมครั้งที่ 1 แต่ในตอนนี้แจ้งให้ทายกทายิกาทราบว่า เรื่องนี้

ทางวัดได้ปรึกษาหารือกันในระหว่างผู้ใหญ่เป็นที่ตกลงแล้ว และได้เตรียมการทุกอย่างไว้แล้ว กะว่าจะเปิดงานสงเคราะห์เมื่อไรก็บอกให้ทราบ ขอให้ทุกคนช่วยกันสนับสนุน นี่กว่าเห็นแก่ลูกหลาน เห็นแก่หมู่บ้านและวัดวาอารามของเราต่อไปพระจะได้ถือเป็นธุระในการสงเคราะห์ทางจิตใจของเด็ก ใครมีเรื่องอะไรก็บอก และส่งลูกหลานเข้ารับอบรม

ต่อจากนี้ไป เริ่มจดชื่อเด็กทุกคนที่มีอยู่ในหมู่บ้านที่ขึ้นกับวัด เป็นการจดไว้อย่างง่าย ๆ เสียชั้นหนึ่งก่อนจะได้รู้ว่าเด็กมีเท่าไร

ชั้นที่ 4 อนุศาสน์เปิดงาน

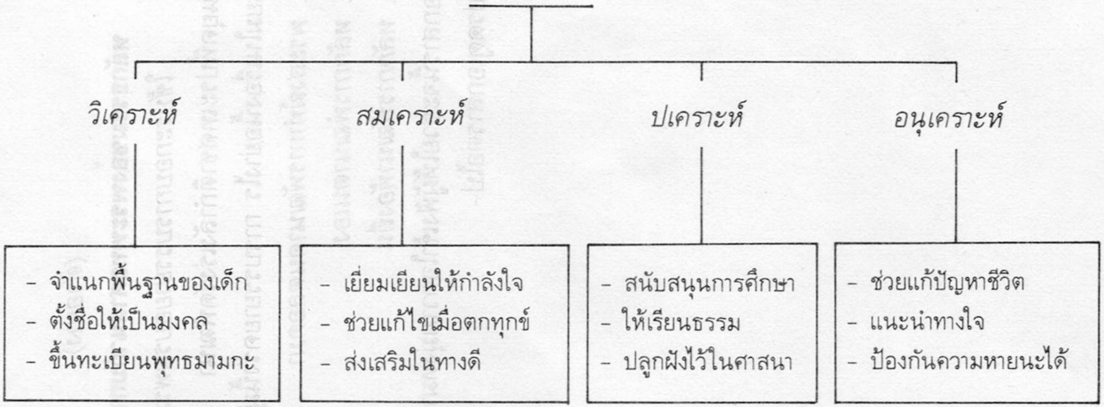
กำหนดวันเปิดงานนพกะของวัดขึ้น และเชิญอุบาสกอุบาสิกาพาลูกหลานมาประชุมทำบุญในวันเปิดพิธี ควรมีดังนี้ คือ รับศีล–สวดมนต์–ถวายทาน–เจ้าอาวาสให้โอวาท–พระสวดอนุโมทนา–ประพรมน้ำมนต์ให้เด็ก ๆ–พระสวดชยันโต เป็นเสร็จไปตอนหนึ่ง

ต่อจากนั้นเริ่มคัดเด็กออกเป็น 3 คณะ คือคณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ 7–10 ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ 11–15 ปี คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ 16–18 ปี การแบ่งเด็กตามวัยเช่นนี้เพื่อสะดวกในการสอนธรรมต่อไป

พระอาจารย์จะเริ่มสอนหน้าที่พุทธมามกะ และซ้อมวิธีปฏิญาณตน (ทำเหมือนหัดนาค) โดยสอนรวมเป็นคณะ ๆ ในตอนแรกนี้ควรเริ่มหมวดเด็กโตก่อน แล้วจึงถอยลงไปหาเด็กรุ่นน้อง เมื่อซ้อมได้ที่แล้วก็จัดให้ได้เข้าพิธีปฏิญาณตนคราวละประมาณ 10 คน โดยทำพิธีการต่อหน้าผู้หลักผู้ใหญ่ให้เด็กเห็นว่าเป็นเรื่องจริงจังส่วนระเบียบพิธีปฏิญาณตน กรมการศาสนาจะได้จัดส่งมาให้วัดไว้ต่างหาก

หลักการสงเคราะห์เป็นนิจ

มี 4 ประการ

การสงเคราะห์ทั้งนี้เฉพาะที่อยู่ในขอบเขตแห่งสมณวิสัย

และ เป็นไปตามจารีตสังฆประเพณีโดยแท้

(ตัวอย่าง)

หลักธรรมของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาท้องถิ่น

ใช้ประกอบการบรรยายอบรมพระผู้นำท้องถิ่น

ในยุคที่ประเทศชาติกำลังเร่งรัดพัฒนา มีผู้สงสัยว่าพระพุทธศาสนามีแนวนิยมในเรื่องนี้อย่างไร การบรรยายครั้งนี้มุ่งจะชี้ให้เห็นว่า

1. *พระสงฆ์ทำการพัฒนาคนตลอดมา*
2. *หลักการพัฒนาตนเอง*
3. *หลักการพัฒนาท้องถิ่น*

เอกสารนี้จะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจความมุ่งหมายได้ง่ายขึ้น

โปรดดูเอกสารต่อไป–

หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

กับ

การพัฒนาท้องถิ่น

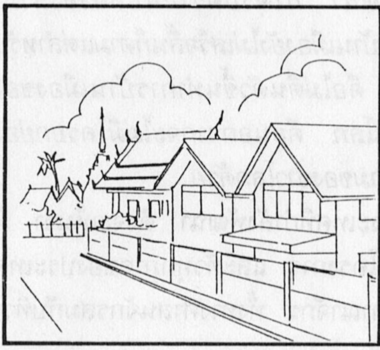
โดย

พันเอกปิ่น มุทุกันต์

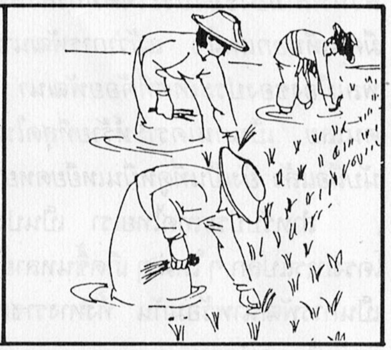
อธิบดีกรมการศาสนา

แผนกประสานงาน กองการพัฒนา

กรมการศาสนา

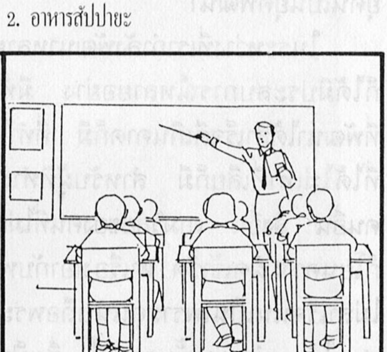
1. อาวาสสัปปายะ

2. อาหารสัปปายะ

3. บุคคลสัปปายะ

4. ธรรมสัปปายะ

คำบรรยายพิเศษ

สำหรับพระสงฆ์ระดับผู้นำท้องถิ่น

ความนำ

ยุคนี้เป็น "ยุคพัฒนา" เพราะชาวโลกกำลังตื่นตัวในเรื่องการพัฒนากิจการต่าง ๆ ทั้งในประเทศของเราในนานาประเทศทั่วโลก ไม่ว่าเราจะเดินทางไปยังประเทศใด ก็จะเห็นมีคนพูดในเรื่องนี้กันอยู่ทั่วไป จนกระทั่งในเวลานี้ได้มีการแบ่งชั้นของประเทศออกเป็นระดับ คือ ระดับประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศที่กำลังพัฒนา และประเทศที่ด้อยพัฒนา นอกจากแบ่งระดับประเทศแล้ว ยังแบ่งระดับของคนอีกด้วย คือ พลเมืองของประเทศที่พัฒนาดีแล้วจะไปไหนก็มีคนนับหน้าถือตา พูดอะไรเขาก็เชื่อ ไม่มีใครคิดดูถูกดูหมิ่น ส่วนพลเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนา ก็ได้รับความนับถือรองลงมา มีคนเห็นอกเห็นใจ แม้ว่าการพัฒนาบ้านเมืองยังไม่เสร็จสิ้นก็ตามแต่สำหรับพลเมืองของประเทศที่ด้อยพัฒนา คือไม่ตื่นตัวขึ้นทำการบ้านเมืองของตนเลย เป็นคนเคราะห์ร้ายที่สุดในโลก คือนอกจากจะไม่มีใครยกย่องนับถือแล้ว ยังเป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของชาวโลกด้วย

สำหรับประเทศไทยเรา เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ดังจะเห็นว่า มีโครงการแปลก ๆ ใหม่ ๆ เกิดขึ้นหลายโครงการ และทั่วทุกภาคของประเทศเป็นการพัฒนาพร้อมกัน ทั้งทางราชอาณาจักร ทั้งทางศาสนจักรสมกับที่ว่ายุคนี้เป็นยุคพัฒนา

ในระหว่างที่เรากำลังพัฒนาหลายสิ่งหลายอย่างอยู่นี้ บรรดานักพัฒนาก็ได้มีประสบการณ์หลายอย่าง มีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว คือที่พัฒนาได้สำเร็จดีเกินคาดก็มี ที่ทำไปแล้วไม่ได้มรรคได้ผลอะไรก็มี และที่ได้ไม่เท่าที่เสียก็มี สำหรับผู้ที่ทำงานไม่สำเร็จนั้น บางคนก็คิดซัดโทษคนอื่น สิ่งอื่น ตามวิสัยของคนที่ไม่ยอมรับผิดง่าย ๆ เมื่อหาใครรับผิดไม่ได้ก็โยนความผิดเข้าวัด หาเรื่องเอากับพระ เช่น เหมาเอาว่า การที่คนทำอะไรไม่สำเร็จนั้นเป็นเพราะคนนับถือพระพุทธศาสนา และว่าพระพุทธศาสนาสอนให้คนทำอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งเป็นคำสอนที่ขัดต่อการพัฒนา เช่น ในบางครั้งมีคนพูดว่า การที่คนยากจนก็เพราะถือธรรมะข้อสันโดษ ดังนี้

เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องความเข้าใจผิดของผู้นั้นเอง เรื่องอื่น ๆ ก็ยังมีอยู่อีกมาก พฤติการณ์เช่นนี้เข้าหลักที่ว่า "รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง" นั่นเอง

แต่ความไม่เข้าใจเช่นนี้ จะโทษคนที่ไม่เข้าใจเสียทั้งหมด หาเป็นการสมควรไม่ ควรจะต้องโทษเอากับผู้ที่ไม่ทำให้เข้าใจด้วย คือ ผู้ที่มีหน้าที่เผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แม้ว่าผู้เผยแพร่จะแก้ตัวว่า เรื่องอย่างนี้ก็ได้เทศน์ไปแล้ว สอนไปแล้ว มันเป็นความโง่เขลาเบาปัญญาของผู้ฟังเองที่ไม่เข้าใจอย่างนี้ก็ไม่ถูก เห็นจะแก้ตัวไม่หลุด จะไปเข้าภาษิตของท่านเจ้าคุณพระสาสนโสภณ (แจ่ม จตฺตสลฺโล) ที่ว่า...

"พูดไปเขาไม่รู้กลับขู่เขา
ว่าโง่เขลางมเงอะเซอะหนักหนา
ตัวของตัวทำไม่โกรธา
ว่าพูดจาให้เขาไม่เข้าใจ"

แต่ก็มีอยู่เหมือนกัน คนบางคนไม่พยายามที่จะหาความเข้าใจ เพราะความลำเอียงในจิตใจของเขาเองบ้าง เพราะติดทิฐิมานะของตนเองบ้าง เรื่องอย่างนี้ก็มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว

โดยบทความสั้น ๆ นี้ ข้าพเจ้าจะเสนอแนะให้เห็นว่า ธรรมะในพระพุทธศาสนานั้น ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างไรเพียงไร ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อประโยชน์แก่การพัฒนา และแก่พระศาสนาของเราด้วย

การพัฒนาคืออะไร

ปัญหาแรกที่สุด คือความหมายของคำว่า พัฒนาควรจะได้เข้าใจโดยถูกต้องเสียก่อนว่า ที่เราพูดกันว่าพัฒนา ๆ นั้น หมายถึงอะไร?

"พัฒนา" คำนี้ แผลงมาจากคำบาลีว่า "วัฒนา" และแปลออกมาจากภาษาอังกฤษว่า ดีเวลล็อบเมนท์ (Development) แปลว่า ความเจริญ ซึ่งหมายถึงการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเจริญขึ้น ฉะนั้น ถ้าถามว่า พัฒนาคืออะไร? ก็ต้องตอบว่า คือ การทำให้เจริญขึ้น

ถ้าคำนี้ใช้เป็นคุณบทของคน ท่านใช้คำว่า "วัฑฒกะ" เช่นคำว่า อายุวัฑฒกะ แปลว่า ผู้เจริญด้วยอายุ ดังนี้เป็นต้น ซึ่งความจริงคำเหล่านี้ เราใช้กันมาในวงพุทธศาสนิกชนหลายชั่วอายุคนแล้ว ไม่ใช่เพิ่งได้มาจากฝรั่งมังค่าแต่อย่างใดเลย ส่วนที่เราถ่ายทอดเอามาจากต่างประเทศนั้น เป็นวิธีการใน

การพัฒนาเท่านั้น ข้อที่ควรซ้อมความเข้าใจกันไว้อีกอย่างหนึ่งก็คือว่า การทำให้เจริญที่เรียกว่า การพัฒนานั้น หมายถึงการปรับปรุงของเดิมที่เรามีอยู่แล้วให้เจริญขึ้น คือทำขึ้นจากของเดิม ซึ่งทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ อยู่ก่อนให้ใช้การได้ดีอย่างเช่น วัดเดิมมีอยู่แล้ว แต่มันรกรุงรัง ก็ปรับปรุงเสียใหม่ให้มันหายรก ถนนเดิมมีอยู่แล้ว แต่มันเป็นหลุมเป็นบ่อ ก็พากันถมหลุมบ่อเสีย หมู่บ้านเดิมมีอยู่แล้ว แต่มันเกะกะไม่เป็นระเบียบ ก็วางผังจัดระเบียบเสียใหม่ อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่าการพัฒนาโดยนัยนี้เราจะเห็นได้ว่า การพัฒนานั้นไม่ว่าใครจะอยู่ที่ไหนก็พัฒนาขึ้นได้ มิใช่ว่าจะต้องเป็นพระอารามหลวงหรือเป็นบ้านเมืองใหญ่เท่านั้น จึงจะพัฒนาได้ วัดบ้านนอกและบ้านป่าขาดงทุกแห่งพัฒนาได้ทั้งนั้น

พระสงฆ์กับการพัฒนา

ทีนี้จะตีวงแคบเข้ามาพูดกันเฉพาะในเรื่องของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นความมุ่งหมายในการพูดคราวนี้ ปัญหามีอยู่ว่า การที่พระสงฆ์จะทำการพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นจะเป็นการชอบด้วย หลักธรรมวินัยหรือไม่และจารีตประเพณีในเรื่องนี้มีอย่างไร

พูดถึงหลักการทั่วไปเสียก่อน ได้กล่าวมาแล้วว่า การพัฒนาหมายถึงการทำให้เจริญขึ้น หรือพูดกันง่าย ๆ ก็คือ การทำความเจริญนั่นเอง โดยหลักการแล้วคนที่จะทำความเจริญได้ก็คือ คนที่เจริญเท่านั้น ส่วนคนเสื่อมย่อมทำความเจริญไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็ตั้งปัญหาขึ้นถามว่า พระเป็นผู้เจริญหรือไม่? คำตอบก็จะมีว่า "แน่นอน พระสงฆ์เป็นผู้เจริญ" นอกจากคนทั้งหลายจะยกย่องว่าท่านเป็นผู้เจริญแล้ว ท่านเองก็ยอมรับว่าท่านเป็นผู้เจริญด้วย จะเห็นได้ เช่น ในวงการของพระสงฆ์ด้วยกัน ท่านมีคำร้องเรียกกันว่า "ภันเต" (เช่น "อามะภันเต" ซึ่งแปลว่า "ครับ ท่านผู้เจริญ") ข้อนี้แสดงว่า พระกับพระท่านก็เรียกกันว่า "ผู้เจริญ" สำหรับชาวบ้านเรา เวลาร้องเรียกท่าน เราก็ใช้คำเช่นนั้นด้วยเหมือนกัน เช่น เวลาอาราธนาศีล เราก็ว่า "มยัง *ภันเต* ติสรเณนะ สหะ..." เวลาเราถวายผ้ากฐินเราก็ว่า "อิมัง *ภันเต* สปริวารัง กฐินทุสสัง..." คำว่า *ภันเต* ในประโยคเหล่านี้ เป็นคำร้องเรียกพระว่าผู้เจริญ ฉะนั้นจึงไม่มีปัญหาว่า ตำแหน่งของพระสงฆ์นั้นเป็นตำแหน่ง

ที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้เจริญไม่ใช่ผู้เสื่อม ท่านจึงเป็นผู้ควรแก่การนำบุคคลอื่นทำการพัฒนา

ส่วนที่ว่า พระจะทำการพัฒนาในเรื่องใดได้บ้าง และเรื่องนั้น ๆ จะทำได้มากน้อยแค่ไหน ข้อนั้นเป็นรายละเอียด เราต้องพิจารณาเป็นอย่าง ๆ ไป เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเพศ และภาวะของบุคคลแต่ละประเภท

แต่แทนที่จะพูดกันในรายละเอียดเช่นนั้น ข้าพเจ้าใคร่จะเสนอหลักการในการพัฒนา ตามทรรศนะของพระพุทธศาสนาก่อน เฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาตนเอง และท้องถิ่น อันเป็นเป้าหมายในการพูดครั้งนี้

หลักการในการพัฒนา

ในวงการพุทธศาสนา มีคำให้พรอยู่บทหนึ่งเป็นพรว่าด้วยความวัฒนา พรนั้นมี 7 ประการ เป็นที่นิยมของผู้ได้รับ และเป็นพรที่พระสงฆ์ท่านประสิทธิ์ประสาทให้ประชาชนเสมอ ๆ แสดงว่า ชีวิตของแต่ละบุคคลที่ได้รับการพัฒนาให้เจริญนั้นย่อมเจริญในเรื่องทั้ง 7 ประการคือ

1. *อายุวัฒนา* *พัฒนาอายุ*
2. *ธนวัฒน* *พัฒนาทรัพย์*
3. *สิริวัฒนา* *พัฒนามิ่งขวัญ*
4. *ยสวัฒนา* *พัฒนาความดีเด่น*
5. *พลวัฒนา* *พัฒนากำลัง*
6. *วัณณวัฒนา* *พัฒนาผิวพรรณ*
7. *สุขวัฒนา* *พัฒนาความสุขสะดวกสบาย*

เวลาพระคุณเจ้าผู้เจริญ ท่านได้รับไทยทานในการทำบุญแล้ว ท่านนิยมสวดอวยพรแก่สัปบุรุษ โดยแปลงศัพท์เหล่านี้เป็นคุณบทของบุคคลว่า "อายุวัฑฒโก สิริวัฑฒโก สุขวัฑฒโก โหตุ" ซึ่งแปลว่าให้ท่านจงเป็นผู้เจริญด้วยอายุ เจริญด้วยทรัพย์ เจริญด้วยมิ่งขวัญ ฯลฯ บทอวยพรนี้ น่าจะเรียกบทพัฒนาก็ได้

การที่พระท่านสวดบทพัฒนานี้เสมอ ๆ นั้น ย่อมเป็นการแสดงให้เห็นเหตุผลสองประการ คือ ประการแรกแสดงว่า ท่านได้ทำหน้าที่แนะแนว

แก่ประชาชนในการพัฒนา หรือเตือนประชาชนให้ขวนขวายในการพัฒนาตัวเอง ประการที่สอง เป็นการแสดงหลักการพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคลว่า สมควรทำการพัฒนาในเจ็ดหัวข้อนี้ เพราะฉะนั้น ทุกครั้งที่พระคุณเจ้าสวดอวยพรด้วยบทนี้ ก็เป็นอันว่า ท่านกำลังทำหน้าที่ผู้แนะนำในการพัฒนาให้แก่ศาสนิกชนนั่นเอง

สำหรับความหมายของพรพัฒนาทั้งเจ็ด ก็เข้ากันกับความหมายในการพัฒนา สมัยนี้ที่ทำกันอยู่ทั่วไปเพราะเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการของประชาชนทุกรูปทุกนาม ดังเช่น

อายุวัฒนา การพัฒนาอายุ ได้แก่การพัฒนาด้านสุขภาพ อนามัย ซึ่งจะทำให้อายุมั่นยืน

ธนวัฒนา การพัฒนาทรัพย์ ได้แก่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเพิ่มพูนรายได้ ปรับปรุงรายจ่าย

สิริวัฒนา การพัฒนามิ่งขวัญ ได้แก่การพัฒนาทางด้านจิตใจ ความเชื่อถือ ความปลอดภัยทางจิต

ยสวัฒนา การพัฒนาความดีเด่น ซึ่งรวมเรียกว่า ยศ คือ เกียรติยศ บริวารยศ อิสสริยยศ

พลวัฒนา การพัฒนากำลัง ได้แก่การเพิ่มพูนสมรรถภาพ ทั้งทางกาย ทางใจ ทางปัญญา

วัณณวัฒนา การพัฒนาผิวพรรณ ได้แก่การบำรุงรักษา ความสะอาดเรียบร้อยทางร่างกาย และเครื่องแต่งตัว

สุขวัฒนา การพัฒนาความสุข ได้แก่การพัฒนาที่อยู่อาศัย ที่ไปที่มา เพิ่มความสะดวกสบาย

ทีนี้ ปัญหาต่อไปมีอยู่ว่า ทำอย่างไรเราจึงสามารถพัฒนาให้เกิดพรทั้งเจ็ดนี้ขึ้นในตัวได้ แน่นอนที่สุด ผู้รับพรนั้นจะเพียงแต่นั่งคอยนอนคอยอยู่เฉย ๆ ย่อมไม่สำเร็จเมื่อพระท่านให้พรมาแล้ว ตนก็ต้องรับจึงจะได้ การรับนั้นก็เริ่มแต่การรับด้วยใจนอบน้อมเป็นพรที่สำเร็จด้วยใจอธิษฐาน เสร็จแล้วก็รับเอาไปทำตามหลักที่ท่านแนะนำให้คือ ไปพัฒนาเรื่องทั้งเจ็ด

นั้นขึ้น พรที่เราได้จากพระนั้น ถ้าจะเปรียบก็เหมือนได้ข้าวปลูก หรือได้พันธุ์ถั่ว พันธุ์งา เราต้องเอาไปปลูกลงดินเอง จึงจะได้ผลงอกเงยร้อยเท่าพันเท่า ถ้าเราไม่ทำอะไรเลย ก็ไม่มีอะไรงอกเงยขึ้น ยิ่งถ้าไปทำในทางที่ตรงข้าม พรก็ยิ่งจะเหือดหายไป เช่น พระท่านให้พรอายุ ตัวเองกลับไปทำในสิ่งที่ทำลายสุขภาพอนามัยอายุก็ยืนไปไม่ได้อยู่เอง

สัปปายะสี่

เพื่อให้การพัฒนาตัวเองทั้งเจ็ดทางนั้นได้ผลสำเร็จสมปรารถนา พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้หันไปช่วยกันพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัยของตน คือ ทำถิ่นที่อยู่ของตนให้เป็น 'ปฏิรูปเทส' ทำอย่างไร? คือทำให้มีสัปปายะทั้งสี่พร้อมบริบูรณ์ เช่น

อยู่วัด ก็ทำให้วัดเกิดสัปปายะทั้งสี่
อยู่บ้าน ก็ทำให้บ้านเกิดสัปปายะทั้งสี่
อยู่ประเทศ ก็ทำให้ประเทศเกิดสัปปายะทั้งสี่

สัปปายะทั้งสี่นั้น คือ–

1. อาวาสสัปปายะ ทำที่อยู่อาศัยให้สบายปลอดภัย น่าเจริญตาเจริญใจ มีถนนหนทางไปมาหากันสะดวก
2. อาหารสัปปายะ ปรับปรุงในเรื่องอาหารการกิน ตั้งแต่ที่ทำมาหากิน น้ำท่า ไร่นา ตลาด ตลอดจนอาหารที่จะรับประทานประจำวันให้เป็นที่สะดวกสบาย
3. บุคคลสัปปายะ มีบุคคล คือ เพื่อนบ้าน มิตรสหาย ให้เป็นที่สบายใจ คือเป็นคนดีไว้วางใจได้ และรักใคร่ปรองดองกันดี
4. ธัมมสัปปายะ ได้ธรรมที่สบาย เช่น มีระเบียบแบบแผน มีกฎหมายปกครอง มีความเที่ยงธรรม มีความยุติธรรมตลอดจนมีการศึกษาอบรมกันในทางดี

เนื่องจากวัดก็ดี หมู่บ้านก็ดี ประเทศก็ดี เป็นของหลายคนรวมกัน ฉะนั้น การที่จะทำให้เกิดสัปปายะทั้งสี่นี้ขึ้นได้ ทุกคนที่เป็นสมาชิกของหน่วยนั้น ๆ จะต้องช่วยกันสร้างสรรค์ขึ้น หรือช่วยกันพัฒนาขึ้น

ตามหลักทางพระพุทธศาสน่าดังกล่าวนี้ พอจะสรุปได้ว่า คนเราแต่ละคน จะต้องบำเพ็ญตนเป็นนักพัฒนาและทำการพัฒนา 2 ระดับ คือ 1. พัฒนาตัวเอง และ 2. พัฒนาร่วมกับคนอื่น เพราะผลที่จะได้รับเป็นสิ่งต่อเนื่องกัน เหมือนต้นข้าวกับเนื้อนาดังภาพนี้

ข้อเตือนใจของผู้นำในการพัฒนา

นอกจากประทานหลักการในการพัฒนาไว้แล้ว พระพุทธองค์ยังได้ประทานข้อเตือนใจไว้ สำหรับผู้ทำหน้าที่แนะนำสั่งสอนคนอื่น เป็นคดีที่จับใจอย่างยิ่งว่า

"อตฺตานเมว ปฐมํ ปฏิรูเป นิเวสเย ยถญฺญมนุสเสยย น กิลิสฺสนฺติ ปณฺฑิโต"

"บัณฑิตปฏิบัติตนให้ดีเสียก่อน แล้วจึงสอนคนอื่นจะได้ไม่ลำบาก"

ข้อนี้ ปรากฏเป็นความจริงในสังคมปัจจุบัน คือ ผู้ที่จะแนะนำคนอื่นในการพัฒนา ตนเองจะต้องพัฒนาตัวเองก่อนเสมอ เช่น ข้าราชการจะแนะนำราษฎรในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ข้าราชการก็จะต้องพัฒนาที่อยู่ที่กินที่ทำงานและสถานที่ราชการ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยก่อน พระสงฆ์ที่จะแนะนำประชาชนให้พัฒนาบ้านเรือนของเขา ท่านจะต้องพัฒนาวัดให้เรียบร้อยพอสมควรก่อน หลักของพระพุทธองค์นี้วิเศษจริง ๆ และถ้าใครฝืนหลักนี้ลำบากจริง ๆ ด้วย คือ จะถูกผู้ที่ตนแนะนำสั่งสอนหัวเราะเยาะเอา อันที่จริงโบราณาจารย์ทางภาคอีสานก็ได้สอนเรื่องนี้กันมานานแล้วเหมือนกัน เช่น คำส่อนว่า

ปูมหลวงบอกยาป้าง ก็บ่นับ
แม่ฮ่างบอกยาเสน่ห์ ก็บ่นับ
คนโลเลชี้บอกความฮู่ ก็บ่นับ
คนสู่รู้ชี้บอกหนทาง ก็บ่นับ

(ที่บอกว่า บ่นับ หมายความว่า ไม่นับถือ)

ปูมหลวงบอกยาป้าง หมายความว่า คนพุงโลก้นปอดไปเที่ยวบอกยาแก้พุงโลให้คนอื่น, แม่ฮ่างบอกยาเสน่ห์ หมายความว่า แม่หม้ายผัวทิ้งไปเที่ยวบอกเสน่ห์ยาแฝดให้คนอื่น, คนโลเลชี้บอกความฮู่ หมายความว่าคนไม่รู้อะไรจริงจัง แต่ไปเที่ยวสอนคนอื่น, คนสู่รู้ชี้บอกหนทาง หมายความว่า ตัวเองก็หลงทางอยู่แล้ว ยังสู่รู้บอกทางให้คนอื่น, คนสี่จำพวกนี้ โบราณสอนไว้ว่าไม่ให้นับถือ

สรุปหลักธรรมในการพัฒนา

การพัฒนาตนเอง	ใช้หลักธรรม คือ พรเจ็ดประการ
การพัฒนาท้องถิ่น	ใช้หลัก สัปปายะสี่ประการ
ข้อเตือนใจผู้นำพัฒนา	ใช้พระพุทธภาษิตที่ว่า อัตตานเมว ปฐมัง ฯลฯ

(ตัวอย่าง)

วัดพัฒนาตัวอย่างกับวัดพัฒนาตัวเอง

เอกสารใช้ในการชี้แจงต่อที่ประชุมศึกษาธิการทั่วประเทศ

ปัญหามีอยู่ว่า วัดทั่วประเทศมีจำนวนมากกว่า 20,000 วัด แต่ทางการรับเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างเพียงบางวัด ส่วนวัดที่เหลืออีกมากมายมักจะเข้าใจว่าทางการทอดทิ้ง หรือเข้าใจว่าวัดเหล่านั้นจะไม่ต้องพัฒนา ซึ่งความจริงแล้ว ทางการประสงค์ให้ทุกวัดพัฒนาตนเองด้วย แต่ยากที่จะอธิบายให้เข้าใจในเวลาอันสั้น

วิธีแก้ปัญหา ข้าพเจ้าได้ชี้แจงประกอบการสาธิต

ชาร์ทแผ่นที่ 1 ตัดไม้อัดเป็นรูปวงกลมโยงด้วยริบบิ้น เลื่อนได้

ชาร์ที่แผ่นที่ 2 เป็นแผ่นภาพธรรมดา

ชาร์ทแผ่นที่ 3 แสดงถึงการตั้งข้อสังเกตและนโยบาย

ชาร์ทแผ่นที่ 4 เป็นการใช้วัสดุและคนร่วมสาธิตประกอบคำบรรยาย

ชาร์ทแผ่นที่ 5 แสดงนโยบายหรือแผนงานด้วยภาพ

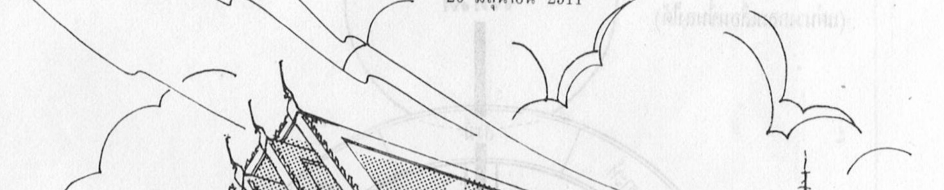
โปรดดูเอกสารต่อไป–

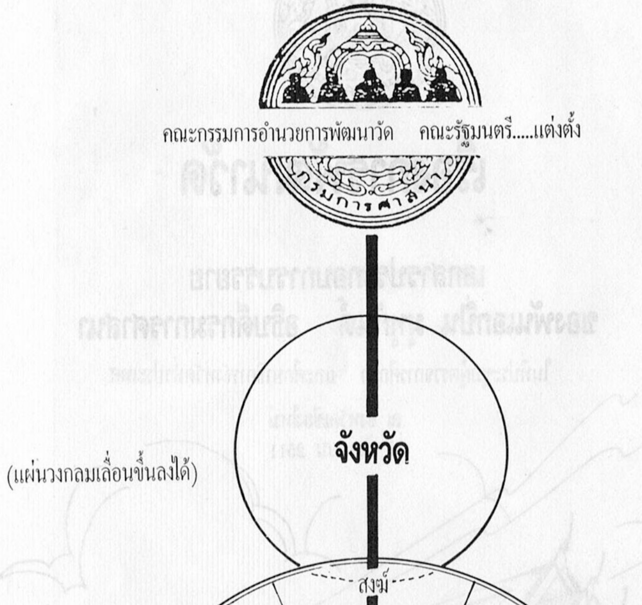
เรื่องการพัฒนาวัด

เอกสารประกอบการบรรยาย
ของพันเอกปิ่น มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนา

ในที่ประชุมผู้ตรวจการศึกษา และศึกษาธิการจังหวัดทั่วประเทศ

ณ จังหวัดเชียงใหม่
26 มิถุนายน 2511

นโยบายการพัฒนาวัดตัวอย่าง

บทบาทของศึกษาธิการจังหวัด
ในการพัฒนาวัด

วัดพัฒนาตัวอย่าง

(ดูคำแนะนำคน ฉบับที่ 3)

ขั้นที่ 1 เตรียมการพัฒนา

ช่วยเจ้าอาวาสจัดตั้งกรรมการ ตั้งแต่เลือกตัวบุคคล จนออกประกาศแต่งตั้ง

ขั้นที่ 2 ชี้แจงพระฯ

ช่วยแนะนำท่านว่ามีหัวข้อที่ท่าน ควรแนะนำภิกษุ สามเณรและศิษย์วัดอะไรบ้าง หรือช่วยท่าน แนะนำในเรื่องนโยบายและ วิธีการกว้าง ๆ

ขั้นที่ 3 ประชุมกรรมการครั้งแรก

ขอให้คณะกรรมการ เข้าร่วมประชุมชี้แจงด้วย

ขั้นที่ 4 สำรวจข้อมูล

ช่วยแนะนำวิธีทำบัญชี

ขั้นที่ 5 วางแผนผังวัด

งานนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ ศึกษาธิการจะได้ร่วมด้วยและ ช่วยหาช่องทางเขียนแผนผังเมื่อวัดขอร้อง

ขั้นที่ 6 วางแผนพัฒนา

ช่วยให้คำแนะนำให้ตรงตามลำดับ และเป้าหมาย

ขั้นที่ 7 เปิดการพัฒนา

ช่วยหาทางส่งเสริมกำลังใจ และร่วมด้วย

วัดพัฒนาตัวเอง

(วัดทั่วไป)

ชักชวนแนะนำวัดให้ทำการพัฒนา เช่นเดียวกันกับวัดพัฒนาตัวอย่าง ช่วยส่งเสริม ทางวิชาการ และถ้าจะ มีสิ่งใดที่ทางการจะช่วยได้ก็ขอให้ช่วย

● ตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกเสมอ ●

ข้อสังเกตในการพัฒนาวัดตัวอย่าง

ในการพัฒนาวัดตัวอย่างเท่าที่ดำเนินการมาแล้วเป็นเวลา 4 ปี ได้พบข้อถูกผิดและข้อควรระวังที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ข้อถูก

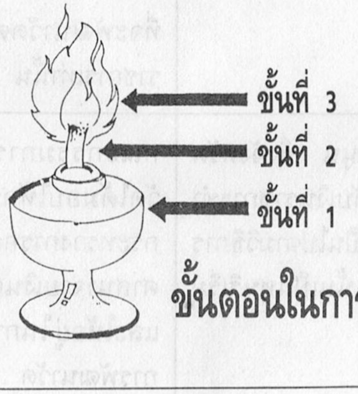
ข้อสังเกต	การดำเนินงานต่อไป
1. แผนพัฒนาวัดทั่วราชอาณาจักร ที่ ครม.อนุมัติให้ดำเนินการ ยังใช้การได้ดี	จะดำเนินการตามแผนนั้นต่อไป
2. การตั้งงบประมาณอุดหนุนสำนักงบประมาณให้ความร่วมมือดี	จะดำเนินการไปตามแผนเดิม แต่มีปัญหาสำคัญในเรื่องผลงานพัฒนาจะต้องพยายามให้ได้ผลคุ้มค่าของเงิน
3. การสนับสนุนของรัฐบาล มหาเถรสมาคม ประชาชน สื่อสารมวลชน และพระสงฆ์ทั่วไปหนาแน่นมั่นคง	จะคงดำเนินการต่อไป และเพิ่มพูนความเข้าใจของพระสงฆ์ และประชาชนให้ทราบชัดในผลของการพัฒนาวัดยิ่ง ๆ ขึ้น

ข. ข้อผิดพลาด (เฉพาะบรรยาย)

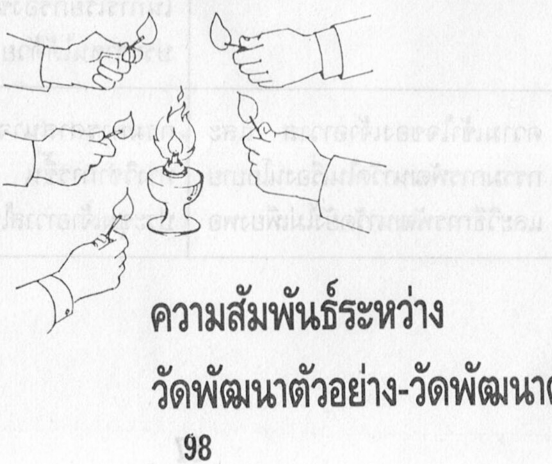
1. การเลือกวัดพัฒนาตัวอย่างโดยไม่คำนึงถึงความสนใจของเจ้าอาวาส	การเลือกวัดที่จังหวัดจะเสนอไปยังกรรมการศาสนาต่อไปให้ถือว่าคุณสมบัติของเจ้าอาวาสเป็นอันดับ 1 ควรได้ท่านที่เห็นดีเห็นชอบและพร้อมที่จะพัฒนาวัดตามนโยบายของทางราชการเท่านั้น
2. การจ่ายเงินอุดหนุน ซึ่งจังหวัดควบคุมเหมือนกับเงินราชการทำให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามวิธีการ ซึ่งต้องการให้เงินนั้นเป็นทุนริเริ่มของวัด	คณะกรรมการอำนวยการพัฒนาวัดได้มอบให้กรมการศาสนาหารือกระทรวงการคลัง เพื่อให้กรมการศาสนาจ่ายเงินตรงไปยังวัดนั้น ๆ และให้อยู่ในการควบคุมของกรรมการพัฒนาวัด ให้วัดสามารถใช้เงินในการเรียกร้องขอความร่วมมือจากประชาชนได้ด้วย
3. ความเข้าใจของเจ้าอาวาส และกรรมการพัฒนาวัดในเรื่องนโยบายและวิธีการพัฒนาวัดยังไม่เพียงพอ	กรมการศาสนาจะเพิ่มการส่งเสริมทางวิชาการขึ้น และจะจัดให้มีการประชุมเจ้าอาวาสในส่วนภูมิภาคต่อไป

ค. ข้อควรระวัง

1. เมื่อพัฒนาครบ 3 ปีแล้ว ทางราชการจะงดเงินอุดหนุน ให้ทางวัดสามารถพัฒนาต่อไปได้เอง	ชี้แจงแนะนำไว้เสมอ
2. การใช้เงินอุดหนุนในทางก่อสร้างถาวรวัตถุ โดยละทิ้งในเรื่องความสะอาด	

ขั้นตอนในการพัฒนาวัด

ความสัมพันธ์ระหว่าง วัดพัฒนาตัวอย่าง-วัดพัฒนาตัวเอง

แผนภูมิแสดงการสนับสนุนการพัฒนาวัดตัวอย่าง
ระยะ ๑๒ ปี รวม ๔๐๐ วัด

พ.ศ. (ปีงบประมาณ)	จำนวนวัดพัฒนาการตัวอย่าง																							รวมวัดในระหว่างการพัฒนา
	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	๒๐	
๑/๒๕๐๗	๒๘																							๒๘
๒/๒๕๐๘	๒๘																							๒๘
๓/๒๕๐๙	๒๘		๓๒																					๖๐
๔/๒๕๑๐			๓๒	๔๕																				๗๗
๕/๒๕๑๑				๗๗				๕๐																๑๒๗
๖/๒๕๑๒								๙๕			๕๕													๑๕๐
๗/๒๕๑๓											๑๐๑			๕๙										๑๖๐
๘/๒๕๑๔													๑๑๐			๕๐								๑๖๐
๙/๒๕๑๕																๑๐๕			๔๕					๑๕๐
๑๐/๒๕๑๖																			๙๕		๔๐			๑๓๕
๑๑/๒๕๑๗																					๘๕			๘๕
๑๒/๒๕๑๘																					๔๐			๔๐

- วัดพัฒนาขั้นที่ ๑
- วัดพัฒนาขั้นที่ ๒
- วัดพัฒนาขั้นที่ ๓

การพัฒนาวัดตัวอย่างแต่ละวัดแบ่งเป็น ๓ ระยะคือ ระยะที่ ๑ พัฒนาขั้นต้น ระยะที่ ๒ พัฒนาทั่วไป ระยะที่ ๓ พัฒนาขั้นสำเร็จการ

กองพัฒนา กรมการศาสนา

(ตัวอย่าง)

บทบาทของลูกเสือ

เอกสารแจกให้แก่ผู้ฟังปาฐกถาทุกคน

โดยปกติ ข้าพเจ้าไม่ชอบวิธีเขียนไปพูด เพราะเคยทำดูแล้วไม่สนุก เห็นคนอื่นทำก็รำคาญแทน ก้ม ๆ เงย ๆ อยู่ตลอดเวลา แต่ในขณะที่ประชุมอันสำคัญ การพูดต้องระวังทุกถ้อยทุกคำ ก็จำเป็นต้องทำ

เอกสารนี้ทำไว้ก่อนการแสดงปาฐกถา แต่แจกหลังจากพูดจบแล้ว ไม่ให้แจกก่อนเพราะจะทำให้ผู้ฟังขาดความสนใจฟัง

แต่แม้จะได้ทำเอกสารอันสมบูรณ์นี้ไว้แล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่ถืออ่านในเวลาพูด หากแต่ได้เตรียมบันทึกแนวบรรยายไว้ต่างหาก ดังกล่าวในบทที่ว่าด้วยวิธีเตรียมตัวแล้ว

โปรดดูเอกสารต่อไป–

คำบรรยายพิเศษ

ของ พันเอก ปิ่น มุทุกันต์
อธิบดีกรมการศาสนา

กรรมการสภาลูกเสือแห่งชาติ

บทบาทของลูกเสือในเรื่องความจงรักภักดี
ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

บรรยายในที่ประชุมสภาลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ 3
ณ หอประชุมคุรุสภา พระนคร
4 กรกฎาคม 2516

□

ท่านผู้มีเกียรติ ที่เคารพ

ข้าพเจ้ารู้สึกภาคภูมิใจอย่างยิ่ง ที่ได้รับเกียรติจากคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติให้เป็นผู้บรรยายในที่ประชุมครั้งนี้ ซึ่งเป็นการให้โอกาสแก่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหน้าที่ของลูกเสือ แม้ว่าการบรรยายครั้งนี้จะทำให้ข้าพเจ้าหนักใจมาก เพราะจำเป็นต้องบรรยายในหัวข้อที่ท่านผู้ฟังก็ทราบกันอยู่แล้ว ไม่มีอะไรแปลก ๆ ใหม่ ๆ เลย พฤติการณ์เช่นนี้เข้าทำนองเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน แต่เมื่อเป็นหน้าที่แล้วก็จำเป็นต้องทำและนึกปลอบใจตัวเองว่า แม้จะเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน แต่ก็อาจมีมะพร้าวกะทิปะปนมาบ้างเหมือนกัน และตามวิสัยของชาวสวนนั้นก็คงไม่รังเกียจที่จะถือเอาประโยชน์ แม้แต่จากทางมะพร้าวหรือกะลามะพร้าวที่ตกอยู่ตามพื้นดิน

ชื่อหัวข้อที่ทางสภามอบให้ข้าพเจ้าบรรยายวันนี้ พอได้อ่านหนังสือที่เชิญไป ข้าพเจ้ารู้สึกคลับคล้ายคลับคลาว่าเคยได้ยินคำพูดประโยคนี้ที่ไหน แต่พอคิดทบทวนอยู่พักหนึ่งก็ถึงบางอ้อ คือนึกขึ้นได้ว่า ชื่อเรื่องนี้ก็คือคำปฏิญาณข้อแรกของลูกเสือ ในพิธีเข้าประจำกองลูกเสือนั่นเอง คือคำปฏิญาณ(1) ของเรามีดังนี้–

---

(1) จากหนังสือข้อบังคับลูกเสือแห่งชาติ 2509

คำปฏิญาณของลูกเสือสำรอง มี 2 ข้อ

ข้อ 1 ข้าจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ข้อ 2 ข้าจะยึดมั่นในกฎของลูกเสือสำรองและบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นทุกวัน

คำปฏิญาณของลูกเสือสามัญมี 3 ข้อ

ข้อ 1 ข้าจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ข้อ 2 ข้าจะช่วยเหลือผู้อื่นทุกเมื่อ

ข้อ 3 ข้าจะปฏิบัติตามกฎของลูกเสือ

สำหรับลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่และลูกเสือวิสามัญก็ใช้คำปฏิญาณตน 3 ข้อเหมือนกับลูกเสือสามัญ

เป็นอันว่า หัวข้อบรรยายของข้าพเจ้าวันนี้ เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังทราบกันอยู่แล้วอย่างแน่นอน ก็ถ้าเมื่อรู้กันอยู่แล้วจะเอามาพูดกันอีกทำไม นี่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในใจของข้าพเจ้า ในการเตรียมตัวที่จะมาพูดเรื่องนี้เมื่อตั้งคำถามขึ้นเองแล้วข้าพเจ้าก็ตอบเอาเองว่า การนำเรื่องนี้มาพูดก็น่าจะมีความมุ่งหมาย 2 ประการละกระมัง คือประการที่หนึ่งเป็นการสวดปาติโมกข์ ประการที่สองเป็นการแสดงความเห็น ถ้ายึดหลักสองประการนี้แล้วก็หมดปัญหากังวลใจ ในการบรรยายเรื่องที่ผู้ฟังก็รู้กันอยู่แล้วเช่นนี้

ประการที่หนึ่งที่ว่าเป็นการสวดปาติโมกข์ หมายความว่าอย่างไร? หมายความว่าอย่างนี้ คือในทางศาสนาท่านมีบัญญัติอยู่ประการหนึ่ง ที่เป็นเครื่องรับรองสภาวะของบุคคล เช่นคนที่เป็นพุทธมามกะต้องถือบัญญัติข้อนี้เป็นสำคัญ หลุดจากนี้เป็นพุทธมามกะไม่ได้ หรือคนที่จะเป็นพระภิกษุต้องถือบัญญัติข้อนี้ ๆ เป็นสำคัญ หลุกจากนี้แล้วเป็นพระภิกษุไม่ได้ บัญญัติที่กำหนดความเป็นความตายของสภาวะของบุคคลอย่างนี้ท่านเรียกว่า "ปาติโมกข์" แผลงออกจากคำว่า ปติมุกขะ หรือ มุขบดี แปลว่าหัวหน้าใหญ่ ปาติโมกข์ที่ว่านี้มีอยู่แก่บุคคลที่ครองสภาวะทุกระดับ คือเป็นพุทธมามกะก็มีปาติโมกข์ของพุทธมามกะเป็นสามเณรก็มีปาติโมกข์ของสามเณร เป็นพระก็มีปาติโมกข์ของพระ ที่นี้ปาติโมกข์นั้นเป็นบัญญัติตายตัว ต่อรองกันไม่ได้เพื่อกันลืม พระพุทธเจ้าจึงทรงวางระเบียบไว้ให้มีการประชุมทบทวนปาติโมกข์เป็นระยะ ๆ อย่างเช่น พระสงฆ์ปฏิบัติกันอยู่

เวลานี้ที่เรียกว่าลงปาติโมกข์ การกำหนดระยะว่านานเท่าไรจึงจะลงปาติโมกข์ครั้งหนึ่ง ข้อนี้แล้วแต่ละยุคแห่งความจำของมนุษย์ เช่นในสมัยก่อนโน้นความจำของมนุษย์ดีมาก พระพุทธเจ้าโปรดให้พระลงปาติโมกข์ทุก ๆ 7 ปี คือพูดกันหนเดียวก็จำได้ถึงเจ็ดปี ต่อมาความจำของมนุษย์เสื่อมลง พระพุทธเจ้าก็โปรดให้พระลงปาติโมกข์ทุก ๆ 6 ปี ต่อมาโปรดให้ลดลงปีละครั้ง แล้วก็หกเดือนครั้ง จนกระทั่งในพุทธกาลนี้ความจำของคนเสื่อมมาก เป็นคนขี้ลืมเก่ง พระต้องลงปาติโมกข์ทุก ๆ 15 วัน[(1)]

ที่พูดนี้ไม่ใช่ผมเผลอพาท่านเตลิดเข้าวัดไม่รู้ตัวหามิได้ แต่ต้องการจะเทียบให้เห็นว่าคำปฏิญาณของลูกเสือข้อที่ว่า "จะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" นี้ เป็นปาติโมกข์ของลูกเสือ เพราะถ้าลูกเสือล่วงปฏิญาณข้อนี้แล้วก็เป็นลูกเสือต่อไปไม่ได้ จะต้องขาดจากความเป็นลูกเสือทันที คิดอย่างนี้แล้วก็สบายใจไม่ต้องเป็นกังวลว่าเราต้องมาพูดมาฟังในเรื่องที่รู้อยู่แล้ว เพราะเรื่องของปาติโมกข์นั้นถึงคนฟังรู้อยู่แล้วคนสวดก็สวดได้ การประชุมสภาลูกเสือปีละครั้งนี้ก็ดีเสียว่าลูกเสือมาลงปาติโมกข์ก็แล้วกัน แล้วก็มอบให้ลูกเสือคนหนึ่งคือข้าพเจ้าสวดปาติโมกข์ ให้ท่านผู้ฟังทบทวนดูปาติโมกข์ บัญญัติของตน

ประการที่สอง ที่ว่าเป็นการแสดงความเห็น คือการพูดในเรื่องที่ผู้ฟังก็รู้กันอยู่แล้วนั้น มีอยู่ทางหนึ่งที่จะทำให้คำที่พูดไปไม่ซ้ำกับความเดิมของผู้ฟัง คือการพูดในแบบแสดงความเห็นของตน ถ้าอย่างนี้ก็รอดตัวเพราะความเห็นของคนเรายากที่จะตรงกันอยู่แล้ว การทำให้ความเห็นตรงกันนั้นยาก การแตกความเห็นกันสิง่ายนิดเดียว ฉะนั้น การบรรยายเรื่องนี้ของข้าพเจ้าในวันนี้ จึงขอบรรยายในรูปแสดงความเห็นควบไปด้วยผิดถูกประการใดก็โปรดนึกเสียว่า มันเป็นความเห็นของลูกเสือแก่คนหนึ่งก็แล้วกัน

อนึ่ง โดยที่เนื้อหาของเรื่องที่จะบรรยายนี้กว้างขวางมาก เท่ากับเราเอาเรื่องใหญ่ ๆ สามเรื่องมารวมกันเป็นเรื่องเดียว เมื่อพูดไปตามเนื้อเรื่องคงจะไม่พ้นวนเวียน ข้าพเจ้าจึงใคร่จะขอจัดลำดับการพูดอย่างง่าย ๆ คือพูดให้เสร็จไปเป็นเรื่อง ๆ ตามลำดับคือ–

---

(1) นัยจากคัมภีร์พระธรรมบท ภาค 6 เรื่องปัญหาของพระอานนท์

1. ทรรศนะเกี่ยวกับความสำคัญของชาติ–ศาสนา–พระมหากษัตริย์ และ 2. บทบาทของลูกเสือ

– เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อชาติ

– เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อศาสนา

– เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

เมื่อพูดจบในประเด็นเหล่านี้แล้ว ก็เป็นอันจบเรื่องพอดี

ความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ลูกเสือควรจะนึกอย่างไร จึงจะเห็นความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างง่าย ๆ และมองเห็นชัด ๆ เพราะยิ่งมองเห็นได้ชัดเท่าไร ก็ยิ่งจะทำให้ความจงรักภักดีมั่นคงเท่านั้น คนที่ถูกชักจูงให้ทรยศต่อสิ่งทั้งสามนี้ได้ง่าย ๆ ก็เพราะเขาไม่อาจมองเห็นความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ได้ชัดเจนนั่นเอง ฉะนั้นการปลูกฝังความจงรักภักดีจะต้องเริ่มจากจุดนี้ก่อน ซึ่งสักประเดี๋ยวข้าพเจ้าจะได้พูดไปถึง

วิธีนึกตามความเข้าใจของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้ามองเข้าไปในสิ่งทั้งสามนี้ให้เห็นเป็นลักษณะตรีเอกานุภาพคือสามอย่างรวมเป็นหนึ่ง เหมือนเชือกสามเกลียวฝั้นรวมกันเป็นเส้นเดียว หรือเชือกเส้นเดียว แต่เมื่อดูให้ดีแล้วมีสามเกลียวอย่างนั้นเอง และการนึกถึงคุณของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ที่รวมกันเป็นหนึ่งอย่างง่าย ๆ ข้าพเจ้านึกถึงชิงช้าเด็กเล่น คือพวกเด็ก ๆ เวลาเล่นชิงช้าจะรู้สึกสนุกเพลิดเพลินมาก หัวเราะร่าเริงกันอย่างเต็มที่ แต่สิ่งที่จะลืมเสียไม่ได้ ของพวกเล่นชิงช้า ก็คือตอนชิงช้าขาด ถ้าเชือกแขวนชิงช้าขาดเมื่อไร ก็หมายความว่าจะต้องก้นกระแทกพื้นกันเมื่อนั้น เสียงหัวเราะร่าเริงก็จะกลายเป็นเสียงร้องไห้โดยทันทีทันใด เพราะฐานที่ตั้งของชิงช้า ไม่เป็นโต๊ะไม่เหมือนเก้าอี้ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นเบื้องล่างแต่ชิงช้าตั้งอยู่ด้วยเชือกที่แขวนไว้ข้างบนฉันใด ก็ฉันนั้น คนไทยเราที่หัวเราะร่าเริงกันอยู่ได้ทุกวันนี้ก็เพราะเรามีเอกราชรับรองไว้ เอกราชนั้นเปรียบเหมือนแผ่นกระดานชิงช้า ชาติ–ศาสนา–พระมหากษัตริย์ สามอย่างนี้เปรียบเสมือนเชือกสามเกลียว ที่แขวนชิงช้าคือเอกราชไว้ ถ้าสามสิ่งนี้ขาดสะบั้นลงเมื่อไร

เอกราชก็จะมีอันเป็นไปเมื่อนั้น นึกเปรียบเทียบอย่างนี้รู้สึกว่า ทำให้มองเห็นความสำคัญของชาติ–ศาสนา–พระมหากษัตริย์ได้ชัดเจนดี ในการสอนทหารให้เห็นความสำคัญของสิ่งทั้งสาม ข้าพเจ้าเคยทดลองทำชิงช้าจริง ๆ เป็นอุปกรณ์การสอน ให้ทหารนั่งดูจริง ๆ แล้วก็สมมติให้มีคนพวกหนึ่งไปแอบตัดเชือกแขวนชิงช้าโดยวิธีต่าง ๆ ให้เห็นว่าข้าศึกแอบทำลายเอกราชของเรา เขาก็ทำกับเชือกสามเกลียวนี้ คือแอบทำลายชาติ หรือทำลายศาสนา หรือทำลายพระมหากษัตริย์ หรือทำลายพร้อมกันทั้งสามอย่าง สังเกตทหารเข้าใจได้ง่ายพอใช้

ส่วนการปลูกฝังศรัทธาในมิ่งขวัญทั้งสามประการนั้นเราน่าจะดูตัวอย่างการปลูกฝังศรัทธาในศาสนา ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือพระพุทธศาสนาก็มีสิ่งสำคัญอยู่สามอย่างเหมือนกัน คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเรียกว่าพระรัตนตรัย วิธีปลูกศรัทธาให้มั่นคง พอสรุปได้ว่า ท่านทำ 3 ขั้น คือ

ประการที่ 1 นำให้ผู้รับการสอนพูดคำสามคำนี้บ่อยที่สุด พูดจนคล่องปาก แม้คล่องปากแล้ว ก็ยังนำว่าบ่อย ๆ เพื่อให้ใจยึดอยู่ในสิ่งทั้งสามนี้ อย่างเช่นพวกเราโตจนป่านนี้แล้ว พระท่านก็ยังนำว่าทุกทีก่อนรับศีล

ประการที่ 2 สอนให้เห็นว่า สิ่งทั้งสามคือพระพุทธ–พระธรรม–พระสงฆ์ รวมกันเป็นหนึ่งเข้าหลักตรีเอกานุภาพ บางทีก็เรียกว่า เอกีภาพ การที่ท่านบัญญัติชื่อรวมกันว่า พระรัตนตรัย (คือคำว่า ตรัย มี ย ตามออกมาจากคำว่า เตยยะ แปลว่าหมวดสาม ซึ่งหมายความว่า สามอย่างรวมเป็นอันเดียวที่ใช้อย่างนี้ ก็เพื่อแสดงว่าสิ่งทั้งสามนี้เป็น เอกีภาพ

ประการที่ 3 กำหนดคุณของพระรัตนตรัยไว้ให้แน่นอน มีจำนวนตายตัวทุกองค์ คือ *พระพุทธเจ้ามีพระคุณ 9* (คือ 1. อรหัง 2. สัมมาสัมพุทโธ 3. วิชาจรณสัมปันโน 4. สุคโต 5. โลกวิทู 6. อนุตตโรปุริสทัมมสารถี 7. สัตถา เทวมนุสสานัง 8. พุทโธ และ 9. ภควา) *พระธรรมมีคุณ 6* (คือ 1. สวากขาโต 2. สันทิฏฐิโก 3. อกาลิโก 4. เอหิปัสสิโก 5. โอปนยิโก 6. ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ) *พระสงฆ์*

มีคุณ 9 (คือ 1. สุปฏิปันโน 2. อุชุปฏิปันโน 3. ญายปฏิปันโน 4. สามีจิปฏิปันโน 5. อาหุเนยโย 6. ปาหุเนยโย 7. ทักขิเณยโย 8. อัญชลีกรณีโย 9. ปุญญักเขตตัง) หมายความว่า ท่านกำหนดไว้อย่างแน่นอน ปราศจากความสงสัยว่า พระรัตนตรัยองค์ไหน ดีอย่างไร ดีทางไหน

หลักการปลูกฝังความจงรักภักดีของศาสนิกชน ดังกล่าวมานี้ ความมุ่งหมายก็เพื่อให้ทุกคนเชื่อมั่นในพระศาสนานั่นเอง เมื่อเชื่อมั่นแล้วจะได้ไม่ทิ้งศาสนา แล้วก็รู้สึกว่าท่านทำได้สำเร็จจริง ๆ คือทำให้คนรักพระอย่างเข้าเลือดเข้าเนื้อ ขนาดตัวเป็นโจรแล้วยังอุตส่าห์เอาพระแขวนคอไปด้วย แสดงว่ารักจริง ๆ หย่าไม่ลง รูปจำลองของพระพุทธเจ้านั้นสร้างขึ้นเท่าไร ๆ ก็ยังไม่รู้จักพอแก่ความต้องการ เขาฝังไว้ในกรุลึกตั้งสี่ห้าวา ก็ยังอุตส่าห์อดตาหลับขับตานอนไปขโมยขุดจนได้ ไม่กลัวคุกกลัวตะราง แม้แต่หัก ๆ วิ่น ๆ บิด ๆ เบี้ยว ๆ พอให้รู้ว่าเป็นรูปพระพุทธเจ้าก็ยังเต็มใจกราบไหว้บูชา แสดงว่าทางพระศาสนาท่านปลูกฝัง ความจงรักภักดีได้ถึงขนาดจริง ๆ

ทำให้ข้าพเจ้าคิดว่า การปลูกฝังความจงรักภักดีชาติ–ศาสนา–พระมหากษัตริย์ สำหรับลูกเสือหรือสำหรับใคร ๆ ก็ตาม เราน่าจะได้ถอดแบบของท่านมาดัดแปลงใช้ดูบ้าง คือ อบรมสั่งสอนแบบบันไดสามขั้นเฉพาะอย่างยิ่งขั้นที่สามของเรายังขาดมาก คือกำหนดคุณความดีของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์อย่างไหนมีคุณกี่ประการ อะไรบ้าง ของเรายังไม่มีเลย มีแต่ต่างคนต่างบรรยายแบบเทศนาโวหาร ซึ่งย่อมจะขาด ๆ เกิน ๆ เป็นธรรมดา จึงขอเรียนเสนอท่านกรรมการผู้มีเกียรติด้วยความเคารพ

บทบาทของลูกเสือ

ทีนี้จะพูดถึงบทบาทของลูกเสือ เกี่ยวกับความจงรักภักดีในมิ่งขวัญทั้งสามประการนั้น โดยแยกพูดทีละอย่าง ตามลำดับก่อนหลัง

เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อชาติ

คำว่า ชาติ ถ้าพูดตามตำราก็หมายถึงคนที่สืบสายเลือดอันเดียวกัน มีภาษาและวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน แต่ถ้าจะให้พูดกันให้เป็นตัวเป็นตน ชาติก็คือคนนี่เอง ที่ว่าชาติไทย ๆ ก็คือคนไทยนี่แหละ เพราะฉะนั้น ที่ว่า

รักชาติ ๆ ก็คือรักคนไทย และที่ว่าภักดีต่อชาติ ก็คือภักดีต่อคนไทยด้วยกันนี่เอง แต่เป็นความรักภักดีต่อคนไทยทั้งพวก

ถ้าจะถามว่า รักชาติแล้วได้อะไร? ก็ต้องตอบว่ารักชาติก็ได้ชาติ ถ้าจะซักต่อไป ได้ชาติแล้วดีอย่างไร? ข้าพเจ้าขอไม่ตอบเอง แต่จะขออัญเชิญพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นต้นกำเนิดของลูกเสือ ซึ่งพระราชทานแก่นักเรียนผู้กำกับลูกเสือ ณ ที่พักเสือป่าสวนดุสิต เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2461 ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า –[1]

" ในสมัยนี้ต้องเข้าใจคำว่า "ชาติ" ให้กว้างขวางออกไป คือเมื่อแลเห็นตัวอักษรว่า "ชาติ" แล้วต้องนึกต่อทันที เป็นตัวอักษรสำคัญที่สุด ตัวอักษรสองตัวกับสระอยู่กลางนี้แล้ว จงจำไว้เถิดว่า เป็นของที่เราเกิดเป็นคนแล้วไม่มีสิ่งนี้ไม่ได้ เราต้องมีชาติอันหนึ่ง คือ เราต้องบอกได้ว่าตัวเราเป็นชาติอะไร ถ้าเขาถามท่านว่าชื่ออะไร บอกเขาว่าชื่อแดง ลูกนายขาวชาติอะไร ๆ ไม่มีเราต้องกลับไปเป็นลิง ฯลฯ"

พระบรมราโชวาทนี้ลึกซึ้งกินใจ เพียงพอที่จะตอบคำถามที่ว่า "ได้ชาติแล้วดีอย่างไร?" ดังกล่าวแล้วเฉพาะอย่างยิ่งประโยคสุดท้ายของพระบรมราโชวาทนั้น คนที่ไม่รู้ว่ามีชาติแล้วดีอย่างไร ฟังแล้วคงสะดุ้งเพราะพระองค์ท่านทรงอธิบายไว้อย่างง่าย ๆ แต่ขาดตัวว่า ถ้าไม่มีชาติ ก็ต้องกลับไปเป็นลิง แล้วก็เลยทำให้คิดเตลิดไปว่า คนเป็นลูกเสือแต่ไม่มีความจงรักภักดีต่อชาติ ก็คงไม่ใช่ลูกเสือละสิ แล้วจะเป็นลูกอะไรล่ะ?

ทีนี้บทบาทของลูกเสือ เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อชาติ ข้าพเจ้าเห็นว่า ในส่วนหลักการนั้น เรามีอยู่พร้อมแล้ว คือหลักการที่ว่าลูกเสือต้องรักชาติมีอยู่ชัดเจนแล้ว จนถึงกับให้คำว่าปฏิญาณตนในพิธีเข้าประจำกอง ถ้าจะยังน้อยไปก็เฉพาะแต่ในภาคปฏิบัติเท่านั้น คือเราจะอบรมสั่งสอนกันอย่างไร หรือจะแสดงความจงรักภักดีต่อชาติอย่างไร จึงจะเป็นการเหมาะสม

ตามความคิดเห็นของข้าพเจ้า ตลอดเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนี้ ความรักชาติของคนไทยในส่วนกว้าง ๆ เข้มข้นพออยู่แล้ว ทำให้เราได้พลังได้การป้องกันชาติที่เข้มแข็งเมื่อเกิดการรุกรานจากศัตรูภายนอก แต่นั้น

(1) หนังสือวันลูกเสือแห่งชาติ 2510

เป็นความรักชาติในสงคราม ซึ่งนาน ๆ จึงจะได้แสดงออกสักครั้งหนึ่ง ส่วนความรักชาติในยามปกติซึ่งควรจะได้แสดงออกเป็นประจำวันดูยังเลือนลางอยู่ ผู้ที่รักชาติแบบนี้มักจะขาดความภักดีได้ง่าย คือมีแต่ความรักไม่มีความซื่อสัตย์แม้จะมีโอกาสได้แสดงออกในยามสงคราม ก็มักจะตีราคาความรักชาติของตนด้วยสิ่งตอบแทน รักที่ตีราคาด้วยสิ่งตอบแทนนั้น หาใช่รักแท้ไม่ เพราะ *เมื่อเห็นว่าสิ่งตอบแทนทางไหนสูงก็จะเหหันไปทางนั้น ซึ่งเป็นกิริยาของคนที่ขาดความภักดี* ความรักที่ขาดความภักดีอย่างนี้ เป็นความรักที่มีค่าต่ำมากจนไม่น่าจะนับว่าเป็นความรักชาติ

วิธีแก้ที่จะให้ชาติ ได้ความรักชนิดควบด้วยความภักดี จะต้องมาฝึกฝนอบรมให้คนของเราแสดงความรักชาติในยามปกติให้มากขึ้น โดยทำให้เป็นอาจิณปฏิบัติไม่ใช่นานทีปีหน วิธีพิจารณาอย่างง่าย ๆ ก็คือแยกองค์ประกอบของชาติออกเป็น 3 องค์เสียก่อน หมายความว่า คำว่า ชาติ ๆ ที่เราพูดกันอยู่ทุกวันนี้ประกอบด้วยองค์ 3 คือ–มีคน มีของ มีระเบียบ *คนของ ระเบียบ สามอย่างนี้รวมกันจึงเกิดเป็นชาติ*

คน หมายถึง ประชาชนคนไทยทุกคน

ของ หมายถึง แผ่นดินแผ่นน้ำและ สมบัติต่าง ๆ ของประเทศ

ระเบียบ หมายถึง วัฒนธรรมของชาติ

ถ้ามีแต่คน ไม่มีของคือแผ่นดินที่อาศัย ก็จะเป็นคนเร่ร่อน ถ้ามีแต่ของไม่มีคนก็เป็นคนป่าดง ถ้ามีแต่คนกับของแต่ไม่มีระเบียบก็เป็นป่าเถื่อน ความเป็นชาตินั้นจะต้องมีทั้งสามอย่างอยู่ด้วยกัน ฉะนั้น การปลูกฝังความรักชาติแบบรักกระแสรายวัน ก็คือให้รู้จักรักคนชาติเดียวกัน รักสิ่งของอันเป็นสมบัติของชาติและรักระเบียบวัฒนธรรม อันเป็นสมบัติของชาติด้วย ส่วนจะแสดงความรักกันอย่างไรนั้น ขอให้อยู่ในดุลยพินิจของท่านผู้ฟังเอง ซึ่งคงจะมองเห็นทางอยู่ด้วยกันทุกท่านทุกคนแล้ว ข้อสำคัญคือให้แสดงความรักรายวันเป็นใช้ได้ แต่ที่ว่านี้โปรดเข้าใจว่า ข้าพเจ้าหมายถึงการรักชาติแท้ ๆ ไม่ใช่รักอย่างผู้ชายผู้หญิงรักกัน เพราะรักอย่างนั้นขืนเปิดรับจ่ายรายวันเข้าประเดี๋ยวจะลำบากตัว

เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อศาสนา

ศาสนา หมายถึงอะไร? หมายถึงหลักธรรมคำสอนของพระศาสนา ศาสนาพุทธก็หมายถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ศาสนาอิสลามก็หมายถึงหลักธรรมคำสอนของพระนบีมูฮัมมัด ศาสนาคริสต์ก็หมายถึงหลักธรรมคำสอนของพระเยซู และศาสนาอื่น ๆ ก็หมายถึงหลักธรรมคำสอนของพระศาสดาของศาสนานั้น ๆ ถ้าถามว่า รักศาสนาแล้วได้อะไร? ก็ต้องตอบว่า เมื่อเรารักศาสนา เราก็ได้ศาสนา ถ้าซักต่อไปว่าได้ศาสนาไว้แล้วดีอย่างไร ก็จะต้องตอบด้วยคำอธิบายอย่างง่าย ๆ ให้เห็นความจำเป็นที่คนเราต้องมีศาสนาอย่างชัด ๆ ความจงรักภักดีจึงจะเกิดขึ้น

การที่คนจะเห็นความจำเป็นของศาสนา ต้องย้อนกลับเข้ามามองในตัวเองก่อน เพราะรากเหง้าของศาสนาอยู่ที่ตัวคน ตัวคนเรานี้มันเต็มไปด้วยความยุ่งยุ่งเต็มตัวทุกคน ที่ตัวคนเรายุ่งก็เพราะมีใจ ถ้าไม่มีใจมันก็ไม่ยุ่ง อย่างเช่นพวกที่ไปอยู่วัดมงกุฎ วัดโสมนัส คนเหล่านั้นเขาเลิกยุ่งแล้วเพราะไม่มีใจ ทีนี้ใจคนทำไมจึงยุ่ง เกิดมาเป็นคนแล้วมันจะไม่ยุ่งไม่ได้หรือก็ตอบว่าไม่ได้เพราะใจมาได้ร่างกายอย่างตัวคนเรานี้เป็นเรือนครองร่างกายของคนเรานี้มันไม่เต็ม มันเป็นแต่ผู้กิน แต่ไม่มีของกินอยู่ในตัวตาก็จะกินรูป หูก็จะกินเสียง จมูกก็จะกินกลิ่น ลิ้นก็จะกินสัมผัสนุ่มนิ่มแต่รูปเสียงกลิ่นรสสัมผัสที่ใจชอบก็ไม่อยู่ในตัวเองเลย ท่านผู้ฟังโปรดนึกดูเองก็แล้วกัน จมูกชอบกลิ่นหอม ๆ แต่กลิ่นที่ออกมาจากตัวเรามันก็ไม่เห็นหอมสักนิด ไม่ว่ามันจะออกมาทางไหนใช้ไม่ได้ทั้งนั้น ส่วนกลิ่นหอม ๆ กลับไปอยู่ที่ดอกไม้และที่น้ำอบน้ำหอมลิ้นเราชอบของกินอร่อย ๆ แต่ในตัวเราก็ไม่เห็นมีอะไรอร่อยสักอย่าง ตับไตไส้พุงของเราก็เต็มท้อง แต่มันสู้เครื่องในหมูเครื่องในวัวไม่ได้ ตัวเราเองก็มีสัมผัสเหมือนกัน แต่มันก็ไม่นุ่มนิ่มถูกใจ เหมือนสัมผัสซึ่งอยู่ที่ตัวของคนอื่น เมื่อเป็นดังนี้ ใจก็จะวิ่งหาวิ่งมาวิ่งไป ก็แย่งกันบ้าง ฉกชิงกันบ้าง มันก็เลยยุ่ง เมื่อข้าก็ยุ่ง แกก็ยุ่งยุ่งกับยุ่งบวกกัน มันก็เท่ากับยุ่งยุ่ง นุงนังกันไปหมด เพราะทุกคนมีเรื่องยุ่งเต็มตัวอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ถ้าไม่ระงับความยุ่งลงเสียบ้าง สังคมมนุษย์จะตั้งอยู่ไม่ได้เลย

มนุษย์ได้คิดอ่านหาวิธีระงับความยุ่งของคนมานานนักแล้ว ในที่สุด

ก็มายุติลงด้วยปัจจัยสองประการคือ

กฎหมาย	กับ	ศาสนา

กฎหมายใช้วิธีให้คนอื่นบังคับคนอื่น แต่ศาสนาใช้วิธีให้แต่ละคนบังคับตนเอง ปัจจัยทั้งสองนี้จำเป็นด้วยกันทั้งคู่ ใช้แทนกันไม่ได้ เพราะต่างก็จำเป็นด้วยกันเหมือนกับปัจจัยที่ทำให้คนเรามีชีวิต ก็มีสองอย่าง คือ

การกิน *-กับ-* **การหายใจ**

ในสองอย่างนี้ ใครจะว่าอย่างไหนไม่สำคัญไม่ได้ ถ้ามีแต่กินอย่างเดียวไม่หายใจก็ตาย ถ้ามีแต่หายใจอย่างเดียวไม่กินก็ตาย

และไหน ๆ ก็ได้เปรียบเทียบกันแล้ว ก็เลยขอพูดต่อไปเสียด้วยเลยว่า กฎหมายนั้นเปรียบด้วยการกิน คือ เป็นของที่เปลี่ยนแปลงได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะจึงจะดี เหมือนกับอาหารที่เรารับประทานนี่แหละ วานนี้แกงเผ็ด วันนี้แกงเลียง พรุ่งนี้แกงส้ม จึงจะเป็นการดี ถ้าไปยืนพื้นอยู่อย่างเดียวสักสามวันก็แย่แล้ว เรื่องของกฎหมายระเบียบข้อบังคับก็เหมือนกัน ถึงเวลาควรเปลี่ยนก็เปลี่ยน ถึงเวลาควรแก้ก็แก้ แต่เรื่องศาสนานั้นเปรียบกับการหายใจ คือเป็นเรื่องคงที่อย่างเช่นการหายใจของเรานี้ เราเคยหายใจมาอย่างไร ตั้งแต่เล็กแต่น้อย ก็ควรหายใจอยู่อย่างนี้แหละ ไม่จำเป็นต้องออกแบบวิธีหายใจใหม่ และการที่เราใช้วิธีหายใจแบบเก่า ก็ไม่เป็นการล้าสมัยแต่อย่างใด เรื่องหลักธรรมของศาสนาก็เหมือนกัน ธรรมะเป็นสัจธรรมเป็นของคงที่ จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขไม่มีศีลห้า ฉบับ พ.ศ.นั้น พ.ศ.นี้ ไม่มีอริยสัจสี่ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมหรือให้ยกเลิกมรรคแปดฉบับนั้น แล้วใช้ฉบับนี้แทน ความคงที่ของหลักธรรมในศาสนานั่นแหละ คือความเจริญของศาสนา

ที่ข้าพเจ้าพูดเรื่องนี้วกวนอยู่นานแล้ว มีความมุ่งหมายเพียงแต่จะชี้ให้เห็นความสำคัญของศาสนา ว่าสำคัญเหมือนอะไร คำตอบก็คือสำคัญ

เหมือนการหายใจ

ลมหายใจนั้นเป็นของสำคัญจริง ๆ สำคัญกว่าข้าวสำคัญกว่าแกง เพราะข้าวแกงหรืออาหาร แม้จะขาดลงสักวันสองวันเราก็ไม่ตาย แต่ลมหายใจขาดลงสักห้านาทีสิบนาทีก็แย่แล้ว แม้กระนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญที่คนทั่วไปลืมกันได้ง่าย จะไปเอะอะกันก็ต่อเมื่อทำท่าจะหมดลมหายใจโน่นแหละ ศาสนาก็เหมือนกันศีลธรรมนั้นอยู่ดี ๆ มักจะเห็นความสำคัญได้ยาก ต่อเมื่อไรตนไปตกอยู่ใกล้กับคนที่ไม่มีศีลธรรม หรือบ้านเมืองเต็มไปด้วยคนไม่มีศีลธรรมจึงจะรู้ว่าศีลธรรมเป็นสิ่งจำเป็น

ข้าพเจ้าใคร่จะขออนุญาต พูดถึงความจำเป็นของศาสนาในระดับชาติสักเล็กน้อย เพื่อฝากข้อคิดไปยังลูกเสือที่จะเป็นกำลังของชาติสืบไปภายหน้า คือการที่รัฐบาลให้ความอุปถัมภ์แก่ศาสนา บางคนอาจเห็นว่าเป็นความหมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ อยากจะให้แยกกิจการทางศาสนา ออกจากงานของรัฐโดยเด็ดขาดเหมือนอย่างที่ประเทศใหญ่บางประเทศทำกันอยู่ ซึ่งเขาก็มีความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ ในข้อนี้ข้าพเจ้าขอเสนอความเห็นว่า ความจริงการที่ประเทศมีศาสนาไว้นั้น ได้ประโยชน์อย่างมหาศาล ถ้าจะคิดถึงความสิ้นเปลืองที่รัฐบาลจับจ่ายไป ก็ยังได้กำไรท่วมตัวเป็นไหน ๆ ประโยชน์ที่ว่านี้ สำหรับด้านสังคมสงเคราะห์ไม่ต้องพูดถึงเพราะเห็นกันง่าย ๆ อยู่แล้ว แต่มีประโยชน์อีกอย่างหนึ่งที่สำคัญที่สุด เกี่ยวกับความเป็นความตายของชาติ คือศาสนาเป็นเครื่องเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชาชนชาติเดียวกัน คือคนในชาติเดียวกันนี้มีอะไร ๆ ที่แตกต่างกันอยู่มากมาย เช่น ความจน ความรวย ถิ่นที่เกิด การศึกษา รูปร่างผิวพรรณ สำเนียงภาษา และรสนิยม เป็นต้น ความแตกต่างเหล่านี้ เป็นชนวนให้เกิดความแตกแยก ซึ่งจะทำให้ชาติเสียความมั่นคง ทีนี้สิ่งที่จะใช้ประสานคนที่แตกต่างกัน ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น ไม่มีอะไรเหมาะและได้ผลดีเท่าศาสนา ศาสนาเป็นจุดพบระหว่างคนที่แตกต่างกัน ถ้าเราทิ้งศาสนาเสียก็ไม่มีอะไรที่จะเอามาใช้แทนได้ดีเท่า บางท่านอาจนึกว่าเราอาจใช้เศรษฐกิจเข้ามาแก้ได้ แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เรานึกดูตัวอย่างที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ก็ได้มหาประเทศบางประเทศร่ำรวยในทางเศรษฐกิจเหลือล้นพ้นประมาณ แต่ก็ไม่สามารถปรับความเข้าใจระหว่างคนผิวขาวกับผิวดำได้สำเร็จ

และไม่สามารถที่จะช่วยเหลือทางจิตใจแก่พลเมืองของคนบางจำพวกได้ ปล่อยให้เขาตายทั้งเป็น กลับชาติจากคนสามัญกลายเป็นฮิปปี้ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตาย น่าเวทนายิ่งนัก ทั้งนี้เพราะรัฐขาดเครื่องมืออย่างสำคัญคือศาสนา สู้ประเทศที่ยึดศาสนาไว้เป็นหลักไม่ได้ แม้เขาจะยากดีมีจนก็ยังอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปึกแผ่น

สำหรับลูกเสือไทย ได้มีบทบาททางศาสนาอย่างรัดกุมดีอยู่แล้ว ดังปรากฏในข้อบังคับลูกเสือแห่งชาติข้อ 13 ต่อไปนี้[1]

นโยบายทางศาสนา

ข้อ 13 ในกระบวนการลูกเสือ ย่อมมีลูกเสือนับถือศาสนาต่างกัน นโยบายที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นแนวทางกำหนดไว้เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาลูกเสือได้ถือเป็นหลักปฏิบัติ

(1) โดยปกติลูกเสือทุกคนย่อมนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง และปฏิบัติตามพิธีการของศาสนานั้น ๆ

(2) ถ้าปรากฏว่า ขณะที่เด็กเข้ามาเป็นลูกเสือยังไม่ได้นับถือศาสนาใด ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ควรพยายามให้เด็กได้นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ถ้าเป็นไปได้ก็ควรจะเป็นศาสนาที่มารดาบิดานับถืออยู่แล้ว ทั้งนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากมารดาบิดาของเด็กก่อน

(3) ถ้ากลุ่มหรือกองลูกเสือใด มีลูกเสือนับถือศาสนาเดียวกัน ผู้บังคับ-บัญชาลูกเสือจะต้องพยายาม ให้ได้รับการอบรมศาสนานั้น

(4) ถ้ากลุ่มหรือกองลูกเสือใด มีลูกเสือนับถือศาสนาต่างกัน ลูกเสือเหล่านั้นก็ควรได้รับการสนับสนุน ให้เข้ารับอบรมและปฏิบัติพิธีการในศาสนาของตน ถ้าอยู่ในค่าย การสวดมนต์และการปฏิบัติพิธีกรรมประจำวัน การกระทำในแบบง่าย ๆ และให้ลูกเสือเหล่านั้นทำด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ

(5) ถ้าปรากฏว่า ขนบธรรมเนียมและประเพณีของลูกเสือคนใดห้ามร่วมพิธีการกับศาสนาอื่น นอกจากศาสนาของตน ผู้บังคับบัญชา

---

(1) จากหนังสือข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติฯ พ.ศ. 2509

ของกลุ่มหรือกองของลูกเสือนั้น จะต้องปฏิบัติตามข้อห้ามนี้อย่างเคร่งครัด

ข้อ 14 กลุ่มหรือกองลูกเสือที่มีลูกเสือนับถือศาสนาต่างกัน ห้ามจัดพิธีกรรมทางศาสนาร่วมกันไม่ว่าจะมีเหตุผลใด ๆ ไม่ให้ผู้บังคับบัญชาลูกเสือแนะนำชักชวนลูกเสือให้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอื่น นอกพิธีกรรมทางศาสนาของลูกเสือนั้น

ข้อ 15 การที่ลูกเสือปฏิบัติพิธีกรรม ทางศาสนาขณะอยู่รวมกัน เป็นการส่งเสริมการปฏิบัติตามคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการปฏิบัติตามที่กล่าวในข้อ 13

ความในข้อบังคับตามที่ยกมานี้ แสดงว่าคณะลูกเสือมีนิยามว่า ลูกเสือทุกคนต้องเป็นคนมีศาสนา และส่งเสริมเสรีภาพทางศาสนา

เรื่องที่ยังมีปัญหาอยู่ เกี่ยวกับบทบาทของลูกเสือก็คือ การอบรมสั่งสอนให้ลูกเสือเข้าถึงวัตถุประสงค์ของศาสนาจริง ๆ คือการละเว้นความชั่วและทำความดีตามคำสอนของศาสนา ทั้งต่อหน้าและลับหลังคนอื่น ข้อนี้เป็นจุดหมายของทุกศาสนา คือ ให้ทุกคนเว้นชั่วทำดีเองให้เกิดนิสัยในการปฏิบัติธรรม เหมือนกับการหายใจดังกล่าวแล้ว คือทุกคนย่อมยินดีที่จะหายใจเอง ทั้งในที่ลับที่แจ้ง เมื่อทำอย่างนี้จะเกิดเป็นความจงรักภักดีต่อศาสนาอย่างสมบูรณ์

เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ คือ พระเจ้าแผ่นดิน หรือพระเจ้าอยู่หัว เมื่อเอ่ยถึงพระมหากษัตริย์ทีไร ใจเราก็มุ่งไปที่พระบวรกายของพระองค์ ซึ่งประทับอยู่ในพระราชวัง และซึ่งเราเคยพบเห็นพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินไปยังที่ต่าง ๆ เป็นอันว่ามิ่งขวัญของชาติประการสุดท้ายนี้ เราไม่ต้องสร้างมโนภาพขึ้นใหม่ เพราะองค์พระมหากษัตริย์ทรงมี พระรูปพระกายปรากฏชัดอยู่แล้วถึงแม้คนที่ยังไม่เคยเข้าเฝ้าเลยก็เคยเห็นพระบรมฉายาลักษณ์พิมพ์เป็นแผ่นก็มี พิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มก็มี และที่มีกันอยู่ทุกบ้านทุกเรือนคือที่พิมพ์อยู่ในธนบัตร ฉะนั้นเกี่ยวกับความหมาย จึงไม่จำเป็นจะต้องอธิบายให้มากความ ข้าพเจ้าจะขอลัดไปพูดถึงบทบาทของลูกเสือเกี่ยวกับความจงรักภักดีเลยทีเดียว

และการที่จะตั้งความจงรักภักดีให้ถูกที่ เราจะต้องปรุงความเข้าใจในเรื่อง พระบรมเดชานุภาพเสียก่อนความเข้าใจที่ว่าพระมหากษัตริย์ประทับอยู่ในพระราชวังนั้นก็ถูกต้องแล้ว แต่ถ้าเข้าใจเพียงเท่านี้ คนที่อยู่ห่างไกลก็จะคิดว่า คนอย่างเราคงไม่มีโอกาสได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ ไม่เหมือนพวกข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีโอกาสเข้ารั้วเข้าวังบ่อย ๆ แต่ถ้าเข้าใจเรื่องพระบรมเดชานุภาพเสียแล้ว ความคิดอย่างนั้นจะหายไปทันทีและจะเห็นว่า ราษฎรทุกคนไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ไม่ว่าคนบางกอกหรือคนบ้านนอกมีโอกาสแสดงความจงรักภักดีเท่า ๆ กัน คืออย่างนี้พระมหากษัตริย์นั้นทรงมีพระนามอีกอย่างหนึ่งว่า พระเจ้าแผ่นดิน องค์พระบวรกายจะประทับอยู่ที่ไหนก็ตาม แต่พระบรมเดชานุภาพของพระองค์ แผ่คลุมไปทั่วแผ่นดิน พระบรมเดชานุภาพนั้นแผ่ไปโดยพาหะสองประการ คือ.-

1. โดยกฎหมาย อันได้แก่พระราชบัญญัติว่าด้วยการต่าง ๆ พระราชบัญญัตินั้นก็ไปแตกลูกออกเป็นกฎ ระเบียบ คำสั่ง และแบบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในแผ่นดิน ที่ไหนมีกฎหมายและระเบียบแบบแผนก็หมายความว่า อานุภาพของพระมหากษัตริย์แผ่ไปถึงที่นั่น แม้แต่เราออกไปที่ถนน ไปเห็นเครื่องสัญญาณจราจร เครื่องสัญญาณนั้นก็เกิดจากกฎหมาย จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงอานุภาพของพระเจ้าแผ่นดิน

2. โดยบุคคล อันได้แก่บุคคลที่พระมหากษัตริย์ทรงไว้วางพระราชหฤทัย ทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ และทรงมอบพระราชอำนาจให้ผู้นั้นไปแต่งตั้งผู้อื่นเป็นเจ้าหน้าที่ใหญ่น้อย ปกครองบังคับบัญชากัน กระจายกันไปทั่วแผ่นดิน บุคคลประเภทนี้ เรียกว่า ข้าราชการ แปลว่า คนงานของพระเจ้าแผ่นดิน

โดยนัยนี้ท่านจะเห็นได้แล้วว่า พระมหากษัตริย์ทรงแบ่งภาคออกไปปกครองอาณาประชาราษฎร์อยู่ทั่วแผ่นดินแผ่นน้ำ ไม่ว่าใครจะอยู่ที่ไหนก็ย่อมสัมผัสใกล้ชิดกับพระบรมเดชานุภาพทั่วทุกคน ฉะนั้น คนทุกคนจึงมีโอกาสแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์เท่าเทียมกัน ต่างแต่กาลเทศะเท่านั้น แต่เมื่อสรุปแล้วก็มีการแสดงได้สองสถาน คือ.-

1. ด้วยการเคารพต่อกฎหมายและระเบียบแบบแผนทุกอย่างอันเป็นที่แสดงออกแห่งพระบรมเดชานุภาพ เราจะอบรมสั่งสอนลูกเสืออย่างไร

ให้เห็นจริงเห็นจังในข้อนี้ คือเมื่อเขาทำผิดต่อกฎหมาย แทนที่จะเข้าใจว่าตนทำผิดต่อเจ้าหน้าที่ ต่อตำรวจ หรือต่อสถานที่ ก็ให้เข้าใจไปเลยว่า การละเมิดระเบียบแบบนั้น เป็นการเสียความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

2. ด้วยการเคารพเชื่อฟังคนของพระมหากษัตริย์ซึ่งก็คือรัฐบาลและข้าราชการทั้งหลาย นอกจากนี้ ฝ่ายข้าราชการก็ควรจะคิดว่า พลเมืองทั้งหลายเป็นของพระมหากษัตริย์ เหมือนเป็นลูกเป็นหลานของท่าน เมื่อตนจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์แล้ว ก็ต้องรักใคร่คนของพระองค์ด้วย การเบียดเบียนข่มเหงประชาชนพลเมืองโดยประการใด ๆ ก็ตาม ก็ย่อมเป็นการเสียความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นแน่นอน เพราะการทำเช่นนั้นก็เท่ากับเป็นการเบียดเบียนพระราชหฤทัยนั่นเอง เหมือนกับเราไปรังแกลูกใครเข้าก็เท่ากับข่มเหงน้ำใจของผู้เป็นพ่อเป็นแม่ด้วยแน่ ๆ

รวมความว่า การจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์นั้น ได้แก่การเคารพกฎหมายและระเบียบแบบแผนอันเนื่องด้วยกฎหมาย เชื่อฟังเจ้าหน้าที่ของพระองค์ และรักใคร่ไม่ข่มเหงผู้คนพลเมืองของพระองค์ด้วย

สรุป

คำบรรยายอันยืดยาวที่กล่าวมานี้เป็นการพรรณนาบทบาทของลูกเสือเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อชาติ ศาศนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเมื่อสรุปให้สั้นที่สุดก็รวมลงในคำที่ว่า

"เว้นการควรเว้น ทำการควรทำ"

ขอความสุขกายสุขใจ จงมีแก่ท่านผู้ฟังที่เคารพทุกท่าน.

(ตัวอย่าง)

จรรยาบรรณของชาติ

เอกสารใช้ในการฝึกอบรมครูจริยศึกษา

เอกสารชุดนี้ใช้ในการฝึกอบรมครู แต่นักเผยแพร่ธรรมะทั่วไปก็นำไปใช้ได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดี ระหว่างคนสอนกับคนเรียน หรือคนพูดกับคนฟัง

โปรดดูเอกสารต่อไป–

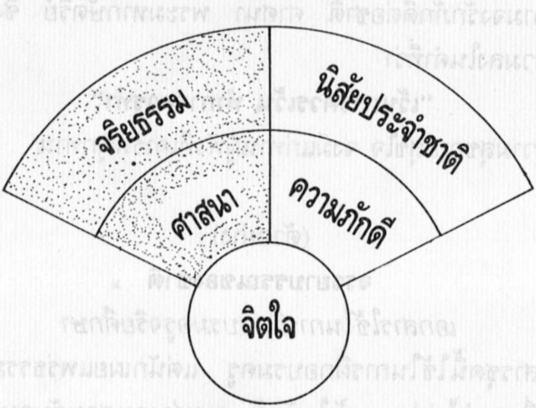
จรรยาบรรณของชาติ

พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนา

บรรยายในการฝึกอบรมครูจริยศึกษา รุ่นที่ 3

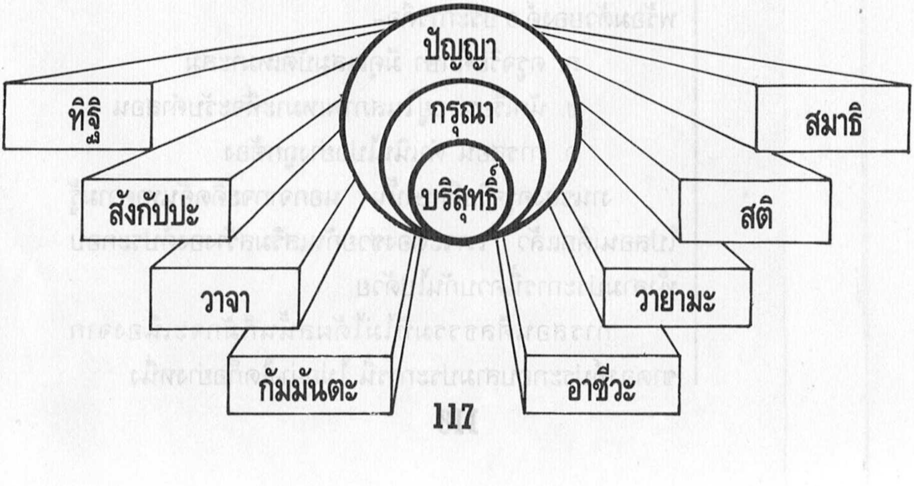
ณ วิทยาลัยการศาสนา พ.ศ.2510

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
ความทั่วไป *ความหมาย*	1. คำว่า "จรรยาบรรณของชาติ" หมายถึง คุณลักษณะพิเศษของประชาชาติ ซึ่งได้ยึดถือเป็นทางดำเนินสืบ ๆ กันมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นนิมิตรแห่งความเป็นชาติ จรรยาบรรณของชาติ ย่อมกินความทั้งจริยธรรมและนิสัยประจำชาติ 2. จริยธรรมและนิสัยประจำชาติ ซึ่งรวมเรียก จรรยาบรรณของชาตินั้นเราได้มาจากศาสนาและความภักดี ซึ่งเป็นขบวนการทางจิตใจ ดังภาพนี้–

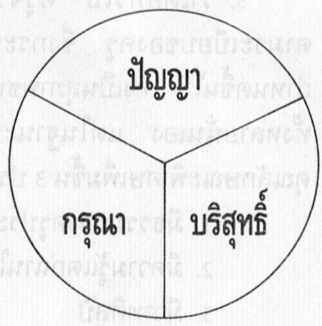
การศึกษาแขนงจริยศึกษาเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับจิตใจของพลเมืองโดยตรง เฉพาะอย่างยิ่งเด็กนักเรียน จริยศึกษาจึงเป็นพื้นฐานของวิทยาการ และ พัฒนาการทุกสาขา

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	พระพุทธองค์ ก็ทรงแสดงความสำคัญของจิตใจไว้ว่า *"มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา"* เรื่องทั้งปวงมีใจถึงก่อน จะดีวิเศษก็ด้วยใจจะสำเร็จ (หรือล้มเหลว) ก็ด้วยใจ (ธรรมบทขุททกนิกาย ภาค 1)
เป้าหมายของครูจริยศึกษา	3. หน้าที่ของครูจริยศึกษา คือการสร้างพื้นฐานแห่งจิตใจให้แก่เยาวชนของชาติด้วยพระธรรมในพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา คนเราแต่ละคนจะเจริญหรือเสื่อม ย่อมขึ้นอยู่กับปฏิปทาของผู้นั้น ซึ่งมีอยู่ 8 ประการ คือ 1. ความเห็น (ทิฐิ) 2. ความคิดริเริ่ม (สังกัปปะ) 3. วาจา 4. การทำงาน (กัมมันตะ) 5. อาชีพ (อาชีวะ) 6. ความพยายาม (วายามะ) 7. การระมัดระวัง (สติ) 8. ความตั้งใจมั่น (สมาธิ) ฉะนั้น การสร้างพื้นฐานทางจิตใจให้เยาวชน จะต้องเพ่งเข้าสู่ปฏิปทาทั้งแปดอย่างในตัวของเขา คือให้จิตใจของเขาเหมาะที่จะรับน้ำหนักได้รวมแปดจุดด้วยกัน

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	ปฏิปทาทั้งแปดนี้ ถ้าปรับปรุงให้ถูกต้อง คือ ดำเนินการไปในทางที่ดีเรียกว่า ''สัมมัตตะ 8'' ถ้าดำเนินไปในทางผิดเรียกว่า "มิจฉัตตะ 8" (สัมมัตตะ–มิจฉัตตะ ถ้าเพิ่ม ญาณ กับ วิมุตติ ก็นับเป็น 10) ที่มา–พระไตรปิฎก เล่มที่ 24/226 ทสก. อัง.
องค์ 3 ทำให้การสอนจริยศึกษาได้ผลสมบูรณ์	4. การสอนจริยศึกษานั้น ส่วนใหญ่ก็ได้แก่การสอนศีลธรรม หรือคำสอนของพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ และเป็นแหล่งที่มาของจริยธรรมของประชาชนชาวไทย เนื่องจากพระพุทธศาสนามีคุณลักษณะพิเศษแตกต่างจากศาสนาอื่น คือเป็นประมวลสัจธรรม ซึ่งบุคคลจะเข้าถึงได้ด้วยปัญญา มิใช่ด้วยลำพังความเชื่ออย่างเดียว การสอนธรรมในพระพุทธศาสนาแก่วิญญูชน แม้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็ลำบากอยู่มิใช่น้อย ยิ่งการสอนเด็กผู้เยาว์ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูความลำบากก็ยิ่งมากขึ้น แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัย เพราะพระพุทธองค์ได้ทรงจำแนกข้อธรรมไว้สำหรับบุคคลผู้มีพื้นฐานแตกต่างกันอย่างเพียงพอแล้ว การสอนจริยศึกษาจะให้ได้ผลสมบูรณ์จะต้องประกอบพร้อมด้วยองค์ 3 ประการคือ– ก. ครูจริยศึกษา มีคุณสมบัติเหมาะสม ข. นักเรียน อยู่ในสภาพเหมาะที่จะรับคำสอน ค. การสอน ดำเนินไปอย่างถูกต้อง งานของครูจริยศึกษานั้น นอกจากจะคิดค้นหาความรู้ไปสอนเด็กแล้ว เราจะต้องช่วยกันเสริมสร้างองค์ประกอบทั้งสามประการนี้ควบกันไปด้วย การสอนศีลธรรมที่ไม่ได้ผลนั้นก็มักจะเนื่องจากขาดองค์ประกอบสามประการนี้ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง

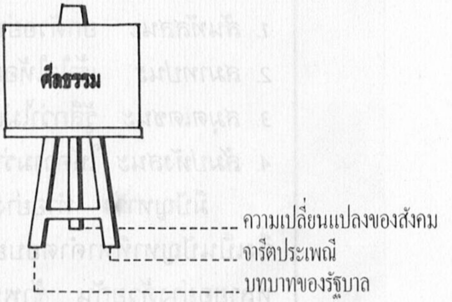
ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
ก. ครู จริยศึกษา *คุณลักษณะของครูจริยศึกษา*	5. ว่าโดยทั่วไป ครูจริยศึกษาก็ย่อมยึดถือปฏิบัติตามระเบียบของครู ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการและคุรุสภากำหนดขึ้นไว้ ทั้งเป็นสุภาพชนคนดีมีศีลธรรมเยี่ยงสัตบุรุษทั้งหลายนั่นเอง แต่ในฐานะที่เป็นครูจริยศึกษาก็ควรจะมีคุณลักษณะพิเศษเพิ่มขึ้น 3 ประการ คือ 1. มีธรรมของครูประจำใจ 2. มีความรู้แตกฉานในทางธรรม 3. มีวาทศิลป์ คุณลักษณะทั้งสามนี้ จะช่วยให้เราสามารถทำงานได้ผลดียิ่งขึ้น ประการสำคัญอย่างหนึ่ง คือ จะทำให้ครูไม่เกิดความท้อแท้ใจในการปฏิบัติหน้าที่
1. ธรรมของครู	6. ชีวิตครูเป็นชีวิตที่แปร จากบุคคลประเภทอื่น คือ ต้องทำงานกึ่งอาชีพกึ่งนักบุญ ทางศาสนาสอนว่า ครูอยู่ในฐานันดรที่สองรองจาก มารดา บิดา สำหรับชีวิตของแต่ละบุคคล ครูจึงจำเป็นจะต้องมีคุณธรรมพิเศษ คือมีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตใจ เราจะยกธรรมข้อใดบ้างเป็นธรรมประจำใจ เรื่องนี้น่าจะต้องย้อนไปสอบสวนดูก่อนว่า ใครที่คนไทยทั้งชาติพากันยกย่องว่าเป็นบรมครู เป็นตัวอย่างของครูทั้งหลาย เราก็จะได้คำตอบว่า ท่านผู้นั้นคือพระพุทธเจ้า ถ้าเช่นนั้นเราก็ถอดเอาคุณความดีของพระองค์นั่นแหละมาไว้ประจำตัวเรา แม้ได้ไม่หมดเพียงบางส่วนก็ยังดี พระพุทธเจ้านั้นทรงไว้ซึ่งพระคุณ 3 ประการ คือ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ พระคุณทั้งสามนั้น เมื่อถอดออกมาเพื่อใช้สำหรับชีวิตของครูสามัญทั่วไปก็คงจะมีดังนี้

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	
	ปัญญา คือความรู้ทั่วไป ตรงกันข้ามกับความโง่เขลา ครูมีหน้าที่สอนคนที่ยังไม่รู้ให้รู้ สอนคนโง่ให้ฉลาด ฉะนั้น ครูจึงต้องบำเพ็ญตนเป็นคนมีปัญญาก่อน และพยายามเพิ่มพูนปัญญาของตนไว้เสมอ พูดง่าย ๆ คือ เป็นคนฝักใฝ่ในการแสวงหาความรู้
	กรุณา คือเป็นคนใจบุญ พอใจในการช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้เขาพ้นจากสภาพที่ไม่ดีทั้งปวง
	บริสุทธิ์ คือเป็นคนมีกายสะอาด มีวาจาสะอาด และมีใจสะอาด ไม่เป็นคนมากด้วยมลทิน
	จะอย่างไรก็ตาม ธรรมทั้งสามอย่างนี้ จะต้องได้ส่วนเสมอกัน ไม่ว่าครูจะทำงานอย่างใด ๆ ทั้งปัญญา ทั้งความบริสุทธิ์ ทั้งความกรุณา จะต้องฉายรัศมีผสมผสานกันลงสู่งานนั้น (ดังตัวอย่างเรื่องนายเกสีผู้ฝึกม้า และเรื่องพระฤๅษีตกบ่อในครั้งอดีต)
2. ความรู้ทางธรรม	7. ความรู้ทางธรรม ข้าพเจ้าหมายถึงความรู้เกี่ยวกับความประพฤติทางกาย ทางวาจา และทางใจของมนุษย์ เราอาจเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มชนก็ได้ รวมความว่า เราต้องรู้เรื่องของคน

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว

แหล่งที่เราจะศึกษาหาความรู้ทางธรรมได้มากที่สุด คือ พระพุทธศาสนาเพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยพฤติการณ์ของมนุษย์โดยเฉพาะ และเป็นแหล่งที่มาแห่งจริยธรรมของชาติ ฉะนั้น ครูจริยศึกษาจึงควรบำเพ็ญตนเป็นนักศึกษาค้นคว้าในพระพุทธศาสนา แต่จะอย่างไรก็ตาม เราจะเอาข้อธรรมในพระพุทธศาสนาปลูกฝังในจิตใจของคนในสังคม เราก็จำเป็นจะต้องศึกษาไปถึงพื้นเพของสังคมนั้นด้วย ว่าอยู่ในสภาพสมคล้อยหรือขัดแย้งกับหลักธรรมอย่างไรหรือไม่?

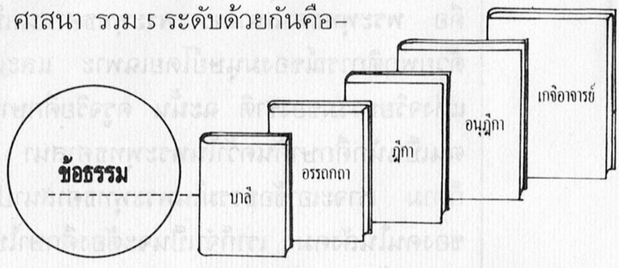
เรื่องที่ควรศึกษาประกอบ ก็คือกฎหมาย จารีต และความเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น ๆ ไม่ใช่ครูจะก้มหน้าก้มตาสอนแต่ธรรมล้วน ๆ ซึ่งอาจเป็นการพูดกันไปคนละทางกับสภาพจิตใจของนักเรียนได้ ข้าพเจ้าขอวาดภาพให้เห็นง่าย ๆ ว่าโลกกับธรรมจำเป็นต้องอาศัยกันอย่างไรคือ ธรรมจะปรากฏเด่นอยู่ในสังคมได้ ก็ต้องอาศัยวิวัฒนาการของสังคม จารีตประเพณี และกฎหมายของบ้านเมืองค้ำจุนไว้ ดังภาพนี้=

๙. ส่วนการศึกษาธรรมนั้น แรกที่สุดเราก็ศึกษาความหมายของธรรมแต่ละข้อก่อน แล้วก็ศึกษาวิธีปฏิบัติธรรมข้อนั้น ศึกษาขั้นนี้เป็นการศึกษาระดับนักเรียน สำหรับครูต้องศึกษาวิธีสอนธรรมนั้น ๆ ให้คนอื่นด้วย แนวทาง

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว

ศึกษาของครูจึงได้แก่การค้นคว้า สอบทาน จากคัมภีร์ทางศาสนา รวม 5 ระดับด้วยกันคือ–

3. *วาทศิลป์*

10. ทางที่ครูจริยศึกษาจะถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนมากที่สุด คือทางคำพูดถึงแม้จะมีความรู้อย่างเพียงพอ แต่ถ้าพูดไม่เป็นเสียอย่างเดียว ก็ยากที่จะสอนธรรมให้ได้ผล ฉะนั้น ความมีวาทศิลป์จึงนับเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง

1. วาทศิลป์ ในที่นี้ข้าพเจ้าหมายถึงว่า เป็นคนพูดมีฤทธิ์ สามารถชนะใจคนฟังได้ ด้วยวาทะของตน ทางศาสนาท่านนิยมกันว่า คำบรรยายธรรมที่สามารถชนะใจคนฟังได้ย่อมประกอบพร้อมด้วยรส 4 ประการ คือ

1. *สันทัสสนะ* ยกตัวอย่างเปรียบเทียบชัดเจน
2. *สมาทปนะ* เร้าใจให้อยากปฏิบัติตาม
3. *สมุตเตชนะ* รู้สึกว่าไม่เหลือวิสัย
4. *สัมปหังสนะ* ให้ความร่าเริงแก่ผู้ฟัง

มีปัญหาว่า ทำอย่างไรเราจึงจะสามารถพูดได้อย่างนี้ ซึ่งเป็นปัญหาที่หาคำตอบยาก เพราะมันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน ข้าพเจ้าเองก็ยังไม่อาจที่จะตั้งสูตรลงไปได้ แต่อาศัยที่ได้สนใจในเรื่องนี้มานาน ทั้งในฐานะที่เป็นคนพูดเป็นคนฟัง และเป็นผู้ฝึกอบรมผู้ที่จะบรรยายธรรม คืออนุศาสนาจารย์ ได้รวบรวมข้อควรปฏิบัติและข้อควรระวังในการบรรยายธรรมไว้ ดังต่อไปนี้–

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	11.1 การเตรียมตัว การเตรียมตัวเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับผู้อธิบายธรรม แม้ว่าจะเป็นผู้ที่รู้สึกตัวว่า ชำนาญอยู่แล้วก็ตาม การเตรียมตัวที่สำคัญที่สุด คือการเตรียมเรียงลำดับเรื่องที่จะพูดในครั้งนั้น ว่าจะพูดอะไร ก่อนอะไรหลัง จะยกตัวอย่าง หรือวางข้ออุปมาอุปไมยอย่างไร ดังนี้เป็นต้น การเตรียมนี้ ควรจะกระทำก่อนเวลาสอน หรือบรรยายประมาณ 6 ชั่วโมง คือเตรียมทิ้งเอาไว้นานนักก็ไม่ดี กระชั้นนักก็ไม่ดี คนพูดไม่เตรียมตัว มักจะพูดวนเวียนน่ารำคาญ แม้คนพูดเองก็รำคาญตัวเอง (ดูตัวอย่างเอกสารแนบท้ายหมายเลข 1) 11.2 ใช้เสียงพูดให้ดังพอที่เราเองรู้สึกสบายไม่ถึงกับตะเบ็งเสียง หรือตะโกนแม้ว่าจะมีคนฟังมาก อาจไม่ได้ยินทั่วถึงก็ตาม เพราะการพูดอย่างตะโกนนอกจากจะทำให้เหนื่อยแล้ว ยังทำให้วิถีความคิดของเราไม่ราบรื่นด้วย 11.3 จังหวะพูด อย่าให้เร็วหรือเร่งรีบเกินไป ควรเน้นเสียงตามสมควรและทอดจังหวะ ให้ฟังความนึกคิดเป็นระยะ ๆ 11.4 พูดอย่างคุยกัน ดีกว่าพูดอย่างอ่านหนังสือ ไม่ควรคิดที่จะประดิษฐ์ประดอยคำพูดให้ได้อย่างภาษานักประพันธ์เป็นอันขาด 11.5 บางคนพูดอะไรพล่อย ๆ อาศัยแต่ความคล่องปาก ไม่ใช่ความคิดเช่นพูด "คนไม่มีศีลธรรมจะมั่งมีเงินทองไม่ได้" ซึ่งความจริงแล้วคนไม่มีศีลธรรมเลยก็อาจมั่งมีได้ อย่างนี้เป็นต้น เป็นการลดน้ำหนักแห่งถ้อยคำของตน ต้องระวัง 11.6 การออกเสียงภาษาไทย เช่น ร, ล ต้อง

ข้อควรสนใจ	คำแนะนำแนว
	พยายามให้ถูกต้อง 11.7 การใช้คำพูด แบบตีเสมอ หรือขาดคารวะต่อบุคคลสำคัญ เช่นเมื่อพูดถึงพระพุทธเจ้า ต้องใช้ราชาศัพท์เป็นต้น เราต้องใช้ให้ถูกอย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นคนฟังจะรู้สึกว่าคนพูดตีเสมอ ไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง และรู้สึกเกลียดคนพูดโดยไม่รู้ตัว แต่ในการสอนนักเรียนชั้นต่ำเมื่อเห็นว่านักเรียนยังไม่สามารถ เข้าถึงรสของราชาศัพท์ ก็อาจใช้คำธรรมดาได้บ้าง 11.8 หากประสงค์ จะพูดตลกเพื่อสร้างความร่าเริงบ้าง ก็ให้ตลกในเนื้อเรื่อง และอย่าตลกด้วยเรื่องหยาบโลนและตลกนอกเรื่อง คำพูดประเภทฟังได้สองง่ามสองคมชวนให้ผู้ฟังนึกถึงเมถุนธรรมหรือพรรณนาอาการแห่งเมถุนธรรม เป็นเรื่องที่ควรเว้นโดยเด็ดขาด หากบังเอิญพูดพลั้งไปทำให้นักเรียนหัวเราะขึ้น ก็ควรจะทำเป็นไม่สนใจ และพูดเรื่องอื่นต่อไปเสีย 11.9 ผู้สอนธรรมต้องเคารพในธรรมคือ ไม่ตีความหมายธรรมให้ผิดเพี้ยนโดยเจตนา ถ้าถูกถามในเรื่องที่ตนตอบไม่ได้ให้บอกตรง ๆ ว่ายังตอบไม่ได้ ให้บอกตามตรงว่ายังตอบไม่ได้ ขอเวลาไปหาคำตอบก่อนดีกว่าเดาเอาเอง การอ้างอิงนามของบุคคลที่ตนยกเอาความคิดเห็นของท่านมาแสดงเป็นมารยาทที่น่ารัก 11.10 การยก อดีต นิทานมาอ้างอิงในชั้นมัธยมศึกษา ไม่ควรใช้นิทานที่เหลือเชื่อหรือเกินสติปัญญาของนักเรียนที่จะเชื่อ เช่น นิทานสัตว์พูดได้ ต้นไม้พูดได้ เป็นต้น แต่นิทานประเภทนี้ อาจเล่าได้ในฐานเป็นนิทานสมมติ ทำให้ฟังรู้สึกสนุกและได้คติ 11.11 การสอนโดยมีอุปกรณ์หรือมีของจริงไป

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	แสดงให้นักเรียนดูด้วยจะเป็นการประทับความทรงจำของนักเรียนได้ดีมาก
1. นักเรียน *– เนยยะ* *– ปทปรมะ*	12. องค์ประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ตัวนักเรียนที่ครูจะสอนศีลธรรมนั่นเอง ครูจะต้องศึกษาให้เข้าใจในตัวนักเรียนว่า เขาพร้อมที่จะรับคำสอนหรือไม่ และจะให้คำสอนโดยวิธีใดจึงจะเหมาะกับตัวเขา เรื่องนี้เป็นปัญหาสำคัญมาก
	ก่อนอื่น โปรดเข้าใจในความจริงอันหนึ่งว่า มนุษย์มีสองประเภท คือ –เนยยะ (เวนัยชน) คนที่ครูอาจสอนได้ –ปทปรมะ คนที่ครูไม่อาจแนะนำได้
	บุคคลประเภทปทปรมะนั้น เป็นคนอาภัพ ไม่เหมาะที่จะรับคำสอน ด้วยเหตุหลายประการ อาทิเช่น–
	เป็นคนปัญญาอ่อน จิตใจเสื่อมโทรม บางคนอาจอยู่ในระยะเริ่มสามารถเรียนวิชาอื่นได้บ้าง แต่ไม่อาจเรียนธรรมได้ เพราะเป็นเรื่องนามธรรม
	เป็นคนวิตกจริตปานกลาง (ระยะที่ 2) หรือเป็นคนโมหจริต จิตไม่อาจคิดนึกไปตามคำสอนของครูได้ เพราะติดพันกับอารมณ์ (คือมีวิตกมากมีวิจารณ์น้อย)
	เป็นคนกิเลสหนาแน่นเกินไปตรงกับที่เรารู้กันว่า คนสันดานชั่ว
	เป็นคนพิการทางร่างกาย หรือทางจิต ไม่อาจใช้ความคิดได้ดีพอ
	คนตามที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นพวกปทปรมะ เราต้องคัดออกไว้เป็นพวกหนึ่งต่างหาก เหมือนคนป่วย หรือคนพิการ เมื่อสอนเขาไม่ได้ก็ไม่ควรท้อใจและไม่ควรดูถูกดูหมิ่นเขา แต่ควรหาทางช่วยเหลือเป็นพิเศษ คนประเภทนี้แม้พระพุทธองค์ก็ทรงคัดออก เพราะถ้าไปมั่วพะวงกับ

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	คนปทปรมะมากเกินไปแล้วก็จะเสียเวลาที่จะช่วยคนอื่น คนที่ครูควรสนใจอบรมสั่งสอน คือพวกเนยยะ แต่ถึงแม้จะเป็นพวกเนยยะก็แบ่งออกเป็นถึงสามเหล่า ที่ท่านเปรียบกับบัวสามเหล่า บางพวกสอนได้ผลทันที บางพวกต้องรอเวลาจึงจะได้ผล บางพวกในระหว่างที่รออยู่นั้นเลยถูกเพื่อนที่เป็นพาลเกเรบ้าง ถูกความจำเป็นในการครองชีวิตบ้าง ชักจูงไปเป็นคนชั่วเลยจมลงสู่ห้วงหายนะ หมดโอกาสที่ครูจะช่วยได้ก็มี คนประเภทนี้แหละที่ท่านเปรียบเหมือนดอกบัว ที่ยังอยู่ในโคลนตม อาจเป็นภักษาของปลาและเต่าก่อนที่จะบาน
การเตรียมนักเรียน	13. การเตรียมนักเรียน หมายถึง การปรับสภาพจิตใจของนักเรียนให้อยู่ในสภาพที่เหมาะแก่การศึกษาอบรมทางศีลธรรม เรื่องนี้เป็นปัญหาทางจิตวิทยาเสียมาก มีเงื่อนไขซับซ้อนหลายประการ แต่ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าครูรู้หลักเกณฑ์ไว้อย่างกว้าง ๆ แล้ว ก็จะเกิดความชำนาญในการพลิกแพลงใช้ให้ได้ผลต่อไปเอง จึงขอเสนอพอเป็นทางคิด ดังต่อไปนี้– 13.1 การจัดตารางสอน หรืออบรมศีลธรรม ไม่ควรจะใช้เวลาที่สภาพจิตใจของนักเรียนซึมเซา เช่นเวลาหลังอาหารกลางวัน หรือเวลาที่นักเรียนมีจิตใจกระวนกระวาย เช่น เวลาก่อนเลิกเรียนประจำวัน หรือก่อนที่จะถึงเวลามีงานร่าเริงหรือแข่งขันกีฬา เป็นต้น 13.2 การจัดให้มีการไหว้พระหรือการสงบจิตหรือการทำสมาธิอย่างง่าย ๆ ซึ่งใช้เวลาเพียง 4–5 นาที ก่อนที่จะลงมือสอนหรืออบรม ทำให้นักเรียนสนใจในการเรียนได้ดี 13.3 คุยกับนักเรียนก่อนเริ่มลงสอน เช่นปรารภ

ข้อควรสนใจ	คำแนะนำ
	ข่าวสารประจำวัน หรือถามถึงการเรียน การเล่นกีฬา การพยากรณ์เหตุการณ์บางอย่าง จะช่วยทำให้จิตใจของนักเรียนหายอาการซบเซา 13.4 การสอนประวัติ หรืออธิบายธรรม ไม่ใช่จำเป็นจะต้องสอนไปตามลำดับ เหมือนกับที่มีอยู่ในแบบเรียนเสมอไป เราอาจหยิบเอาตอนที่ใกล้เคียงกับเหตุการณ์รอบ ๆ ตัวนักเรียนขึ้นมาสอนก่อน แล้วจึงโยงเข้าหาธรรมก็ได้ 13.5 การแก้มิให้นักเรียนหลับในขณะเรียน อาจทำได้หลายวิธีโดยมิให้นักเรียนผู้นั้นขวยเขิน เช่น บอกให้นักเรียนรู้ล่วงหน้าเลย ว่าครูไม่ตำหนิการหลับหรือถามเสียแต่แรกว่า ใครบ้างที่รู้สึกง่วงและคิดว่าจะทนหลับไม่ได้ หรือหาเรื่องแปลก ๆ มาเล่าให้ฟัง ฯลฯ (ไม่ควรดุหรือว่าให้อาย) 13.6 แจกคำถามให้นักเรียนตอบหรือเปิดให้นักเรียนเขียนคำถามจากบทเรียน และโยนคำถามให้นักเรียนตอบกันเอง เหล่านี้เป็นวิธีสร้างความสนใจให้แก่นักเรียน 13.7 ให้นักเรียนได้แสดงบทบาทร่วมในการสอนด้วย เป็นการเตรียมจิตใจของนักเรียนให้เหมาะกับการเรียนเหมือนกัน ทั้งนี้แสดงให้เห็นพอเป็นตัวอย่างหรือเป็นทางคิด ในปัญหาที่ว่า เราจะเตรียมสภาพจิตใจของนักเรียนให้เหมาะสมแก่การเรียนศีลธรรมได้อย่างไร
บุคลิกภาพของนักเรียน	14. การอบรมสั่งสอนนักเรียนที่จะให้ได้ผล โดยไม่หนักแรงของครูผู้สอนเกินไป ครูควรจะศึกษาหาความรู้ในเรื่องบุคลิกภาพของนักเรียนไว้ ทั้งนี้ก็คือการศึกษา มนุษยวิทยาตามแนวทางพระพุทธศาสนานั่นเอง กล่าวคือ

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	14.1 **ภาวะทางร่างกาย** ศึกษาเรื่อง –ธาตุ ให้เข้าใจในเรื่องธาตุ 6 –ขันธ์ ให้เข้าใจในเรื่องขันธ์ทั้งห้า –อายตนะ ให้เข้าใจในเรื่องอายตนะ 12 14.2 **ภาวะทางจิตใจ** ศึกษาเรื่อง– –อารมณ์ คือความต้องการของจิต (Mood) –นิสัย คือความเคยชิน (Habit) –อุปนิสัย คือแววของจิต (Character) –อัธยาศัย คือพื้นเพของจิต (สันดานจิต) (Temperament, Disposition) การศึกษาในเรื่องเหล่านี้ ข้าพเจ้าประสงค์จะให้ครูเกิดความรู้สึกว่า มนุษย์เราแต่ละคนนี้ ก็คือ เครื่องยนต์กลไกชนิดหนึ่ง มันอาจเดินได้สะดวก บางครั้งมันอาจขัดบางคราว และเมื่อมันเกิดขัดข้อง เราก็ใช้ความสามารถเข้าแก้ไขดูโดยสมมติว่า ตัวเราเป็นช่างเครื่องยนต์การปฏิบัติอย่างนี้ ทำให้เราไม่เผลอไปดูถูกดูหมิ่นคนประพฤติผิดและไม่ท้อใจ

14.3 **ธาตุ 6** (Eliments)

1	2	3	4	5	6
ปฐวีธาตุ	อาโปธาตุ	เตโชธาตุ	วาโยธาตุ	อากาศธาตุ	วิญญาณธาตุ
Solid	Liquid	Heating	Blowing	Air	Soul

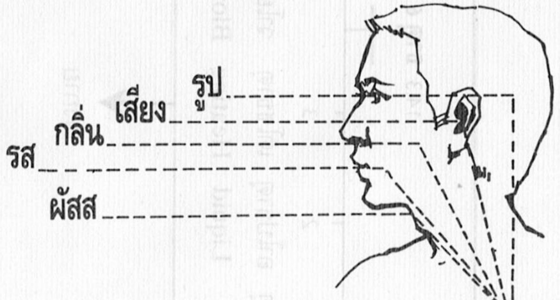
1–5 → ร่างกาย

6 → จิต

14.4 **ขันธ์ห้า** (Eliments)

อายตนะ คือเครื่องต่อระหว่างจิตกับโลกภายนอก มี 12 อย่าง เป็นอายตนะใน 6 อายตนะภายนอก 6

15. **อาตยนะ**

ภายนอก 6 ⟵⟶ ภายใน 6 (อินทรีย์ 6)

รูป⟶ ....ตา (จักขุประสาท)

เสียง⟶ ....หู (โสตประสาท)

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	กลิ่น→ ....จมูก (ฆานประสาท) รส→ ....ลิ้น (ชิวหาประสาท) ผัสสะ→ ....กาย (กายประสาท) ธรรมารมณ์→ ....ใจ (มโน) ทางที่จะเข้าสู่จิตของมนุษย์ได้ มีอยู่ 3 ทางเท่านี้ การที่ครูจะปรับปรุงจิตใจของนักเรียนก็ต้องอาศัยทางเหล่านี้เหมือนกัน

16. **จริต 6**

ชื่อจริต	ความหมาย	พฤติกรรมที่แสดงออก
1. ราคจริต	บูชาความงาม	ชอบสิ่งสวยงาม พิถีพิถันในการแต่งกายสะอาด เขียนหนังสือไม่หวัด มารยาทเรียบร้อย เดินช้า พูดช้าและละเมียดละไม รสนิยมอ่อน
2. โทสจริต	บูชาความเร็ว	ทำอะไรร้อนเร็ว ไม่เรียบร้อย โผงผาง แตกหัก เขียนหวัด ใจร้อน นิยมรสเข้ม พูดเร็ว เดินเร็ว แต่งตัวง่าย ๆ
3. โมหจริต	จิตหย่อนสมรรถภาพ	ไม่ชอบใช้ความคิด ทำงานไม่รอบคอบ เผอเรอ นั่งหลับ ขี้เซา เขียนหนังสือไม่อยู่ตัว ใจลอย
4. สัทธาจริต	บูชาความเชื่อ	เชื่อมั่น ชอบอภินิหาร ลึกลับ นิยมเครื่องรางของขลัง สนใจกับสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ เช่น ผีสาง ถือโชคลาง

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว		
	5. พุทธิจริต	ชอบใช้ความรู้	ชอบวิพากษ์วิจารณ์ เชื่อใครยาก ถือมั่นในความคิดเห็นของตน ชอบถาม ชอบค้าน ชอบสิ่งที่มีเหตุผล
	6. วิตกจริต	มีกังวลมาก	หยุมหยิม ชอบตั้งปัญหาขึ้นหลอกตัวเอง ใจลอย ไม่ตั้งใจฟังอะไรจริงจัง ตีตัวตายก่อนไข้

จริตเหล่านี้จะสังเกตได้จาก–

1. การเปลี่ยนอิริยาบถ
2. งานที่เขาทำ
3. การกินอาหาร
4. การดู
5. พฤติการณ์ทั่วไป

17. การสอนศีลธรรมให้ได้ผล คือ ให้นักเรียนสนใจเรียนและปฏิบัติตาม มีข้อที่ควรสนใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้–

17.1 ระยะเวลา พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักเกณฑ์ไว้แล้วว่า เจ็ดวันให้มีวันธรรมสวนะ 1 ครั้ง ไม่ควรทิ้งระยะห่างกว่านั้น ทั้งนี้ เพราะจิตของมนุษย์ในพุทธกาลนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ภายในระยะไม่เกิน 7 วัน คือถ้าทำผิดคิดผิดก็ยังอาจกลับตัวได้ ถ้าถือตามเกณฑ์นี้เราก็ควรจะให้นักเรียนได้รับฟังศีลธรรมประมาณสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ ละประมาณ 1 ชั่วโมง

17.2 หลักสูตรวิชาศีลธรรมควรจะจัดทำให้รัดกุมและให้สอดคล้องกับหลักสูตรอื่น

17.3 หนังสือแบบเรียน จะต้องให้สอดคล้องกับหลักสูตรและประมวลการสอนที่แล้ว ๆ มา แบบเรียน

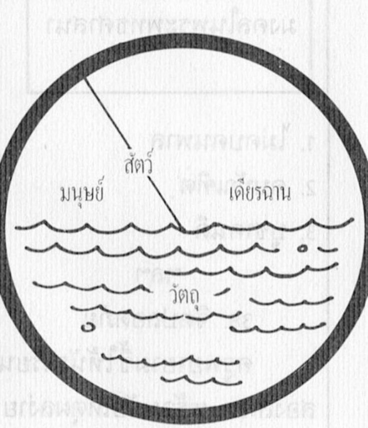
ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	มักจะให้ความรู้แก่นักเรียนหนักเกินไปบ้าง เบาเกินไปบ้าง ซ้ำกับที่เคยเรียนมาแล้วบ้าง ออกนอกหลักสูตรเสียบ้าง ให้เหตุผลและตัวอย่างซึ่งไม่เหมาะกับเด็กสมัยนี้เสียบ้าง
	17.4 การวัดผล หรือการสอบ ควรจะเพ่งเล็งถึงความเข้าใจของนักเรียนมากกว่าการท่องจำ เว้นแต่ชั้นต่ำ ๆ การท่องจำเป็นสิ่งจำเป็น (ดูตัวอย่างข้อสอบเอกสารแนบท้าย หมายเลข 2)
	17.5 การสอนควรใช้จิตวิทยาแบบ "โอนอ่อนผ่อนตาม" คือพยายามพลิกแพลงวิธีสอนให้เหมาะกับจริตนิสัยของนักเรียน แทนที่จะใช้วิธีหักด้ามพร้าด้วยหัวเข่า

ตัวอย่างเตรียมการสอนเรื่องมลคล 38

ความเบื้องต้น	
หัวข้อสอน 1. มงคลคืออะไร? 2. มงคลสองสาย 3. ประเพณีเกี่ยวกับมงคล	*1. มงคลคืออะไร?* ครูแนะนำให้นักเรียนรู้ว่า บางคนมีโชคดี ทำงานก้าวหน้า บางคนอาภัพอับโชค ทั้ง ๆ ที่มีวิชาความรู้พอ ๆ กัน มีกำลังกายเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เป็นเพราะเขามีปฏิปทาแห่งชีวิตต่างกัน ปฏิปทาแห่งความก้าวหน้านั่นเอง ที่ท่านเรียกว่า "มงคล" (วิเคราะห์ศัพท์ มีในมงคลทีปนี) ตรงกันข้าม ท่านเรียกว่า "อัปมงคล" ดังนั้น คนรักที่จะก้าวหน้าทุกคน จึงอยากมีมงคล ความก้าวหน้า หมายถึงการที่คนเรามีความดีและความเจริญเพิ่มขึ้น แต่ถ้ามีความชั่วและความเสื่อมเพิ่มขึ้นเรียกว่า "ถอยหลัง" คนฉลาดต้องหาทางก้าวหน้า
เอกสารประกอบ 1. สวดมนต์ฉบับหลวง	*2. มงคลสองสาย* ครูเล่าให้นักเรียนฟังว่า คนสมัยโบราณเขาก็รักความก้าวหน้าเหมือนกัน สิ่งที่เราเห็นกันอยู่

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
(มหามงกุฎราชวิทยาลัย) 2. มงคลทีปนีแปล (มหามงกุฎราชวิทยาลัย) 3. มงคลในพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระมหาวีรวงศ์) 4. มงคลชีวิต ภาค 1 (พ.อ ปิ่น มุทุกันต์) *อุปกรณ์การสอน* 1. แผนภูมิแสดงมงคล 38 ชั้น 2. เทปบันทึกเสียงพระสวดมงคล	ทุกวันนี้ ก็เป็นผลงานค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าของคนรุ่นก่อน ครั้งหนึ่งในชมพูทวีป (อินเดีย) เกิดมีปัญหาถกเถียงในสังคมว่า "อะไรเป็นสิ่งมงคล?" โต้เถียงไม่ตกลงกันได้อยู่ถึง 12 ปี (ยกตัวอย่างพวก ทัศนนิยม สุตตนิยม มุตตนิยม) ครั้นแล้วจึงมีผู้นำปัญหานี้ไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงแสดงมงคลแนวใหม่อีกแนวหนึ่ง ซึ่งได้แก่มงคล 38 มงคลจึงเกิดมีอยู่ในสังคมเป็นสองสาย

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
3. ของมงคลในลัทธิพราหมณ์	**มงคลสองสาย** มงคลในพระพุทธศาสนา 1. ไม่คบคนพาล 2. คบบัณฑิต 3. บูชาคนดี ฯลฯ มงคลตามทรรศนะนอกศาสนา 1. หญ้าแพรก 2. ใบเงินใบทอง 3. หอยสังข์ ฯลฯ 38. จิตปลอดภัย ครูพยายามชี้ให้นักเรียนเห็นความต่างระหว่างมงคลสองสาย พร้อมกับเหตุผลง่าย ๆ แสดงว่าอย่างไรที่จะช่วยให้เราก้าวหน้าได้ในการศึกษาการเศรษฐกิจ ตลอดจนการป้องกันประเทศบ้านเมือง ครูแสดงแผนภูมิมงคล 38 อธิบายความหมายของแต่ละข้ออย่างคร่าว ๆ ตั้งปัญหาถามนักเรียนว่า การปฏิบัติอย่างไหนเข้ากับมงคลข้อใด เช่น การเรียน การฟังเทศน์ การรักษาระเบียบ การออมทรัพย์ ฯลฯ *3. ประเพณีเกี่ยวกับมงคล* ชี้แจงให้นักเรียนทราบว่าเหตุใดคนไทยจึงยังถือมงคลนอกศาสนาอยู่ และแนะนำเหตุผลการทำมงคลทางพุทธศาสนา เช่น – การสวดมนต์เพื่อสิริมงคล – การตั้งน้ำมนต์

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
	– การวงสายสิญจน์ – การใช้หญ้าคาประน้ำมนต์ – มงคลแฝด – การถือต้นโพธิ์ ฯลฯ
มงคลที่ 1 *ไม่คบคนพาล* (ไม่มีในหลักสูตร) *หัวข้อสอน* 1. มีปัญหาเรื่องคน 2. คนพาล–บัณฑิต 3. การปฏิบัติต่อคนพาล	*1. ปัญหาเรื่องคน* ครูแนะนำนักเรียนให้เห็นว่า การดำรงชีพของเราจะต้องพบปะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีอยู่ในโลก 3 อย่าง คือ *โลกสันนิวาส*
เอกสารประกอบ 1. เหมือนตอนความเบื้องต้น 1–2–3–4 2. พ.ร.บ. กฎข้อบังคับเกี่ยวกับการควบคุมอันธพาล (กรมราชทัณฑ์)	1.1 อธิบายความหมายของคำว่า สัตว์ มนุษย์ เดียรฉาน วัตถุ ที่มาของสิ่งเหล่านี้ และชี้ให้นักเรียนดูว่าตัวเขาอยู่ในพวกไหน 1.2 เน้นให้นักเรียนเห็นว่า สิ่งที่จะทำให้เราดีหรือเสียได้มากที่สุด คือ คนด้วยกัน ปัญหาเรื่องคนจะเป็นปัญหาใหญ่สำหรับตัวเขาตลอดชีวิต *2. การศึกษาเรื่องคน* แรกที่สุดต้องรู้จักแยกประเภทคนชั่ว–คนดี

ข้อควรสนใจ	คำแนะแนว
3. กฎข้อบังคับเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (สถานพินิจคดีเด็กฯ) 4. ประวัติพระเจ้าอชาตศัตรูถูกพระ-เทวทัตเกลี้ยกล่อม (มหามงกุฎฯ) *อุปกรณ์การสอน* 1. แผนภูมิโลกสันนิวาส 2. แผนภูมิแสดงลักษณะพาล	- คนชั่ว = คนพาล - คนดี = บัณฑิต ทางเจริญก้าวหน้าขั้นแรกที่สุด (มงคล) คือการไม่คบคนพาล 2.1 ลักษณะคนพาล (เล่านิทานอกิตติดาบส) ที่สังเกตง่าย ๆ 5 อย่าง (1) ชอบชักนำในทางผิด (2) ชอบทำในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ (3) เห็นผิดเป็นชอบ (4) เราพูดดี ๆ ก็โกรธ (5) ไม่รับรู้ระเบียบวินัย ขยายความทุกข้อให้ใกล้ชิดกับประสบการณ์ของนักเรียน 2.2 ลักษณะคนพาลที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงอีกอย่างหนึ่ง มี 3 อย่าง คือ (1) ทุจจินติตจินตี ชอบคิดในทางชั่ว (2) ทุพฺภาสิตภาสี ชอบพูดในทางชั่ว (3) ทุกฺกฏกมฺมการี ชอบทำในทางชั่ว 3. ให้คำแนะนำแก่นักเรียนว่า 3.1 การประพฤติตัวเป็นพาลไม่ดีอย่างไร 3.2 การไม่คบคนพาลหมายความอย่างไร 3.3 ถ้าจำเป็นต้องอยู่ใกล้กับคนพาล (เช่น มารดาบิดาเป็นพาล) จะทำอย่างไร 3.4 ถ้าถูกคนพาลเบียดเบียน จะทำอย่างไร

ตัวอย่างปัญหาทดสอบความเข้าใจ

ข้อ 1 ประวัติของพระนางมหาประชาบดีกล่าวว่า พระนางได้พาหญิงบริวารโกนผมก่อนออกเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อขอพระพุทธานุญาตให้สตรีได้บวชเป็นภิกษุณี นักเรียนเห็นว่า วิธีการดังกล่าวเป็นผลดีหรือเสียอย่างไร?

(ชั้น ม.ศ. 1)

ข้อ 2 พฤติการณ์ของบุคคลต่อไปนี้ แสดงว่าเขาขาดสัปปุริสธรรมข้อใด

นาย ก. หวังโชคลาภอย่างลม ๆ แล้ง ๆ ขาดข้อ.........

นาย ข. เนรคุณต่อบิดามารดาของตน ขาดข้อ.........

นาย ค. ไม่รู้จักแพ้รู้จักชนะ ขาดข้อ.........

(ชั้น ม.ศ. 2)

ข้อ 3 นักเรียนเห็นว่าข้อความต่อไปนี้ ข้อใดเป็นคำอธิบายความหมายของ "โลภะ" อย่างถูกต้อง ให้ทำเครื่องหมาย √ ไว้

- โลภะ คือการอยากได้สิ่งที่ตนยังไม่มี
- โลภะ คือการอยากได้สิ่งที่ตนมีอยู่แล้ว
- โลภะ คือการอยากได้มาก ๆ
- โลภะ คือการอยากได้โดยทางที่ผิดศีลธรรม

(ชั้น ม.ศ. 3)

ข้อ 4 การที่ประชาชนปฏิบัติตนเป็นคนมีสันโดษตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนในมงคลที่ 24 นั้น เป็นผลดีหรือเสียต่อการพัฒนาประเทศอย่างไร?

(ชั้น ม.ศ. 4–5)

ตัวอย่างปาฐกถา

ข้อสังเกต

การแสดงปาฐกถา เป็นการนำผู้ฟังให้เตลิดไปสู่จักรวาลแห่งความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ แทรกความเห็นของผู้แสดงบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ไม่ถึงกับเป็นการอบรมสั่งสอนคนฟัง น่าสังเกตว่า การแสดงปาฐกถาที่ผู้แสดงพรรณนาแต่ความรู้อย่างเดียว ไม่ออกความเห็นของตนเลยนั้น จะเป็นเรื่องแห้งแล้งไม่น่าฟัง

และน่าสังเกตว่า ปาฐกถาแต่ละเรื่องจะต้องมีสาระที่ผู้ฟังเชื่อถือได้ นำไปใช้อ้างอิงได้ ผู้แสดงจึงต้องอ้างที่มาของข้อมูลต่าง ๆ พอสมควร

โปรดดูตัวอย่าง

- ☐ *ความหมายเรื่องโลก 3*
- ☐ *ฐานะของพุทธศาสนาในนานาประเทศ*
- ☐ *อเมริกาในสายตาของนักศาสนา*

ปาฐกถาเรื่องนี้ แสดง ณ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดขึ้นที่วัดนรนาถสุนทริการามเทเวศร์ 16 กรกฎาคม 2510

การดูงานศาสนารอบโลก

ท่านผู้ฟังที่เคารพ

เมื่อเดือนเมษายน-พฤษภาคม ศกนี้ ผมได้มีโอกาสเดินทางรอบโลก เพื่อดูงานทางศาสนา พอกลับมาถึงก็ได้รับคำเชิญจากพุทธสมาคมฯ ให้มาแสดงปาฐกถาที่นี่ ความจริง การเดินทางรอบโลกของผมนั้นก็คงไม่ทำให้ทางสมาคมรู้สึกแปลกประหลาดอะไรนัก เพราะการเดินทางรอบโลกสมัยนี้ก็เป็นเรื่องง่ายดาย ใครมีเงินก็ไปได้ และมีท่านผู้อื่นไปกันมาแล้วไม่รู้เท่าไร ๆ และท่านเหล่านั้นก็คงจะเห็นโลกถนัดชัดเจนกว่าผมเป็นไหน ๆ แต่ทางสมาคมคงจะเห็นว่า วัตถุประสงค์ในการเดินทางของผมค่อนข้างจะแปลกกว่าคนอื่น คือไปดูงานทางศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีใครตั้งใจไปดูกัน การพูดในเรื่องที่ไปทำมาผู้เดียวอย่างนี้ ความจริงผมไม่อยากจะพูดจึงตั้งใจจะนิ่งมากกว่า มีอะไรที่น่าคิดน่าทำก็เอาออกมาทำกันเลยทีเดียว เพราะงานทางศาสนานั้นเราถือหลักว่าทำแล้วจึงพูด ดีกว่าพูดแล้วจึงทำ หรือนัยหนึ่งคือ "ทำก่อนพูดดีกว่า" อีกอย่างหนึ่ง การพูดในเรื่องที่ไปรู้ไปเห็นมาคนเดียวนั้น มีทั้งคุณทั้งโทษ คือถ้าเป็นผู้ฟังเป็นบัณฑิตก็ชอบใจคนพูด ถ้าผู้ฟังมิใช่บัณฑิตก็เห็นว่าผู้พูดโอ้อวด พาลจะเหม็นขี้ฟันคนพูดเอาทีเดียว ด้วยเหตุนี้แหละพระพุทธเจ้าได้ทรงพบเห็นเปรตที่โพธิมณฑลแล้วก็ไม่ตรัสเล่าให้ผู้ใดฟัง จนกระทั่งพระโมคคัลลานะพูดเรื่องที่ท่านเห็นเปรตขึ้นก่อนจึงตรัสเล่า ด้วยเหตุที่นึกอย่างนี้ผมจึงคิดว่าจะนิ่งไว้ แต่พอคุณพันธ์ นัยวิทิต อุปนายกพุทธสมาคมฯ ไปพูดจาแทะโลมเข้าก็เลยใจอ่อน

อนึ่ง ในการพูดครั้งนี้ เดิมทีพุทธสมาคมฯ กำหนดชื่อเรื่องให้ว่า "พระพุทธศาสนาในต่างแดน" ผมเห็นว่าชื่อนั้นก็เพราะดี แต่เกรงว่าตนจะพูดได้ดีไม่สมชื่อ เพราะถ้าจะให้สมชื่อ ผมจะต้องยกเอาหลักฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั่วโลกมาแสดง ซึ่งในขณะนี้ผมยังไม่พร้อมที่จะทำเช่นนั้น ผู้ที่จะพูดเรื่องนั้นได้ดีน่าจะเป็น องค์นายกพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกมากกว่า เพราะองค์การดังกล่าวเป็นองค์การระดับโลก เมื่อนึกถึงเหตุผลเช่นนี้ ผมจึงขอลดชื่อลงไม่ให้เขื่องมากเกินไปคือใช้ชื่อว่า **"การดูงานศาสนารอบโลก"** ตามชื่อนี้ผมพูดได้สะดวกขึ้นหน่อย เพราะพูดเท่าที่ผมได้รู้ได้เห็น และคิดอยากจะพูด อะไรที่ไม่อยากพูดก็ข้ามไปเสีย แต่ก็

จะพยายามรักษาเจตนาเดิมของพุทธสมาคมไว้ คือเน้นหนักเฉพาะเรื่องพุทธศาสนา

สำหรับการแสดงปาฐกถาเรื่องนี้ ผมขอจัดลำดับเรื่องที่จะแสดงเพื่อสะดวกในการพูด และการฟังดังต่อไปนี้–

1. เรื่องการเดินทางโดยสังเขป

2. ข้อคิดในทางธรรมะ

3. พระพุทธศาสนาในภาคพื้นต่าง ๆ ของโลก

และ 4 *ข้อสรุป*

และขอได้โปรดทราบว่า ผมจำเป็นจะต้องพูดเรื่องโลกทั้งโลก ให้จบลงภายในเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง อันเป็นเวลาที่พอดีสำหรับการแสดงปาฐกถาทั่วไป เมื่อเป็นเช่นนี้เรื่องต่าง ๆ จะต้องย่นย่อเข้าไปมาก

เรื่องการเดินทางโดยสังเขป

ตามธรรมเนียมของการพูดเรื่องเกี่ยวกับการดูงานในต่างแดน ผู้พูดจะต้องรายงานให้ผู้ฟังทราบไว้ก่อนว่าตนได้เดินทางไปยังที่ใดบ้าง เพื่อเป็นหลักฐานอ้างอิงเรื่องที่พูด มิให้เป็นการพูดพล่อย ๆ หรือพูดอย่างเลื่อนลอย

ที่ว่าผมเดินทางรอบโลกนั้น โปรดเข้าใจว่าหมายถึงการเดินทะแยงไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลกด้วย ไม่ใช่เดินรอบเหมือนอย่างเดินเวียนเทียนรอบโบสถ์ แล้วก็เอาเรื่องรอบผนังกำแพงมาเล่าสู่กันฟัง ไม่ใช่อย่างนั้นคือผมได้เริ่มเดินทางไปศึกษาหาความรู้เรื่องงานของศาสนาในประเทศต่าง ๆ ตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมา ครั้งละครึ่งเดือนบ้าง เต็มเดือนบ้าง มากน้อยกว่านั้นบ้าง เมื่อเสร็จเรื่องทางเอเชียและยุโรปแล้ว ครั้งหลังสุดจึงเดินทางไปยังสหรัฐอเมริกาแบบเดินทางรอบโลก คือขาไปผ่านทางฮ่องกง ไต้หวัน ญี่ปุ่น แล้วก็เข้าสู่สหรัฐอเมริกาทางรัฐฮาไว ไปเมืองซานฟรานซิสโก พุ่งขึ้นไปสุดแดนคือเมืองซีแอตเติล แล้ววกมาทางชิคาโก แมดดิสัน เคนตักกี้ นิวยอร์ค หักขึ้นไปกรุงวอชิงตัน (ดี.ซี.) แล้วมาทาง บอสตัน ต่อจากนั้นจึงบินเข้ามาทางยุโรป บรรจบกับที่เคยเดินทางไปดูมาแล้ว ได้หาดูที่ยังไม่เคยไปเพิ่มอีกบ้าง ไปดูเพิ่มเติมที่ยังไม่แน่ใจอีกบ้าง แล้วกลับประเทศไทย ครั้งนี้ถือว่าได้เดินทางรอบโลกจริง ๆ แต่เมื่อรวมการเดินทางครั้งก่อน ๆ ด้วยก็เป็นการ

เดินทางสักสิบกว่าครั้ง เป็นเวลาที่อยู่ในต่างประเทศรวมกันราว 6 เดือน ซึ่งก็นับว่าเป็นเวลาที่น้อยมากสำหรับการดูโลกทั้งโลก เพราะแม้แต่ประเทศไทยประเทศเดียว ผมดูมาตั้งห้าสิบปีแล้วยังเห็นไม่ทั่วเลย

ข้อคิดในทางธรรมะ

ไหน ๆ จะเดินทางรอบโลกกันแล้ว ผมคิดว่าเรามาคุยธรรมะกันสักหน่อยก่อนเห็นจะดี เพื่อจะได้ไม่เมาโลก และเป็นการรายงานความนึกคิดของผมในขณะล่องลอยไปรอบโลกนั้นด้วย คือผมมาคิดถึงว่า ในบทสวดสรรเสริญพระคุณพระพุทธเจ้านั้น มีอยู่บทหนึ่งว่า *โลกวิทู* ซึ่งแปลว่า ผู้รู้แจ้งโลก หมายความว่า พระศาสดาของเราทรงรู้จักโลกอย่างแจ่มแจ้ง ทำให้คิดต่อไปว่า มีเรื่องอะไรบ้างที่เป็นการยืนยันพระพุทธคุณบทนี้ เมื่อได้ศึกษาทบทวนดูแล้วก็ได้พบว่า พระองค์ได้ตรัสถึงเรื่องโลกไว้หลายแห่ง อย่างเช่นตรัสถึงประเภทโลกไว้สามอย่าง คือ

โลก 3 ประเภท

1. *โอกาสโลก* หมายถึงโลกพื้นพิภพที่เราอยู่อาศัยนี้
2. *สังขารโลก* หมายถึงสังขารร่างกายของมนุษย์และสัตว์
3. *สัตวโลก* หมายถึงภูมิชั้นของสัตว์ที่เกิดมาในโลก

เมื่อตรัสจำแนกประเภทโลกออกเป็นสามอย่างแล้วยังทรงแยกโลกประเภทที่ 3 คือสัตวโลกให้ชัดเจนเข้าไปอีกว่ามีอยู่ 3 ชั้นด้วยกัน คือ

1. *มนุสสโลก* โลกมนุษย์
2. *เทวโลก* โลกเทพ (พวกที่กายละเอียดกว่ามนุษย์)
3. *พรหมโลก* โลกพรหม (พวกที่กายละเอียดกว่าเทพ)

(จากวิสุทธิมรรค ภาค 1 ฉอนุสสตินิเทส)

นักเรียนนักธรรมชั้นโทเมื่อเรียนเรื่องโลก 3 ในหนังสือธรรมวิภาค มักจะรู้สึกฉงนว่า เหตุใดเรื่องโลก 3 จึงมีอยู่สองหมวด ก็ถ้าเรื่องมีสองหมวด ๆ ละ 3 ทำไมไม่นับโลกว่ามี 6 ประเภทเสียเลย ไม่ต้องไปบอกว่าโลก 3 อย่างแรก โลก 3 อย่างหลัง ให้มันวุ่นวายไปเปล่า ๆ จึงขอแนะนำไว้เสียที่นี้ว่า หลักการใหญ่นั้นโลกคงมีเพียงสามอย่าง แต่โลกประเภทที่ 3 นั้นยังจำแนกให้ละเอียดเข้าไปได้อีก 3 อย่าง ถ้าจะให้เข้าใจง่ายต้องโยงเส้นให้ดูดังนี้–

โลก 3 ประเภท

- *1. โอกาสโลก*
- *2. สังขารโลก*
- *3. สัตวโลก*
  - *แบ่งเป็น 3 ชั้นคือ*
    - *1. พรหมโลก*
    - *2. เทวโลก*
    - *3. มนุสสโลก*

นี้คือการจำแนกโลกของพระพุทธเจ้า ถ้าดูตามนี้แล้วทุกคนย่อมจะยอมรับทีเดียวว่า พระพุทธเจ้าท่านมีความรู้เรื่องโลกสมกับเป็น*โลกวิทู* จริง ๆ เพราะเรื่องโลกเหล่านี้คนทั่วไปไม่มีความรู้เท่าไร แม้แต่เพียงโอกาสโลกอย่างเดียวก็แย่แล้ว นอกจากไม่รู้ทั่วแล้วยังพากันหลงลืมโลกสำคัญที่ตัวครอบครองอยู่ตั้งโลกหนึ่ง คือสังขารโลกตัวเองเป็นจ้าวโลกอยู่แท้ ๆ ก็ยังไม่รู้ว่าตัวเป็นจ้าวโลก

การตรัสถึงโลกอีกอย่างหนึ่งของพระพุทธองค์ ที่มักจะมีผู้ตั้งปัญหาสงสัย คือเรื่อง *อิธโลก* (โลกนี้) กับ *ปรโลก* (โลกอื่น) คือในพระพุทธดำรัสหลายเรื่องหลายแห่งที่ตรัสถึงคำสองคำนี้ แสดงว่ามีโลกนี้และโลกอื่น เพราะพระเทศน์ในงานศพหรืองานทำบุญอุทิศผู้ตาย ท่านก็มักจะใช้คำว่า ผู้ตายนั้นได้ล่วงลับไปสู่ปรโลกแล้ว ตอนให้พรก็มักจะมีคำว่า ขอให้กุศลผลบุญที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญจงบังเกิดผลแกผู้ตายในปรโลกด้วย เรื่องนี้มักจะมีผู้สงสัยว่า ปรโลกนั้นมีจริงหรือไม่ ที่เพียงแต่นึกสงสัยหรือลังเลใจก็มี ถึงกับเที่ยวไต่ถามกันก็มี

สำหรับผมเองรู้สึกว่าไม่สงสัยในเรื่องนี้ คือเชื่อว่ามีจริงตามที่พระท่านสอน หรือตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เพราะคำบาลีสองคำนั้นก็ไม่ได้มีความหมายวิจิตรพิสดารอะไร นอกจากแปลว่าโลกนี้–โลกอื่นเท่านั้นเมื่อมันมีนี้ มันก็ต้องมีอื่นเป็นธรรมดา ลองคิดดูสิครับ ยกตัวอย่างเช่น–

โอกาสโลก คือพิภพที่เราอยู่นี้ มันก็มีโลกนี้แล้วก็มีโลกอื่น คือโลกพระจันทร์โลกพระอังคารต่อไปอีกโลก พวกนั้นก็เป็นปรโลกในสายตาของเรา เวลานี้ประเทศรัสเซียกับสหรัฐอเมริกาก็กำลังแข่งขันกันที่จะเดินทางไปสู่ปรโลก แล้วทำไมจะคิดว่าปรโลกไม่มีใจ ผมเองนั้นแม้แต่ไทยกับอเมริกาก็อาจถือว่าเป็นคนละโลกได้เพราะภาษาพูดและเวลาวันคืนก็ต่างกัน ขณะที่เรากำลังพูดกำลังฟังกันอยู่นี้พวกโลกอเมริกาเขากำลังนอนหลับสนิท เพราะเป็นเวลาราวตีหนึ่งตีสองของเขา หมายความว่า ประเทศไทยนี้เป็นอิธโลกของชาวอเมริกัน และประเทศไทยเรากลับเป็นปรโลกของเขาโดยนัยนี้การไปสู่ปรโลกนั้นไปกันทั้งดิบ ๆ อย่างนี้ก็ได้ไม่ใช่จะไปได้แต่คนตาย ถ้าท่านมีเวลาเชิญไปดูที่ท่าอากาศยานดอนเมืองก็ได้ ที่นั่นมีคนไปสู่ปรโลกกันวันละมาก ๆ และถ้าท่านไปส่งใครที่นั่น อาจอวยพรว่า "ขอให้ท่านไปสู่ปรโลกโดยสวัสดี" ก็ได้ ถ้าแน่ใจว่าผู้ที่จะไปนั้นมาฟังปาฐกถาอยู่ที่นี่ด้วยกัน

พวกสังขารโลกยิ่งเห็นได้ง่ายมาก คือสังขารร่างกายของคนแต่ละคนและของสัตว์แต่ละตัว ท่านว่าเป็นโลก ๆ หนึ่งเหมือนกัน นี่โลกผม นั่นโลกคุณแดง โน่นโลกคุณดำ โน้นโลกคุณขาว คุณอ๊อด คุณแอ๊ด คุณตุ๋ย คุณติ๋ว หลวงพี่ หลวงพ่อ หลวงลุง หลวงตา ก็เป็นโลก ๆ หนึ่งทั้งนั้น การประชุมของเราวันนี้ก็เป็นการประชุมระดับโลก เพราะมีโลกมาประชุมกันมากมาย โดยนัยนี้พวกเราทุกคน ก็ล้วนแต่เป็นจ้าวโลกด้วยกันทั้งนั้น ถ้าอยากจะเห็นอย่างชัด ๆ ว่าร่างกายของคนและสัตว์เป็นโลกจะต้องดูตามแบบที่ท่านพรรณนาไว้ในคัมภีร์ วิสุทธิมรรค คือตัวพยาธิ์สามสิบสองจำพวกที่มันตั้งภูมิลำเนาอยู่ในร่างกายนี้ ท่านบอกว่าเจ้าพยาธิ์เหล่านั้นมันอยู่ในร่างกายนี้ มันวิ่งเต้นเล่นหัวอยู่ในนี้ ร่างกายนี่เป็นที่คลอดของมัน เป็นโรงพยาบาลของมัน เป็นป่าช้าของมัน ผมเคยพูดและเขียนไว้ด้วยแล้วว่าไอ้พวกนั้นเขาอาจมีการแบ่งเขตประเทศกัน และอาจมีการจัดสรรที่ดินกันอยู่ในตัวเรานี้ อาจมีการบุกรุก ฉ้อโกงกัน หรืออาจมีการรุกรานกัน อาจมีการรวมกลุ่มกัน หรืออาจมีการประชุมระหว่างชาติกัน เพื่อเจรจาตกลงไม่รุกรานกันอยู่ในท้องในไส้ของเราก็อาจเป็นได้ใครจะไปรู้ ตัวพยาธิ์บางชนิดมันก็เก่งมาก เช่นตัวจี๊ดมันสามารถเดินทางรอบสังขารโลกของเราก็ได้ ประเดี๋ยวไปโผล่ที่ขา ประเดี๋ยวไปโผล่ที่มือ ประเดี๋ยวไปโผล่ที่ศีรษะ

ผมเคยฟังหมอคุยกันว่าบางที 2–3 ปีจึงจะรอบร่างกาย นี่ก็แสดงว่ามันเก่งมาก สามารถเดินทางรอบโลกได้เป็นปี ๆ ไม่รู้ว่าไปเอาทุนมาจากไหน

ยิ่งมาคิดเรื่องสังขารโลกอย่างนี้แล้วก็ยิ่งหมดสงสัยเรื่องปรโลก มีแน่ ๆ บางทีพลโลกของหมูอาจเดินทางอพยพไปสู่สังขารโลกของคนก็ได้ และอาจถ่ายเทจากสังขารโลกของคนนี้เข้าไปอยู่ในสังขารโลกของคนนั้นก็ได้ เพราะฉะนั้นกระทรวงสาธารณสุขจึงเตือนแล้วเตือนอีกว่าอย่ากินเนื้อกินปลาดิบ ๆ สด ๆ ประเดี๋ยวพวกปรโลกจะแอบซ่อนเข้ามา มันจะมาทำให้โลกของเราปั่นป่วน

ที่พูดมานี้เป็นอารมณ์นึกคิด ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อระลึกถึงพระพุทธคุณบทว่า *โลกวิทู* นำมาเล่าสู่กันฟัง คิดถึงทางธรรมเสียบ้างแล้วป้องกันการเมาโลกได้ดี เพราะคนเราถ้าลงได้เมาโลกแล้วก็มักจะพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง

พระพุทธศาสนาในภาคพื้นต่าง ๆ ของโลก

ทีนี้ผมจะพาท่านวกเข้าสู่เป้าหมาย คือกล่าวถึงพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในภาคพื้นต่าง ๆ ของโลกทั้งที่มีและไม่มี

เพื่อสะดวกในการพิจารณา ขอให้เราแบ่งโลกออกเป็นภาค ๆ เสียก่อน เมื่อกำหนดภาคพื้นได้แล้ว จึงสำรวจดูว่าฐานะของพระพุทธศาสนาในภาคพื้นนั้น ๆ เป็นอย่างไร ในการกำหนดภาคพื้นดูงานทางศาสนานั้นผมขอเสนอให้แบ่งโลกออกเป็น 8 ภาคพื้นด้วยกัน (มีแผนที่ประกอบ) คือ.–

1. *ภาคพื้นสุวรรณภูมิ*
2. *ภาคพื้นชมพูทวีป*
3. *ภาคพื้นบูรพทิศ*
4. *ภาคพื้นอาหรับ*
5. *ภาคพื้นยุโรป*
6. *ภาคพื้นอเมริกา*
7. *ภาคพื้นออสเตรเลีย และ*
8. *ภาคพื้นพ้นวิสัย*

1. ภาคพื้นสุวรรณภูมิ หมายถึงประเทศไทยและประเทศข้างเคียง คือ ประเทศลาว ประเทศญวน ประเทศกัมพูชา ประเทศพม่า ประเทศสหพันธ์มาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินโดนีเซีย ประเทศเหล่านี้

อยู่บนแหลมทองและใกล้แหลมทอง จึงขอรวมกันเป็นภาคพื้นอันเดียว

ภาคพื้นสุวรรณภูมินี้ เป็นแหล่งที่พระธรรมทูตของพระเจ้าอโศกมหาราช นำพระพุทธศาสนามาประดิษฐานไว้ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.300 เป็นพระพุทธศาสนาสายเถรวาท เดิมมีพระพุทธศาสนาก็แผ่คลุมไปทั่วทุกส่วนตั้งแต่อินโดนีเซียขึ้นมาจรดประเทศญวน จะมีศาสนาอื่นแทรอยู่บ้างก็เป็นส่วนน้อย จำเนียรกาลต่อมา ได้มีพวกมิชชันนารี่แห่งศาสนาคริสต์และพวกมุสลิมนำศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามมาเผยแพร่มีผู้นับถือมากขึ้น จนในบางท้องที่พระพุทธศาสนาได้ร่วงโรยไป เช่นอินโดนีเซียเป็นต้น ปัจจุบันนี้พุทธศาสนิกชนได้รวมกันอยู่เป็นจุด ๆ จำนวนเท่าที่พอจะรวบรวมได้จากเอกสารและคำบอกเล่าของผู้ที่พอเชื่อถือได้ มีดังนี้-

พลเมืองไทย	*เป็นพุทธศาสนิกชนร้อยละ*	*94*
พลเมืองลาว	*"*	*90*
พลเมืองกัมพูชา	*"*	*90*
พลเมืองพม่า	*"*	*90*
พลเมืองญวน	*"*	*80*
พลเมืองสิงคโปร์	*"*	*60*
พลเมืองมาเลเซีย	*"*	*40*
พลเมืองอินโดนีเซีย	*"*	*10*

สถานภาพทางศาสนาบนภาคพื้นนี้เป็นอย่างไร ท่านผู้ฟังก็พอจะทราบอยู่ด้วยกันแล้ว ผมไม่จำเป็นที่ต้องพรรณนาให้มากความ แต่ก็ใคร่ที่จะฝากข้อคิดไว้ว่าเวลานี้พระพุทธศาสนาบนภาคพื้นนี้กำลังถูกคุกคามทั้งโดยลัทธิการเมืองที่ไม่นิยมศาสนา ทั้งโดยลัทธิศาสนาอื่น และเป็นที่น่าสังเกตว่าความพ่ายแพ้ของพุทธศาสนามักมาจากการแก่งแย่งชิงดีกันในระหว่างชนชาตินั่นเอง

จะอย่างไรก็ตาม หมดทั้งโลกนี้ก็มีภาคพื้นนี้เท่านั้นที่พระพุทธศาสนามั่นคงและรุ่งเรืองที่สุด และบนภาคพื้นนี้ก็มีประเทศไทยเท่านั้นที่ดำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้เข้มแข็งกว่าทุกประเทศ เรามีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงดำรงตำแหน่งเอกอัครศาสนูปถัมภกเรามี

รัฐบาลที่ประกาศนโยบายอย่างชัดเจนว่า จะเชิดชูพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ พุทธศาสนิกชนชาวไทยควรจะได้ภาคภูมิใจที่ตนได้อยู่ในใจกลางแห่งพุทธจักร และพยายามทุกวิถีทางที่จะดำรงเกียรติอันนี้ไว้จนสุดความสามารถ ส่วนเมืองลาว เมืองญวน เมืองเขมร เมืองพม่า นั้น แม้จะดูตามตัวเลขว่ามีพุทธศาสนิกชนมากอยู่ แต่เหตุการณ์ภายในประเทศนั้น ๆ ก็ไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ

2. **ภาคพื้นชมพูทวีป** หมายถึงประเทศอินเดีย และประเทศข้างเคียง คือ ประเทศเนปาล ประเทศปากีสถาน ประเทศลังกา รวมประเทศเหล่านี้เข้าเป็นภาคพื้นอันหนึ่ง บนภาคพื้นนี้อาจแยกออกเป็นสองส่วน คือประเทศลังกาส่วนหนึ่ง กับประเทศนอกนั้นอีกส่วนหนึ่ง แต่นี่ผมผนวกเข้าเป็นภาคพื้นเดียวกัน เพราะสายเลือดของประชาชนเกี่ยวเนื่องกัน

ลังกา เป็นประเทศเอกราช ตั้งอยู่บนเกาะซึ่งมีเนื้อที่เพียง 65,607 ตารางก.ม. มีพลเมืองประมาณ 10 ล้านคน ในจำนวนนี้ประมาณ 70–80% นับถือพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์และวัดวาอารามอยู่ทั่วไปคล้าย ๆ ประเทศไทย และขบวนการทางพุทธศาสนาเป็นขบวนการที่เข้มแข็ง แผ่คลุมไปได้ทั่วประเทศ นับว่าเป็นดินแดนที่มีพระพุทธศาสนามั่นคง รองลงไปจากประเทศไทย

อินเดีย และประเทศอื่นในภาคพื้นนี้เป็นเมืองร้างของพระพุทธศาสนา คือพระพุทธศาสนาเคยครอบครองมาแล้ว และได้เลิกร้างไปนานเกือบ 2 พันปีแล้ว เวลานี้ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดูและศาสนาอิสลาม และเขานิยมนับถือศาสนาของเขาอยู่อย่างดูดดื่ม มีข่าวบางกระแสว่า เวลานี้มีชาวอินเดียนับถือศาสนาพุทธอยู่มากกว่าสิบล้านคน แต่ไม่ปรากฏตัวอย่างเป็นทางการ กระแสข่าวดังกล่าวเป็นข่าวที่ชาวพุทธนอกประเทศพูดกัน ทางราชการของอินเดียไม่ได้รับรอง ขณะนี้จึงถือได้ว่าเป็นเพียงข่าวลือ

หน่วยงานทางพุทธศาสนาที่เป็นของอินเดียแท้ ๆ ยังนึกไม่ออกว่ามีอยู่ที่ไหน ที่มีก็เป็นหน่วยงานจากต่างประเทศ เช่นวัดไทยพุทธคยา สมาคมมหาโพธิ์ วัดธิเบตและวัดพม่า เป็นต้น กำลังของหน่วยงานเหล่านี้ก็น้อยมาก ไม่พอที่จะปลุกอินเดียให้ตื่นขึ้นรับพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ไทยที่ไปอยู่

ณ วัดพุทธคยานั้น กรมการศาสนาเคยถวายโครงการขอให้ท่านปฏิบัติงานพระธรรมทูต คือออกเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วย แต่แม้ท่านจะได้พยายามอย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นการยากที่จะเรียกร้องความสนใจจากชาวอินเดีย

เรื่องการนำพระพุทธศาสนากลับเข้าสู่อินเดียนี้ ผมเองจะว่าไม่ถือลางก็เหมือนถือ คือผมถือว่าอะไรก็ตามที่ลงได้ร้างแล้วที่จะฟื้นคืนนั้นยากสู้สร้างขึ้นใหม่เสียยังง่ายกว่า เพราะการร้างก็คือการตายอย่างหนึ่งของสังขารนั่นเอง อย่างเช่นความตายของบ้าน เราเรียกว่าบ้านร้าง ความตายของเมืองเราเรียกว่าเมืองร้าง ความตายของวัด เราก็เรียกว่าวัดร้าง ความเป็นผัวเมียกันตายลง เราก็เรียกว่าหย่าร้าง ที่ว่าร้าง ๆ ก็คือตายนั่นเอง ทีนี้ของที่มันตายสนิทแล้วนั้นจะทำให้มันฟื้นได้อย่างไร เหมือนต้นไม้ที่มันตายสนิทแล้วถึงจะรดน้ำใส่ปุ๋ยก็คงงอกได้ยาก หรือไม่ได้เลยทีเดียว แผ่นดินชมพูทวีปนี้ก็เหมือนกันหย่าขาดจากพระพุทธศาสนามานานเต็มทีแล้ว ที่จะให้กลับดีกันอีกนั้นดูขัดสนจริง ๆ ทุกวันนี้ใครก็ตามที่พูดความดีของพระ-พุทธศาสนาให้ชาวอินเดียฟังชาวอินเดียก็ฟัง ไม่คัดค้านโต้แย้งเลยสักคำเดียว แต่ก็ฟังเหมือนคนที่ฟังความดีของคู่ครองเก่าที่หย่าร้างกันไปนานแล้วเท่านั้นที่จะให้คืนดีกันอีกนั้นไม่ได้ อาบังเป็นเสียใจมาก ๆ ทำไม่ลงจริง ๆ

สรุปแล้วภาคพื้นนี้มีพระพุทธศาสนาเหลืออยู่ที่ลังกานอกนั้นก็มีบ้างแต่เพลากำลังเต็มที จะต้องระดมกำลังช่วยเหลืออีกมากจึงจะฟื้นคืนมาได้ และผมเองเห็นว่าพระสงฆ์ลังกาเหมาะสมที่จะเป็นหลักในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในภาคพื้นนี้ คือมอบให้ลังกาเป็นแนวหน้านอกเป็นกองหนุน เพราะพระสงฆ์ลังกาได้เปรียบในเรื่องภาษาและการเข้าถึงประชาชนชาวอินเดีย

3. ภาคพื้นบูรพทิศ หมายถึงกลุ่มประเทศแถบตะวันออกของทวีปเอเชีย ได้แก่ฮ่องกง ไต้หวัน เกาหลี ญี่ปุ่น และผนวกฟิลิปปินส์เข้าไปด้วย

ภาคพื้นนี้ถ้าตัดฟิลิปปินส์ออกเสียแล้ว นอกนั้นก็มีพระพุทธศาสนาอยู่ทั้งสิ้น และเป็นพุทธศาสนาสายอาจาริยวาทเหมือนกัน แต่ความมั่นคงแตกต่างกันไป

ฮ่องกง พลเมืองเป็นพุทธศาสนิกชนกับผู้นับถือศาสนาอื่น

ประมาณครึ่งต่อครึ่ง เฉพาะพุทธศาสนิกชนมีวัดวาอารามและพระสงฆ์บริหารกิจการของวัดโดยเป็นระเบียบเรียบร้อย พระสงฆ์วัดต่าง ๆ ก็รวมกันจัดตั้งเป็นองค์การควบคุมหมู่คณะอย่างรัดกุม สำหรับฝ่ายคฤหัสถ์ก็มีสมาคมและหน่วยงานทางพุทธศาสนาดำเนินการกันอย่างคึกคัก เท่าที่ผมสังเกตดูรู้สึกว่าเขาเอาจริงเอาจังกันทีเดียว แม้ว่าทางราชการจะไม่ให้ความอุปถัมภ์อะไรก็ตาม องค์การที่น่าสรรเสริญมากอีกอย่างหนึ่ง คือ องค์การของแม่ชีซึ่งที่นั่นนับถือว่าเป็นภิกษุณี หรือพระผู้หญิง ผมได้ไปดูสำนักฝึกอบรมแม่ชีซึ่งจัดการกันดีมาก แล้วก็ไปดูหน่วยกิจกรรมที่แม่ชีไปดำเนินการเช่นสถานสงเคราะห์คนชรา โรงเรียนเด็กกำพร้า และโรงเรียนสามัญศึกษาเห็นเขาจัดการได้ดีมากทุกแห่ง เรียกว่าไม่มีใครลบหลู่ฝีมือได้ ทั้ง ๆ ที่กิจการเหล่านั้นก็เป็นกิจการขนาดใหญ่

จะอย่างไรก็ตาม ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในฮ่องกงก็ยังเป็นเรื่องที่น่าห่วงอยู่มาก เพราะฮ่องกงเป็นเพียงอาณานิคมเล็ก ๆ อยู่ติดกับประเทศจีนคอมมิวนิสต์ ไม่รู้ว่าจีนคอมมิวนิสต์จะหลั่งไหลกันเข้ามาขอข้าวกินเมื่อไร แต่ตอนที่ผมไปที่นั่นเมื่อเดือนเมษายนที่แล้วก็ยังไม่มีอะไร แต่ก็นึกสังหรณ์ใจอยู่เหมือนกัน เพราะมีพระสงฆ์รูปหนึ่งพูดแสดงความวิตกกังวลว่า ท่านอุตส่าห์หอบหิ้วพระไตรปิฎกหนีออกมาจากแผ่นดินใหญ่แต่ก็ยังเป็นห่วงว่าพวกเร็ดการ์ด (Regard) จะตามมาทำลายเสียในวันหนึ่งข้างหน้า ครั้นมาบัดนี้ก็ปรากฏว่าพวกคอมมิวนิสต์กำลังก่อความวุ่นวายอยู่ทั่วฮ่องกง และยังไม่มีทีท่าว่าจะสงบลงได้ ถ้าคอมมิวนิสต์ครอบครองฮ่องกงได้เมื่อไร ก็เป็นที่แน่นอนว่าเราจะสูญเสียพระพุทธศาสนาในอาณาบริเวณนั้นด้วย

ไต้หวัน มีสภาพไม่ผิดแผกจากสิงคโปร์เท่าไรนัก คือมีวัดพระสงฆ์ วัดชี และสมาคมพุทธศาสนา ทางฝ่ายรัฐบาลก็ไม่เอาใจใส่เหมือนกัน คงปล่อยให้เป็นไปเอง ความเข้มแข็งของพุทธบริษัทก็มีเหมือนกันกับที่ฮ่องกง แต่สำหรับไต้หวันมีข้อที่น่าเห็นใจเป็นพิเศษ คือชาวจีนไต้หวันเป็นพวกที่แตกกระจัดกระจายมาจากแผ่นดินใหญ่ พูดอีกทีก็คือเป็นคนอพยพ เมื่อเข้ามาอยู่ในเกาะไต้หวันได้แล้วก็มีงานหนักอยู่สองหน้า คือ การสร้างบ้าน

สร้างเมืองอย่างหนึ่งกับการคิดอ่านป้องกันตัวไม่ให้จีนคอมมิวนิสต์จากแผ่นดินใหญ่ตามมารุกรานอีกอย่างหนึ่ง งานทั้งสองอย่างนี้ก็เป็นงานหนักอยู่ การที่ชาวไต้หวันสนใจบำรุงพุทธศาสนาไว้ได้เท่าที่เห็นอยู่ปัจจุบันนี้ก็นับว่าดีแล้ว แต่ผมเห็นว่าพุทธบริษัทไต้หวันน่าจะได้เพิ่มความพยายามเข้าอีกอย่างหนึ่ง คือการทำความเข้าใจกับรัฐบาลของตน ซึ่งได้ทราบว่าบุคคลในวงงานของรัฐบาลล้วนแล้วแต่เป็นคริสตังทั้งสิ้นทั้งมีท่าทีเฉยเมยต่อพุทธศาสนาด้วย

เกาหลี มีพุทธศาสนิกชนเป็นส่วนน้อย มีบทบาทในทางจรรโลงพระพุทธศาสนาอยู่บ้างไม่มากนักยังไม่พอที่จะนำมารายงานต่อชุมนุมนี้

ญี่ปุ่น เป็นประเทศใหญ่ประเทศหนึ่ง มีความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจทั้งทางการเมือง แต่ก่อนก่อนมาก็เป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาสายมหายานมีวัดวาอารามอยู่มาก แต่ฐานะของพระสงฆ์ย่อหย่อนกว่าพระสงฆ์มหายานในฮ่องกงและไต้หวัน คือ ผู้ที่เรียกตัวว่าเป็นพระนั้นได้แต่งตัวเป็นคฤหัสถ์ และมีความเป็นอยู่อย่างคฤหัสถ์เกือบทุกประการ แต่ถึงอย่างนั้นก็มั่นคงมาได้นาน คือได้รับความนิยมนับถือจากชาวญี่ปุ่น เพราะตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองถอยหลังคืนไป ชาวญี่ปุ่นก็มีหัวใจทางชาตินิยมรักขนบธรรมเนียมประเพณีและมีความเชื่อมั่นในองค์ประมุขของตน ว่ากันว่าคนญี่ปุ่นทั้งชาติมีจิตใจรวมกันเหมือนคน ๆ เดียว ด้วยเหตุนี้อะไร ๆ ที่เป็นของชาติญี่ปุ่นจึงดำรงอยู่ได้

ต่อมาญี่ปุ่นเกิดแพ้สงคราม กองทัพอเมริกันได้เข้าไปยึดครองญี่ปุ่นอยู่เป็นเวลานาน อเมริกันได้เข้าแทรกแซงในกิจการบ้านเมืองทุกอย่างตามแบบอย่างของผู้ชนะจะพึงทำกับผู้แพ้ ผมอยากจะให้ข้อสังเกตไว้ตรงนี้ว่าเรื่องปล่อยให้คนต่างชาติเข้าแทรกแซงในกิจการบ้านเมืองนั้น ถ้าหากมีเหตุผลพอ เขาจะแทรกแซงอะไรก็ให้แทรกไปเถิด แต่ถ้าหากจะแทรกแซงในเรื่องการศึกษาของเยาวชนแล้วจะต้องคิดอ่านให้รอบคอบ เพราะการแทรกแซงด้านโรงเรียนนั้นเท่ากับเป็นการพลิกอัธยาศัยของชาติทีเดียว คือเป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชาติทั้งหมด ให้เป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เคยถือกันว่าคนไทยต้องมีความรักชาติ ศาสนา และรัก

พระมหากษัตริย์ ก็อาจเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทางตรงกันข้ามก็ได้ จุดการศึกษาของชาตินี้เป็นหัวกุญแจแห่งความเปลี่ยนแปลงใจคนในชาติ ถูกแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมจะไม่แสดงผลในวันนี้ พรุ่งนี้แต่จะแสดงออกในระยะ 15–20 ปี หลังจากถูกแทรกแซงพูดกันง่าย ๆ คือพอถึงเวลาที่พวกผู้ใหญ่รุ่นเก่าล้มตายกันไป พวกเด็กที่ถูกเปลี่ยนสมองโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่และมารับงานของชาติแทน ตอนนั้นคนทั้งชาติก็จะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ถ้าเห็นผิดเป็นชอบก็เห็นไปตาม ๆ กันหมด เรื่องนี้ต้องระวังให้มาก ถึงเมืองไทยเรานี้ก็เถอะ ถ้ากำแพง "วังจันทรเกษม"[1] ไม่หนาพอ ป่านนี้เรากับเด็กก็อาจพูดกันไม่รู้เรื่องแล้ว เพราะ "วังจันทรเกษม" คือหัวกุญแจทางจิตใจของประชาชาวไทย

ทีนี้ญี่ปุ่นนั้นรักษาหัวกุญแจของชาติไว้ไม่ได้ เมื่อตอนแพ้สงครามเวลานี้ทัศนคติของคนในชาติจึงเปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวย่อ ๆ คือเมื่อก่อนสงครามถอยหลังคืนไป ชาวญี่ปุ่นถือว่า ศาสนาและศีลธรรมวัฒนธรรมหรือปัญหาทางจิตใจมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง มาเดี๋ยวนี้ชาวญี่ปุ่นถือว่าเศรษฐกิจเท่านั้นที่มีความสำคัญ คือทิ้งจิตใจเสียมาสนใจแต่ในทางวัตถุ พอมาถึงยุคนี้ศาสนาก็เลยหมดความสำคัญลงไปด้วย นอกจากเห็นว่าศาสนาไม่สำคัญแล้ว ยังเห็นว่าการหมกมุ่นในเรื่องศาสนาก็ไม่สู้จะดี ทางการจึงได้ห้ามสอนศาสนาในโรงเรียนให้สอนแต่ศีลธรรม จรรยา โดยไม่ต้องเอ่ยว่ามาจากศาสนาใดศาสนาหนึ่ง และศีลธรรมจรรยานั้นก็ให้ครูคิดขึ้นเอง

ด้วยเหตุนี้ ฐานะของพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นจึงอยู่ในลักษณะแตกกระจัดกระจายเหมือนคนแพแตก ไม่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน น่าเสียดายจริง ๆ

4. ภาคพื้นอาหรับ หมายถึงกลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่ในทะเลทรายทั้งหมด เริ่มแต่ประเทศอิหร่าน (เปอร์เซีย) ลงไป จนสุดแหลมอาระเบีย มีประเทศสำคัญ ๆ คือ ซาอุดิอาระเบีย อียิปต์ จอร์แดน อีรัค อิสราเอล เลบานอน ฯลฯ บนภาคพื้นนี้เป็นที่เกิดของพระศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ 2 ท่าน คือ พระเยซูแห่งศาสนาคริสต์ เกิดที่ประเทศจอร์แดน กับท่านนบีมูฮัมมัดแห่งศาสนาอิสลาม

1 หมายถึงกระทรวงศึกษาธิการ

เกิดที่ประเทศซาอุดิอาระเบีย พระเยซูเป็นคนเชื้อชาติยิว พระมูฮัมมัดเป็นคนเชื้อชาติอาหรับ เพราะฉะนั้น พวกอาหรับทั้งหมดจึงนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาของท่านบีมูฮัมมัด และถือกันอย่างเคร่งครัด จนกระทั่งบางประเทศเอาคัมภีร์อัลกุระอานเป็นธรรมนูญปกครองประเทศ ฝ่ายพวกยิวก็ถือศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นศาสนาของพระเยซูและถือกันอย่างเอาจริงเอาจังเหมือนกัน

ความแตกต่างกันทางสายเลือด ความกระทบกระทั่งกันในอดีตของประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง และความขัดแย้งกันในทางศาสนา สามอย่างนี้เป็นเหตุให้ชาวอาหรับกับยิวทะเลาะวิวาทกันไม่มีเวลาสิ้นสุด

เนื่องจากประเทศเหล่านี้ปิดประตูค้าในเรื่องศาสนา จึงไม่มีศาสนาอื่นเข้าไปทำการเผยแพร่ได้ ในบางประเทศถึงกำหนดพรมแดนศาสนาไว้ในรัฐธรรมนูญเลยทีเดียว เช่นประเทศเลบานอน ประเทศนี้มีชาวมุสลิมกับคริสตังครึ่งต่อครึ่ง ธรรมนูญกำหนดไว้ว่า ถ้าประธานาธิบดีเป็นมุสลิม นายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นคริสต์แต่ถ้าประธานาธิบดีเป็นคริสต์ นายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นมุสลิม

ยิ่งไปทางประเทศซาอุดิอาระเบีย การนับถือศาสนาของชาวมุสลิมก็เคร่งครัดมาก ถ้าจะเปรียบกับทางพุทธก็เห็นจะเหมือนกับธิเบตสมัยก่อน (ก่อนจีนคอมมิวนิสต์เข้ายึดครอง) คือเอาศาสนาปกครองประเทศอยู่ในบ้านก็เหมือนอยู่ในวัด คนทำผิดก็ลงโทษกันตามที่ว่าไว้ในคัมภีร์ เด็ดขาดดีนัก

สำหรับพระพุทธศาสนาในภาคพื้นนี้อธิบายได้สั้นที่สุด ไม่มีเลย

5. ภาคพื้นยุโรป หมายถึงกลุ่มประเทศในทวีปยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่ง อิตาลี เยอรมัน เดนมาร์ก สวีเดน นอร์เวย์ฯลฯ ภาคพื้นยุโรปนี้โดยเนื้อแท้แล้วก็เป็นถิ่นของศาสนาคริสต์ คือประชาชนทั่วไปนับถือศาสนาคริสต์ ทั้งนิกายคาทอลิก ทั้งนิกายโปรเตสแตนท์ มีวัดวาอารามและนักบวชของศาสนาคริสต์กระจายกันอยู่ทั่วไป และสร้างกันไว้อย่างมั่นคงถาวร

แต่ก็เป็นดังที่ผมได้เคยกล่าวมาแล้วว่า ชาวยุโรปมีหัวเป็นนักปรัชญาอยู่โดยกำเนิด ชอบศึกษาค้นคว้าหาความจริงไม่สิ้นสุด เพราะฉะนั้นชาวยุโรปแม้ว่าจะรับถ่ายทอดศาสนาคริสต์กันมาแต่บรรพบุรุษ แต่ก็ยังสนใจ

ศึกษาค้นคว้าในเรื่องศาสนาอื่นกันอยู่ ข้อนี้ดูเหมือนจะเป็นนิสัยประจำชาติของเขา ด้วยนิสัยอันนี้แหละทำให้ชาวยุโรปเป็นจำนวนมากได้รู้จักพระพุทธศาสนา ซึ่งเริ่มจากการอ่านหนังสือ เมื่อได้รู้จักแล้วบางคนก็เลื่อมใสดื่มด่ำจนถือว่าเป็นศาสนาของตน ทั้ง ๆ ที่สำมะโนครัวยังเป็นคริสต์อยู่ พูดอีกทีคือชาวยุโรปนับถือพระพุทธศาสนาด้วยปัญญาก่อนศรัทธา เขารู้จักพระธรรมก่อนพระพุทธและพระสงฆ์–ความเชื่อของชาวยุโรปจึงอยู่ลึกซึ้งมาก

หน่วยงานทางพุทธศาสนา ในยุโรปปัจจุบันนี้มีกิจกรรมก้าวหน้าน่าสนใจ คือวัดพุทธศาสนาและสมาคมของผู้นับถือพุทธศาสนา ไทยเราก็ได้ไปมีบทบาทในการประกาศพระศาสนาในยุโรปด้วยเหมือนกัน ซึ่งข้าพเจ้าได้เป็นผู้ทำโครงการและวางแผนตลอดจนควบคุมงาน ซึ่งรัฐบาลได้จัดส่งพระธรรมทูตไปประกาศศาสนาในยุโรป โดยตั้งสำนักงานขึ้นที่กรุงลอนดอน เมื่อ พ.ศ.2507 และเมื่อ พ.ศ.2509 พุทธศาสนิกชนชาวไทยด้วยความอุปถัมภ์ของรัฐบาล และภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ ก็ได้จัดตั้งวัดขึ้น ณ กรุงลอนดอน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้เสด็จไปทรงเปิดวัด พร้อมด้วยพระเจ้าลูกยาเธอพระเจ้าลูกเธอ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2509 พระราชทานนามว่า **“วัดพุทธประทีป”** ขณะนี้วัดพุทธประทีปอยู่ในฐานะเสมือนว่าเป็นศูนย์กลางประกาศพระศาสนาในยุโรป เพราะทุก ๆ องค์การและสมาคมให้ความนิยมนับถือพอสมควร นอกจากวัดไทยแล้วก็ยังมีวัดลังกาในลอนดอน และเบอร์ลินแห่งละวัด แต่ไม่สู้มีบทบาท ในทางประกาศพระศาสนาเท่าไรนัก

สำหรับชาวพุทธในภาคพื้นนี้ยังไม่ทราบจำนวนแน่นอน เพราะมีชาวพุทธเป็นจำนวนมากที่ยังแสดงตัวว่าเป็นคริสต์อยู่ ตามเหตุผลที่ได้พูดมาแล้ว และกรมการศาสนา ก็ได้มอบนโยบายไปกับพระธรรมทูตว่าในระยะแรกนี้ยังไม่ควรเร่งเร้าให้ผู้นับถือเปลี่ยนศาสนาของตน ให้มุ่งในการปฏิบัติธรรมก่อน ทั้งนี้เพื่อมิให้สถาบันครอบครัวของผู้เลื่อมใสได้รับความกระทบกระเทือนเพราะเหตุที่คนในครอบครัวนับถือศาสนาแตกต่างกัน

6. **ภาคพื้นอเมริกา** หมายถึงทวีปอเมริกาซึ่งเป็นดินแดนที่กว้างใหญ่ไพศาล แบ่งเป็นหลายรัฐแต่มีรัฐบาลกลางเดียวกัน เรียกว่าสหรัฐอเมริกา

มีเมืองวอชิงตัน ดี.ซี.เป็นนครหลวง ในการพิจารณาสำหรับภาคพื้นนี้ขอรวมไปถึงแคนาดาด้วย ผมคิดว่าท่านผู้ฟังคงจะสนใจในเรื่องราวของภาคพื้นนี้มากเป็นพิเศษจึงจะเล่าอย่างขยายความสู่กันฟัง

การที่จะเข้าใจเรื่องทางศาสนา ในสหรัฐอเมริกาจะต้องรู้ว่าความเป็นมาของสังคมชาวอเมริกัน ตามสมควรจะได้ไม่ติไม่ชมเขาง่าย ๆ คือ ดินแดนที่เป็นสหรัฐอเมริกาทุกวันนี้ ตั้งแต่ก่อนมาเป็นที่อยู่ของพวกอินเดียนแดง ซึ่งมีจำนวนไม่สู้มากนัก เมื่อคิดเฉลี่ยลงบนพื้นที่อันกว้างใหญ่ ครั้นมาเมื่อ พ.ศ.2035 (ค.ศ.1492) คือเมื่อ 475 ปีมานี้เอง ได้มีชาวยุโรปคนหนึ่งชื่อโคลัมบัส แล่นเรือไปพบแผ่นดินนี้เข้า เมื่อชาวยุโรปได้ทราบข่าวว่าโคลัมบัสได้พบแผ่นดินใหม่ ก็พากันเฮโลอพยพเข้าไป ใจคอจริง ๆ ก็คงคิดจะไปแสวงโชค คือ อยากรวย แต่คนเหล่านั้นเป็นผู้เคร่งในศาสนาคริสต์อยู่แล้ว และมีการถือเขาถือเราในเรื่องนิกายศาสนาอยู่ด้วย จึงได้ทิ้งข้อสังเกตไว้ให้นักประวัติศาสตร์ข้อหนึ่งว่า ชาวฝรั่งเศสที่จะไปอยู่อเมริกาได้มีพวกเดียวกันเท่านั้น คือพวกที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก (หนังสือเรื่องสหรัฐอเมริกายูซิส หน้า 22)

กาลต่อมา ชะรอยว่าพวกที่อพยพเข้าไปสู่อเมริกาจะพากันหมกมุ่นแต่ในเรื่องการแสวงหาโชค หรือมุ่งแต่ในทางเศรษฐกิจ จนทำท่าจะหันหลังให้ศาสนาทางรัฐเมสสาชูเซส ได้มีบุคคลชั้นหัวหน้าของกลุ่มต่าง ๆ ประชุมกัน 41 คน แล้วได้ทำความตกลงกันเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ เรียกว่า "ข้อตกลงเมย์ฟลาวเวอร์" **(Mayflower)** มีความสำคัญว่า *"เราเดินทางมาเพื่อจะตั้งเมืองขึ้น.....ที่เรากระทำดังนี้ก็ด้วยหวังจะเพิ่มพูนความเคารพต่อพระผู้เป็นเจ้า..."* นักประวัติศาสตร์ได้ตั้งข้อสังเกตว่าข้อตกลงเมย์ฟลาวเวอร์นี้แสดงว่า คนพวกนั้นมีความเชื่อในเรื่องศาสนาอย่างลึกซึ้ง สำหรับผมเองขอให้ข้อสันนิษฐานเพิ่มเติมว่า การที่บุคคลชั้นหัวหน้า 41 คน มาทำข้อตกลงนี้ขึ้นไว้ คงจะเนื่องจากพวกที่อพยพไปอเมริกานั้นเอาแต่จะหาความร่ำรวย ยื้อแย่งแผ่นดินกัน ฆ่าฟันกัน เหมือนว่าได้หันหลังให้แก่ศีลธรรมทางศาสนา ทำท่าว่าจะถอยกลับไปสู่ความเป็นคนป่าเถื่อนกันมากเข้า เพราะเหตุเศรษฐกิจขึ้นสมอง สิ่งนี้คงกระตุ้นให้เกิดข้อตกลงเมย์ฟลาวเวอร์ขึ้น เป็นการสะกัดกั้นความเสื่อมให้แก่สังคม เท่ากับบอกว่าใครจะหาความร่ำรวยอย่างไร ๆ ก็อย่าลืม

ศีลธรรมทางศาสนานะอย่างนี้นั่นเอง

หลังจากมีข้อตกลงเมย์ฟลาวเวอร์แล้ว ก็ยังไม่สามารถยับยั้งความอยากรวยของชาวอเมริกากันได้ การรบราฆ่าฟันแย่งถิ่นที่อยู่กันก็เรื้อรังมาอีกนาน จนกลายมาเป็นหนังให้เราดู ไม่รู้กี่สิบกี่ร้อยเรื่องมาแล้ว ตามทางสันนิษฐาน คงจะเป็นที่ว่าคนที่กรูกันเข้าไปแสวงโชคในสหรัฐอเมริกา มีหลายพรรคหลายพวก และหลายศาสนาเมื่อมีหลายพวกก็ย่อมมีการขัดแย้งกัน ข้อขัดแย้งนั้นนอกจากเรื่องโชคลาภแล้ว ก็ยังมีมาจากอีกทางหนึ่ง คือทางศาสนา ดังนั้นเมื่อคนเผ่าต่าง ๆ มารวมกันจัดรัฐบาลกลางขึ้น หรือรวมกันเป็นสหรัฐ จึงได้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2330 (ค.ศ. 1787) โดยรัฐธรรมนูญนั้นได้มีบทบัญญัติว่า ด้วยสิทธิของปวงชน (**Bill of Rights**) ไว้ด้วย ดังปรากฏในมาตราแรกของรัฐธรรมนูญฉบับแรกนั้นว่า

> *"รัฐสภา จะไม่ตั้งศาสนาใดศาสนาหนึ่งขึ้นเป็นศาสนาของชาติ หมายความว่า ห้ามมิให้เอาอำนาจรัฐบาลและเงินที่เก็บได้จากภาษีมาอุ้มชูศาสนาใดโดยเฉพาะ รัฐบาลจะต้องไม่ห้ามผู้ใดมิให้กระทำตามคำสั่งสอนของศาสนาที่เขาผู้นั้นนับถือ..."*
>
> (หนังสือเรื่องสหรัฐอเมริกา –ยูซิส หน้า 64)

เท่าที่เล่ามานี้ท่านผู้ฟังจะเห็นได้แล้วว่า จิตใจของชาวอเมริกันนั้นมุ่งมั่นอยู่ในทางเศรษฐกิจ มาแต่เริ่มแรก คือพากันไปแสวงโชค แต่ได้ติดเอาศาสนาเข้าไปด้วย เพราะชาวยุโรปนั้นเจริญในทางศาสนามานานแล้ว แต่เรื่องของนักแสวงโชคนับถือศาสนานั้นก็ต้องถือว่าเรื่องโชคลาภสำคัญกว่าที่นับถือศาสนาก็ถือเพื่อส่งเสริมการแสวงโชคของตนเป็นสำคัญ แต่นักแสวงโชคหรือนักเศรษฐกิจนั้น ถ้าทิ้งศาสนาเสียแล้วก็ไม่พ้นเดือดร้อนเพราะจะต้องแย่งชิงผลประโยชน์กัน แข่งขันกัน แล้วก็ฆ่ากัน เมื่อเดือดร้อนเข้ามาก ๆ ก็นึกถึงศาสนาเสียทีหนึ่ง แล้วก็หันหน้าเข้าทำข้อตกลงกัน ตกลงไว้แล้วก็ละเมิดใหม่ แล้วก็เดือดร้อนกันอีก

ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาดังยกมานั้น ท่านจะเห็นได้ว่า เขาได้ตัดเรื่องของศาสนาออกจากกิจการของรัฐ คือรัฐบาลไม่เกี่ยวข้องด้วย การณ์จึงกลายเป็นว่า อเมริกามุ่งมั่นแต่ในทางวัตถุ ละทิ้งทางด้านจิตใจโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้แหละ ผมจึงเคยพูดมาในที่อื่นว่า คน

ในทวีปอเมริกานั้นสนใจในทางเศรษฐกิจเอาแต่นั่งดีดลูกคิดคำนวณต้นทุนและกำไร

คือผมเปรียบเทียบโดยสมมติว่า ถ้าโลกนี้เป็นบ้านหลังเดียว เป็นครอบครัวหนึ่ง ทวีปเอเชียก็เปรียบเหมือนกับห้องพระของบ้านนั้น ในทวีปนี้ไม่ว่าเราจะหันหน้าไปทางไหน ก็จะได้ยินแต่เสียงสวดมนต์ภาวนาพึมพำด้วยเสียงอธิษฐาน ตลบด้วยกลิ่นธูปควันเทียน มองเห็นอะไรจะกลายเป็นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ไปหมด จนแม้แต่ต้นไม้พิการ สัตว์แปลก ๆ คนแปลก ๆ จอมปลวกแปลก ๆ น้ำตาเทียนแปลก ๆ ก็พยายามจะอุปโลกน์ให้เป็นของขลังจนได้ ทางทวีปยุโรปเปรียบเหมือนห้องรับแขกของบ้าน คนทวีปนั้นชอบทางคุยกัน โต้คารมกัน ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ ทำเรื่องสั้นให้เป็นเรื่องยาว เป็นเจ้าอารมณ์คิดเล็กคิดน้อย แม้แต่จะยืนเดินนั่งนอนจะพูดจะจาก็เลยกลายเป็นเรื่องเป็นราวไปหมด ส่วนทวีปอเมริกาเปรียบเหมือนห้องทำงานของบ้านโลก คนทวีปนี้สนใจแต่เรื่องเศรษฐกิจความรวยความจน ต้นทุน กำไร เห็นอะไรก็ชอบที่จะตีราคาเป็นเงินไปหมด ถ้าสมมติว่าเราพาคนสามทวีปไปดู พระพุทธรูปโบราณสักองค์หนึ่งด้วยกัน ขณะที่ทุกคนจ้องดูแทบจะไม่กระพริบตานั้น ใจของคนเหล่านั้นก็คิดไปคนละทาง ชาวเอเชียก็จะคิดว่า พระองค์นี้ขลังหรือเปล่า บูชาแล้วจะได้โชคได้ลาภจริงไหม ท่านเก่งในทางไหน มีพระเกจิอาจารย์มาปลุกเสกกี่องค์นี่ใจของพวกเอเชีย ข้างชาวยุโรปก็คิดเหมือนกันแต่คิดไปในทางปรัชญาคือคิดไปถึงจินตนาการของผู้สร้างว่ามีอารมณ์อย่างไร สืบต่อความคิดกันมาจากไหน เป็นศิลปตระกูลใด คนเราถ้าลงคิดแง่นี้ ยิ่งคิดไปก็ยิ่งมีข้อสงสัยมาก เพราะไปคิดในเรื่องก่อนเกิด ครั้นคิดไปคิดมาก็เลยคิดว่า อย่ากระนั้นเลยลองจัดประชุมสัมมนากันดู สักสามวันเจ็ดวันเห็นจะดีเป็นแน่ แล้วก็จัดให้มีการประชุมกัน ข้างฝ่ายชาวอเมริกันซึ่งยืนดูอยู่ด้วยกันนั่นเอง ก็จะคิดไปในทางเศรษฐกิจ เช่นคิดว่าการสร้างพระขนาดนี้จะต้องใช้ทุนสักเท่าไร การที่คนพากันมาไหว้พระ จุดธูปเทียนบูชาอย่างนี้เป็นผลดีหรือเสียแก่ทางเศรษฐกิจอย่างไร คิดไปคิดมาก็อาจคิดเลยไปถึงว่า ถ้าได้พระองค์นี้ไปถึงอเมริกาจะขายได้กำไรสักเท่าไร ถ้านำไปทั้งองค์ไม่ได้ตัดไปแต่พระเศียรหรือพระหัตถ์จะได้เท่าไร ใจของนักเศรษฐกิจล้วน ๆ ที่ไม่อิงศาสนาก็

มักจะออกทางนี้ เรื่องเหล่านี้ล้วนแล้วแต่พื้นใจของใคร เพียงแต่อากาศครึ้ม ๆ อย่างวันนี้ คนทั้งหลายก็คิดเหมือนกันเสียเมื่อไร บางคนก็คิดว่าอากาศเย็น ๆ อย่างนี้ไปนั่งฟังปาฐกถาธรรมดีกว่า บางคนก็คิดว่าตั้งวงสุราเป็นวิเศษกว่าอะไรหมด เรื่องอย่างนี้ต่างคนต่างใจ

เมื่อชาวอเมริกันมุ่งมั่นอยู่ในทางเศรษฐกิจอะไร ๆ ที่ตกไปอยู่ในอเมริกา ก็เลยพลอยถูกเศรษฐกิจกลืนเข้าไปหมด ไม่ว่าจะเป็นศาสนาหรือปรัชญาใด ๆ ก็ตาม แม้พระพุทธเชียงแสน–สุโขทัยที่ไปจากประเทศไทยเราพอท่านไปอยู่ในอเมริกาก็ถูกบรรจุเข้าทำงานทางเศรษฐกิจแทบทั้งนั้น บางองค์ไปทำหน้าที่โฆษณาสินค้าตามหน้าร้าน บางองค์ไปช่วยเขาโฆษณาความมั่งมีตามห้องรับแขก บางองค์ไปเป็นที่ทับกระดาษ เป็นที่เขี่ยบุหรี่ เป็นขวดเหล้า พวกเราไปเห็นเข้าแล้วงง อย่างเช่นที่เมืองซานฟรานซิสโก รัฐคาลิฟอร์เนีย ตรงกลางเมืองนั่นเองมีร้านขายเหล้าอยู่ร้านหนึ่ง ชื่อพุทธะ **(Buddha Bar)** แปลว่าร้านเหล้าพระพุทธเจ้า ตรงหน้าเคาน์เตอร์ที่คนกินเหล้าในร้านก็มีรูปพระพุทธเจ้าองค์เบ้อเร่อ เห็นแล้วน่ากลุ้มแทน

การที่สหรัฐอเมริกาตัดเรื่องศาสนาออกจากกิจการของรัฐนั้น ก็เป็นเรื่องน่าคิดอยู่เหมือนกัน บางท่านจะนึกสงสัยว่า เขาทำอย่างนั้นก็ไม่เห็นเขาล่มจมอะไรบ้านเมืองของเขาก็เจริญใหญ่โตอยู่ เรื่องนี้ผมขอเรียนว่าอเมริกานั้น ย่อมจะไม่แสดงผลออกมาในทันทีทันใด เหมือนช้างตัวใหญ่ถึงจะเป็นแผลเท่าฝ่ามือก็ดูไม่สะดุดตา แต่ถ้าหนูตะเภาเป็นแผลขนาดเดียวกันนั้นเราจะดูไม่ได้เลย ในเวลานี้ผลกรรมที่อเมริกาทอดทิ้ง ศาสนาก็แสดงออกมาบ้างแล้ว นั่นคือได้เกิดมีคนพวกหนึ่งเป็นเด็กหนุ่มสาวพากันเกลียดชังความร่ำรวย เบื่อหน่ายการอวดมั่งอวดมีกัน จึงออกจากบ้านไปเป็นคนเร่ร่อนแล้วไปรวมกลุ่มกันเข้าเรียกว่าพวกบีทนิคหรือพวกฮิปปี้ คนพวกนี้เศรษฐกิจก็ไม่เอา ศาสนาก็ไม่มีได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ๆ เวลานี้มีประมาณ 3 หมื่นคน จะว่าคนบ้าก็เหมือนคนดี ครั้นจะว่าคนดีก็เหมือนคนบ้า แต่ก็คงจะอยู่ในอัตราห้าร้อยจำพวกนั่นเอง คนพวกนี้ไม่มีเพศหญิง เพศชายอยู่ปะปนกันไปหมด ไม่นำพาในการแต่งตัว บางคนเอาถุงเท้าเคียนหัว เอาโซ่เส้นใหญ่ ๆ พันคอ เอากางเกงมาห่ม เอาเสื้อมานุ่ง ขณะที่ผมไปดูนั้นเขามาชุมนุมกันอยู่ที่ชานเมืองซานฟรานซิสโก ก็ได้ไปอยู่กับเขาชั่วระยะหนึ่ง เพื่อศึกษา

ความเป็นอยู่ของคนพวกนี้ ปรากฏว่าเมื่อขบวนการของพวกนี้เข้าไปตั้งอยู่ที่ไหน ตลาดร้านค้าและบ้านเรือนทั้งหลายจะกลายสภาพเหมือนเมืองร้าง คนดี ๆ พากันหนีไปอยู่ที่อื่น สำหรับรายได้นั้น ได้ทราบว่าขอจากทางบ้านบ้าง ทำของเล็ก ๆ น้อย ๆ ขายบ้าง (แสดงสิ่งของที่ซื้อมาจากพวกฮิปปี้ด้วย) พอได้เงินซื้อกินไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น นี่แหละผลการละทิ้งศาสนากำลังแสดงออกมาบ้างแล้ว คือ คนดี ๆ ขาดความเชื่อถืออะไร ๆ ทั้งสิ้น

หันมาพูดถึงพระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกาเท่าที่ผมสังเกตได้นั้น น่าจะแยกคนอเมริกันออกเป็นสองพวกเสียก่อน คือ–

1. พวกชาวจีนและญี่ปุ่นอเมริกัน

2. พวกอเมริกันแท้

คนพวกแรกนั้นเป็นจีน และ ญี่ปุ่น โดยเชื้อชาติแต่โดยสัญชาติเป็นอเมริกัน เพราะมีภูมิลำเนาอยู่ในอเมริกามานาน แทบทั้งหมดนับถือพระพุทธศาสนาและเป็นพุทธศาสนาสายอาจาริยวาท นิกายเซ็น มีการสร้างวัดเป็นหลักฐานมั่นคง และมีการเผยแพร่ศาสนาในหมู่เยาวชนอย่างเอาจริงเอาจังเหมือนกัน แต่ก็อย่าลืมว่าเป็นวัดพุทธที่ตั้งอยู่ในเมืองเศรษฐกิจ คือมองได้ทั้งสองแง่มองในแง่ประกาศศาสนาก็ได้ มองในแง่เศรษฐกิจก็ได้ แต่ก็นับว่ายังดี พุทธศาสนาที่เป็นล่ำเป็นสันจริง ๆ ในอเมริกาก็เท่านี้เอง คืออยู่กับชาวจีนและชาวญี่ปุ่น

คนพวกหลังคือพวกอเมริกันแท้ ก็ได้ให้ความสนใจกับพระพุทธศาสนาอยู่มาก ผมขอใช้คำว่าให้ความสนใจ แทนที่จะใช้คำว่าเลื่อมใสและนับถือ จากความสนใจนี้ปรากฏว่า ได้มีการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับมหาวิทยาลัยหลายแห่ง บางแห่งมีถึงปริญญาโท ปริญญาเอก ผมได้ไปเยี่ยมดูหลายแห่งเหมือนกัน ได้รับเชิญให้ไปบรรยาย และ โต้ตอบคำถามของนักศึกษาก็หลายครั้ง แต่ความสนใจของชาวอเมริกันที่มีต่อพระพุทธศาสนา ผมสังเกตได้ว่ายังมิใช่ผู้สนใจในเนื้อแท้ของศาสนา หรือในหลักปฏิบัติอันแท้จริง แต่เป็นความสนใจในอิทธิพล หรือบทบาทของพุทธศาสนามากกว่า ในบรรดาคำถามเป็นร้อย ๆ ข้อที่นักศึกษาและชาวอเมริกันตั้งขึ้นถามผมนั้น แทบทั้งหมดเป็นปัญหาทางสังคม เช่นถามว่า พระพุทธศาสนาจะช่วยการพัฒนาประเทศได้อย่างไร พุทธศาสนิกชนชาวไทยคิดอย่างไรกับปัญหาเวียดนาม การที่

พุทธศาสนาห้ามฆ่าสัตว์ กระทบกระเทือนต่อการป้องกันคอมมิวนิสต์หรือไม่ ศาสนาพุทธนิกายอาจาริยวาทกับเถรวาทจะรวมกันได้ไหม ดังนี้เป็นต้น ซึ่งเมื่อรวมความแล้วก็คือปัญหาทางเศรษฐกิจแทบทั้งสิ้น มีผู้ถามมากอีกข้อหนึ่งก็คือถามว่า ชาวพุทธในประเทศไทยรู้สึกหนักใจไหมที่ทหารอเมริกันไปอยู่กันมาก ๆ

ชาวอเมริกันเป็นจำนวนมากในอเมริกา และที่เดินทางเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีสภาพจิตใจอยู่ในระดับดังกล่าวนี้ มีไม่น้อยเลยที่ต้องการเรียนพุทธศาสนาเพื่อเอาไปสอนคนอื่น เป็นการแสวงหารายได้ คืออยากรู้พระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มพูนทางเศรษฐกิจ เรื่องอย่างนี้บางทีเราก็เข้าใจผิดไปเหมือนกัน คือคิดว่าคนที่อยากรู้พระพุทธศาสนาทุกคนเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้ว

แต่จะอย่างไรก็ตาม ผมเองรู้สึกชมน้ำใจของชาวอเมริกันที่ปฏิบัติต่อศาสนาทุกศาสนาอย่างละมุนละม่อมให้เสรีภาพแก่บุคคลอย่างเต็มที่ในการนับถือศาสนา ความเป็นคนมีน้ำใจกว้างขวางนี้ดูเหมือนจะหาที่ไหนอีกไม่ได้แล้วในต่างประเทศ และการแสดงออกของชาวอเมริกันทั้งหลายทั้งปวงเมื่อสรุปแล้วคือเขากำลังต้องการพระพุทธศาสนา ถ้ามีการหยิบยื่นพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องไปให้ในระยะนี้ เขาก็คงจะรับเอาไว้เป็นแน่ ส่วนการที่ว่าเขาจะรับเอาไว้เพื่อเพิ่มพูนฐานะทางเศรษฐกิจหรืออย่างไร ข้อนั้นผมคิดว่าไม่น่ารังเกียจคนเราเริ่มนับถือศาสนาก็ย่อมปรารถนาสิ่งใกล้ตัวทั้งนั้น เหมือนเด็ก ๆ ไหว้พระก็ได้แค่ว่า "นโม โตเร็ว ๆ" เท่านั้นก่อน ถึงคนไทยเรานี้ที่นับถือศาสนาเข้าวัดเข้าวาเพื่อจะหาทางตัดที่วัดสร้างห้องแถวก็มีอยู่ไม่น้อยมิใช่หรือ

2. ภาคพื้นออสเตรเลีย หมายถึงประเทศออสเตรเลีย ขณะนี้มีชาวพุทธอยู่แล้วเป็นจำนวนมากเหมือนกัน มีกลุ่มผู้สนใจในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นความสนใจด้วยความเลื่อมใส กรมการศาสนาเคยได้รับคำขอร้องให้ช่วยเหลือในการส่งพระธรรมทูตไปอยู่ประจำแต่ยังไม่อาจช่วยได้ เพราะมีปัญหาเรื่องที่อยู่ คือจะต้องจัดหาที่อยู่ด้วย ซึ่งทางเรายังไม่พร้อม จะอย่างไรก็ตาม พุทธศาสนิกชนในออสเตรเลียก็มีบทบาทในทางประกาศศาสนาอยู่ไม่น้อย ในวันอาสาฬหบูชาที่จะถึงนี้ นักเรียนไทยในออสเตรเลียก็จะได้

ชุมนุมกันประกอบพิธีเป็นครั้งแรก ซึ่งในการนี้กรมการศาสนาจะได้จัดส่งพระโอวาทของสมเด็จพระสังฆราชไปให้สำนักงาน ก.พ. เพื่อส่งไปอ่านในชุมนุมนั้นด้วย

8. ภาคพื้นพ้นวิสัย หมายถึงดินแดนที่ยังไม่อาจติดต่อกันได้ คือดินแดนที่คอมมิวนิสต์ยึดครอง และดินแดนที่ห่างไกลลึกลับโดยธรรมชาติ เช่นทางแอฟริกาผมไม่อาจนำมาแถลงได้ จึงขอผ่านไป

ข้อสรุป

ก่อนจบปาฐกถาเรื่องนี้ ผมขอเสนอข้อสรุปเพื่อเป็นแนวทางของท่านผู้ฟัง ดังต่อไปนี้

1. เรื่องการเผยแพร่พระศาสนาในถิ่นใดก็ตามที่ทำการเผยแพร่ศาสนาโดยมุ่งแต่จะให้คนเชื่อในทางอภินิหาร ไม่ได้ส่งเสริมการศึกษาทางหลักธรรมคือไม่ส่งเสริมปัญญา ศาสนาในถิ่นนั้นมักจะหยั่งรากลงไม่ลึก จะถูกยกเลิกเพิกถอนได้ง่าย คือเมื่อมีเหตุการณ์อะไรมากระทบใจของพุทธศาสนิกชนเข้า ก็พาลจะพากันละทิ้งศาสนาเอาง่าย ๆ
2. ภาคพื้นสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นปราการสำคัญแหล่งสุดท้ายของพระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน กำลังถูกคุกคามด้วยลัทธิการเมืองที่ไม่นิยมศาสนา และองค์การลัทธิอื่นก็กำลังมุ่งเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในภาคพื้นนี้
3. สหรัฐอเมริกากำลังอยู่ในลักษณะที่จะรับพระพุทธศาสนา หากมีการหยิบยื่นพระพุทธศาสนาไปให้ในระยะนี้ ก็คงได้รับความสนใจรับไว้ การประกาศพระศาสนาในสหรัฐอเมริกาเข้าใจว่าจะง่ายกว่าทางยุโรป หรืออย่างมากก็เท่ากัน

ในที่สุดนี้ ผมขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่กรุณาให้ความสนใจในปาฐกถาเรื่องนี้ และขอเรียนว่า ผมเองก็ไม่ใช่ผู้รอบรู้ในเรื่องต่างประเทศ ข้อความที่พูดไปอาจขาดตกบกพร่องอยู่บ้าง ขอท่านผู้ฟังได้โปรดไปศึกษาต่อเติมเอง และโปรดให้อภัยในความบกพร่องนั้น ๆ ด้วย

∴∴∴ *ตัวอย่างการเขียนบทความในแง่ต่าง ๆ*

ข้อสังเกต

วิธีเขียนบทความก็คล้าย ๆ กับวิธีพูดด้วยปาก คือเริ่มต้นด้วยการตั้งเป้าหมายหรือปักธงไว้ แล้วก็เขียนเข้าไปหาธงที่หมายนั้น ส่วนศิลปะในการบรรยายความก็ต่างคนต่างมี ถนัดกันไปคนละแบบ แต่ไม่ว่าใครจะถนัดแบบไหนก็ตาม ก็คงมีหลักใหญ่อันเดียวกัน คือเขียนให้ถึงธงที่หมาย จบเรื่องลงตรงนั้นให้เหมาะเจาะและชัดเจนตามเวลาและความยาวที่เรากำหนดไว้

สำหรับวิธีบรรยายความของข้าพเจ้า ชอบเขียนขึ้นต้นโดยไม่ให้ผู้อ่านรู้ว่าจะพาไปทางไหน ไม่รู้ว่าจะพูดเรื่องนั้นทำไมต่อเมื่ออ่านไป ๆ จึงค่อย ๆ รู้ขึ้นทีละน้อย ๆ และนำเข้าชนเอาธงที่หมายอย่างจังแล้วก็จบ

ต่อไปนี้จะได้แสดงบทความที่ข้าพเจ้าเขียนไว้พอเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าการเขียนบทความเราอาจจะเขียนได้หลายวิธี เช่น เขียนเป็นรูปเรื่องละคร เขียนแบบสนทนา เขียนแบบพรรณนา และเขียนแบบผสม นอกจากนี้แล้วเราอาจใช้เค้าโครงอันเป็นจุดเริ่มต้นต่าง ๆ กัน เช่น–

– จากสิ่งของธรรมชาติ
– จากนิทานเก่า ๆ
– จากความคิดของตน
– จากเหตุการณ์ปัจจุบัน

ฯลฯ

แต่ก็มีข้อน่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า เวลาจะเขียนบทความนั้นเราจะต้องทำใจให้สงบ เป็นสมาธิ และมองเห็นภาพพจน์ในใจของตนเองอย่างแจ่มแจ้ง หรือนัยหนึ่งก็คือให้เกิดอารมณ์ไปตามเรื่องนั้นด้วย บทความที่เขียนจึงจะออกรส

โปรดศึกษาผลงานของข้าพเจ้าจากเรื่องตัวอย่างต่อไปนี้–

สภาป้องกันอาณาจักรกอไผ่

☆

บทความเรื่องนี้ข้าพเจ้าเขียนเมื่อปี 2501 จากแนวที่เกิดขึ้นขณะเดินทางผ่านป่าไผ่แห่งหนึ่ง เมื่อยังดำรงตำแหน่งอนุศาสนาจารย์ กองทัพบก ขณะนั้นประเทศกัมพูชากำลังหาเรื่องพิพาทกับประเทศไทย

ต้นไผ่ใคร ๆ ก็ทราบมันเป็นต้นไม้ขนาดเล็กข้างในเป็นโพรง ไม่มีแก่นที่จะเป็นเครื่องประกันความแข็งแกร่งอยู่เลย ถ้าเทียบกับต้นไม้ชนิดอื่นแล้ว ไผ่เป็นต้นไม้ชนิดอ่อนแอมาก สู้ต้นตะเคียนและเต็งรังไม่ได้ _________แต่ก็น่าประหลาดใจ ทุกวันนี้พวกต้นไม้ที่เลื่องลือว่าเข้มแข็งทั้งหลายได้ถูกปราบปรามพณาสูร นับวันแต่จะร่อยหรอลงไป ถึงกับกรมป่าไม้ต้องยื่นมือเข้าให้ความช่วยเหลือแล้ว แต่พวกกอไผ่กลับแผ่ขยายอาณาจักรของมันอย่างไม่ลดละ แปลกจริง ๆ ดูสิท่าน ในพื้นที่ที่ไม้ชนิดอื่นพ่ายแพ้หมดสิ้นแล้ว แต่กอไผ่กลับยืนหยัดอยู่ได้อย่างน่าอัศจรรย์ เวลานี้พลเมืองอาณาจักรกอไผ่ส่วนใหญ่อยู่ในป่าดง มีจำนวนหลายร้อยล้านลำ และกระจายกำลังส่วนย่อยเข้ายึดครองอยู่ทั่วทุกหมู่บ้านในประเทศไทยเรา ไผ่มีอะไรดีรึ?

อ๋อ แน่ละ! ไผ่มีอะไรดีหลายอย่าง

ในบรรดาอาณาจักรพืชด้วยกัน ไม่มีอาณาจักรใดที่จะจัดระบบการปกครองและการป้องกันตัวดีเท่าอาณาจักรกอไผ่ ท่านเองก็เคยเห็นกอไผ่มามากแล้วมิใช่รึ ถ้าท่านสังใจเข้าไปสอดแทรกสำรวจดูภายในกอไผ่ ท่านจะได้พบความดีของกอไผ่หลายประการ ดูซิท่าน_________นโยบายการปกครองไผ่อยู่ที่ไหนมันจะรวมกันเข้าเป็นกอ ที่เราเรียกว่า *"กอไผ่"* เราจะไม่เห็นไผ่ต้นใดอยู่โดด ๆ หรือเที่ยววิ่งไปเสนอหน้าหาความชอบกับไท้ต่างด้าวต่างแดนตามลำพัง มันจะไปอยู่หัวเมืองไหนไผ่ก็รวมกับพงศ์เผ่าเหล่ากอของมันอยู่

เป็นบทความที่เขียนจากสิ่งธรรมชาติ เคยมีผู้ขอแสดงเป็นละครโทรทัศน์กองทัพบกมาแล้ว และมีผู้ขอพิมพ์แจกในงานต่าง ๆ จนไม่นับครั้ง

เสมอ ในกอไผ่แต่ละกอนั้น ประกอบด้วยต้นไผ่ซึ่งมีอายุต่าง ๆ กัน ไผ่ลำที่เกิดก่อนก็คอยคุ้มครองให้ไผ่ที่เกิดภายหลัง มันให้ลูกไผ่ที่เกิดใหม่เกิดสอดแทรกขึ้นอยู่ในกอ จะได้ปลอดภัยจากศัตรู เว้นแต่หน่อไผ่หัวดื้อบางหน่อ ที่เกิดทะลักออกนอกกอ ซึ่งส่วนมากมักจะถูกทำลาย ไม่ด้วยภัยอย่างใดก็อย่างหนึ่ง ไผ่ทั้งหลายจึงพากันเกลียดชังไผ่นอกกอนักหนา ดู ๆ ก็เหมือนคนหัวดื้อผ่าเหล่าผ่ากอนอกคอกนอกครู ดีไปไม่รอดสักรายเดียว

นโยบายต่างประเทศ อาณาจักรกอไผ่ก็เป็นเยี่ยมเขาถือหลักป้องกันตัวเองเป็นสำคัญ ไม่ริอ่านรุกรานใครมีแต่ช่วยทำประโยชน์แก่คนอื่น การริเริ่มตั้งตัวของมนุษย์เราก็ได้อาศัยต้นไผ่เป็นส่วนมาก ถึงตระกูลที่มั่งคั่งทุกวันนี้ถ้าลองสาวกลับไปดูตอนบรรพบุรุษของเขาเริ่มตั้งตัว ก็จะพบว่าเขาได้อาศัยต้นไผ่มาทั้งนั้นเมื่อคนยังยากจน ต้นไผ่เป็นผู้อุปถัมภ์ที่ดีที่สุด ต้นไผ่ช่วยเป็นเสาเรือนให้เขา ช่วยเป็นตอก ช่วยเป็นฝา ช่วยเป็นรั้ว ช่วยปกป้องเขาให้พ้นจากดินฟ้าอากาศอันโหดร้าย มนุษย์ผู้มีกรรมจำนวนไม่น้อยอีกเหมือนกันที่เป็นคนไร้แผ่นดินแม้แต่จะปักเสาเรือนได้อยู่ค้างกายจะต้องปลูกบ้านบนพื้นน้ำ ไม้ไผ่ก็สู้ลอยลำลงไปเป็นแพหนุนเรือนให้เขาไม่ให้จมน้ำ คอยพยุงเรือนเวลาน้ำขึ้น คอยหย่อนลงเมื่อน้ำลด สำหรับคนผู้มีอันจะกินไม้ไผ่ช่วยรับใช้ทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นบนบ้านหรือใต้ถุนเรือน ไม้ไผ่เป็นเข่งเป็นชะลอมเมื่อคนเดินทางเป็นพัดช่วยหุงข้าวเป็นไม้กลัดช่วยห่อขนม เมื่อคนมั่งมีศรีสุขขึ้นมากแล้ว จะสร้างตึกรามใหญ่โต ไม้ไผ่ก็ช่วยเป็นนั่งร้านให้ จนก่อสร้างสำเร็จเสร็จสิ้นแล้วจึงถอน

________เรียวไผ่จำนวนไม่น้อยเลยที่ช่วยอบรมกล่อมเกลาเด็ก ๆ อยู่ในโอวาทพ่อแม่ครูบาอาจารย์พวกเด็ก ๆ พากันจงเกลียดจงชังเรียวไม้ไผ่ แต่เรียวไม้ไผ่ก็ช่วยอบรมเด็ก ๆ ให้ได้ดิบได้ดี จนถึงเป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองมาทุกยุคทุกสมัย________

ในยุคที่วิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญไม้ไผ่ได้เป็นหัวสำคัญในการรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไทย ท่านจำได้ไหม? ทางฝ่ายมหาดไทยจะส่งหมายประกาศทางราชการไปยังตำบลหมู่บ้านในชนบทเขาก็บรรจุหมายประกาศเข้าในกระบอกไม้ไผ่ แล้วให้คนเดินสารนำไปยังที่หมาย กันแดดกันฝนได้ดี แม้ในคราวสงครามโลกครั้งที่สองนี่เอง ไม้ไผ่

ก็มีบทบาทในทางราชการสนามอยู่มาก ไม้ไผ่ช่วยเป็นคานหามลำเลียงยุทธ-สัมภาระในสนาม ไม้ไผ่เป็นสะพานให้ล้อเลื่อนและผู้คนข้ามห้วยข้ามเหวนับไม่ถ้วนแห่ง ในครั้งนั้นทหารไทยยังกระโดดร่มไม่ได้ แต่กระบอกไม้ไผ่บางจำนวนได้ถูกบรรจุข่าวสารสำคัญ แล้วนำขึ้นเครื่องบินไปโยนลงให้ในหน่วยสนาม_________ไม้ไผ่ทำทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อช่วยสร้างเสถียรภาพให้มนุษย์ และช่วยโดยไม่มีข้อผูกพันใด ๆ น้ำสักกระป๋องเดียว หรือปุ๋ยสักปุ้งกี๋เดียว ไผ่ก็ไม่รบกวนตอบแทนจากมนุษย์ ด้วยนโยบายอันแหลมลึกเหล่านี้ อาณาจักรกอไผ่จึงมีเสถียรภาพอันมั่นคง แม้ว่าไม้ชั้นอิทธิพลอื่น ๆ กำลังจะสิ้นชื่อไปจากโลกตามลำดับ

แต่โลกเรานี้เปลี่ยนแปลงไปไม่หยุดยั้ง ความสงบสุขของสิ่งมีชีวิตได้ถูกรบกวนด้วยอันตรายรอบด้าน แม้อาณาจักรกอไผ่ ซึ่งมุ่งมั่นต่อสันติและถนอมความเป็นมิตรต่อเพื่อนบ้านอยู่ตลอดเวลา ก็พ้นไม่ถูกคุกคามทั้งทางตรงทางอ้อม_________ดังนั้น สภาป้องกันอาณาจักรกอไผ่จึงเรียกประชุมสมาชิก เพื่อวิจัยสถานการณ์และวางแผนป้องกัน ก่อนที่ทุกสิ่งทุกอย่างจะสายเกินไป

เมื่อที่ประชุมพร้อมแล้ว

ประธานกล่าวเปิดประชุมว่า :– ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลาย เนื่องจากปัจจุบันนี้ เสถียรภาพของอาณาจักรพืชได้ถูกคุกคามอย่างหนัก อาณาจักรพืชหลายอาณาจักรทีเดียวที่ถูกเหยียบย่ำทำลายหายสูญไป สำหรับอาณาจักรกอไผ่ของเรา แม้จะดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นอย่างดีตลอดมาก็ตาม ก็จะนิ่งนอนใจอยู่ไม่ได้ ท่านทั้งหลายก็คงจะได้รู้ได้เห็นกันอยู่แล้ว บางอาณาจักรได้ถูกเพื่อนบ้านรุกรานอย่างไม่เป็นธรรม สำหรับอาณาจักรกอไผ่ของเรา แม้ว่าศัตรูจะยังไม่ปรากฏโฉมหน้าอย่างเปิดเผย แต่พลเมืองของเราก็ได้ถูกทำลายบ่อย ๆ ลูกเด็กเล็กแดงได้ถูกจับไปฆ่าปีละไม่น้อย เหตุการณ์ข้างหน้ารู้สึกว่าจะรุนแรงขึ้นไปทุกที ถ้าเราไม่ช่วยกันคิดอ่านป้องกันให้ดีแล้วเกรงว่าอาณาจักรของเราจะต้องล้มละลายหายสูญลงวันหนึ่งจนได้

เพราะฉะนั้นจึงเชิญท่านสมาชิกผู้มีเกียรติมาประชุม ขอเชิญอภิปรายอย่างกว้างขวาง

ไม้ไผ่สีสุก : ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับข้อดำริของท่านประธาน เวลานี้สถานการณ์รอบ ๆ อาณาจักรของเราไม่น่าไว้วางใจ ท่านเห็นไหม อาณาจักรเล็ก ๆ ซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับเรา ทางด้านตะวันออกเราได้เพียรพยายามให้ความช่วยเหลือมา ครั้นพอปีกกล้าขาแข็งหน่อย กลับตีหน้ายักษ์หน้ามารเข้าหาเรา

ไม้ไผ่ตง : ที่ท่านสีสุกว่ามานั้นถูกต้องแล้ว ในชั้นแรกนี้ ข้าพเจ้าใคร่เสนอให้สภาได้สรุปเหตุการณ์ลงเสียก่อนว่า ภัยที่จะเกิดแก่เรานั้น จะมีมาทางใดบ้างและเราได้เตรียมการป้องกันไว้แล้วเพียงใด

ไม้ไผ่รวก : ข้าพเจ้ารู้สึกว่า พายุเป็นภัยร้ายแรงมากสำหรับอาณาจักรพืชต้นไม้ขนาดสามคนโอบก็เคยล้มครืนมาแล้วนับไม่ถ้วน

ไม้ไผ่ป่า : ภัยที่ท่าน ม.รวก ว่านั้น ก็น่ากลัวอยู่ แต่ข้าพเจ้าเห็นว่า อาณาจักรของเราได้ดำเนินนโยบายแบบโอนอ่อนตามอยู่แล้ว เราไม่ได้ท้าทายใคร เมื่อพายุแรงมา เราก็อ่อนตัวตามไปเพียงเล็กน้อย ทำให้เราปลอดภัยตลอดมา ข้าพเจ้าอยากจะยืนยันด้วยว่าตามประวัติศาสตร์อาณาจักรกอไผ่ของเราไม่เคยได้รับความเสียหายเพราะพายุกี่มากน้อย ถ้าจะพูดถึงภัยที่น่ากลัวแล้วก็ข้าพเจ้าเห็นว่าภัยจากฝนแล้งน่ากลัวนัก

ม. สีสุก : อ๋อ ท่านหมายถึงการขาดแคลนน้ำกระนั้นรึ? ข้าพเจ้าขอรับรองว่า กอไผ่จะไม่ตายเพราะเรื่องอดน้ำ เพราะว่าไผ่ทุกลำได้ดัดแปลงตัวเองไว้เผชิญภัยอย่างเหมาะสมแล้ว ท่านดูสิภายในลำไผ่แต่ละลำนั้น แทนที่จะเป็นรูกลวงตลอดลำ แต่เราได้กั้นไว้เป็นระยะ ๆ เพื่อให้มีอากาศสม่ำเสมอและสามารถเก็บความชื้นไว้ได้นาน ๆ พอย่างหน้าฝน ไผ่ทุกลำจะดูดเอาน้ำจากพื้นดินเข้าไปเก็บไว้ในลำต้นจนพอที่จะเลี้ยงตัวได้ตลอดหน้าแล้ง นอกจากนี้ไผ่ทุกลำได้สร้างใบขึ้นไว้เป็นจำนวนมาก ๆ พอหมดฤดูฝนเราก็พากันสลัดใบลงไปกลบที่โคนต้นเป็นการประหยัดน้ำที่จะส่งไปเลี้ยงใบและทำให้บริเวณโคนกอไผ่ของเราชุ่มชื้นอยู่นาน ๆ __________ โปรดนึกดูเถิดท่าน

ผู้มีเกียรติ ในภาคอีสาน ดินแดนแห้งแล้งที่สุดของประเทศไทย พวกมนุษย์เดือดร้อนกันนักหนาเพราะขาดแคลนน้ำ ต้นไม้ใบหญ้าแห้งเหี่ยวล้มตายกันระเนระนาด แต่พวกเราชาวกอไผ่ไม่เคยหวั่นวิตกเพราะเรื่องขาดแคลนน้ำเลยจริง ๆ ———

อันที่จริงคนภาคอีสานนั้นใช้ไม้ไผ่ลำเลียงน้ำเป็นเวลานานหลายชั่วคนแล้วแต่ทำไมไม่สนใจถอดแบบวิธีเก็บน้ำของเราไปใช้บ้างก็ไม่ทราบ

ม. รวก : ท่าน ม. สีสุก พูดชอบกล ท่านจะให้ชาวอีสานเขาทำอย่างไร ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนทางอีสาน ถ้าได้ทราบวิธีการดี ๆ ก็อยากจะนำไปเผยแพร่ให้ชาวอีสานบ้าง เห็นเขาคอยแต่อ่างเก็บน้ำของรัฐบาล น่าสงสารยิ่งนัก ชาวอีสานจำนวนไม่น้อยเลยที่กำลังจะตายเพราะอดน้ำ อย่าว่าแต่น้ำสำหรับเพาะปลูกเลย แม้แต่น้ำที่จะดื่มกลั้วท้องยามกระหายก็หายาก คนทั้งหมู่บ้านไปนั่งรอตักน้ำบ่อเดียว ตั้งครึ่งวันค่อนวันจึงจะได้น้ำสักกระป๋อง

ม. สีสุก : ไม้ไผ่เราไม่เคยตายเพราะอดน้ำ เพราะเราใช้วิธีช่วยตัวเองในการเก็บน้ำไว้กิน ต่างลำต่างเก็บเข้าไว้ใกล้ตัวที่สุด ไม่ใช่จะกินน้ำทีจึงค่อยวิ่งไปหาบ่อ, คนภาคอีสานทั่วไปใช้วิธีเก็บน้ำไว้ที่บ่อ บางทีหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านมีบ่อน้ำลูกเดียว ส่วนที่เรือนมีตุ่มเล็ก ๆ ไว้สอง–สามใบ คนทุกครอบครัวต้องไปตักน้ำจากในบ่อมาใส่ตุ่มทุกวันจึงจะมีน้ำกิน พอน้ำในบ่องวดลงก็ต้องเดือดร้อนกันทั้งหมู่บ้าน อย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้———ถ้าเขาจะเอาอย่างพวกเรา ก็ต้องพยายามสะสมตุ่มไว้ทุกทุกครัวเรือนและพยายามหาตุ่มขนาดใหญ่ไว้ใช้ให้มากที่สุด เช่นตุ่มซีเมนต์ในภาคกลางตั้งไว้ให้รอบบ้านเรือนเหมือนอย่างที่คนภาคกลางเขาทำกันพอเข้าหน้าฝนก็รองน้ำใส่ตุ่มไว้ ปิดให้ดี เก็บเอาไว้กินหน้าแล้ง

ม. รวก : ขอขอบคุณท่าน ม. สีสุก คำแนะนำท่านแยบคายดีมาก ข้าพเจ้ารู้สึกหนักใจอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือคนภาคอีสานตามชนบท

ไม่รู้จักทำตุ่มซีเมนต์ขึ้นใช้โดยทั่วไปแล้วเขาใช้ตุ่มดินเผา ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้าน ขนาดโตที่สุดก็จุน้ำได้ 2–3 ปี๊บเท่านั้นแล้วจะทำอย่างไร

ม. สีสุก : เรื่องนี้ข้าพเจ้าทราบ และกำลังจะพูดอยู่เดี๋ยวนี้เอง อุตสาหกรรมทำของใช้ด้วยปูนซีเมนต์ ยังไม่แพร่หลายในภาคอีสาน เรื่องนี้เป็นหน้าที่ของทางราชการจะต้องหาทางเสนอแนะให้เขาทำ เมื่อเขาไม่รู้วิธีทำเราจะไปติว่าเขาไม่ทำไม่ได้__________ข้าพเจ้าเห็นว่าในการโครงการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำของรัฐบาลควรจะได้มีการส่งเสริมอุตสาหกรรมทำตุ่มซีเมนต์ให้แพร่หลายในภาคอีสานด้วย รัฐบาลอาจตั้งโรงงานเสียเอง และจำหน่ายให้ราษฎรในราคาเยา หรือจำหน่ายด้วยเงินผ่อนก็ได้

ม. รวก : ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่าน ม. สีสุก อีกครั้ง ข้าพเจ้ากลับไปแล้วจะบอกวิธีให้ชาวอีสานหาทางทำดู ความจริงคนภาคอีสานมีเงินพอที่ซื้อตุ่มได้ปีละ 5 ใบ 10 ใบพอซื้อได้ เสียสลากกินรวบปีหนึ่ง ๆ มากกว่าค่าตุ่มเป็นไหน

ม. ป่า : (ตะโกนด้วยความโมโห) ท่านประธานที่เคารพ! นี่เราจะประชุมเรื่องอะไรกัน? ทำไมท่านจึงปล่อยให้สมาชิกคุยกันนอกเรื่องอย่างนี้ ?!

ประธาน : อ๋อ, นั่นมันข้อเท็จจริง เอาละ ท่านผู้ใดมีความคิดเห็นอย่างไรอีกบ้าง

ม. ตง : สำหรับปัญหาเรื่องพายุกับเรื่องขาดแคลนน้ำ เราคงจะวางใจได้ แต่ยังมีภัยที่น่าวิตกอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือ อัคคีภัย อาณาจักรของเราต้องย่อยยับเป็นเถ้าถ่านเพราะไฟป่าปีละไม่น้อย เราจะแก้ไขอย่างไร

ม. ป่า : อัคคีภัยนั้น เกิดจากเหตุหลายอย่างเกือบจะว่าเป็นเรื่องสุดวิสัย ไม่เฉพาะแต่พวกเราเท่านั้นที่เดือดร้อนถึงไม้พวกอื่นก็แย่ไปตาม ๆ กัน แต่เราก็ได้หาทางออกไว้ดีที่สุดแล้ว

ม. ตง : ที่ท่าน ม. ป่า ว่าได้หาทางออกไว้นั้นคือทางใด โปรดแถลงด้วย เพราะท่านย่อมอยู่ป่าจะเผชิญภัยชนิดนี้มากกว่าพวกเราที่อยู่

ตามบ้านคน

ม. ป่า : อ๋อ! ได้, เราได้ใช้วิธีสะสมอาหารบางส่วนไว้ใต้พื้นดินข้าพเจ้าขอโทษที่จะกล่าวว่า พวกไม้ไผ่ป่าเรากับพวกท่านซึ่งอยู่ตามหมู่บ้านนิสัยไม่เหมือนกัน พวกท่านส่วนมากนิสัยขี้เห่อสุรุ่ยสุร่าย แข่งกันว่าใครจะลำสูง แข่งกันว่าใครจะลำใหญ่ ทำมาหาได้เท่าไรใช้จ่ายไปในการโอ้อวดแข่งขัน ใต้โคนลงไปไม่เห็นมีอะไร

ประธาน : ท่าน ม. ป่า กรุณาอย่าออกนอกประเด็น?

ม. ป่า : ท่านประธานที่เคารพ ข้าพเจ้าไม่ได้ออกนอกประเด็น มันเป็นข้อเท็จจริง ท่านเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นผู้แทนบ้านนอกละสิ พอจะแถลงข้อเท็จจริงทีไรเป็นถูกทักว่านอกประเด็นทุกทีทีสมาชิกประเภทอื่นคุยกันนอกเรื่องนอกราวในสภา ท่านก็ไม่ว่าอะไร

ประธาน : หยุด! หยุดเดี๋ยวนี้! ท่านพูดไม่สมควรแล้ว ขอให้ถอนคำพูดเสีย

ม. ป่า : ข้าพเจ้าขอถอนคำพูด และขอแถลงข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีกบ้างไม้ไผ่ป่าเราลำต้นใหญ่โตแต่พอประมาณ ไม่สูงเกินไป เพราะเราได้แบ่งเอาเสบียงอาหารส่วนหนึ่งลงสะสมไว้ใต้ดิน เราไม่ประมาท แล้วคอยดูเวลาเกิดอัคคีภัยสิ ถ้ากอไผ่บ้านถูกไฟไหม้ก็จะพากันล้มตายหมดสิ้น ไม่มีทางฟื้นตัวขึ้นได้เลย ส่วนพวกเราไผ่ป่าแม้ถูกไฟป่าไหม้ จนพวกเราล้มตายหมดแล้วแต่พอเข้าหน้าฝน ลูกหลานของเราก็งอกขึ้นมาได้อีก ตัวตายตัวแทน

ม. ตง : แม้ว่าข้าพเจ้าจะเป็นไผ่บ้าน แต่ก็ขอรับรองถ้อยแถลงของ ม. ป่า และขอเสนอว่า สภานี้ควรจะออกประกาศให้พลเมืองทั้งปวงเอาอย่างไผ่ป่าด้วยเดี๋ยวนี้เราเอาแต่อวดมั่งอวดมีกันเมื่อไม่มีพอจะอวดก็เลยต้องทุจริต ฉ้อโกงกันต่อไป โปรดสังเกตดูเถอะท่านผู้มีเกียรติแทบทั้งหมดของผู้ทำทุจริตนั้นทำเพื่ออวดหรือทำเพราะอดกันแน่?

ประธาน : ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย ท่านผู้ใดมีข้อเสนออีกบ้าง

ม. ตง : ภัยธรรมชาติเราพอจะป้องกันได้ แต่ข้าพเจ้ายังเป็นห่วงภัยจากสัตว์ต่าง ๆ ที่จะมาคอยเหยียบย่ำทำลายเรา เมื่อไม่นานมานี้มะกอกป่าต้นหนึ่งทางชายทุ่งโน้นก็ถูกควายวิ่งชนจนโคนป่นปี้

ม. สีสุก : ภัยที่ท่านว่านี้ก็ชอบกลอยู่ แต่ข้าพเจ้าก็ไม่สู้จะหนักใจเท่าไรนัก เพราะเราได้เตรียมป้องกันไว้แล้ว

ม. รวก : เหตุใดท่านสีสุกจึงพูดด้วยความประมาทเช่นนั้น พระพุทธเจ้าสอนพระที่วัดป่าไผ่ (เวฬุวัน) เมืองราชคฤห์ว่าอย่างไร ท่านลืมแล้วหรือ ท่านทรงสอนว่า *"ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย"* ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวมาจากยมโลกว่า สถิติคนตายของยมบาลนั้นปรากฏว่า คนตายเพราะความประมาทมากกว่าที่ตายเพราะยมบาลเอาชีวิตหลายเท่านัก

ม. สีสุก : ข้าพเจ้ามิได้พูดด้วยความประมาทหามิได้ ทางด้านการป้องกันตัวจากสัตว์ต่าง ๆ นั้น เราได้แนะให้ต้นไผ่ทุกต้นเสียสละรายได้สร้างแขนงขึ้นตามลำต้นทุก ๆ ข้อ และที่แขนงนั้นให้มีหนามชนิดแข็ง และหนามคมแหลมที่ว่านี้ ยิ่งนานวันยิ่งแข็งมาก ตายแล้วก็ยังแข็ง ไผ่ทุกต้นต้องเสียสละตามส่วนเฉลี่ย ใครโตมากสูงมากก็สร้างสิ่งป้องกันไว้มากตามส่วน ครั้นเมื่อเรารวมกันเข้าเป็นกอแล้ว แขนงและหนามเหล่านี้ จะยื่นออกประสานกันกลายเป็นสิ่งกีดขวางที่แข็งแรงพอตัวทีเดียว

ม. ป่า : จริง ข้าพเจ้าสนับสนุน สัตว์ที่จะเข้าไปลุ่มล่ามในกอไผ่ได้เฉพาะสัตว์ที่ไม่เป็นภัยต่อเราเท่านั้น เช่น นก ดุเหว่า กา งูแตน เป็นต้น พวกสัตว์ที่เป็นศัตรู ข้าพเจ้าเห็นแหยทั้งนั้นขนาดควายถึกแท้ ๆ วิ่งไล่กันมาชนเอากอไผ่เข้า ยังร้องลั่นทุ่ง

ม. ตง : ข้าพเจ้ารู้สึกว่า ภัยต่าง ๆ ที่อภิปรายมาแล้ว เราพอจะสู้ได้ทั้งนั้นแต่ยังมีที่หนักใจอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือภัยจากพวกมนุษย์ หรือท่านทั้งหลายจะเห็นว่าอย่างไร

ม. ป่า : จริง!

ม. รวก : จริง!

ม. สีสุก : จริง!

ม. ตง : เวลานี้ลูกเด็กเล็กแดง ของเราเกิดมาเท่าไร ๆ โดนพวกมนุษย์จับฆ่าแกงกินหมด ทั้ง ๆ ที่พวกเราก็พยายาปกปิดอย่างที่สุด ถึงกับวางข้อบังคับไว้ว่าหน่อไม้เกิดใหม่ทุกหน่อ ต้องมีกาบห่อหุ้มไว้จนกว่าจะโต เพื่อพรางตาพวกมนุษย์ ถึงอย่างนั้นก็ไม่พ้น

ม. สีสุก : ไม่เฉพาะแต่พวกเด็ก ๆ เท่านั้นที่ถูกฆ่า ไม้ไผ่ขนาดรุ่นหนุ่มรุ่นสาวก็ถูกจับไปทำทารุณกรรมไม่น้อย

ม. รวก : ข้าพเจ้าไม่เข้าใจ เขาเอาไปทรมานอย่างไร?

ม. สีสุก : โธ่! ท่านเอ๋ย (สภาเงียบกริบ) เขาเอาไปตัดออกเป็นกระบอก ๆ แล้วเอาข้าวสารกรอก ใส่น้ำแล้วเผาทั้งเป็นพอสุกแล้วเขาเอามาฉีกออกกินข้าวที่พวกนั้น เขาเรียกกันว่า "ข้าวหลาม" ยังไงล่ะ

ม. รวก : อนิจจาเอ๋ย หน่อไม้ที่ถูกคนเอาใส่ไหดองน้ำเกลือไว้แบบขังลืมก็มีเยอะ ข้าพเจ้าขออนุญาตร้องไห้!

ม. ตง : ประเดี๋ยวท่านผู้มีเกียรติ เวลานี้ไม่ใช่เวลาหาเสียง อยากจะร้อง เลิกประชุมแล้วค่อยร้อง ไม่ใช่แต่เด็กและพวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ เท่านั้น ที่ถูกทำทารุณ พวกไม้ชราก็ถูกด้วย เขาจับเอาไปโขกไปสับจิปาถะ บางลำจักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แล้วเอาขัดกันเป็นเข่ง เป็นชะลอม แย่ไปตาม ๆ กัน เวลานี้ไม้ไผ่ที่ไปตกระกำลำบาก มีมากมายทีเดียว

ม. ป่า : เรื่องนี้ข้าพเจ้าหนักใจมาก พวกเรายิ่งร้าย บางทีถูกเขาโค่นลงทั้งกอเลย เขาหาเรื่องว่าเป็นที่สวนที่นาของเขา เขาเกิดจะทวงกันดื้อ ๆ อย่างนั้นเอง

ประธาน : แล้วท่านผู้ใดเคยพบเห็นบ้าง มนุษย์เหล่านั้นใช้อาวุธชนิดใด?

ม. รวก : มันเป็นเหล็กสีดำ ๆ ดูเหมือนเขาเรียกว่า "เสียม"

ม. ตง : เสียมน่ะไม่เท่าไร อีกอย่างซิน่ากลัวนัก เห็นเขาเรียกกันว่า "จอบ"

ม. ป่า : ข้าพเจ้ารู้สึกว่า เสียมกับจอบก็ไม่น่ากลัวเท่าอีกอย่าง คือ "มีดขอ" พ่อหวดแต่ละทีเราตั้งตัวไม่ติดเลย แผลหวะทุกที

ประธาน : เหล็กที่ท่านว่านั้นยาวนักหรือ จึงสามารถสอดแทรกเข้ามา

ผ่านแนวป้องกันของเราได้

ม. ป่า : เหล็กที่ว่านั้นยาวไม่เกินศอกเดียว แต่มันมีด้ามยาวครับท่านประธาน

ประธาน : ด้ามนั้นทำด้วยสิ่งใด?

ม. ป่า : ชนิดที่ร้ายที่สุด ก็คือชนิดที่ด้ามทำด้วยไม้ไผ่ มันสามารถสอดแทรกเข้ามาในกอของเราได้ทุกหนทุกแห่ง

ม. รวก : เอ๊ะ ๆ ไม้ไผ่มันก็พวกเดียวกับเรานี่

ม. สีสุก : ถูกแล้ว มันพวกเดียวกัน แต่มันไปเป็นด้ามให้เขา!

ม. ตง : แล้วมันก็พาเขามาฆ่าพงศ์เผ่าเหล่ากอของเขาเอง

ประธาน : บัดนี้เราพอจะสรุปได้แล้วว่า ความหายนะของอาณาจักรกอไผ่ย่อมมาจากไม้ไผ่ทรยศบางลำที่ขายตัวไปเป็น "ด้าม" ให้ศัตรู เราจะได้ออกประกาศให้พลเมืองทราบทั่วกันว่า ศัตรูเบอร์ 1 ของอาณาจักรกอไผ่ ก็คือไม้ไผ่ทรยศที่ไปเป็นด้ามให้เขานั่นเองให้พากันประณาม และระมัดระวังจงหนัก ถ้าพวกเดียวกันขายตัวไปเป็นด้ามให้เขาแล้ว ถึงเราจะสร้างแนวป้องกันไว้เท่าไร ๆ เขาก็เล็ดลอดเข้ามาทำลายเราได้

นอกจากนี้แล้ว ให้ไม้ไผ่ทุกลำพยายามสะสมเสบียงไว้ยามภัยมาถึง แทนที่จะสุรุ่ยสุร่ายอวดมั่งอวดมีกัน กับให้ไม้ไผ่ทุกลำมีน้ำใจเสียสละสร้างสิ่งกีดขวางไว้ป้องกันภัยร่วมกัน เพราะไม่ว่าอาณาจักรของมนุษย์ของสัตว์หรือของพืช ถ้าไม่ระแวงภัยที่จะมาถึงตัว ไม่เสียสละป้องกันภัยร่วมกันมีหวังล้มละลายหายสูญไปจากโลกแน่นอน □

จับอุบาทว์

☆ *บทความนี้เขียนจากเรื่องเล่ากันเล่นเพียงสั้น ๆ ว่า เพียงขันหมากในกระบอกไม้ไผ่ คนเราก็อาจเห็นไปต่าง ๆ กัน และทะเลาะวิวาทกันได้*

ลุ่มน้ำคงคาตอนเหนือของแคว้นมคธขึ้นไปไกล พื้นที่ส่วนมากเป็นทุ่งหญ้า ป่าไผ่ และดงตาลเหนือสุด ทางต้นน้ำ ไกลออกไปไกลโน้น พื้นที่ค่อย ๆ ลาดสูงขึ้นไปบรรจบกับเนินเขาหิมาลัย แลเห็นขุนเขาสูงตระหง่านอยู่ไกลตา

ณ ท้องทุ่งลุ่มแม่น้ำคงคานี้ เมื่อสมัยก่อนพุทธกาลช้านานแล้ว มีนครหนึ่งชื่อวิชัยบุรี เป็นราชธานีของแคว้นหิมวันตประเทศ พระราชาแห่งวิชัยบุรีทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ให้ร่มเย็นด้วยทศพิธราชธรรมเป็นสุขสืบมา

ครั้นอยู่มา วันแห่งวิกฤตการณ์ก็มาถึง

ค่ำวันนั้น องค์ราชาวิชัยบุรีเสด็จออกจากวังอย่างเงียบ ๆ เพื่อตรวจตราทุกข์สุขของประชาชน มีเพียงสารถีและอำมาตย์ผู้สนิทติดตามไปด้วย รถพระที่นั่งผ่านไปตามถนนสายต่าง ๆ สองฟากเนืองแน่นด้วยบ้านเรือนร้านค้าและเทวสถาน แสงไฟจากดวงโคมส่องแสงสลัวออกมาถึงท้องถนนเป็นระยะ ๆ เสียงสรวลเฮฮา เสียงขับกล่อมและเสียงดนตรีเคล้าคละประสานกันอึงมี่ ทำให้องค์ราชาทรงเบิกบานพระทัยยิ่งนัก ในความสุขสันติของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์

*รถพระที่นั่งผ่านเลยไป แล้วก็เลยไป*__________

แต่ครั้นถึงละแวกหมู่บ้านคฤหบดี พระราชาได้ทอดพระเนตรเห็นบ้านร้างหลังหนึ่ง เป็นคฤหาสน์หลังใหญ่โตแต่เงียบเหงาอะไรอย่างนั้น ไม่มี

---

1. เคยดัดแปลงเป็นธรรมนิยายประกอบดนตรี ออกอากาศในวัน ท.บ.2500 ในความควบคุมของ พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

แสงไฟไม่มีเสียง ผู้คน ไม่มีแม้แต่ผู้ที่จะปิดหน้าต่าง ซึ่งถูกตีด้วยแรงลมดังปึงปังอยู่หลายบานนั้นให้สนิทเรียบร้อย พระราชาจึงรับสั่งให้หยุดรถพระที่นั่งเพื่อจะไต่ถามใครสักคนหนึ่ง ซึ่งพอจะทราบเรื่องราวบ้านหลังนี้บ้าง ทรงคาดไม่ผิด ใกล้ๆ กับที่หยุดรถพระที่นั่ง เป็นทางเข้าไปยังบ้านใหญ่หลังนั้นและข้างๆ ทางนั้นเอง ชายหญิงสูงอายุคู่หนึ่ง กำลังนั่งรับประทานอาหารอยู่ในกระท่อมหลังเล็กๆ ท่ามกลางแสงสว่างจากโคมอันริบหรี่แทบจะมองไม่เห็นหน้ากัน_________พระราชาเสด็จเข้าไปประทับยืนข้างกระท่อมของตายายเพื่อจะทรงสนทนาด้วย

"ทำอะไรจ๊ะ ลุง?" พระราชาทรงทักทาย

"กินข้าวกันจ๊ะ" ตอบอย่างไม่สนใจกับอาคันตุกะ

"การทำมาหากินหมู่นี้เป็นอย่างไรบ้างลุง?"

"หมู่นี้เต็มทีท่านเอ๋ย"

"อ้าว ทำไมล่ะ?"

"ก็จะทำไม่เสียอีกเล่า ท่านมองดูที่บ้านหลังใหญ่นั่นซิ เงียบเป็นป่าช้าเห็นไหม?"

"แล้วมันเกี่ยวอะไรกะลุงรึ?"

"เกี่ยวซิ ทำไมจะไม่เกี่ยว ฉันสองคนตายายได้อาศัยท่าน การอยู่การกินขึ้นอยู่กะท่านทั้งนั้น เมื่อท่านมีอันเป็นไปเสียอย่างนี้เราก็แย่"

"ฉันไม่เข้าใจค๊ะลุง บ้านนี้ทำไม่เงียบเหงานักล่ะ?"

"บ้านไม่มีคนมันก็เงียบละซิจ๊ะ"

"แล้วคนเขาไปไหนกันหมดล่ะ?"

"ไม่รู้ มันก็กระจัดกระจายไปคนละทางสองทางนั่นแหละ"

"เอะ ยิ่งฟังก็ยิ่งงง มันเกิดเรื่องอะไรรึจึงอยู่กันไม่ได้ บ้านออกใหญ่โต?"

"ก็มันอยู่ไม่ได้ละซิ เขาถึงได้ไม่อยู่"

"ทำไมอยู่ไม่ได้ล่ะลุง?"

"มันจะอยู่ได้ยังไง อุบาทว์มันลงบ้านแล้วนี่จ๊ะ!"

"หือ! อุบาทว์ลง! อุบาทว์ลงแล้วอยู่ไม่ได้หรือลุง?"

"ไม่ได้ อยู่ไม่ได้ อย่าว่าแต่บ้านหลังแค่นี้เลย ต่อให้วังพระเจ้าแผ่นดินวิชัยบุรีก็เถอะ ถ้าอุบาทว์ลงแล้วก็ต้องกลายเป็นปราสาทร้างเหมือนกัน"

"อุบาทว์ร้ายนักรึลุง?"

โอ อะไรมันจะร้ายยิ่งกว่าอุบาทว์เป็นไม่มีแล้ว ขอโทษเถอะ ตัวท่านเองเป็นทหารหลวงใช่ไหม?"

"ใช่จ้ะลุง"

"ท่านเคยไปเที่ยวเมืองยุทธนครหรือเปล่า?"

"เคยเหมือนกันแหละลุง"

"นั่นแหละ ยุทธนครนั่นแหละ เดิมทีเป็นเมืองหลวงของเรา ยุทธนครเป็นเมืองใหญ่ มีประตูคูค่าย และหอรบพร้อมบริบูรณ์ทุกอย่าง ข้าศึกได้เพียรพยายามเข้าตียุทธนครหลายครั้งหลายคราว ต้องพ่ายแพ้กลับไปทุกครั้ง แต่ครั้นมาในสงครามครั้งสุดท้าย กองบัญชาการป้องกันยุทธนครของเราได้ถูกอุบาทว์ ลงเสียบรรดาแม่ทัพนายกองแตกกระจัดกระจายกันหมด ผลที่สุดยุทธนครก็ตกไปอยู่ในเงื้อมมือของข้าศึกอย่างง่ายดาย อุบาทว์ลงแล้วใครเล่าจะเอาเป็นธุระรักษาเมือง ดูแต่บ้านหลังนี้ซิถูกทอดทิ้ง แม้แต่ประตูหน้าต่างก็ไม่มีใครอยากปิด เพราะอุบาทว์ทำเหตุแท้ๆ "

"อุบาทว์ตัวมันเป็นอย่างไร?"

"ลุงก็ไม่เคยเห็นตัวมันสักที รู้แต่ฤทธิ์เดชมันเหมือนกัน"

"ถ้าเรารู้จักตัวมัน และจับมันให้ได้ คงจะดีนะลุง"

"อ๋อ แน่นอน พ่อจะสับมันให้เป็นผุยผงเลย!"

"เอาละ ฉันลาลุงก่อน ว่างๆ จะมาคุยอีก"

"เจริญๆ นะพ่อนะ"

รถพระที่นั่งเคลื่อนาต่อไป จนสิ้นเขตพระนคร

แล้วก็วกกลับสู่พระราชวัง ราตรีนั้นพระราชาทรงครุ่นคิดอยู่เกือบยามสาม อุบาทว์________ตัวมันเป็นยังไง มันอาจเป็นผีชนิดหนึ่งก็ได้ มันจึงร้ายแรงนักสภาเมืองสโมสร สมาคม บ้าน วัด และมิตรภาพของบุคคลได้แตกแยก กระจัดกระจายมามากต่อมากเพราะฤทธิ์มัน__________ อุบาทว์มันอยู่ที่ไหน หรือมันเป็นสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งโหรหลวงก็บอกไม่แน่ มีแต่บอกว่าวันนั้นวันนี้เป็นวันอุบาทว์________เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็เพื่อบำบัดทุกข์แก่อาณาประชาราษฎร์ได้รับทุกข์เพราะอุบาทว์ลง แล้วนี่จะทำอย่างไรกัน เห็นจะต้องเล่นงานไอ้เจ้าอุบาทว์ให้จริงจังสักที..." องค์ราชาวิชัยบุรี

ทรงดำริจนอ่อนพระทัยแล้วก็เข้าสู่นิทราเมื่อยามท้ายของราตรี

รุ่งขึ้นพระราชารับสั่งให้ประชุมเสนาข้าราชการทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย ณ ท้องพระโรงหลวง

พระราชาวิชัยบุรี มีพระพักตร์อ่อนโรยเล็กน้อยขณะเสด็จออกขุนนาง เมื่อทรงเล่าเรื่องที่ได้ทรงประสบมาให้ที่ประชุมฟังแล้ว จึงรับสั่งถามเป็นรายตัวบุคคล

"ท่านมหาเสนาบดี ท่านเคยเห็นไหม อุบาทว์ตัวมันเป็นยังไง?" รับสั่งถามมหาเสนาบดีก่อนคนอื่น

"ขอเดชะ ข้าพระองค์ไม่เคยเห็นพะยะค่ะ เคยได้ยินแต่ชื่อ"

"ท่านมหาอำมาตย์ล่ะ เคยเห็นบ้างไหม?"

"ไม่เคยเหมือนกันพะยะค่ะ"

"โน่นล่ะ เสนา__________" รับสั่งพร้อมกับชี้พระหัตถ์ไปทางหมู่เสนาที่นั่งเป็นแถวหลัง "มีใครเคยเห็นบ้าง?"

"ไม่เคยเห็นพะยะค่ะ" เสียงตอบมาเกือบจะพร้อมกัน จากหมู่เสนาผู้น้อย

"ตกลงว่าไม่มีใครเคยเห็นตัวอุบาทว์ แต่เราก็ยังไม่ได้สืบ จับมันให้จริงจังสักที" ทรงเอื้อนพระสุรเสียงครู่หนึ่ง แล้วเงยพระพักตร์ขึ้นดำรัสว่า "เราจะเอาจริงกับอุบาทว์เสียที นี่แน่ะเสนา..." พลางชี้พระหัตถ์ไปที่เสนาคนหนึ่ง ซึ่งเคยติดตามไปกับขบวนเสด็จตรวจพระนคร "ข้าขอมอบเรื่องนี้ให้เป็นหน้าที่ของเจ้า เจ้าจงรีบไปหาจับตัวอุบาทว์มาให้ข้าฯ ให้ได้ภายใน 7 วันถ้าได้__________เราจะปูนบำเหน็จแก่เจ้าอย่างงาม แต่ถ้าไม่ได้ หัวเจ้าจะต้องขาดตามอาญาแผ่นดิน!"

เสนารับพระบรมราชโองการใส่เกล้าใส่กระม่อม แล้วออกตระเวน จับตัวอุบาทว์ ไปตามหมู่บ้านน้อยใหญ่พบใครก็ถามว่าเคยเห็นตัวอุบาทว์หรือไม่ ยิ่งนานวันความหวังที่จะได้ตัวอุบาทว์ก็ยิ่งลดน้อยลง ยิ่งถามใครๆ มากเท่าไร ความหวังที่จะมีชีวิตอยู่ก็ยิ่งลางเลือนเข้าทุกที อย่าว่าแต่จะมีผู้รู้จักที่อยู่ของอุบาทว์เลยแม้แต่คนที่เคยเห็นตัวอุบาทว์ก็ยังไม่มี__________

หกวันผ่านไป พร้อมด้วยความหวังที่เลื่อนลอย

ย่างวันที่เจ็ด เสนาผู้น่าสงสารฉุกคิดขึ้นมาว่าตัวอุบาทว์เห็นจะไม่มีแน่ แม้จะตามหาสักเท่าไรก็คงจะไม่พบแต่ว่า ธรรมดาพระมหากษัตริย์ตรัส

แล้วไม่คืนคำเมื่อว่าจะประหารก็ต้องประหาร ถ้าเราขืนกลับเข้าเมืองอีก ก็มีหวังตาย! ขายหน้าคนทั้งหลายเขาเปล่าๆ ________อย่าอย่างนั้นเลย เราจะเข้าไปตายเสียในป่าหิมพานต์ดีกว่า

ครั้นตกลงใจแน่แล้ว เสนา ผู้ซึ่งขณะนี้เป็นเสมือนนักโทษรอวันประหาร ก็เดินบ่ายหน้าเข้าสู่ป่าหิมพานต์ ดวงใจของเขาได้ย้อนกลับไปเฝ้าพะวักพะวนอยู่กับลูกเมียและมวลญาติทางวิชัยบุรี แต่ขณะเดียวกันเท้าทั้งสองก็เดินมุ่งหน้าไปไม่หยุดยั้ง เขาจะต้องไปให้ไกลที่สุด เท่าที่แรงขาทั้งสองจะช่วยให้เขารอดพ้นจากอาญาแผ่นดิน พอดวงตะวันคล้อยเขาก็สามารถบุกเข้าไปได้จนถึงกลางป่า ดวงใจของเขาซึ่งเหี่ยวแห้งด้วยความสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ได้มาตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมอันแสนจะวิเวกเช่นนี้ เขารู้สึกว่าชีวิตได้หมดคุณค่าลงสิ้น แล้วใจของเขายังมีหวังอยู่อย่างเดียว________คือ "ความตาย" เท่านั้น "แม้ว่าเราจะรอดพ้นจากคมดาบมาได้ แต่ก็คงจะต้องตายด้วยความอดอยากความเจ็บไข้หรือไม่ก็ด้วยเขี้ยวเล็บของสัตว์ร้าย นี่แหละโลกหนอโลก!" เสนารำพึงในชะตากรรมของตนเอง ซึ่งเต็มไปด้วยความผิดหวังนานาประการ "ไหน ๆ เราก็จะต้องตาย ตายช้าก็ตาย ตายเร็วก็ตาย โลกนี้สิ้นแล้วแม้แต่ความหวัง เราเป็นมนุษย์จะต้องมาซุกตัวอยู่ในป่าดงเยี่ยงสัตว์ป่า แล้วสัตว์ป่าในดงนี้มันเองเกิดในป่าภูมิลำเนามันอยู่ที่นี่ พี่น้องลูกเมียมันอยู่ที่นี่ มันมีอิสระที่จะท่องเที่ยวไปในป่าดงถิ่นของมันเอง เราเองซิเป็นคน สูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ทรัพย์สมบัติ ลูกเมียชื่อเสียง หรือแม้แต่อิสรภาพที่จะพำนักอยู่ในถิ่นของตน________นี่เราก็เท่ากับมนุษย์ผีดิบที่เดินหลบซ่อนรอวันตายอยู่ ณ ถิ่นของสัตว์ป่าเท่านั้น ชีวิตของเรามีค่าน้อยกว่าชีวิตของสัตว์ป่าเสียด้วยซ้ำ________" เขาคิดต่อไป "ถ้าเช่นนั้นเราจะมีชีวิตอยู่ทำอะไร รีบตายให้พ้นจากโลกอันโหดร้ายนี้ไปเสีย จะไม่ดีกว่ารึ? มันจะยากเย็นอะไร ผ้าขาวม้าผืนเดียวก็เหลือแหล่ ผูกชายข้างหนึ่งของมันเข้าที่คอเรา ปีนขึ้นบนต้นไม้นั้น แล้วผูกชายอีกข้างเข้ากับกิ่งนั้น เพียงแต่โหนตัวมาอึดใจเดียวเราก็ตายสำเร็จ ไม่เห็นจะลำบากยากเย็นอะไรนี่________เอาซะรึ?________ตกลง!"

เขายืดตัวขึ้น ไม่มีความลังเลใด ๆ อีกแล้ว รีบแก้ผ้าคาดพุงออกอย่าง

รวดเร็ว สลัดมันทีหนึ่งแล้วก็บิดเข้าเป็นเกลียวเล็กน้อย โดยไม่รอช้าให้เสียเวลา เขาผูกชายข้างหนึ่งเข้ากับคอตนเองเลย แล้วก็ปีนขึ้นต้นไม้ซึ่งไม่สูงนัก อีกสองสามอึดใจเขาก็จะสมประสงค์แล้ว

"ใครนั่น?" เสียงดังแว่วมาจากด้านหลังเขา

เสนาสะดุ้งเล็กน้อย ไม่แน่ว่าหูเขาแว่วไปเองหรือเป็นเสียงภูติผีปีศาจผู้จะเอาชีวิตของเขา

"กำลังทำอะไรน่ะ?" เสียงดังขึ้นอีก

เขาหันกลับไปมองเจ้าของเสียงอย่างช้า ๆ และทันทีนั้นก็ได้เห็นนักพรตรูปหนึ่ง กำลังยืนมองมายังเขา

"ถูกแล้ว อาตมาเป็นฤาษี แล้วท่านล่ะเป็นใคร?"

"พระคุณเจ้า กระผมเป็นเสนาวิชัยบุรี"

"แล้วนั่นจะทำอะอะไร?"

"กระผมกำลังจะผูกคอตาย พระคุณเจ้ามาก็ดีแล้วช่วยส่งวิญญาณให้กระผมด้วย"

"ท่านเสนามีเรื่องเดือดร้อนมากมายเทียวรึ จึงได้ตัดสินใจอย่างนั้น?"

"กระผมถูกความตายไล่ต้อน จนไม่อาจมีชีวิตอยู่สู้โลกต่อไปได้อีกแล้ว ถ้ากลับเมืองก็จะถูกประหารหนีมาอยู่ในป่าก็คงตาย ไม่ด้วยความอดอยาก ก็คงด้วยความเจ็บไข้หรือสัตว์ร้ายตายแน่ เมื่อเป็นเช่นนี้จะอยู่ไปทำไมกระผมจึงมาขอตายในป่านี้หน่อย"

"ก็ไม่ขัดข้องเจริญพร แต่ไหน ๆ จะตายแล้วก็เล่าเรื่องให้อาตมาฟังไว้สักหน่อยไม่ดีรึ? อาตมาจะได้รู้จักหัวนอนปลายตีนไว้ เผื่อตำรวจมาชันสูตรศพ ก็จะได้เล่าให้เขาฟังได้"

"กระผมเป็นเสนาของวิชัยบุรี ในหลวงใคร่จะทรงทอดพระเนตรตัวอุบาทว์ เมื่อหาที่ไหนไม่ได้ก็มีพระราชดำรัส สั่งให้กระผม มาหา จับไปถวายให้ได้ภายใน 7 วัน และทรงคาดโทษไว้ว่า ถ้าหาตัวอุบาทว์ไปถวายไม่ได้ก็จะประหารชีวิตกระผมเสีย"

"แล้วยังไง?"

"พระคุณเจ้า กระผมเที่ยวหาจับตัวอุบาทว์มา 6 วันแล้ว ไม่พบแม้แต่ผู้ที่บอกว่าอุบาทว์อยู่ที่ไหน?"

"แล้วยังไง?"

"กระผมคิดว่าในโลกนี้ไม่มีตัวอุบาทว์แน่ แต่ถ้าจะกลับบ้านเมืองก็คงไม่พ้นถูกประหาร จึงเลยคิดจะฆ่าตัวตายเสียในป่านี้"

"พุทโธ่! ท่านเสนา เรื่องเล็ก! ตัวอุบาทว์ที่นี่มีเยอะไป" พระฤๅษีว่า

"จริงรึ พระคุณเจ้า?" เสนาถามเกือบจะเป็นเสียงตะโกน ด้วยความดีใจ

"ลงมาก่อนสิเสนา แล้วอาตมาจะให้ตัวอุบาทว์"

เสนารีบลงจากต้นไม้ ความรู้สึกขณะนั้นเต็มไปด้วยความตื่นเต้น เขาคุกเข่ากราบลงแทบเท้าของพระฤๅษี

"ท่านเสนารีบไปตัดกระบอกไม้ไผ่มาไป๊ เลือกเอาไอ้ปล้องที่มันลึก ๆ หน่อยนะ กะตัดเอาสองปล้องต่อกันดีกว่า แล้วทะลุข้อตรงกลางเสียด้วย มันจะได้ลึก ๆ" พระฤๅษีสั่ง

เสนาดีใจยิ่งนัก เขารีบไปตัดกระบอกไม้ไผ่มาทำตามฤๅษีสั่ง ขณะนั้นพระฤๅษีกำลังฉันหมากอยู่พอดีท่านรับเอากระบอกไม้ไผ่จากเสนาเสร็จแล้วคายชันหมากใส่ลงไปในกระบอก โดยที่เสนาก็มิทันสังเกตเอาใบไม้จุกปากกระบอกให้แน่นสนิท แล้วยื่นกระบอกคืนให้เสนาพลางสั่งว่า

"นี่แน่ะท่านเสนา อาตมาใส่ตัวอุบาทว์ให้แล้วรีบนำไปทูลเกล้าถวายเสียเถอะ ยังมีเวลาพอที่จะเข้าเฝ้าได้มิใช่รึ ระวังอย่าไปเปิดก่อนล่ะ ประเดี๋ยวอุบาทว์มันจะหนีก่อน หัวจะขาดเสียเปล่า แล้วกราบทูลพระราชาของท่านด้วยว่า เวลาทอดพระเนตรอย่าเทออกเป็นอันขาด เดี๋ยวจะทอดพระเนตรไม่ทันต้องค่อย ๆ เปิดออกแล้วก็ทอดพระเนตรลงในกระบอกทีเดียว"

เสนากราบลาท่านพระฤๅษี สาวเท้าก้าวเดินอย่างเร่งรีบ จะได้ทันเข้าเฝ้าก่อนหมดวันที่คำรบเจ็ดการเป็นไปตามคาดหมายทุกประการ ทางวิชัยบุรีผู้คนกำลังโจษขานกันเซ็งแซ่ว่า ชะรอยการล่าจับตัวอุบาทว์จะล้มเหลวเสียเป็นแน่แล้ว แต่ครั้นเห็นเสนานำกระบอกอุบาทว์กลับเข้าเมืองได้ทันเวลาผู้คนก็แตกตื่นเกรียวกราวกันเป็นการใหญ่ ฝ่ายพระเจ้ากรุงวิชัยบุรี ครั้นได้ทรงทราบข่าวว่าเสนาจับตัวอุบาทว์มาถวายได้ ก็ทรงดีพระทัยเป็นอันมากไม่ทรงรอช้าให้เสียเวลา ได้รับสั่งให้ประชุมเสนาข้าราชการเป็นการด่วน

ชั่วเวลาไม่นานเลย ท้องพระโรงหลวงก็แออัดไปด้วยเสนาข้าราชการ

ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย รอบนอกประชาชนพลเมือง ก็ยัดเยียดเบียดเสียดแทบว่าพื้นแผ่นดิน จะถล่ม ทลาย ครั้นได้เวลากษัตริย์วิชัยบุรีก็เสด็จออก ทันใดนั้นเสนาผู้พิชิตอุบาทว์ ก็นำกระบอกอุบาทว์ขึ้นทูลเกล้าถวายอย่างภาคภูมิ ทุก ๆ สายตาในท้องพระโรงรวมสู่จุดเดียวกัน คือกระบอกอุบาทว์

"ขอเดชะ อาญาไม่พ้นเกล้า อุบาทว์หายากเหลือเกินพะยะค่ะ เวลาทอดพระเนตรอย่าเทออกเป็นอันขาด ถ้าทรงเท มันจะหนีไปเสียก่อน ไม่ทันได้ทอดพระเนตรพะยะค่ะ" เสนากราบทูลด้วยเสียงห้าวหาญพร้อมกับน้อมเกล้าถวายกระบอกอุบาทว์

"เออ เอามานี่ ขอดูหน้ามันทีซิ ฤทธิ์เดชมากนัก ฮึ!" รับสั่งพลางทรงดึงจุกกระบอกอุบาทว์ออกอย่างระมัดระวัง

ทรงหรี่พระเนตรเสียข้างหนึ่ง แล้วก้มพระพักตร์ลงทอดพระเนตรเข้าไปในกระบอกอย่างยากเย็น เพราะภายในนั้นมืดสลัว ๆ ทรงเห็นบ้างไม่เห็นบ้าง ครู่หนึ่งก็ทรงอุทานออกมาว่า

"อ้อ! __________ เอ้าท่านมหาเสนาบดีดูซิเหมือนตัวอะไร?" แล้วทรงยื่นกระบอกอุบาทว์ให้มหาเสนาบดี

เสนาบดีรับกระบอกอุบาทว์จากพระหัตถ์ แล้วเพ่งมองอย่างลำบาก แล้วกราบทูลขึ้นว่า "อุบาทว์นี่ตัวเหมือนอึ่งอ่างนะพะยะค่ะ" แล้วส่งกระบอกให้เสนาข้าราชการน้อยใหญ่ดูกันไปตามลำดับ

เมื่อต่างคนต่างดู ต่างคนก็ต่างเห็น และเมื่อต่างคนเอาทิฐิมานะเข้าหากันก็เลยตกลงกันไม่ได้

"เชื่อฉันเถอะน่า ฉันว่าเหมือนจิ้งจก"

"อ้อท่านน่ะแก่แล้ว ตาหูก็ไม่ดี เชื่อผมดีกว่าผมว่าเหมือนตุ๊กแก"

"ฮึ! เรามันยังเด็กนัก เชื่อฉันดีกว่าฉันว่าเหมือนจิ้งจก"

"พุโธ่ จิ้งจกที่ไหนกัน เหมือนตุ๊กแกเห็น ๆ เลย หนอยพูดได้ว่าเหมือนจิ้งจก"

"ชะชะ เด็กอาไร หนอย__________รับราชการ 2–3 วัน เถียงผู้ใหญ่ได้!"

"ท่านน่ะซิ แก่จะเข้าโลงอยู่แล้ว ยังเถียงเด็กอีก"

"ไม่รู้ ฉันว่าเหมือนจิ้งจก!"

"ผมว่าเหมือนตุ๊กแก!"

"จิ้งจก!"

"ตุ๊กแก!"

"จิ้งจก ๆ"

"ตุ๊กแก ๆ"

การโต้เถียงรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้ใหญ่กับผู้น้อยมีความเห็นแตกแยกกัน และถกเถียงกันไม่เป็นส่ำ___นี่แหละ อุบาทว์ลงล่ะ! จะเกิดวางมวยกันขึ้นต่อหน้าพระที่นั่ง ไม่กลัวเกรงแม้แต่พระบรมเดชานุภาพ

"เอามานี่" พระราชารับสั่งอย่างตะโกน "เอากระบอกอุบาทว์มานี่ ไอ้นี่ร้ายมาก อยู่ในกระบอกแท้ ๆ ยังแผลงฤทธิ์ได้ขนาดนี้ ข้าฯ จะเทมันออกล่ะ เอ้า! ทหาร-ตำรวจเตรียมพร้อม ดูหน้ามันให้แน่ ๆ แล้วฆ่ามันให้ตาย?"

ทรงชูกระบอกอุบาทว์ขึ้น ทุกคนกำลังจ้องดูด้วยใจระทึก ท้องพระโรงเงียบกริบ เหมือนปราศจากสิ่งมีชีวิตใด ๆ เมื่อกระบอกถูกคว่ำปากลง ก็มีวัตถุสิ่งหนึ่งตกแผละออกมา ทุกคนที่พอจะมองเห็นสิ่งนั้นได้ชัดอุทานพร้อมกันอย่างกะนัดกันไว้ว่า___**"ชันหมาก"**

แล้วก็เสียงเอ็ดอึง ระคนด้วยเสียงหัวเราะก็เริ่มขึ้น องค์ราชาวิชัยบุรีทรงยืนขึ้น พลางรับสั่งด้วยพระสุรเสียงอันดังว่า

"ฟังทางนี้ ๆ ท่านเสนาอำมาตย์ตลอดจนอาณาประชาชนที่รัก___บัดนี้เราได้เห็นกันแน่ชัดแล้วว่าอุบาทว์คืออะไร?___กระบอกไม้ไผ่นี่มันก็ไม่อุบาทว์ ชันหมากมันก็ไม่อุบาทว์___ตัวอุบาทว์มันอยู่ในหัวสมองของคนเรานี้ต่างหาก ความทิฐิมานะอวดดื้อถือดี ไม่ยอมฟังเสียงใครนั่นแหละ___อุบาทว์ละ!"

☐ *ถ้าท่านทั้งหลายรักชาติบ้านเมือง รักหมู่รักพวกก็จงอย่าถือรั้น จงรู้จักรับฟังความคิดความเห็นของกันและกัน ขืนถือรั้นเมื่อไร อุบาทว์ลงเมืองแน่ ๆ*

ธุระไม่ใช่

☆ *บทความนี้เขียนจากจิตภาพของตนเอง เพื่อบรรยายเรื่องคนพาล ขณะที่รัฐบาลกำลังปราบอันธพาล*

มีเศรษฐีชาวนาผู้หนึ่ง มีนามาก และมีรายได้จากการขายข้าวปีละมาก ๆ อาชีพการทำนาของท่านเศรษฐีได้เริ่มต้นมาเหมือนชาวนาทั้งหลาย คือ ทำด้วยตนเองพร้อมลูกพร้อมเมีย ครั้นฐานะดีขึ้น ก็ขยายกิจการออก มีเครื่องมือและผู้คนมากขึ้น มีวัวไว้เทียมไถ มีคนที่เป็นพนักงานไถ พนักงานดำข้าวพนักงานเก็บเกี่ยว พนักงานนวดข้าว พนักงานตวงข้าว พวกตวงข้าวขาย ได้เงินเท่าไร ก็นำส่งท่าน

ครั้นแล้วพระอินทร์ก็กำหนดนโยบายการปกครองสัตว์โลกขึ้นโดยถือหลักว่า ให้สัตว์ทั้งปวงอยู่ดีกินดีทุกถ้วนหน้า ไม่ให้มีการก้าวก่ายล่วงล้ำสิทธิแห่งกันและกันครั้นกำหนดนโยบายเสร็จสรรพแล้วงานก็เริ่มขึ้น แผนขั้นต้นก็คือ เรียกสัตว์ทั่วโลกไปประชุมที่ เขาพระสุเมรุราช เป็นการประชุมสหสัตว์แห่งโลกครั้งแรกโดยพระอินทร์เป็นประธาน เมื่อที่ประชุมพร้อมแล้ว พระอินทร์ได้กล่าวขึ้นว่า :–

"ดูก่อนสัตว์ทั้งปวง ข้าฯมีความประสงค์ที่จะปกครองสูเจ้าให้ร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้า ให้มีการอยู่ดีกินดีมีที่อยู่ทำมาหากินเป็นหลักแหล่ง การเรียกประชุมวันนี้ก็เพื่อดำเนินการตามนโยบาย ข้าฯ จะได้จัดสรรที่อยู่ที่กินให้สูเจ้า แต่การกระทำก็ต้องการฟังเสียงของสูเจ้าเป็นสำคัญ ฉะนั้นผู้ใดจะขอร้องให้ข้าฯ ช่วยในเรื่องใดบ้าง ก็ให้ว่ามา..."

"ท่านผู้เป็นนาย! พวกข้าฯ ได้ถูกสร้างมาไม่ให้มีปีกมีขา มีแต่หางกับครีบสองอันเท่านี้ เพราะเหตุนี้พวกข้าฯ ขออาศัยอยู่แต่ในน้ำ ทั้งหากินหา

---

1 บทความจากธรรมนิยายประกอบดนตรี ออกอากาศวัน ท.บ. 2501 ในความควบคุมของ พันเอกปิ่น มุทุกันต์

เที่ยวอยู่ในน้ำโดยตลอด" ปลาเสนอ

"ตกลง พวกปลาให้อยู่ในน้ำ หากินทางน้ำพระอินทร์มีบัญชา

"ท่านผู้เป็นนาย! พวกข้าฯ ขาเล็กแต่ปีกใหญ่เดินเหินไม่ใคร่ถนัด ชอบแต่บินเหินไปในอากาศพวกข้าฯ จึงขออาศัยตามยอดไม้ และเดินทางหากินโดยทางอากาศ" นกร้องเรียนบ้าง

"เอา! ตกลง ข้าฯ ให้สิทธิตามที่เจ้าขอ" พระอินทร์อนุมัติ

"ท่านผู้เป็นนาย! พวกข้าฯ ได้ถูกสร้างมาให้มีตัวโตเกินประมาณ อยู่ที่ไหนก็ไม่สะดวกและปลอดภัยจึงใคร่ขออาศัยในป่าดงเสมอไป" ช้างเสนอความต้องการ

"ได้! อนุมัติตามเสนอ" พระอินทร์ว่า

การประชุมเพื่อสังคมสงเคราะห์ครั้งนั้น ได้ดำเนินไปด้วยความราบรื่นเป็นที่พึงพอใจของสัตว์ทั้งหลาย จนกระทั่งมาถึงข้อเสนอของสัตว์โลกชนิดประหลาดเข้า

"เจ้าจะต้องการสิ่งใดนะ?" พระอินทร์ถาม

"สำหรับที่อยู่ ขออยู่บนบก"

"ตกลง"

"หน้าร้อน ขอลงเล่นน้ำ"

"ไม่ขัดข้อง"

"หน้าหนาว ขอแดดผิง"

"ว่าไป"

"ฤดูทำนา ขอให้ฝนตก"

"ตกลง ขอให้ฝนตกมาก ๆ"

"แต่...สำหรับคนซักผ้า ขอให้แดดออก"

"แล้วยังไง?"

"พวกที่กำลังเดินทาง ขอเพียงครึ้มฟ้าครึ้มฝน"

"เพื่อความสนุกยามว่าง ขอยิงนก ตกปลา และล่าสิงห์ และยิงค่าง"

"ว่าไป!"

"ขอนางฟ้ามาเป็นเมีย"

"แล้วอะไรอีก!"

"เวลานี้ยังคิดไม่ทันว่าจะขอร้องอะไรบ้าง"

"เจ้าต้องการเวลาคิดสักเท่าไร จึงจะบอกความต้องการของเจ้าแก่ข้าฯ ได้ครบ...?"

"พวกข้าฯ จะต้องใช้เวลาทั้งหมดสำหรับชีวิตเพื่อนับสิ่งที่ข้าฯ ต้องการ"

"เวลาตลอดชีวิตของเจ้าจะพอหรือไม่?"

"ก็ยังไม่พออยู่ดี"

"แล้วจะให้ข้าฯ ช่วยเหลือพวกเจ้าได้อย่างไร?"

"ท่านเป็นผู้ใหญ่ โปรดอย่างนี้ก็แล้วกัน ขอให้ท่านคอยดูแลพวกข้าฯ อยู่ตลอดเวลา เพื่อคอยจัดสรรสิ่งที่พวกข้าฯ ต้องการให้ตลอดชีวิต"

"ถ้าเช่นนั้นแล้วพอไหม?"

"ก็ไม่พอ"

"แล้วจะทำยังไง?"

"เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน ท่านเป็นผู้ใหญ่ เมื่อพวกข้าฯ ตายแล้ว ขอให้ได้ไปเกิดเป็นพระอินทร์เสียเอง!"

พระอินทร์ชักรำคาญ คว้าสมุดรูปพรรณสัตว์โลกมาเปิดดูว่า สัตวโลกอย่างนี้เป็นชนิดใด

"อ๋อ! ข้ารู้แล้ว พวกเจ้านี่เองแหละที่ชื่อว่า**คน**"พระอินทร์หยุดถอนหายใจ แล้วก็กล่าวาต่อไปว่า "ที่ข้าฯ รับภาระปกครองสัตว์โลก ก็ด้วยความหวังดีอยากจะให้สูเจ้ามีความสุขทั่วหน้า และให้สูเจ้ามีความพอใจ แต่นี่ข้าฯ เสียใจที่มีสัตว์ประเภท"**คน**" มาอยู่ในปกครองด้วยสัตว์โลกประเภทนั้น อย่าว่าแต่ข้าฯ ผู้เดียวเลย แม้จะให้พระอินทร์มาประจำตัวคน คนละองค์ๆ ครบทุกคน พระอินทร์เหล่านั้นก็จะหย่อนสมรรถภาพหมดสิ้น ในการสนองความต้องการให้คน...คนต้องการทุกสิ่งในโลก แล้วยังต้องการนางฟ้าไปบำเรออีกด้วย ยิ่งกว่านั้น แต่ละคนก็อยากจะมาครองตำแหน่งพระอินทร์เสียเอง...สูเจ้า! ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป สูเจ้าทั้งปวง จงเป็นตามกรรม ข้าฯ ขอลาออกตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป!

นี่แหละท่าน ความสุขที่คนต้องการมันมากมายก่ายกอง แล้วยังตลบแตลงซับซ้อน จนแม้แต่พระอินทร์ก็ปวดเศียร ที่คนเดินดินด้วยกันจะให้คนอิ่มใจได้เป็นไม่มีแล้ว...

"แหมมันร้อนเป็นบ้าอะไรอย่างนี้" ปากบ่นมือคว้ากระเป๋าออกจากที่ทำงาน กลับบ้านเข้าประจำโต๊ะอาหารเย็นนั้น... "ไม่ไหว กับข้าวมันเย็นชืดอย่างกะสำหรับเส้นผี กินไม่ลง! "..."เออนี่ พวกที่บ้านมันหลับหูหลับตาอยู่ยังไง น้ำแข็งในกระติกก้อนเดียวก็ไม่มีรู้ไหมว่าน้ำที่ฉันกินมันต้องเย็นเจี๊ยบ..."

นี่แหละเรื่องของคน ทั้งๆ ที่บ่นว่าเกลียดอากาศร้อน แต่ก็ไม่อยากกินกับข้าวเย็นๆ แล้วก็ยังอยากกินน้ำเย็นๆ หลังจากซดต้มยำร้อนๆ อีกด้วย...ได้ความเป็นสัตย์ว่า ใจคนเรามันไม่สมประกอบสะบัดร้อนสะบัดหนาวอยู่ในตัวแล้ว ผลที่สุดอากาศร้อนก็แสลงอากาศหนาวก็แสลง แต่โรคพรรค์นี้โอสถแก้ได้ ให้มีใจ *"สันโดษ"* เสียอย่างเดียว โลกนี้จะพอดีเอง

เหตุที่พระอินทร์

ลาออกจากตำแหน่งนายก

☆ *บทความนี้เขียนจากนิทานโบราณสั้น ๆ เรื่องหนึ่ง*

มีเรื่องปรัมปราเล่าว่า แต่แรกเริ่มเดิมทีจริงๆ คนเรานี้เขาไม่เรียกว่าคน แต่จะเรียกว่าตัวอะไรก็ไม่ทราบได้เหมือนกัน ปรัมปราศาสตร์ก็มิได้กล่าวไว้ เรื่องเล่าว่าในคราวที่พระพรหมสร้างโลกเสร็จแล้วได้สร้างสัตว์ต่าง ๆ ขึ้นบรรจุไว้ในโลกครบทุกชนิด แต่ละชนิดมีจำนวนผู้ 1 เมีย 1 ครั้นแล้วก็มีเทวโองการแต่งตั้งพระอินทร์เป็นผู้ปกครองดูแลสัตว์เหล่านั้น ความจริงพระอินทร์ท่านมีภูมิลำเนาอยู่บนสวรรค์ หน้าที่ประจำคือเป็นนายกของพวกชาวสวรรค์โน้น การมาปกครองทางภาคพื้นดินนี้เป็นตำแหน่งพิเศษ ไม่ใช่ตำแหน่งประจำ เศรษฐี ๆ ก็จ่ายเป็นค่าจ้างแก่พนักงานทุกตำแหน่งหน้าที่การงานก็ดำเนินมาโดยเรียบร้อย ครั้นต่อมาท่านเศรษฐีได้เลี้ยงสุนัขไว้ตัวหนึ่งให้มันเฝ้าบ้าน คอยเห่าขโมย ซึ่งเป็นการวางแผนงานภายในครอบครัวที่รอบคอบดีทีเดียว

อยู่มา รายได้ของท่านเศรษฐีตกต่ำลงมาก พนักงานตวงข้าวนำเงินมาส่งน้อย จนไม่พอที่จะจับจ่ายท่านเศรษฐีได้พยายามคิดสำรวจตรวจตราดูว่าเป็นเพราะเหตุใด นาก็เท่าเดิม คนก็เท่าเดิม ราคาข้าวในท้องตลาดก็เท่า

เดิม แต่เหตุใดรายได้จึงน้อยลง ครั้นคิดนึกทบทวนดูหลายแง่หลายทางแล้ว ไม่เห็นสาเหตุอย่างใด ท่านเศรษฐีก็คิดนึกระแวงสงสัยเช่นเดียวกับเจ้าของรายได้ทั้งหลาย คือก่อนอื่นสงสัยว่าคนนำเงินส่งคงจะยักยอกเอา เงินไป เพราะใครที่อยู่ใกล้เงินย่อมถูกระแวงก่อนเป็นธรรมดา "อย่ากระนั้นเลย เราเรียกตัวมาสอบถามดีกว่า" ท่านเศรษฐีตัดสินใจ, ครั้นแล้วก็เรียกตัวพนักงานตวงข้าวมาสอบสวน

"นี่แน่ะ พ่อมหาจำเริญ เงินขายข้าวทำไมจึงไม่นำส่งให้หมดสักทีล่ะ?" ท่านเศรษฐีเริ่มดัก

"หมดแล้วครับนาย"

"หมดแล้ว?!"

"ครับนาย หมดแล้ว ขายได้เท่าไรก็ส่งนายหมดเป็นความจริง"

"แล้วทำไมรายได้ของฉันตกต่ำมากนัก?"

"นั่นซีครับ ผมน่ะสงสัยว่าพนักงานนวดข้าวจะเล่นไม่ซื่อเสียแล้ว ส่งข้าวขึ้นยุ้งน้อยกว่าทุกปีทีเดียว นายดูบัญชีรับส่งซิ" พนักงานขายข้าวชี้แจงพลางเปิดบัญชีรับข้าวเปลือกให้ท่านเศรษฐีดู

ท่านเศรษฐีจับผิดจากพวกพนักงานขายข้าวไม่ได้ก็หันเข้าหาพนักงานนวดข้าว เรียกมาสอบสวนดู

"นี่ พวกพนักงานนวดข้าว ว่ายังไง? เอาข้าวเปลือกของฉันไปขายที่ไหนเสียหมด ถึงได้ส่งขึ้นยุ้งนิดเดียว"

"นายครับ พวกเกี่ยวข้าวนำฟ่อนข้าวขึ้นลานเท่าไร พวกกระผมก็นวดเท่านั้น นวดได้เท่าไรก็ส่งยุ้งหมดแต่ก็น่าแปลกใจว่า ปีนี้พวกเกี่ยวข้าวขนข้าวขึ้นลานน้อยกว่าทุกปี นายดูกองฟางซิ กองนิดเดียวแหละ"

"จริงของเขา" ท่านเศรษฐีหมดสงสัยที่ว่าพวกนวดข้าวเปลือก และความสงสัยก็ตกไปหาพวกพนักงานเก็บเกี่ยวต่อไป "พวกนี้ยักยอกข้าวของเราแน่" คิดแล้วก็เรียกพวกเก็บเกี่ยวมาสอบสวน

"ฉันไม่นึกเลยว่า พวกแกจะเล่นไม่ซื่อ เสียแรงไว้วางใจ บอกมาตรง ๆ ว่า เกี่ยวข้าวแล้วขนไปไหนกันหมด" ท่านเศรษฐีเล่นงานพวกเก็บเกี่ยว

"นาย ฟังพวกผมก่อน พนักงานดำนาเขาดำไว้เท่าไร พวกผมก็เกี่ยวหมดแล้วก็ส่งขึ้นลานหมด ที่ส่งฟ่อนข้าวให้พวกนวดน้อยกว่าก่อน ก็เพราะเกี่ยว

ได้น้อยที่เก็บได้น้อย ก็เพราะพวกดำนาเขาดำน้อยกว่าทุกปีนายไปดูปลายนาข้างโน้นซิ นาไม่ได้ปักดำเสียตั้งหลายร้อยไร่"

ท่านเศรษฐีไปดูนาแล้วก็เห็นจริง นาร้างเสียแยะ "เอาละ พวกดำนาแน่ๆ ทำเหตุ" คิดแล้วก็เรียกพวกดำนามาสอบสวน

"ว่ายังไง พ่อตัวดี ทิ้งนาเสียตั้งเยอะแยะ มัวทำอะไรอยู่ กินแล้วนอนซิ"

"ท่านผู้เป็นนาย ขอได้โปรดพิเคราะห์ดูอีกครั้งเถอะ พวกผมน่ะอยากดำ แต่ว่าพวกไถเขาไม่ไถให้ ก็เลยดำไม่ได้ นาทิ้งว่างไว้นั้นเป็นนาไม่ได้ไถทั้งนั้น"

"จริงของเขา" ท่านเศรษฐีคิด หลังจากที่ได้ตรวจดูพื้นนาแล้ว "ถ้าเช่นนั้น มันก็จะใครเสียอีกล่ะก็พวกไถนานี่แหละเป็นเหตุ" แล้วก็เรียกพวกไถนามาสอบสวน

"ว่ายังไงๆ พ่อตัวดี กินแล้วนอนตีพุงกันหมดนาไม่ไถ หือ! จะแก้ตัวว่ายังไง?"

"นายครับ การไถนานั้นต้องใช้วัวเทียมไถ แต่ปีนี้นะนาย วัวของนายซูบผอมลงมาก ลากไถได้ไม่กี่ก้าวก็ยืนหอบแล้ว พวกกระผมเลยไถนาไม่หมด ถ้าจะให้แน่ขอเชิญนายไปดูวัวบ้าง"

"ฮือ! ฝากไว้ก่อน ฉันจะไปดู"

เป็นอันว่าท่านเศรษฐี สอบสวนเอาความผิดจากคนไม่ได้แล้ว ก็หันไปหาวัว ไปเห็นวัวซูบผอมผิดปกติ สมกับที่พวกไถนาเขาว่า ครั้นเฝ้าดูอย่างใกล้ชิดท่านเศรษฐีก็ได้พบว่า หมาตัวโปรดของท่านเข้าไปนอนอยู่รางหญ้าของวัว พอวัวจะกินหญ้า หมาก็แยกเขี้ยวขู่เอาๆ จนวัวกินหญ้าไม่ได้ ถ้าวัวจะทำรุนแรงกับหมาหรือ ก็เกรงว่าหมาจะไปฟ้องนาย เพราะหมาน่ะใครรังแกไม่ได้ ใครทำอะไรนิดก็ร้องลั่นบ้านฟ้องนาย แล้วพอหมาร้องทีไร นายก็ชะโงกมาดุคนทำทุกที หาว่ารังแกหมา ถ้าหมาเห่า หรือแยกเขี้ยวขู่คำรามนายก็นึกชมว่าหมาเอางานการ ซึ่งที่แท้มันรังแกวัวไม่ให้กินหญ้า

เมื่อไล่เลียงดูโดยรอบคอบแล้ว ท่านเศรษฐีก็ได้ความจริงว่า สุนัขตัวโปรดของท่านนั้นเองเกิดเป็นพาลมีนิสัย *"ธุระไม่ใช่"* ผลที่สุดการงานเลยตกต่ำไปหมด ผู้คนถูกสงสัย เกิดยุ่งยากระส่ำระสายกันทั่วบ้าน จนแม้แต่

วัวผู้น่าสงสาร ซึ่งทำงานตัวเป็นเกลียว แม้ถูกรังแกก็ไม่เคยฟ้องร้องใครให้นายรำคาญใจเลย___________

ท่านเศรษฐีจับสุนัข...ธุระไม่ใช่ ให้คนเอาไปปล่อยเสียไกลบ้าน ไม่ให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานของท่านอีก ทุกสิ่งทุกอย่างก็กลับคืนเข้าสู่ความสงบเรียบร้อยดังเดิม

นี่แหละ ท่านที่รัก... เพียงแต่สุนัขพาลก็เล่นเอาเศรษฐีแทบอับปาง ถ้าคนพาลจะฤทธิ์เดชแค่ไหน ไม่ว่าในวงใด ถ้ามีคนธุระไม่ใช่ปะปนอยู่ด้วย ยุ่งทุกแห่ง

หนอนติดดอกไม้

☆ *บทความนี้เขียนโดยผูกเรื่องขึ้นเอง เพื่อให้ผู้อ่านคิดนึกในเรื่องความถือตัว ดูหมิ่นคนอื่น*

"ความจริง ฉันเป็นหนอน แต่เป็นหนอนวิเศษ ฉันประสูติในพระราชอุทยาน__________" เจ้าหนอนน้อยนึกชมบุญบารมีของตัวเอง "_________ฉันไม่รู้ว่าใครเป็นพระบิดาพระมารดา แต่ก็ช่างปะไรเรื่องของผู้บุญหนักศักดิ์ใหญ่ ชีวิตก็มักจะเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น เราอาจจุติลงมาจากฟากฟ้าโน่นก็ได้________วันนั้นฉันยังคงจำได้ ฉันถูกเชิญมาจากพระราชอุทยานมาประทับอยู่ที่นี่ พร้อมกับเจ้าดอกกุหลาบคู่บุญบารมีหลายดอกด้วยกัน รวมทั้งดอกที่เราประทับอยู่นี้ด้วย_________ผู้นำฉันมาได้ค่อย ๆ บรรจงวางฉันลงที่นี่ เขากราบไหว้ฉันแล้ว ๆ เล่า ๆ ฉันได้อวยพรให้เขามีความสุขความเจริญ แล้วเขาจึงออกจากที่นี่ไป_________" เจ้าหนอนน้อยคิดคำนึงถึงความหลังพลางเผยอศีรษะมองไปรอบ ๆ ตัว แล้วก็นึกชมบุญวาสนาของตัวเอง โน่นแจกัน นั่นเชิงเทียน และโน่นช่อไฟฟ้า ได้ถูกจัดตั้งไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยลดหลั่นกันลงไป มองลงไปข้างหน้าโน้น เป็นพื้นที่กว้างขวางลาดเต็มด้วยพรมผืนใหญ่ "เขาคงเตรียมไว้รับรองแขกเหรือที่จะเข้ามาเฝ้าฉัน_________" หนอนคิดคาดการณ์, กำบัวหลวงพวงมาลัยมะลิ

และกุหลาบช่อ กระจายกลิ่นหอมหอมตลบอยู่ทั่วไป ทำให้เจ้าหนอนน้อยซึ่งติดอยู่ที่ดอกกุหลาบหน้าแท่นบูชา เคลิบเคลิ้มในบุญวาสนาของตัวเองยิ่งนักแน่ละ ที่นั่นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก แท่นบูชาในพระอุโบสถจะต้องสูงตระหง่านงามระยับ เป็นที่เจริญตาเจริญใจอย่างบอกไม่ถูก ความสุขชนิดนั้นจะหาไม่ได้จากโรงหนังและบาร์เหล้า จากน้ำตกหรือชายทะเล มันเป็นความสุขที่ระคนด้วยความสงบสดชื่นจริง ๆ

เจ้าหนอนน้อยหารู้ไม่ว่า สิ่งเหล่านั้นเขาจัดไว้บูชาพระพุทธปฏิมา ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่เบื้องหลังของมันเลย นึกเหมาเอาว่า สิ่งทั้งปวงนั้นบังเกิดขึ้นด้วยอำนาจบุญญาธิการของมันเอง มันทะนงตัว ที่ได้เกิดในพระราชอุทยาน คิดว่าตัวเองก็เป็นเชื้อสายพระมหากษัตราธิราช ไม่เช่นนั้นแล้วจะไปอยู่ในวังได้อย่างไร ขณะที่มันกำลังเคลิบเคลิ้มในบุญวาสนาของตัวอยู่นั้น ก็มีแมลงวันตัวหนึ่งโฉบเข้ามาทางหน้าต่างโบสถ์ แล้วถลาลงจับที่ช่อกุหลาบข้าง ๆ หนอน________

"เฮ้ย นั่นใคร?" หนอนทักทายอย่างไม่พอใจ

"ข้าฯ เอง" แมลงวันตอบไปอย่างยะโสพอ ๆ กัน

"ที่ว่า 'ข้าฯ เอง' น่ะใคร?!"

"แล้วแกล่ะ เป็นใคร?"

"หนอย ย้อน!"

"ของมันย้อนกันได้นี่จ๊ะ แล้วจะทำไม?"

ว่าแล้ว แมลงวันก็ถลาบินฉวัดเฉวียนไปรอบ ๆ แล้วก็โฉบลงเกาะที่กุหลาบกลีบเดิม________ "ข้านี่แหละวะ คือ แมลงวัน รู้ไว้เสียมั่ง!"

"เออนี่ แมลงวัน แกจะดูอะไรก็รีบ ๆ ดูเสียแล้วออกไปเล่นข้างนอกไป๊!" หนอนสั่ง

"แกอยู่ไปตามประสาของแกก็แล้วกันน่า หนอยทำเป็นบงการ________?"

"นี่คือคำสั่งนะ จะบอกให้"

"คำสั่ง!________แกรู้หรือเปล่าว่าฉันเป็นใคร? พ่อหนอนเอ๊ย! มีตาเสียเปล่า หามีแววไม่"

"ไม่รู้ แล้วก็ไม่จำเป็นที่ฉันจะต้องรู้ แต่จะบอกให้ว่า ฉันเป็นใหญ่อยู่

ในที่นี่" หนอนว่า

"หนอย สมภารเขาให้ซุกหัวอยู่ แล้วโม้ว่าตัวเป็นใหญ่ นึกว่าฉันไม่รู้รึ? ฉันกับสมภารวัดนี้น่ะ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แกรู้ไหม ประเดี๋ยวฉันก็จะขึ้นไปคุยกับสมภารสักหน่อย!" แมลงวันว่า

"ไม่เท่าไหร่นี่ หนอย เอาสมภารมาเบ่ง แกรู้หรือเปล่า เมื่อเช้านี้สมภารยังพาพระเณรเกือบร้อยมาไหว้ฉัน แล้วเย็นนี้ก็จะมาอีก ที่นี่น่ะเบ่งไม่ขึ้นหรอกไปเสียดีกว่า"

"โตอย่างแกมันก็โตแค่ในวัดเท่านี้ละว้า! โตจริงมันต้องอย่างข้าฯ นี่ซิ________เข้านอกออกในได้หมดประตูวังกี่ชั้น ๆ ฉันผ่านได้หมด ทั้งกลางวันกลางคืนบินเฉียดหน้าทหารยามก็ไม่มีใครกล้าห้ามสักคน________นี่ฉันก็เพิ่งมาจากบ้านท่านเสนาบดีวานนี้วันเกิดของท่าน ข้าฯ ไปกินเลี้ยงที่นั่น พอจะกลับเขาก็ดึงตัวไว้เลย ต้องค้างคืนกับท่านเสนาบดีเสียคืนหนึ่ง________แล้วคืนนี้ก็จะต้องไปค้างที่บ้านท่านมหาอำมาตย์เสียหน่อย ไม่ได้ไปเยี่ยมนานแล้ว" แมลงวันคุยเขื่องบ้าง

"พอทีแมลงวันหน้าโง่ แกน่ะมันไม่เท่าไหร่หรอก โตจริง มันต้องอย่างข้าฯ นี่ ไม่ต้องเที่ยววิ่งไปเสนอหน้าอย่างแก มีแต่คนอื่นเข้ามาหา รับแขกไม่หวาดไม่ไหวแกเอ๊ย! เมื่อวานนี้เสนาบดีเขาก็มาหาฉัน นั่นยังไง ช่อดอกไม้ที่เขาเอามาคำนับฉัน ยังปักอยู่นั่น เขาบอกฉันเหมือนกันว่าเป็นวันเกิด เขาจึงมาขอศีลขอพร ฉันก็ให้พรเขาไปแล้ว________มหาอำมาตย์ก็มาหาฉันออกบ่อยไป________ถ้าแกฉลาดกว่านี้สักหน่อย แกก็คงจะพอสังเกตได้ดูซิ ดอกไม้ธูปเทียนกองออกสูง คนเขาเอามาไหว้ฉันทั้งนั้น แกมีตาหรือเปล่า?" หนอนโม้บ้าง

"อย่าโม้ให้มากเลยว้าเหม็นขี้ฟัน เก่งจริงมันต้องเหาะได้อย่างฉันนี่ซิ เอาละ ฉันไปละ ประเดี๋ยวจะไม่ทันกินเลี้ยง"

"วันนี้มีงานเลี้ยงรับรองทูตานุทูตที่ทำเนียบ ฉันเกือบลืม ไปละนะ--"

"ฮื่อ! ฉันก็มีแขกเหมือนกัน พวกเจ้าคณะที่มาจากหัวเมืองจะมาหา________"

นี่แหละท่าน ฤทธิ์เดชของมานะ ทำให้ตีราคาตัวเองเลิศลอยเกินไป ผลที่สุดก็ไม่ทำอะไรในตัวให้ดีวิเศษขึ้นเลย หนอนติดมากับดอกกุหลาบ

ได้มาอยู่ในโบสถ์ฟังพระเทศน์พระสวดจนตาย ก็ไม่ได้ดีอะไร เพราะมัวคิดตัวเก่งกว่าพระ ฝ่ายแมลงวันถึงจะโชคดีเข้ารั้วเข้าวังได้วันละร้อยครั้งเข้าในตระกูลผู้รากมากดีชั้นไหนก็ได้ แต่ก็ไม่ได้ถ่ายทอดเอานิสัยผู้ดีติดตัวออกมาเลย เพราะถือว่าตัวมันเองดีพอ ๆ กับผู้ที่มันรู้จักนิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า มานะความคิดทะนงตัวเย่อหยิ่งจองหอง เป็นมารแห่งความก้าวหน้า

หนอนเอ๋ย

::: การตอบปัญหาธรรมะ

การตอบปัญหาธรรมะ เป็นงานพูดแขนงหนึ่งที่ข้าพเจ้าทำมามาก แม้ว่าก่อนหน้าที่ข้าพเจ้าจะก้าวเข้าสู่วงการแสดงปาฐกถา ก็ได้มีการตอบปัญหาธรรมะกันอยู่แล้วแต่ก็มีไม่มากและไม่กว้างขวางเท่าไร เฉพาะอย่างยิ่งทางวิทยุกระจายเสียง ข้าพเจ้านอกจากจะเป็นผู้ริเริ่มบรรยายธรรมะปากเปล่าออกอากาศแล้ว ยังได้รับตอบปัญหาปากเปล่าด้วย ทั้งวิธีให้ผู้ฟังส่งคำถามมาทั้งวิธีเปิดให้ผู้ฟังเข้าไปซักถามในห้องส่งเลยทีเดียว และเปิดให้ถามหลักปาฐกถาด้วย เมื่อรวมแล้ว งานตอบปัญหาธรรมะของข้าพเจ้า น่าจะแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

ก. ถามตอบกันต่อหน้าชุมนุมชน

ข. ผู้ถาม ส่งจดหมายมาถาม แล้วตอบไปทางจดหมายบ้าง ทางวิทยุบ้าง

ค. ตอบปัญหาแนบแนะแนวทางจิตใจสำหรับผู้มีปัญหาชีวิต

งานตอบปัญหาทั้งสามประเภทนี้ รสชาติต่างกันมาก ศิลปะชั้นเชิงในการตอบก็แตกต่างกัน ดังจะบันทึกเรื่องตอบปัญหาบางประเภทไว้ เพื่อการศึกษาของท่านผู้สนใจต่อไปนี้

การตอบต่อหน้าชุมนุมชน

หมายความว่า การตอบในห้องสอนหรือห้องแสดงปาฐกถา คือ เราพูดจบแล้วเปิดโอกาสให้ผู้ฟังถามซึ่งการพูดแบบเปิดให้ผู้ฟังถามนี้ได้ผลดีถึงสามประการ คือ ประการแรก ถ้าบังเอิญเราพูดอะไรพลั้งเผลอไปในการบรรยาย และเมื่อมีผู้ยกข้อนั้นขึ้นถาม เราก็จะได้มีโอกาสพูดเพิ่มเติมให้

สัมบูรณ์ แทนที่จะให้ความผิดพลาดนั้นตกค้างอยู่ต่อไป ประการที่สอง ทำให้เรากับผู้ฟังเกิดความสนิทสนมเป็นกันเอง เพราะเราได้ใช้โอกาสที่ตอบปัญหานั้นพูดอะไร ๆ นอกเรื่องต่อไปก็ยังได้ เช่นพูดออกตัวบ้าง ยกย่องคนฟังบ้าง ก็ทำได้ทั้งนั้น และประการที่สามเป็นผลพลอยได้ คือ เราได้ฟังคำถามของผู้ถามมากท่านแล้ว ก็ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับพื้นฐานของสังคมพอจะรู้ได้บ้างว่า คนถิ่นนั้นเขามีอะไรกัน ยกตัวอย่างเช่นข้าพเจ้าไปแสดงปาฐกถาบางเมือง คำถามตั้งร้อยที่ถามมาล้วนแต่ว่าด้วย ความประพฤติอันไม่เหมาะสมของพระเจ้า พระสงฆ์ เสียกว่าครึ่ง รองลงมาว่าด้วยเรื่องคนกินเหล้าเมายา และรองลงมาก็ว่าด้วยเรื่องอื่น ๆ ดังนี้เป็นต้น ทำให้เราได้ข้อสังเกตเกี่ยวกับภาวะของสังคมตามสมควร

จะอย่างไรก็ตาม การตอบปัญหาต่อหน้าผู้ถามและต่อหน้าคนฟังเป็นจำนวนร้อยจำนวนพันนั้น ผู้ตอบจะต้องมีชั้นเชิงและปฏิภาณพอตัว ไม่เช่นนั้นจะพาลให้เรื่องที่พูดในตอนบรรยายพลอยลดความสำคัญลงไปด้วย บางทีก็จะทำให้ที่ประชุมพลอยรวนเร องค์ปาฐกเองแทบจะเอาตัวไม่รอดก็เคยเห็นมาแล้ว

การหาปัญหา

วิธีเปิดทางให้มีผู้ถามปัญหามี 2 วิธีด้วยกัน คือ เปิดให้คนฟังลุกขึ้นถามกันซึ่ง ๆ หน้าในที่ประชุมนั้นเองวิธีหนึ่ง กับอีกวิธีหนึ่งให้เขียนคำถามลงในแผ่นกระดาษส่งมาให้ สองวิธีนี้มีผลต่างกันดังนี้

วิธีที่หนึ่ง โดยที่คนฟังปาฐกถาไม่รู้ตัวว่าจะมีโอกาสได้ถาม เมื่อปาฐกถาจบลงแล้ว ก็ให้พิธีกรประกาศว่า ท่านผู้แสดงปาฐกถามีเวลาพอจะตอบปัญหาข้อสงสัยได้บ้าง เท่านั้นเท่านี้นาที ผู้ใดสงสัยก็เชิญลุกขึ้นถามได้เมื่อมีผู้ลุกขึ้นไปยืนตอบ เมื่อตอบรายหนึ่งจบแล้วก็ลงนั่งตามเดิม ต่อเมื่อมีผู้ถามอีกจึงลุกขึ้นไปตอบอีก

ทำอย่างนี้สนุกดี คนที่ได้ถามก็ดีใจ แต่ก็มีข้อเสียอยู่ตรงที่ว่า ในที่ชุมนุมฟังปาฐกถาแต่ละแห่งนั้นมักจะมีบุคคลประเภท หนึ่งที่ทำตนเป็นดาราเจ้าปัญหาไม่ว่าใครจะแสดงปาฐกถาที่ไหนก็ชอบไปฟัง และเมื่อฟังแล้วก็ชอบถามทั้ง ๆ ที่ตนไม่สงสัย เป็นการถามเพื่อลองเชิงคนพูดบ้าง ถามเพื่อหาเสียงนิยมให้ตัวเองบ้าง คนประเภทนี้มีอยู่แทบทุกหัวเมือง พวกชาวเมือง

เขารู้ดีแต่ผู้แสดงปาฐกถาไม่ทราบ เพราะเป็นคนแปลกถิ่น เมื่อไม่รู้ทันก็เลยเสียท่า ไปหลงโต้อยู่กับบุคคลคนเดียวจนปาก เปียกปากแฉะไม่ได้อะไรเลย นอกจากนี้แล้ว การเปิดให้ผู้ฟังถามปัญหาสดเช่นว่านี้ มักจะมีผู้ถามปัญหาชวนวิวาท บางทีก็ถามเพื่อยืมปากของเราว่ากระทบคนอื่นในหมู่เดียวกันนั้นเอง ซึ่งตัวผู้ตอบก็ไม่รู้อีกเหมือนกัน

ฉะนั้น ท่านที่จะเปิดให้ถามปัญหาสด จะต้องมั่นใจในตัวเองว่าพอตัวจึงทำ และอาจเลือกทำเฉพาะในที่ ๆ ไม่ปรากฏว่ามีกรณีพิพาทกันอยู่ในสังคมนั้น

ข้อควรสังวรณ์อีกอย่างหนึ่ง คือ การประกาศให้คนถาม ผู้แสดงปาฐกถาไม่ควรประกาศเอง เมื่อปาฐกถาจบก็รีบลงไปนั่งยังที่เดิมของตน ให้พิธีกรเขาเป็นคนประกาศ เพราะถ้าแสดงปาฐกถาจบแล้วก็ประกาศหาปัญหาเสียเองจะดูเหมือนเป็นการท้าทายหรืออวดดีและดูอีกทีก็เหมือนกับจะดูถูกคนฟัง ยิ่งในสังคมที่เป็นชุมนุมของผู้หลักผู้ใหญ่ เรางดเว้นเสียเลยดีกว่า

วิธีที่สอง ให้ผู้ประสงค์จะถามเขียนคำถามของตนลงในเศษกระดาษแล้วส่งให้พิธีกร พิธีกรรวมส่งให้องค์ปาฐก วิธีนี้ลดความสนุกลงไปหน่อยแต่เรียบร้อยดี คือ ผู้ตอบมีโอกาสกวาดสายตาดูคำถามนิดหน่อย เห็นว่าควรตอบจึงอ่านให้ที่ประชุมฟัง แล้วก็ตอบไป ถ้าคำถามใดเป็นภัยต่อสังคมก็ผ่านไปเสีย พลิกไปไว้ตอนท้าย ๆ ปล่อยให้หมดเวลาก่อนตอบก็ได้ แล้วก็ขออภัยท่านเจ้าของปัญหาที่ค้างตอบเป็นส่วนรวม ก็เป็นอันหมดปัญหาไป

วิเคราะห์ปัญหา

พระพุทธองค์ผู้ทรงเป็นพระบรมศาสดา ทรงรู้แจ้งแทงตลอดซึ่งหลักธรรมทั้งปวง สามารถที่จะโต้ตอบปัญหาเรื่องใด ๆ กับใคร ๆ ก็ได้ ถึงกระนั้นเมื่อมีผู้ทูลถามปัญหาพระองค์ก็ทรงวิเคราะห์ก่อน และในการวิเคราะห์ปัญหานั้น ทรงแยกปัญหาออกเป็นสองประเภท คือปัญหาที่ควรตอบ กับปัญหาที่ไม่ควรตอบปัญหาใดควรตอบพระองค์จึงทรงตอบ ปัญหาใดไม่ควรตอบพระองค์ก็ไม่ทรงตอบ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าคำถามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนามีอยู่สองประเภทคือเป็นพยากตปัญหา คำถามที่ทรงตอบไว้แล้ว กับอัพยากตปัญหา คำถามที่พระองค์ไม่ได้ทรงตอบ

นักเผยแพร่ธรรมะผู้มีใจบริสุทธิ์ ก็ต้องยึดหลักการเช่นนั้นเหมือนกัน คือ ต้องวิเคราะห์ดูคำถามเสียก่อน คำถามใดควรตอบก็ตอบ คำถามใดไม่ควรตอบก็ไม่ตอบ

การดำเนินปฏิปทาดังกล่าวนี้เป็นผลดีหลายประการ คือประการที่หนึ่ง ทำให้ตัวเราเป็นอิสระแก่ตัวเอง ไม่เสียภูมิธรรม เราจะเห็นได้ว่า หนังสือพิมพ์ยุคนี้มักจะเปิดคอลัมน์ไว้ตอบปัญหาผู้อ่าน คอลัมน์นั้นเริ่มแรกก็ดูเหมือนจะมุ่งไปในทางแนะนำทางจิตใจ หรือแนะนำทางวิชาการแก่ผู้สงสัย แต่ครั้นนาน ๆ เข้าเข็มก็ค่อย ๆ คดไปทีละน้อย ๆ เพราะคนที่ตั้งตัวเป็นนักตอบปัญหานั้นไม่ควบคุมตัวไว้ให้ดี ทำงานไม่มีหลักไปปล่อยให้กิเลสครอบงำใจ อยากจะโอ้อวดใคร ๆ ว่าอาตมาเป็นสัพพัญญู รู้รอบทั้งสิบทิศ ใครถามอะไรก็ตอบได้หมด จริงบ้างเท็จบ้าง ยิ่งถ้าผู้ตอบเป็นคนบ้าจี้อยู่หน่อย คนถามก็ยิ่งสนุกกันใหญ่ คือตั้งคำถามประเภทจี้เส้นตอบ ให้ด่าคนนั้นว่าคนนี้ที่ตนไม่ชอบหน้า ไม่ช้าไม่นานคอลัมน์ตอบปัญหาประจำวันในหน้าหนังสือก็เลยกลายเป็นสนามด่าคนข้างเดียว ดังที่เคยปรากฏมาแล้ว เพราะผู้ตอบมีอคติไม่คิดถึงความยุติธรรมและไม่เคารพในความจริงที่ว่าชื่อเจ้าของคำถามนั้นมีตัวจริงหรือไม่ นักตอบปัญหาทางสื่อสารมวลชนบางคนเมื่อตอบปัญหาที่เกี่ยวกับความประพฤติของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ลุอำนาจแก่โมหเจตนาในข้อเท็จจริงจากคำถามของผู้ถามนั้นเอง ด่าว่าเสียดสีบุคคลที่สามเป็นการผิดมารยาท ผิดศีลธรรม และเป็นผู้ทำลายความยุติธรรมแห่งสังคมด้วย การป้องกันตัวของนักเผยแพร่ธรรมะ ที่จะไม่ให้ตัวเองตกเป็นเครื่องมือของคนอื่นจึงมีอยู่ว่า ตนจะต้องยึดหลักปักมั่นว่า เราจะตอบปัญหาเฉพาะที่ควรตอบเท่านั้น อะไรไม่ควรตอบก็เหวี่ยงทิ้งเสีย ประการที่สอง การที่เราตั้งใจไว้ว่าจะตอบปัญหาเฉพาะที่ควรตอบ จะทำให้ใจเราเกิดความถ่อมตัว ไม่เผลอไปเป็นคนอวดรู้เพราะคนเรายิ่งอวดรู้มากเท่าไรก็ยิ่งโกหกมากเท่านั้น และนักธรรมะลงได้เป็นคนขี้โกหกแล้วตายเสียดีกว่า

เมื่อเราตัดปัญหาประเภทไม่ควรตอบออกทิ้งแล้วก็คงเหลือแต่ปัญหาที่ควรตอบ เราควรสนใจกับปัญหาประเภทนี้ให้มาก แม้ว่าจะเป็นคำถามชนิดหญ้าปากคอกก็ตาม

ศิลปะในการตอบปัญหา

การตอบปัญหาย่อมเป็นศิลปะ ผู้ตอบต้องใช้ชั้นเชิงน่าดูจึงจะสนุก หากผู้ตอบพลาดพลั้งไปออกมวยผิดท่าเข้า ก็อาจต้องเจ็บตัวกลับบ้าน และนอนระทมไปหลายเพลา โดยที่ข้าพเจ้าเผชิญกับการถามปัญหามากมายโดยนักถามประเภทต่าง ๆ เกือบจะครบทุกชนิดมาแล้วอย่างโชกโชน จึงได้พยายามศึกษาค้นคว้าพระพุทธจริยา ประมวลมาดูว่าพระพุทธองค์ทรงตอบปัญหาของผู้ถามอย่างไรบ้าง เมื่อได้ศึกษาดูแล้วก็ได้ความว่า พระพุทธองค์ทรงโต้ตอบปัญหามามากเหลือเกิน นับตั้งแต่ทรงถูกอีตาอาชีวกชื่ออุปกะทูลถาม หลังจากตรัสรู้แล้วไม่นาน เรื่อยไปจนกระทั่งวาระสุดท้าย จวนจะดับขันธ์ปรินิพพานอยู่แล้ว ก็ยังมีปริพาชกชื่อสุภัททะไปทู่ซี้ขอทูลถามปัญหาอย่างไม่รู้สึกเกรงพระทัย ซึ่งพระอานนท์ทัดทานไว้ไม่ให้เข้าเฝ้า พระพุทธองค์ทรงได้ยินเสียงที่พระอานนท์กับปริพาชกนั้นโต้ตอบกัน จึงรับสั่งแก่พระอานนท์ ให้ท่านเปิดทางให้ปริพาชกนั้นเข้าทูลถามปัญหา ทั้ง ๆ ที่อาการพระประชวรเพียบเต็มทีแล้ว ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงถือว่าการตอบปัญหาเป็นเรื่องสำคัญ

ต่อไปนี้เป็นศิลปะหรือชั้นเชิงในการตอบปัญหาธรรม เท่าที่ข้าพเจ้ารวบรวมจากพระพุทธจริยามาไว้เป็นทางปฏิบัติในการเผยแพร่พระธรรมของข้าพเจ้า

1. ถ้าเป็นคำถามเพราะอยากรู้

ให้ตอบแบบ *"สรวมกอด"*

หมายความว่า ถ้าเราสังเกตไว้ว่า ผู้ถามได้ถามเพราะตัวไม่รู้จริง ๆ อยากรู้จึงถาม มิได้มีเลศนัยอย่างอื่นแฝงอยู่ เราต้องตอบด้วยน้ำใจอันงาม แนะนำให้เขารู้อย่างครบถ้วน สำหรับข้าพเจ้ามีปฏิปทาที่ถือปฏิบัติมานานแล้ว คือเมื่อไปบรรยายหรือแสดงปาฐกถาที่ไหนถ้ามีผู้ถามปัญหาในลักษณะนี้ หลังจากที่ตอบชี้แจงในที่ประชุมนั้นกลับมาแล้ว ก็ได้เขียนคำอธิบายส่งทางไปรษณีย์ไปให้เขาอีก เหมือนกับว่าเราได้สรวมกอดเอาเขาไว้ทีเดียว

การตอบแบบ "สรวมกอด" นี้ ข้าพเจ้าขอสาธกด้วยพระพุทธจริยาตอนที่พระพุทธเจ้าทรงตอบปัญหาอนัตถปุจฉกะ คือ มีตาพราหมณ์คนหนึ่งสงสัยว่า พระพุทธเจ้าจะทรงรู้แต่เรื่องดี ๆ หรือว่าจะทรงรู้ทางที่จะทำ

ให้คนฉิบหายต่าง ๆ ด้วย จึงไปทูลถามพระองค์ว่า พระองค์ทรงทราบทางฉิบหายหรือไม่? พระองค์ตรัสตอบว่าพระองค์ทรงทราบเหมือนกัน แล้วก็ทรงแจกแจงให้เขาฟังว่า ทางฉิบหายที่สำคัญมี 6 ทาง คือ

1. *การนอนตื่นสาย*
2. *เกียจคร้านการงานไม่ทำ*
3. *ความเป็นคนดุร้าย*
4. *การนอนขี้เซา*
5. *การเดินทางไกลคนเดียว*
6. *ทำชู้กับสามีภรรยาของคนอื่น*

การที่ทรงแสดงให้ตาพราหมณ์คนนั้นฟังอย่างละเอียดอย่างนี้ แสดงถึงพระเมตตาพระกรุณาที่มีต่อเขาเป็นอันมาก ถ้าเป็นบางคนพอถูกใครถามว่า ท่านรู้จักทางฉิบหายไหม? ก็อาจโดนย้อนเอาว่า แกจะถามไปทำไม? อย่างนี้ก็ได้ แต่นี่พระพุทธองค์มิทรงทำเช่นนั้น

2. ถ้าเป็นคำถามเพราะอวดรู้

จงจับผู้ถาม *"แขวนคอ"* เสีย

หมายความว่า ถ้าเราสังเกตได้ว่า คนถามทำตัวเป็นดาราเจ้าปัญหาลุกขึ้นถามเพื่อจะสร้างความเด่นให้ตัวเองเท่านั้น ไม่ใช่สงสัยอะไรจริงจัง ส่วนมากคำถามของเขาจะเป็นคำถามแบบลองภูมิ เวลาถามก็ใช้อารัมภบทมากมายเกินความจำเป็น มีการพูดจาถากถางนิดหน่อย พอเรารู้เค้าเช่นนี้ก็จงตอบเขา แต่วิธีตอบให้ตอบด้วยศัพท์ทางเทคนิคที่ลึกซึ้งกว่า หรือสูงกว่ายากยิ่งกว่า จนกระทั่งตัวเขาเองรู้ไม่ทัน คือแม้เราจะตอบแล้วเขาก็ไม่อาจเข้าใจได้ พอถูกจับแขวนคอเสียแล้วเขาก็จะหมดฤทธิ์

การตอบปัญหาแบบ "แขวนคอ" นี้ ข้าพเจ้าขอสาธกด้วยพระพุทธจริยาตอนที่พระพุทธองค์ทรงตอบปัญหานายอชิตะ ลูกศิษย์พราหมณ์พาวรีที่อาจารย์ส่งไปถามปัญหาลองภูมิพระพุทธเจ้า ตามเรื่องนั้นว่าอาจารย์พาวรีอยากลองภูมิพระพุทธเจ้า จึงจัดลูกศิษย์ชั้นหัวกะทิสิบหกคนส่งไปถามปัญหาแบบยกทีม คือทั้งสิบหกคนนั้นซักซ้อมกันไว้แล้ว ว่าใครจะถามเรื่องใดและจะให้รับช่วงกันอย่างไร

นายอชิตะได้รับมอบให้เป็นหัวหน้าทีม

“ประชาชนเดี๋ยวนี้จิตใจมืดมนกันมาก หรือพระองค์จะทรงเห็นอย่างไร?” อชิตะทูลถาม

“ถูกแล้ว อชิตะ” พระพุทธองค์ทรงคล้อยตาม

“ก็อะไรเล่าหุ้มห่อจิตใจของเขา?”

“อวิชชา_________ความไม่รู้”

“ที่จริงคนเหล่านั้นเขาก็มีปัญญา เหตุใดเขาจึงไม่รู้”

“ถูกแล้ว อชิตะ ปัญญามี แต่ความอยากมันบังปัญญา”

“ถ้าเช่นนั้นความอยาก คนเราจะละได้ไหม?”

“ได้ซิ อชิตะ”

“ละได้ด้วยอะไรล่ะ?”

“ก็ละด้วยสติกับปัญญาซิเธอ”

“แล้วสติกับนามรูปมีเวลาดับหรือไม่? อะไรดับก่อนดับหลัง?” อชิชะพลิกคำถาม

“เรื่องสติและนามรูปชั้นต่ำ ๆ อย่าพูดเลยนะอชิตะ **เราพูดความดับขั้นสุดยอดกันดีกว่า_________นามรูปดับเพราะวิญญาณดับ** ” พระพุทธองค์ทรงจับอชิตะแขวนคอเสีย

อชิตะหมดภูมิ เพราะตนไม่รู้เรื่อง เลยซักต่อไปไม่ได้

ท่านผู้อ่านโปรดสังเกตดูคำถามของอชิตะ ที่เขายกเรื่องสติกับนามรูปขึ้นทูลถามนั้น ไม่เกี่ยวกับตัวปัญหาข้างต้นเลย และคำถามตอนต้นนั้นก็ถามอย่างไม่ต้องการคำตอบเสียด้วย จับตั้งแต่เรื่องใจคนมืด เสร็จแล้วอยู่ ๆ กระโดดไปว่าเรื่องสติกับนามรูป ไม่เข้าท่าเลย แล้วโปรดสังเกตคำตอบของพระพุทธเจ้า แทนที่จะทรงตอบตามที่เขาถาม แต่ได้ทรงชักเรื่องขึ้นทันทีถึงเรื่องความดับของนามรูปและวิญญาณ ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดกว่าสูงกว่า

3. ถ้าเป็นคำถามเพื่อหักโค่น

จงตอบแบบ *“ลงแขก”*

คือบางครั้งจะมีผู้ถามด้วยความมุ่งร้าย ต้องการจะหักโค่นคำสอนของศาสนา การตอบปัญหาประเภทนี้หากไหวไม่ทันก็จะพลาดได้ง่ายหนักแรงมาก แต่มีวิธีหนึ่งที่ได้ผลดี คือเราแปลคำถามนั้นเสียใหม่ ให้มีลักษณะเป็นหลักการที่คนหมู่มากยอมรับ แล้วเราก็เอาเสียงของคนหมู่มาก

เข้ามาช่วยอีกทีหนึ่ง วิธีนี้ได้ผลดีมาก

ยกตัวอย่างเช่นครั้งหนึ่ง ในสถานศึกษาชั้นสูง นักศึกษาคนหนึ่งลุกขึ้นถามข้าพเจ้าว่า การที่พระพุทธเจ้าห้ามไม่ให้คนฆ่าสัตว์นั้น เป็นความเสียหายแก่บ้านเมืองเพราะเมื่อคนไม่ฆ่าสัตว์เสียแล้ว ใครจะเป็นทหารรักษาบ้านรักษาเมือง จะเลิกสอนศีลข้อนี้เสียได้หรือไม่?" ในการถามนั้น ท่านผู้ถามใช้วาทะอย่างเอาจริงเอาจังเป็นการหักโค่นคำสอนของศาสนาอย่างไม่มีเยื่อใย เล่นเอานักศึกษานั่งเงียบกันทั้งห้อง

ในการตอบ ข้าพเจ้าใช้ความเยือกเย็นอย่างตรงกันข้ามกับอารมณ์ของผู้ถาม แต่มีลักษณะเอาจริงเอาจังเริ่มด้วยการแปลคำถามเข้าหาประชามติก่อน คือปรารภขึ้นก่อนว่า ตั้งแต่เดิมมามนุษย์ยังป่าเถื่อน ใครไม่พอใจใครก็ฆ่ากันทิ้งเหมือนปูเหมือนปลา ครั้นต่อมาพระพุทธเจ้าทรงห้ามไว้ไม่ให้คนเราฆ่ากัน ใครขืนฆ่ากันก็ถือว่าเป็นบาป และเป็นความชั่ว แม้จะโกรธเคืองกันเท่าไรก็ให้อดกลั้นไว้ ค่อยพูดค่อยจากัน คนไทยเราก็ปฏิบัติตามศีลข้อนี้เรื่อยมาทุกยุคทุกสมัย คืองดเว้นจากการฆ่ากัน ครั้นมาบัดนี้เกิดมีปัญหาขึ้นมาว่า เราจะเลิกข้อห้ามไม่ให้ฆ่ากันนี้เสียจะดีไหม เปิดให้คนฆ่ากันได้อย่างเสรี ใครอยากฆ่าใครก็ได้ กฎหมายก็อย่าเอาโทษ เมื่อเลิกศีลแล้วก็ควรเลิกกฎหมายห้ามฆ่ากันเสียด้วย จะยกเลิกอะไรก็ได้ ขอให้ตรองดูโดยรอบคอบ เห็นอย่างไรให้ยกมือขึ้น

"–ใครเห็นว่าควรเปิดให้คนฆ่ากันได้โดยเสรี...ยกมือขึ้น" เงียบไม่มีคนยกมือแม้แต่คนเดียว

"–ใครเห็นว่าควรห้ามคนไม่ให้ฆ่ากันต่อไปตามเดิม...ยกมือขึ้น" นักศึกษายกมือพรึบพร้อมกันหมดทั้งห้อง

เมื่อได้มติเช่นนี้แล้วเราก็เบาแรง อธิบายเพิ่มเติมนิดหน่อยก็สิ้นเรื่อง คือฝ่ายผู้ถามก็หมดข้อข้องใจเพราะรู้ตัวว่าศีลข้อนี้เป็นข้อห้ามที่ทันสมัย พรรคพวกไม่มีใครเห็นด้วยกับตนเลย

4. ถ้าเป็นคำถามแบบยืมปาก

จงตอบแบบ *"ปิดปาก"*

หมายความว่า ถ้ามีผู้ถามแบบให้เราเปรียบเทียบในระหว่างสองฝ่ายว่าฝ่ายไหนดีกว่ากัน เช่นถามว่า "พระมหานิกายกับพระธรรมยุติข้างไหน

ดีกว่ากัน?" หรือ "หลวงพ่อเต๋กับหลวงพ่อเงิน องค์ไหนเก่งกว่ากัน?" หรือ "บิดามารดาใครมีคุณมากกว่ากัน?" อย่างนี้เป็นต้น คำถามอย่างนี้ไม่ว่าผู้ตอบจะตอบเข้าข้างไหน ก็มีแต่ขาดทุนทั้งนั้น ทางที่ดีก็เบี่ยงหลบไปเสียคือตอบอย่าให้ตรงคำถาม เช่นตอบว่า "พระองค์ไหนจะเก่งกว่าใครหรือไม่นั้นเป็นเรื่องของพระท่าน ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าตัวเราเองนี้รักษาศีลได้กี่มากน้อย..." หรือว่า "ระหว่างพ่อกับแม่นั้นก็เหมือนฟันบนกับฟันล่างของเรานี่แหละ ถ้าจะให้ถอดทิ้งเสียข้างหนึ่ง คุณจะให้ถอนข้างไหนทิ้ง?" พูดเท่านี้แล้วก็ไม่ต้องอธิบายให้มากความ

ถ้าเขาถามว่า "ที่ศาสนาคริสต์สอนว่าพระยโฮวาเป็นผู้สร้างโลกนั้นจริงหรือโกหก?" เราก็เลี่ยงตอบเสียว่า "เขาจะโกหกหรือพูดจริงก็ช่างเขาเถอะ ข้อสำคัญว่าตัวเราเกิดมาในโลกนี้แล้ว จะทำอะไรดี..."

5. ถ้าเขาถามแบบเสี้ยมเขาควายให้ชนกัน

เราก็ตอบแบบ *"ตัดเขาควาย"* เสีย

เช่นเมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ มีปริพาชกผู้หนึ่งไปทูลถามพระองค์ว่า "ในลัทธิศาสนาอื่นมีพระอรหันต์หรือไม่? พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า "ถ้าคนสิ้นกิเลสแล้วมีอยู่ในศาสนาใด ศาสนานั้นก็มีพระอรหันต์" เท่ากับพระองค์ทรงตัดชนวนแห่งการพิพาท ข้าพเจ้าตั้งชื่อว่าเป็นการตอบแบบตัดเขาควาย

6. ถ้าเป็นคำถามแบบระบายอารมณ์

จงตอบแบบ *"รับอารมณ์"*

คือมีคำถามประเภทหนึ่งที่ผู้ถามถ่ายอารมณ์ ของตนเอง ส่วนมากจะมาจากผู้ที่ชอบมองโลกในแง่ร้าย เมื่อเขาถามแบบถ่ายอารมณ์ เราก็เลยตอบแบบรับอารมณ์ให้เขาเสีย ยกตัวอย่างเช่น

ข้าพเจ้าไปร่วมวงอภิปรายกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ณ ที่แห่งหนึ่ง จำได้ว่าอภิปรายเรื่องศีลธรรมของเยาวชน ซึ่งผู้อภิปรายต่างก็แสดงความคิดเห็นว่าเราควรจะแก้ปัญหาเรื่องเยาวชนกันอย่างนั้นอย่างนี้ รวมทั้งข้าพเจ้าเองด้วย

ครั้นจบอภิปรายแล้ว ก็มีท่านผู้หนึ่งตะโกนถามออกมา เจาะจงให้ข้าพเจ้าตอบว่า "ท่านทั้งหลายมัวแต่พูด ๆ กัน เมื่อไรจะลงมือทำสักที?" ข้าพเจ้าก็ตอบว่า "ความจริงเราได้ลงมือทำกันแล้ว เวลานี้เราก็กำลังทำคือ

พวกผู้อภิปราย *"ทำพูด"* ส่วนท่านทั้งหลายก็ทำเหมือนกัน คือ *"ทำฟัง"* ไฉนท่านผู้ถามจึงสงสัยว่าเรายังไม่ลงมือทำเล่า?" ตอบเท่านี้ทั้งคนถามและคนฟังต่างก็หัวเราะชอบใจ

อีกครั้งหนึ่งมีผู้ถามว่า "เรื่องการถือฤกษ์ถือยามการไหว้ศาลพระภูมิ การถือเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นเรื่องเหลวไหลทั้งนั้น เมื่อไรจะเลิกกันสักที?" ข้าพเจ้าลุกขึ้นตอบในทันทีว่า "นั่นสิ เมื่อไรจะเลิกกันสักทีก็ไม่รู้, แต่ไอ้เรื่องเลิกหรือไม่เลิกนี่ก็ต้องระวังเหมือนกันนะ ถ้าเลิกของเราเอง จะเลิกเมื่อไรก็เลิกได้ แต่ที่จะไปคิดเลิกของคนอื่นเขานั่นสิลำบาก ต้องค่อยพูดค่อยจาไม่เช่นนั้นเดี๋ยวเกิดเรื่อง" นี่ก็ตอบแบบรับอารมณ์ให้เขา พอคนหัวเราะครืน คนถามก็หายจากอาการเคร่งเครียด

อันที่จริง คำถามแบบระบายอารมณ์นี้ คนถามก็มีความสุขของเขาตรงที่ได้ระบายอารมณ์เท่านั้นเอง ถึงจะไม่ตอบก็ได้ แต่ถ้าเราทำให้เขาคลายอารมณ์ได้ด้วย ก็จะเท่ากับเราช่วยให้เขาระบายออกมาให้มันหมดเขาก็ยิ่งสบายมากขึ้น

ตัวอย่างการตอบปัญหา

ข้าพเจ้าจะลองคัดเอาปัญหาที่มีผู้ถาม และข้าพเจ้าได้ตอบไปแล้ว ในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่นมีการถาม-ตอบในที่แสดงปาฐกถา แล้วบันทึกเสียงไว้บ้าง มีผู้ส่งจดหมายมาถามให้เจ้าหน้าที่อ่านในห้องส่งวิทยุ แล้วตอบออกไปบ้าง

โปรดสังเกตว่า การตอบปัญหานั้น ตามปกติข้าพเจ้าตอบแบบสวนคำทันที คือจุดเด่นของคำถามอยู่ตรงไหน เราก็ตอบโพล่งออกไปตรงนั้นก่อน แล้วค่อยไปตอบมาตามลำดับเรื่องทีหลัง วิธีนี้ทำให้คนฟังสนใจ เพราะเห็นเป็นเรื่องสนุกสนาน

โปรดดูตัวอย่างการตอบปัญหาต่อไปนี้–

ปัญหาของพระคุณเจ้ารูปหนึ่ง

ถาม

ทำไมจิตใจของประชาชนชาวไทย จึงไม่ใคร่นิยมวัฒนธรรม และระเบียบประเพณีของชาวไทยที่เป็นตัวของตัวเองเท่าที่ควร ศาสนาพุทธอันเป็นแม่ของวัฒนธรรมและระเบียบประเพณี ก็หลั่งไหลเข้ามาสู่ดินแดนไทยนานมาแล้ว **ยิ่งมองดูในแง่การบวชสมทบเข้าไปอีกด้วยแล้ว** ยิ่งสงสัยมากขึ้น ทำไมผู้บวชส่วนมากก็บวชกันมาแล้ว เคยเล่าเรียนกันมา **สึกออกไปแล้วน่าจะเป็นผู้นำครอบครัวที่ดีที่สุด แต่นี่เป็นยังไงชอบกล?**

ตอบ

นั่นสิครับชอบกลจริง ๆ

เอาอย่างนี้ดีกว่าครับ ไอ้มีดโต้ที่ช่างตีมีดทำส่งไปขายน่ะ พอชาวบ้านเขาซื้อเอาไปใช้ ยังไม่ทันกระไรคมบิดคมเบี้ยวหมด ท่านผู้เป็นช่างตีมีดท่านก็บ่นว่าชอบกล พวกชาวบ้านซึ่งเป็นฝ่ายใช้มีดก็พากันบ่นว่าชอบกล เรื่องอย่างนี้เราจะโทษคนตีมีด หรือคนใช้มีดครับ?

ผมอยากจะเรียนว่า เหตุการณ์ในชีวิตของฆราวาสนี่สำส่อนเหลือเกิน เหมือนกับไม้ในดงอย่างนั้นแหละ มีดพอดีพอร้ายสู้ไม่ไหว เบี้ยวหมด ต่อไปขอให้พระคุณเจ้าช่วย "ชุบมีด" ให้แข็ง ๆ ด้วย

นี่เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ถามแบบระบายอารมณ์ แต่ถ้าตอบพลาดก็จะเสียทั้งขึ้นทั้งล่อง จึงตอบแบบอุปมาอุปไมย ให้คนฟังคิดดูเอง

ผลิตโดย นิตยสาร
คลังสมอง

ข้าพเจ้าไม่คิดว่าตัวเองเป็นนักพูด หรือนักปาฐกถา หรือนักเขียน หรือนักอะไร ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้ปาก ไม่ว่าจะเป็นปากตัวหรือปากกา แต่ขอรับสารภาพว่าเกิดมาชาตินี้มีคนมาเชิญไปพูดในที่ต่าง ๆ มากเหลือเกิน ตั้งแต่ตามร่มไม้ ในโรงนา ไต่เต้าขึ้นมาจนกระทั่งในวัดวาอาราม ในมหาวิทยาลัย ในคุกในตะราง ผู้ฟังก็มีจิปาถะ ทั้งพระทั้งคน ทั้งสวยทั้งขี้เหร่ ทั้งคนดีคนชั่ว ในทางขีด ๆ เขียน ๆ ก็มากมายก่ายกอง ไม่ทราบว่าตั้งแต่ชาติปางก่อนได้สร้างบุญหรือทำกรรมอะไรไว้

ครั้นอยู่ต่อ ๆ มา ก็มีคนมาสนใจในวิธีพูดของข้าพเจ้า อยากจะรู้ว่ากลเม็ดเด็ดพรายอย่างไร หรือถ้าหากมีคาถาอาคมมหาเสน่ห์ก็อยากจะขอปันบ้าง ซึ่งข้าพเจ้าเองก็ไม่หวง ใครถามมาก็บอกกันไป มากน้อยก็แล้วแต่โอกาสที่พอจะคุยกันได้

พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

ผลิตโดย นิตยสาร คลังสมอง

วิธีพูดของข้าพเจ้า พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

65.-